



အောင် စာအုပ်တိုက်

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY



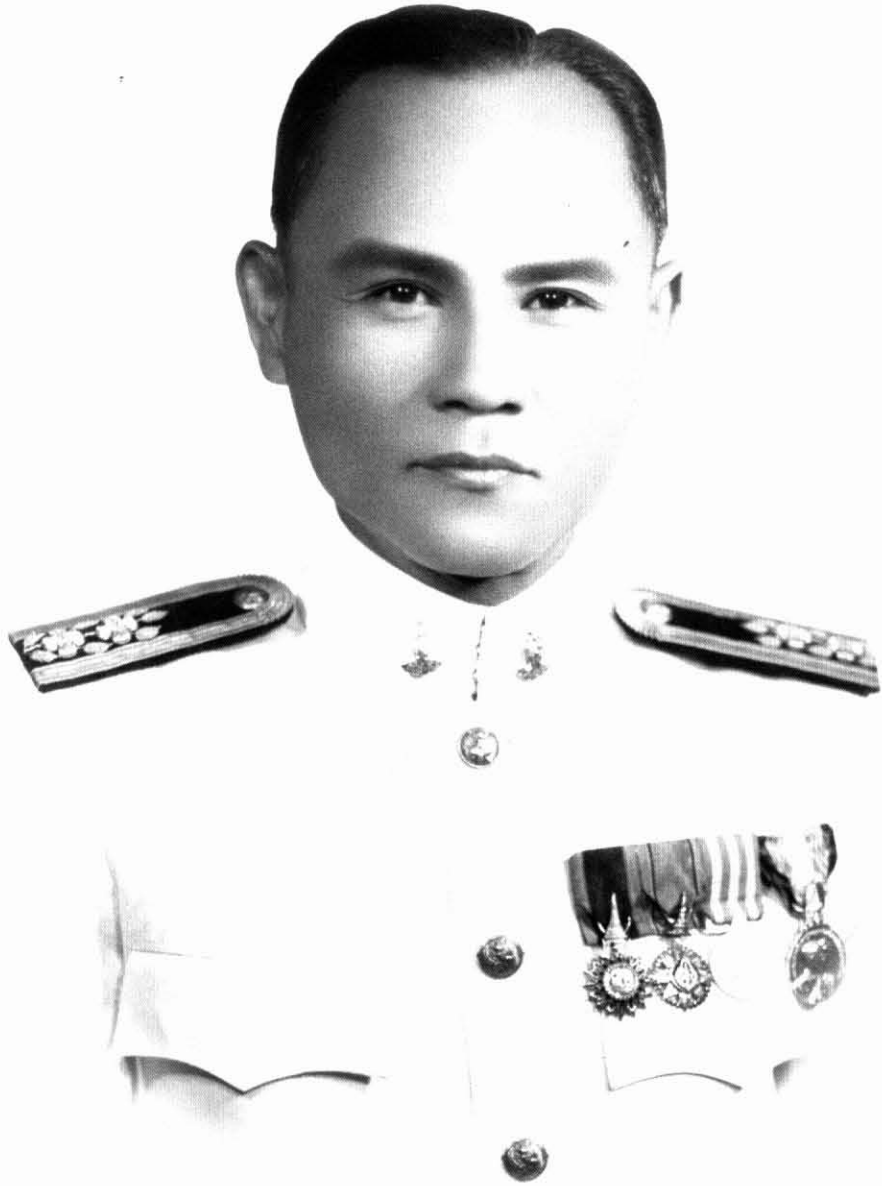
3961156841

๑ กพ ๒๕๔๙

๑๑๘

๓๓๒๓

๒๕๔๘



นายศักดิ์ สารทูลทัต จ.ช.,จ.ม.

เกิด ๖ ธันวาคม ๒๔๕๕

ถึงแก่กรรม ๒๑ กันยายน ๒๕๔๘







## สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

นายศักดิ์ สารทูลทัต ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคติดเชื้อในอุ้งลมปอด เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๘ เวลา ๐๔.๐๐ น. ณ โรงพยาบาลโรคทรวงอก จังหวัดนนทบุรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำหลวงอาบศพพร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลา ๑๓ วัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหีบถ่านแยมประกอบศพเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๘ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพ ในวันที่ พุธที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม เวลา ๑๗.๐๐ น.

พระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าล้นกระหม่อมครั้งนี้ นับเป็นเกียรติอันสูงสุดแก่นายศักดิ์ สารทูลทัต ผู้ล่วงลับ หากว่านายศักดิ์ สารทูลทัต จะสามารถหยั่งทราบได้ด้วยญาณวิถีใดๆ ได้แล้ว ก็จะเป็นความปิติโสมนัสซาบซึ่ง สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอย่างหาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอกราบถวายบังคมได้เบื้องพระยุคลบาทด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม พร้อมด้วยความจริงรักภักดีตราบชั่วชีวิต ทั้งขอเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมเพื่อเป็นมงคลอันสูงสุดแก่ชีวิต ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

นายวันชัย - นางพรทิพย์ สารทูลทัต

พลตรี มนัส - นางสุนทรี เมนะสุด

นางรุจิรา วาสนกมล

นางสาวจิราภรณ์ สารทูลทัต

นายอดิศัย สารทูลทัต



หมายรับสั่งที่ ๒๕๕๕๐

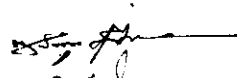


(แบบ ก.)  
สำนักพระราชวัง

๒๑ กันยายน ๒๕๕๘

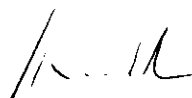
นายศักดิ์ สารทูลทัต จ.ช.จ.ม. อายุ ๘๘ ปี ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์  
กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบ ณ โรงพยาบาลโรคทรวงอก อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา  
เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘ เวลา ๐๔.๓๐ น.

วันเดียวกันนี้ เวลา ๑๖.๓๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศ  
ประกอบศพ ณ ศาลา ๑๓ วัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร  
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหีบถ่านแข่งประกอบศพ.

  
คมกฤษ/พิมพ์/...../ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายศักดิ์ สารทูลทัต เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.	

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง  
โดยหน้าที่ราชการ



ผู้รับรับสั่ง



หมายรับสั่งที่

๒๕๑๕๕



(แบบ ก.)  
สำนักพระราชวัง

๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๕

พระราชทานเพลิงศพ นายศักดิ์ ศารทูลหัต จ.ช.,จ.ม. ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงเกษตร  
และสหกรณ์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วันพุธที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ เวลา ๑๕.๐๐ น. เชิญหีบศพออกตั้งบำเพ็ญกุศล

ณ ศาลาวัดมกุฏกษัตริยาราม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบกำบังประภอบศพ

วันพฤหัสบดีที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ เวลา ๑๕.๐๐ น. เชิญหีบศพเวียนเมรุ

แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

กมกฤษ/พิมพ์/๒๕๕๕ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ นายศักดิ์ ศารทูลหัต
	เพื่อทราบ	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
		เจ้าภาพไม่ต้องเสียดำใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง  
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง



หมายรับสั่งที่

๒๕๕๖๓



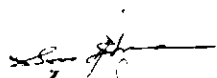
(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

๒๖ กันยายน ๒๕๕๘

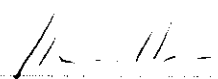
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร โปรดเกล้าฯ ให้ พลอากาศเอก เกษม อยู่สุข  
เชิญพวงมาลาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์  
พระวรราชาฯฯ ไปวางที่หน้าหีบศพ นายศักดิ์ สารทูลทัต จ.ช.จ.ม. ณ ศาลา ๑๑ วัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร  
กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๘ เวลา ๑๘.๑๕ น.

  
กมกฤษ/พิมพ์/...../ทาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ นายศักดิ์ สารทูลทัต เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง  
โดยหน้าที่ราชการ

  
ผู้รับรับสั่ง





(แบบ ก.)

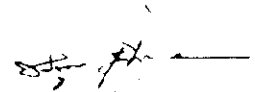
หมายรับสั่งที่ ๒๕๖๓๕

สำนักพระราชวัง

๒๖ กันยายน ๒๕๕๘

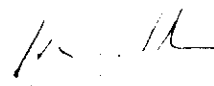
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดเกล้าฯ ให้ นายศิริวัฒน์ สุจริตกุล  
เชิญพวงมาลาไปวางที่หน้าหีบศพ นายศักดิ์ สารทูลทัต จ.ช.จ.ม. ที่ศาลา ๑๓ วัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร  
กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๘ เวลา ๑๕.๐๐ น.

  
กมกตม/พิมพ์/...../ทวน

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	<p>นำมายเรียน เจ้าภาพศพ นายศักดิ์ สารทูลทัต</p> <p>เพื่อทราบ.</p>

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง  
โดยหน้าที่ราชการ

  
ผู้รับรับสั่ง





(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่

๒๕๓๒๔

สำนักพระราชวัง

๒๓ กันยายน ๒๕๕๘

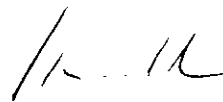
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์  
ทรงพระกรุณาโปรดให้ กรมวัง เชิญพวงมาลาไปวางที่หน้าหีบศพ นายศักดิ์ ศารทูลทัต จ.ช.จ.ม.  
ที่ศาลา ๑๓ วัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๘ เวลา ๑๘.๐๐ น.

  
อมฤต/พิมพ์ /งาน

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายศักดิ์ ศารทูลทัต เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ตามผู้รับรับสั่ง  
โดยหน้าที่ราชการ



ผู้รับรับสั่ง





ที่ คค 0201/7382



กระทรวงคมนาคม  
ถนนราชดำเนินนอก กทม. 10100



4 ตุลาคม 2548

เรื่อง สำนักในพระกรุณาธิคุณ

เรียน ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

ตามที่ นายศักดิ์ สารทูลหัต บิดาของข้าพเจ้า ได้กราบบังคมทูลลาถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2548 และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พลอากาศเอก เกษม อยู่สุข อัญเชิญพวงมาลาพระราชทานแก่ นายศักดิ์ สารทูลหัต เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 25 กันยายน 2548 นั้น

พระกรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงนี้ นายศักดิ์ สารทูลหัต คงได้รับทราบด้วยความปลื้มปิติ และโสมนัสยิ่ง ข้าพเจ้า ในฐานะบุตร และบุคคลในตระกูล "สารทูลหัต" ถือเป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลอย่างสูงส่งพร้อมที่จะถวายความจงรักภักดี และสำนักในพระกรุณาธิคุณทราบจนกว่าชีวิตจะหาไม่ และขอกราบถวายบังคมทาบเบื้องพระยุคลบาทมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบพิจารณาหากเห็นสมควร โปรดนำความกราบบังคมทูลทราบบ้างละองพระบาทต่อไปด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายวันชัย สารทูลหัต)

ปลัดกระทรวงคมนาคม

สำนักงานปลัดกระทรวง

โทร. 0 2281 3111

โทรสาร 0 2281 5666





ที่ กค 0201 7381



กระทรวงคมนาคม

ถนนราชดำเนินนอก กทม. 10100

4 ตุลาคม 2548

เรื่อง สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

เรียน ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตามที่ นายศักดิ์ สารทูลหัต บิดาของข้าพเจ้า ได้กราบบังคมทูลลาถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2548 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ นายดิเรกวัฒน์ สุจริตกุล อัญเชิญพวงมาลาพระราชทานแก่ นายศักดิ์ สารทูลหัต เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2548 นั้น

พระกรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงนี้ นายศักดิ์ สารทูลหัต คงได้รับทราบด้วยความปลื้มปิติ และโสมนัสยิ่ง ข้าพเจ้า ในฐานะบุตร และบุคคลในตระกูล "สารทูลหัต" ถือเป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลอย่างสูงส่งพร้อมที่จะถวายความจงรักภักดี และสำนึกในพระกรุณาธิคุณตราบนานกว่าชีวิตจะหาไม่ และขอกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาทมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อกรุณาพิจารณาหากเห็นสมควร โปรดนำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาทต่อไปด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายวันชัย สารทูลหัต)

ปลัดกระทรวงคมนาคม

สำนักงานปลัดกระทรวง

โทร. 0 2281 3111

โทรสาร 0 2281 5666





ที่ คค 0201/7380

กระทรวงคมนาคม  
ถนนราชดำเนินนอก กทม. 10100

4 ตุลาคม 2548

เรื่อง สำเนียงในพระกรุณาธิคุณ

เรียน ผู้อำนวยการกองงานในพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี

ตามที่ นายศักดิ์ สารทูลหัต บิดาของข้าพเจ้า ได้กราบบังคมทูลลาถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2548 และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ นายอนุรักษ ชนานันท์ อัญเชิญพวงมาลาพระราชทานแก่ นายศักดิ์ สารทูลหัต นั้น

พระกรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงนี้ นายศักดิ์ สารทูลหัต คงได้รับทราบด้วยความปลื้มปิติ และโสมนัสยิ่ง ข้าพเจ้า ในฐานะบุตร และบุคคลในตระกูล "สารทูลหัต" ถือเป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลอย่างสูงส่ง พร้อมทั้งจะถวายความจงรักภักดี และสำเนียงในพระกรุณาธิคุณตราบนานกว่าชีวิตจะหาไม่ และขอกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระตุลบาทมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อกรุณาพิจารณาหากเห็นสมควร โปรดนำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าพระบาทต่อไปด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายวันชัย สารทูลหัต)

ปลัดกระทรวงคมนาคม

สำนักงานปลัดกระทรวง

โทร. 0 2281 3111

โทรสาร 0 2281 5666





ที่ กค 0201/7378



กระทรวงคมนาคม

ถนนราชดำเนินนอก กทม. 10100

4 ตุลาคม 2548

เรื่อง สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

เรียน เลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ตามที่ นายศักดิ์ สารทูลหัต บิดาของข้าพเจ้า ได้กราบบังคมทูลลาถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2548 และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ กรมวัง อัญเชิญพวงมาลาพระราชทานแก่ นายศักดิ์ สารทูลหัต เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2548 นั้น

พระกรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงนี้ นายศักดิ์ สารทูลหัต คงได้รับทราบด้วยความปลื้มปิติ และโสมนัสยิ่ง ข้าพเจ้า ในฐานะบุตร และบุคคลในตระกูล “สารทูลหัต” ถือเป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลอย่างสูงส่ง พร้อมทั้งจะถวายเป็นจรรงรักกิติ และสำนึกในพระกรุณาธิคุณตราบนานกว่าชีวิตจะหาไม่ และขอกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระอุลบาทมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อกรุณาพิจารณาหากเห็นสมควร โปรดนำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าพระบาท ค่อยไปด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายวันชัย สารทูลหัต)

ปลัดกระทรวงคมนาคม

สำนักงานปลัดกระทรวง

โทร. 0 2281 3111

โทรสาร 0 2281 5666





ที่ ลค 0201/7377

กระทรวงคมนาคม  
ถนนราชดำเนินนอก กทม. 10100

4 ตุลาคม 2548

เรื่อง สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

เรียน เลขาธิการในพระองค์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนัดคามาตุ

ตามที่ นายศักดิ์ สารทูลหัต บิดาของข้าพเจ้า ได้กราบบังคมทูลลาถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2548 และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนัดคามาตุ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พันเอก สกล พิมพ์นัต อัญเชิญพวงมาลาพระราชทานแก่ นายศักดิ์ สารทูลหัต เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2548 นั้น

พระกรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงนี้ นายศักดิ์ สารทูลหัต คงได้รับทราบด้วยความปลื้มปิติ และโสมนัสยิ่ง ข้าพเจ้า ในฐานะบุตร และบุคคลในตระกูล "สารทูลหัต" ถือเป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลอย่างสูงส่ง พร้อมทั้งจะถวายเป็นความจงรักภักดี และสำนึกในพระกรุณาธิคุณตราบนานกว่าชีวิตจะหาไม่ และขอกราบถวายบังคมแทนเบื้องพระยุคลบาทพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อกรุณาพิจารณาหากเห็นสมควร โปรดนำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าพระบาทต่อไปด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายวันชัย สารทูลหัต)

ปลัดกระทรวงคมนาคม

สำนักงานปลัดกระทรวง

โทร. 0 2281 3111

โทรสาร 0 2281 5666





ที่ ลค 0201/7379



กระทรวงคมนาคม

ถนนราชดำเนินนอก กทม. 10100

4 ตุลาคม 2548

เรื่อง สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

เรียน เลขาธิการในพระองค์ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาฯ

ตามที่ นายศักดิ์ สารทูลหัต บิดาของข้าพเจ้า ได้กราบบังคมทูลลาถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2548 และทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ คุณเพ็ญศรี เขียวมีส่วน อัญเชิญพวงมาลาพระราชทานแก่ นายศักดิ์ สารทูลหัต นั้น

พระกรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงนี้ นายศักดิ์ สารทูลหัต คงได้รับทราบด้วยความปลื้มปิติ และโสมนัสยิ่ง ข้าพเจ้า ในฐานะบุตร และบุคลลในตระกูล “สารทูลหัต” ถือเป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลอย่างสูงส่ง พร้อมทั้งจะถวายความจงรักภักดี และสำนึกในพระกรุณาธิคุณตราบนานกว่าชีวิตจะหาไม่ และขอกราบบังคมทูลขอบพระคุณมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อกรุณาพิจารณาหากเห็นสมควร โปรดนำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าพระบาทต่อไปด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายวันชัย สารทูลหัต)

ปลัดกระทรวงคมนาคม

สำนักงานปลัดกระทรวง

โทร. 0 2281 3111

โทรสาร 0 2281 5666





ประวัติ  
นายศักดิ์ สารทูลทัต

## ประวัติส่วนตัว

นายศักดิ์ ศารทูลทัต เป็นบุตรอำมาตย์ตรีหลวงวิชิตสราธิกรณ (นายสอน ศารทูลทัต) คุณปู่ เคยรับราชการในสมัยรัชกาลที่ ๖ และได้รับพระราชทานนามสกุล “ศารทูลทัต” เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๔๕๖ และนางด้วง (สกุลเดิม “ชินตระกูล” บ้านเดิม อยู่ตำบลลำพะเนียง อำเภอ มหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

เดิมชื่อ ฉลวย ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีนโยบายให้ชาวไทยมีชื่อที่เหมาะสมกับเพศ จึงได้เปลี่ยนชื่อจาก ฉลวย เป็น “ศักดิ์”

เกิดเมื่อวันพุธที่ ๖ ธันวาคม ๒๔๕๕ ที่จังหวัดลพบุรี ในขณะนั้น คุณปู่ (อำมาตย์ตรีหลวงวิชิตสราธิกรณ) ดำรงตำแหน่งเป็นอัยการ จังหวัดลพบุรี ณ เรือนพักข้าราชการในพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี ซึ่งในสมัยนั้นจะเรียกว่า บ้านพักวังท่าขุนนาง เนื่องจากด้านหลังพระราชวังฯ อยู่ติดกับแม่น้ำลพบุรี และมีประตูด้านหลังพระราชวังฯ เปิดไปทำน้ำสำหรับให้ขุนนางขึ้นลงเรือ เพราะสมัยนั้นการเดินทางจะใช้ทางเรือเป็นส่วนใหญ่ ทางเรือดังกล่าวจึงถูกเรียกว่า “ท่าขุนนาง”

นายศักดิ์ ศารทูลทัต มีพี่น้อง จำนวน ๕ คน

- |                        |           |                                                           |
|------------------------|-----------|-----------------------------------------------------------|
| ๑. น.ส. ทองดี          | ศารทูลทัต | ถึงแก่กรรม                                                |
| ๒. น.ส. สั่งวาลัย      | ศารทูลทัต | ถึงแก่กรรม                                                |
| ๓. น.ส. สั่งเวียน      | ศารทูลทัต | ถึงแก่กรรม                                                |
| ๔. นายสิงห์            | ศารทูลทัต | ถึงแก่กรรม (ตำแหน่งสุดท้าย อัยการพิเศษ<br>ประจำกรมอัยการ) |
| ๕. นายศิริ             | ศารทูลทัต | ถึงแก่กรรม                                                |
| ๖. นายเสถียร           | ศารทูลทัต | ถึงแก่กรรม                                                |
| ๗. พลตรีนายแพทย์ สมบุญ | ศารทูลทัต |                                                           |
| ๘. นายศักดิ์           | ศารทูลทัต | ถึงแก่กรรม                                                |
| ๙. น.ส. ผ่องศรี        | ศารทูลทัต |                                                           |

**การศึกษา** ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนประจำจังหวัดหลายจังหวัด เพราะต้องติดตามคุณปู่ซึ่งย้ายไปรับราชการเป็นอัยการตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น จังหวัดชัยนาท จังหวัดราชบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดธัญบุรี (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นอำเภอธัญบุรี) กรุงเทพมหานคร (ที่วัดสามปลื้ม) และจบชั้นมัธยม ๘ ที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (ปัจจุบันคือสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา) เมื่อจบการศึกษามัธยม ๘ แล้ว ไม่สามารถเรียนต่อได้ เนื่องจากหมอบั่น เพราะอ่านหนังสือมากเกินไป แล้วจะปวดศีรษะ และมีเลือดออกทางหู จนทำให้มีผลกระทบกับการรับฟัง



**อุปสมบท** ณ วัดป่าโค อำเภอรุ่งเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ซึ่งเป็นบ้านเดิมของคุณปู่) เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ และย้ายไปจำพรรษาที่วัดตองปุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

**สมรส** กับ นางฉนวน สารทูลหัต (สกุลเดิม “ธีระศรี”) เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๔ (คุณแม่มีอีกชื่อหนึ่งว่า “นวลจิตร” เป็นชื่อที่เปลี่ยนจากชื่อฉนวนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม แต่ภายหลังกลับมาใช้ชื่อเดิม) มีบุตรและธิดารวม ๕ คน

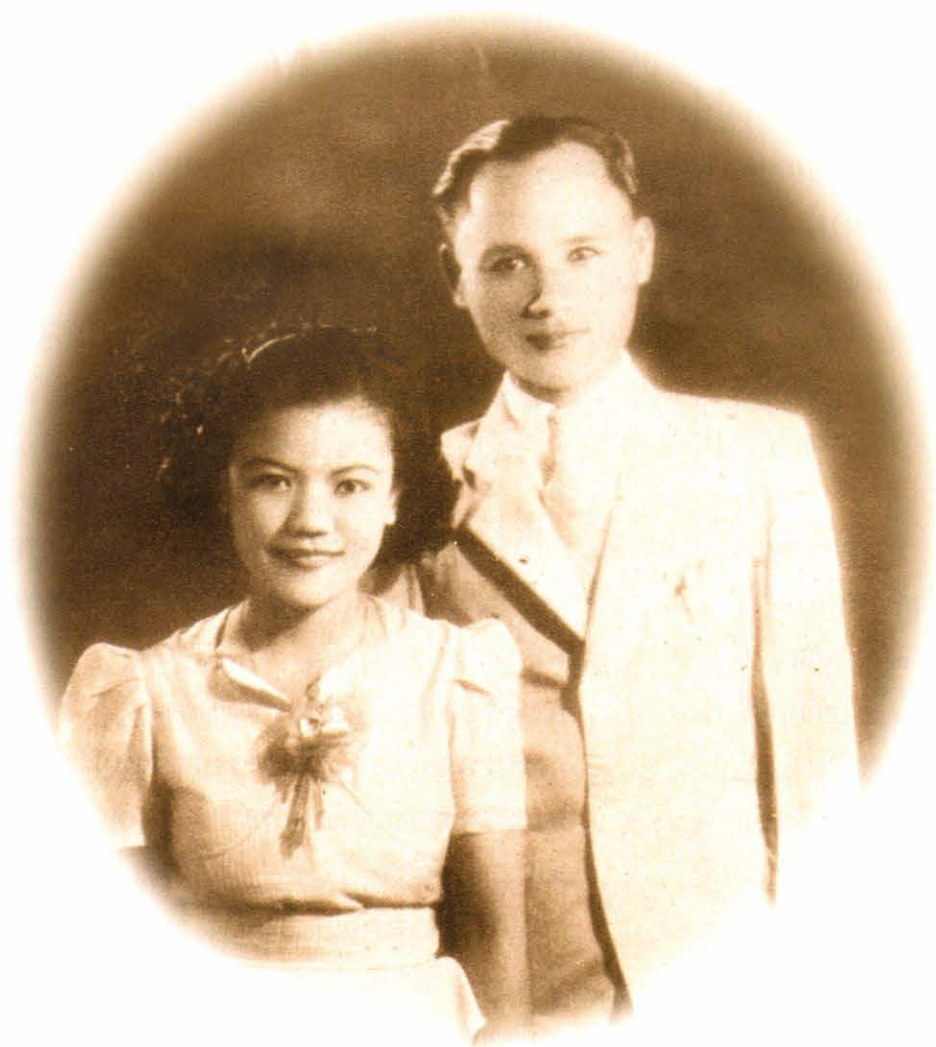
๑. นางสุนทรี เมนะสูต สมรสกับ พล.ต.มนัส เมนะสูต
๒. นางรุจิรา วาสนกมล สมรสกับ นายธีระพัฒน์ วาสนกมล
๓. นายวันชัย สารทูลหัต สมรสกับ นางพรทิพย์ สารทูลหัต (สกุลเดิม เลขะชัย)
๔. นางสาวจิราภรณ์ สารทูลหัต
๕. นายอดิษฐ์ สารทูลหัต

**การรับราชการ** เริ่มเข้ารับราชการชั้นจัตวา อันดับ ๑ ตำแหน่งเสมียนพนักงานประจำที่ทำการสหกรณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

- ๑ มกราคม ๒๔๘๕ พนักงานสหกรณ์ตรี
- ๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๖ หัวหน้าแผนกบัญชีสหกรณ์ธนกิจ  
กองประมวลบัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์
- ๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๗ พนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์โท กองตรวจบัญชี  
สหกรณ์พาณิชย์
- ๕ กันยายน ๒๕๑๘ เจ้าหน้าที่ตรวจเงินและบัญชี ๔ กองตรวจบัญชี  
สหกรณ์พาณิชย์
- ๓๐ กันยายน ๒๕๑๘ เกษียณอายุราชการ

**เครื่องราชอิสริยาภรณ์** จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก  
จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย

**ถึงแก่กรรม** ด้วยโรคติดเชื้อในถุงลมปอด (ปอดอักเสบ) เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๘ เวลา ๐๔.๐๐ น. รวมอายุได้ ๘๘ ปี



วันแต่งงาน ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๔





ขณะรับราชการ

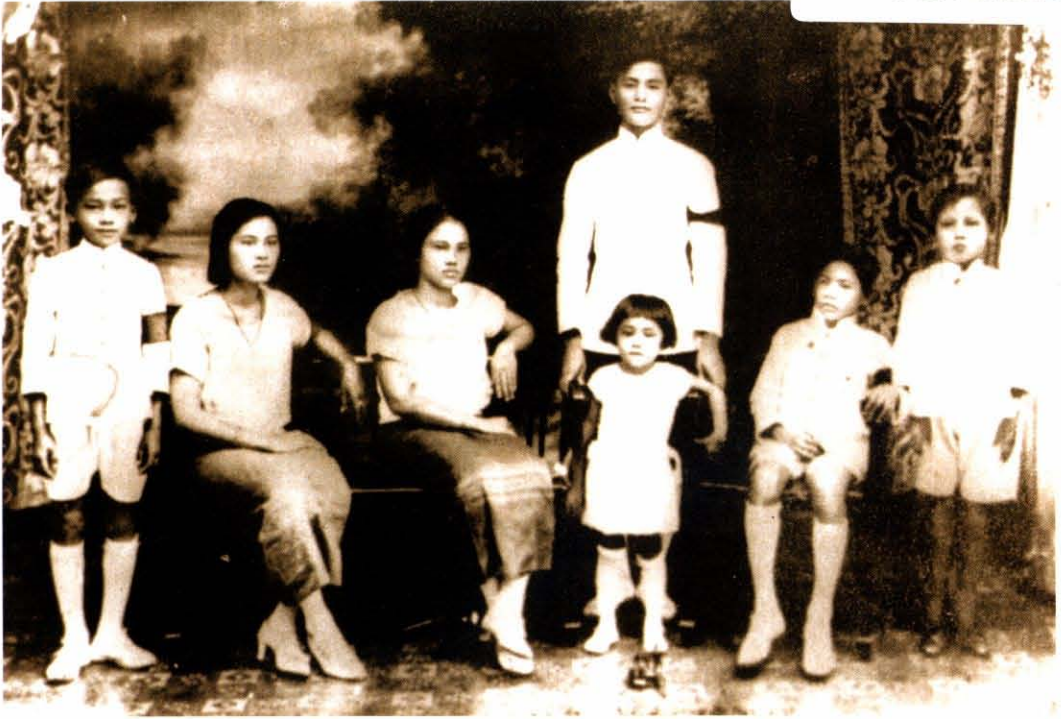




อำมาตย์ตรี หลวงวิชิตสราธิกรณ์  
(สอน สารทูลหัต)



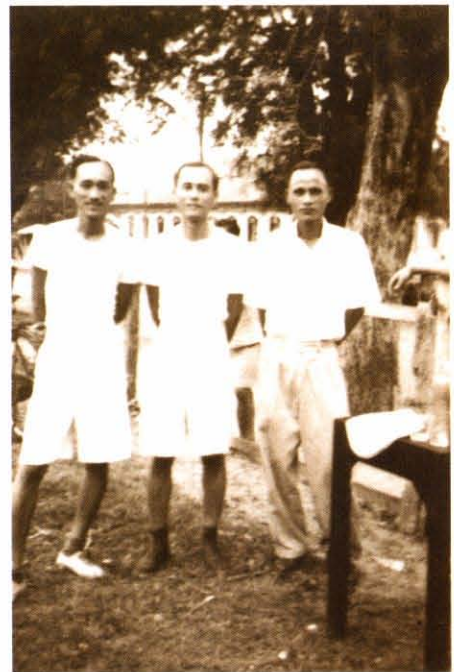
นางวิชิตสราธิกรณ์  
(ด้วง สารทูลหัต)



ถ่ายภาพพี่น้องเมื่อวัยเด็ก (ขวาสุด)



ภาพเมื่อวันเริ่มรับราชการ



ถ่ายภาพพี่ในวัยหนุ่ม (ขวาสุด)





คุณปู่ นำป้าไปขอคุณแม่แต่งงาน



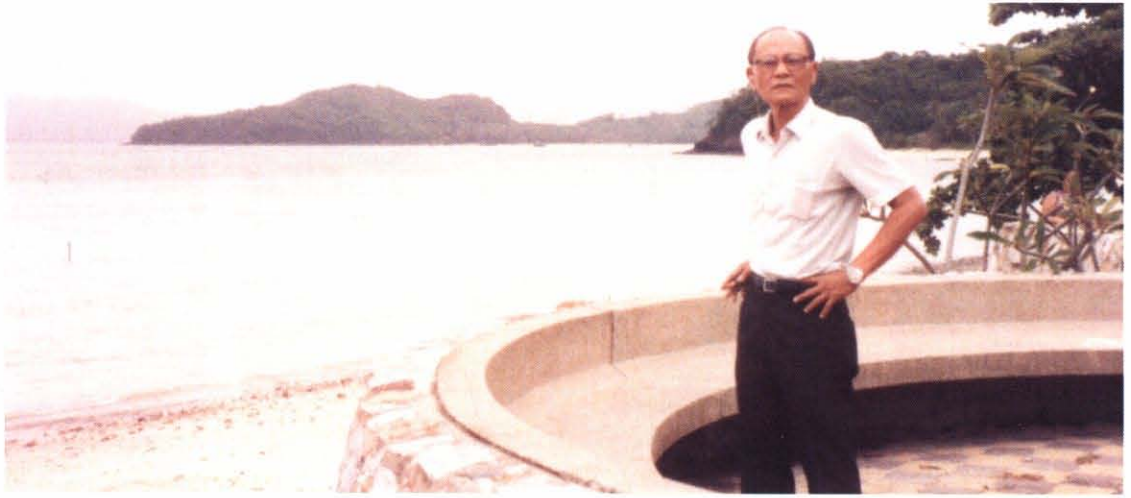
ป้ากับคุณแม่ วันแต่งงาน ถ่ายภาพร่วมกันที่คุ้มขุนแผน วังโบราณ





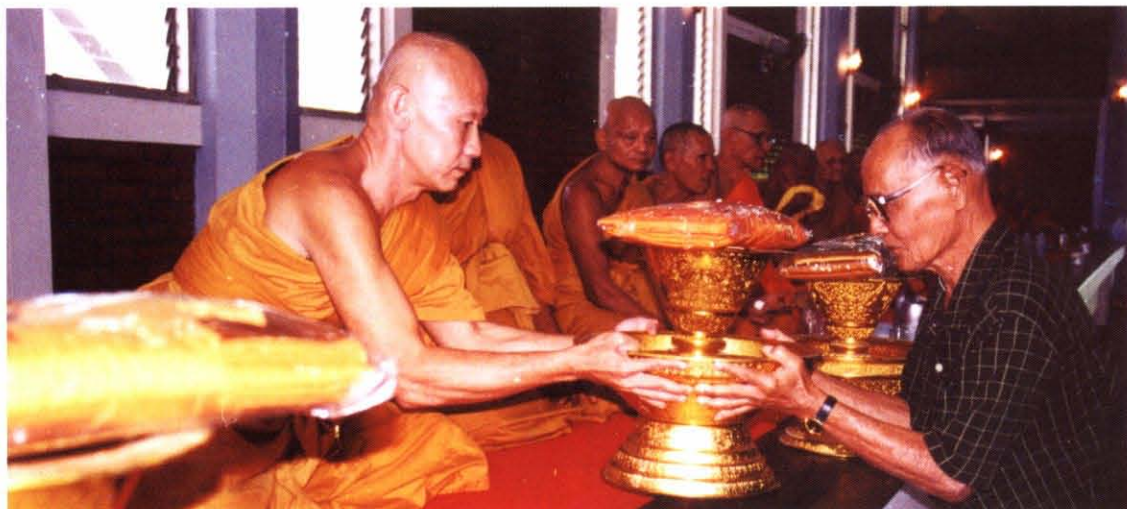






ก่อนนั้นเที่ยวกับแม่...ต่อมาเที่ยวคนเดียว กับลูก...





ทำบุญร่วมกันกับพี่ชาย (พลตรี  
นายแพทย์ สมบุญ สารทูลทัต)  
เป็นครั้งสุดท้ายที่วัดป่าโค  
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา





ป่ากับหลานที่สวนจังหวัดลพบุรี



ประมวลภาพ  
วันพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ  
และสวดพระอภิธรรมบำเพ็ญกุศล ๗ วัน















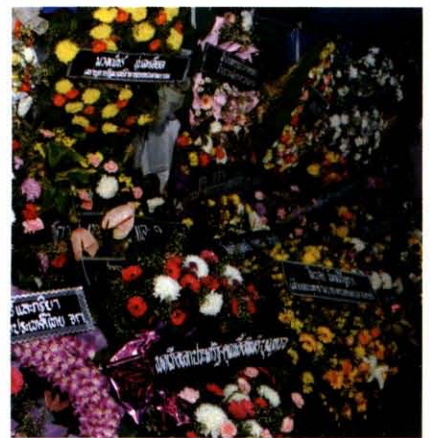
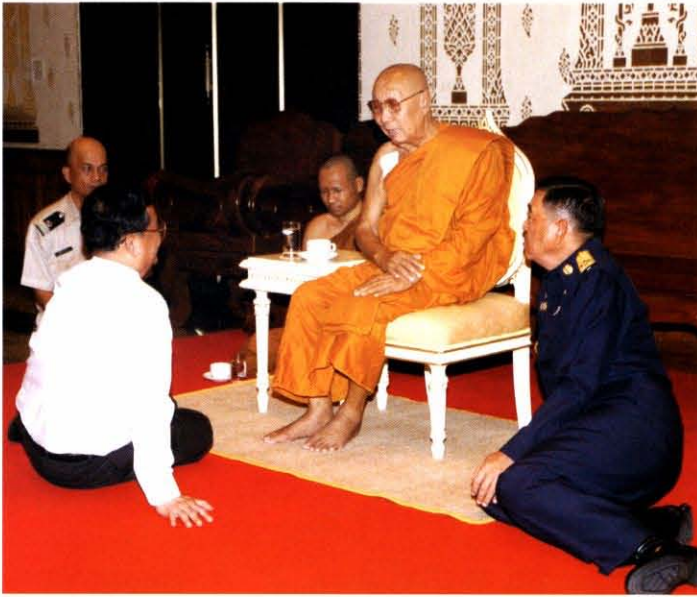














## เรื่องในเล่ม

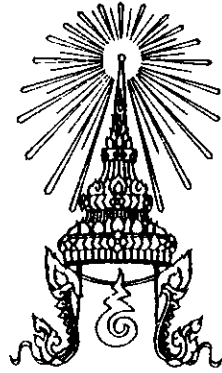
ด้วยการติดต่อกับสำนักพระราชวังในเรื่องต่างๆ เป็นเรื่องที่ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และประชาชนทั่วไปควรทราบไว้ เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง หนังสือ “รวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนัก” ที่สำนักพระราชวังได้รวบรวมจัดทำไว้ พร้อมกับภาพถ่ายพระโกศและหีบศพบรรดาศักดิ์ ในหนังสือตำนาน พระโกศและหีบศพบรรดาศักดิ์ ที่สำนักพระราชวังได้จัดทำขึ้น เพื่อสนองพระราชบัญชาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้นำมาพิมพ์ไว้ในหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้ได้รับอนุญาตจากสำนักพระราชวังให้จัดพิมพ์ได้

ขอขอบพระคุณท่านแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง ที่ได้อนุญาตให้จัดพิมพ์ในครั้งนี้ และหวังว่าจะเป็นประโยชน์กับทุกท่านได้ไว้ใช้ปฏิบัติสืบไป



(นายวันชัย สารทูลทัต)

ปลัดกระทรวงคมนาคม



รวมเรื่องและข้อปฏิบัติ  
เกี่ยวกับ  
ราชสำนัก

สำนักพระราชวัง

พุทธศักราช ๒๕๔๗

---

สำนักพระราชวังสงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติการคัดลอกส่วนใด ๆ ในหนังสือนี้ไปเผยแพร่ทุกรูปแบบ  
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพระราชวัง ยกเว้นการอ้างถึงข้อความเป็นอัญญาพจน์  
เพื่อการศึกษาหรือการวิจารณ์

รวบรวมและจัดทำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง

ผู้พิมพ์/ผู้โฆษณา นายธีระ เจียรดิษฐอาภรณ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์  
๙๔๗ ถ. อรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐  
โทร. ๐-๒๔๑๑-๑๕๒๓, ๐-๒๔๑๒-๖๕๕๒

# คำนำ

## ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

สำนักพระราชวังเห็นสมควรจัดทำหนังสือรวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราช-  
สำนักนี้ขึ้น เพื่อประโยชน์สำหรับข้าราชการและประชาชนทั่วไป จึงได้รวบรวมจากข้อเขียน  
ของ นายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์ และนายเศวต  
ธประดิษฐ์ ที่ปรึกษาพิเศษสำนักพระราชวัง มาจัดพิมพ์ขึ้น

สำนักพระราชวังหวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจและผู้  
ที่จะนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง

สำนักพระราชวัง

## คำนำ ในการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑๔

หนังสือรวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนัก ที่จัดพิมพ์ขึ้นโดยสำนักพระราชวังนี้ ได้จัดพิมพ์เข้ามาแล้วถึง ๑๓ ครั้ง โดยการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑๓ ได้จัดพิมพ์เป็น ๒ ขนาด คือ จัดพิมพ์เป็นเล่มใหญ่ (ขนาด ๘ หน้ายก) เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๕ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม และจัดพิมพ์เป็นเล่มเล็ก (ขนาด ๓๒ หน้ายก) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม เพื่อความสะดวกในการนำพกพาติดตัวไปใช้ในที่ต่าง ๆ ซึ่งปรากฏว่าเป็นที่นิยมสำหรับผู้ที่นำไปใช้เป็นอย่างมาก

ในการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑๔ นี้ ได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเป็น ๒ ขนาด เช่นกัน โดยจัดพิมพ์เป็นเล่มใหญ่ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม และเล่มเล็ก จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกและเหมาะสมสำหรับผู้นำไปใช้ตามความต้องการต่อไป

สำนักพระราชวังหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ และอำนวยความสะดวก สำหรับผู้ที่สนใจและผู้นำไปปฏิบัติสืบไป

สำนักพระราชวัง

สิงหาคม ๒๕๔๗

# สารบัญ

	หน้า
การขอพระราชทานเชิญเสด็จพระราชดำเนิน	๑
ธรรมเนียมการรับเสด็จ และข้อปฏิบัติในการเข้าเฝ้าฯ	๒
การแต่งกายในงานพิธีต่าง ๆ	๑๐
การถวายความเคารพของสุภาพสตรี	๑๑
การขอพระราชทานพระกรุณา และการเข้าเฝ้าฯ ในโอกาสต่าง ๆ	
การขอพระราชทานให้ทรงประกอบพิธีสมรส	๑๒
การขอพระราชทานชื่อบุตร และบุตร	๑๗
การขอพระราชทานชื่อสกุล	๒๐
การขอพระราชทาน การเข้ารับพระราชทาน และการประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย	๒๒
การเข้ารับพระราชทานประดับยศนายทหาร-นายตำรวจ ชั้นนายพล	๕๔
การขอพระราชทานอุปสมบทเป็นนาคหลวง	๕๕
การขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ เพลิงศพ และหีบเพลิง	๕๗
ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ระเบียบการไว้ทุกข์ในพระราชสำนัก	๘๕
การปฏิบัติในฐานะแทนพระองค์	
พิธีพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ	๘๗
พิธีจุดไฟหลวงพระราชทานเพลิงศพ	๘๗
พิธีวางดินพระราชทานในการฝังศพ	๘๘
การวางพวงมาลาพระราชทานหน้าศพ	๘๘
การขอพระราชทานผ้าพระกฐิน	๘๙
การขอพระราชทานตราตั้งห้าง	๙๔
การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา	๙๗
ระเบียบการบรรเลงดุริยางค์ในการพระราชพิธี หรือพิธีการต่าง ๆ	๙๘
การดื่มถวายพระพร	๑๐๔
ระเบียบเรื่องการใช้ธง	๑๐๖

**การจัดงานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในท้องถิ่น**

วันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๑๑๘

วันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

๑๒๔

การลงนามถวายพระพรวันขึ้นปีใหม่

๑๒๕

**การจัดงานวันปิยมหาราช และวันที่ระลึกรัชกาลที่ ๖**

๑๒๙

ความหมายของคำว่า “หมายรับสั่ง” “หมายกำหนดการ” และ

“กำหนดการ”

๑๓๑

ราชาศัพท์

๑๓๒

# การขอพระราชทานเชิญเสด็จพระราชดำเนิน

การขอพระราชทานเชิญเสด็จพระราชดำเนินในโอกาสใด ๆ ก็ตาม มีแนวปฏิบัติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความเห็นถวาย ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. ผู้ขอพระราชทานเชิญเสด็จพระราชดำเนิน ทำหนังสือแจ้งเรื่องราวถึง ราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการ หรือเลขาธิการพระราชวัง สำนักพระราชวัง

๒. สำนักพระราชวัง มีหน้าที่ไปตรวจสถานที่ จัดทำหมายกำหนดการ และกำหนดการ โดยกำหนดเวลาต่าง ๆ ร่วมกับสำนักงานรักษาความปลอดภัยบุคคลสำคัญประจำราชสำนัก

๓. สำนักราชเลขาธิการ รวบรวมข้อมูลเพื่อถวายกราบบังคมทูล เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังร่วมกับกรมโยธาธิการ จะไปดำเนินการเตรียมการรับเสด็จล่วงหน้าก่อนถึงวันเสด็จพระราชดำเนิน

๔. หากเป็นการขอพระราชทานเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทางจังหวัดต้องมีส่วนในการร่วมพิจารณา กล่าวคือต้องได้รับความเห็นชอบ และสนับสนุนจากทางจังหวัดด้วย

ฉะนั้นการติดตามสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ จึงสามารถสอบถามได้ที่ สำนักราชเลขาธิการ หรือที่ สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง



# ธรรมเนียมการรับเสด็จ และข้อปฏิบัติในการเข้าเฝ้าฯ

การรับเสด็จ ในที่นี้หมายถึงการเฝ้าฯ รับเสด็จ ในงานพระราชพิธี การพระราชกุศล งานรัฐพิธีหรือเสด็จฯ ในงานต่าง ๆ แบ่งประเภทได้ดังนี้

๑. การเฝ้าฯ รับเสด็จในงานพระราชพิธี การพระราชกุศล รัฐพิธี ซึ่งเป็นงานหลวงประจำปีในพระราชฐาน เช่น พระบรมมหาราชวัง

๑.๑ งานในพระราชฐาน ผู้มาเฝ้าฯ และรับเสด็จ แต่งกายตามหมายกำหนดการหรือหมายรับสั่งของสำนักพระราชวังและควรมาถึงก่อนเวลาเสด็จฯ ๓๐ นาที

๑.๒ สำนักพระราชวังจะจัดเจ้าหน้าที่ไว้รับรอง และเชิญไปนั่งพักภายนอกพระที่นั่งก่อน

๑.๓ เมื่อใกล้เวลาก่อนเสด็จฯ ประมาณ ๕ หรือ ๑๐ นาที เจ้าหน้าที่ผู้รับรองจะเชิญผู้มาเฝ้าฯ เข้าไปนั่งยังที่ซึ่งจัดไว้ในพระที่นั่ง ตามลำดับชั้นยศ ตำแหน่ง ฝ่ายทหารพลเรือน (ดูแผนผังประกอบ)

๒. การเฝ้าฯ รับเสด็จนอกพระราชฐาน ที่เป็นงานพระราชพิธี รัฐพิธี และงานพิธีต่าง ๆ

๒.๑ งานนอกพระราชฐาน ที่เกี่ยวกับการพระราชพิธี ซึ่งสำนักพระราชวังออกเป็นหมายกำหนดการ หรือหมายรับสั่ง แต่งกายตามกำหนดในหมาย เช่น

- งานรัฐพิธีถวายสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕ มกราคม ณ พระบรมราชานุสรณ์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

- วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๒๔ กุมภาพันธ์ ณ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ อำเภอมวกเจ้าเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

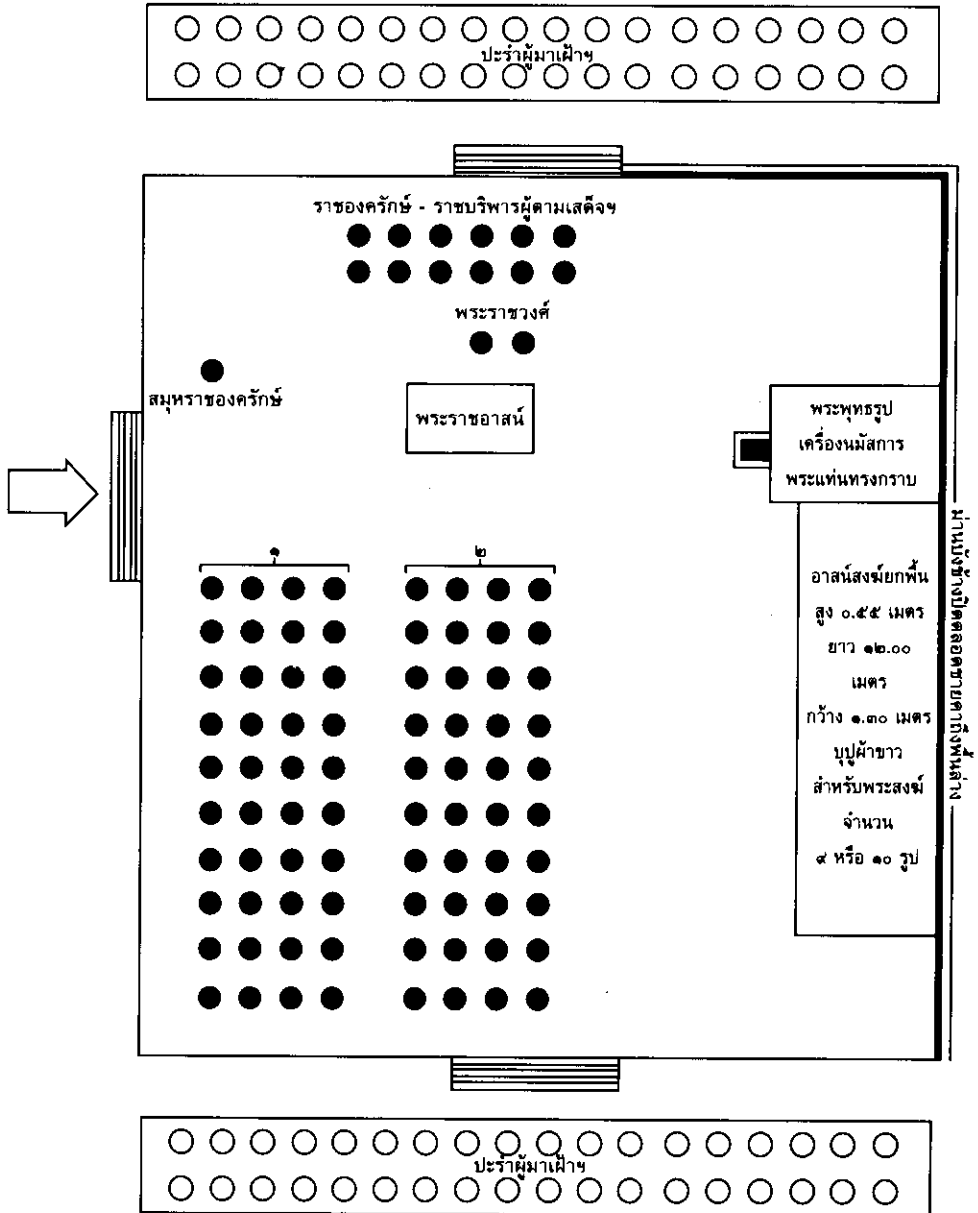
- วันที่ระลึกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ๓๑ มีนาคม ณ พระบรมราชานุสาวรีย์ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ วัดราชชนิตดาราม กรุงเทพมหานคร

- วันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ ๖ เมษายน ณ ปฐมบรมราชานุสรณ์ สะพานพระพุทธยอดฟ้า กรุงเทพมหานคร

- พระราชพิธีถวายราชสักการะพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันท-



พลับพลาหรือปราสาทสี่ชั้นเสด็จ งานปกติ นอกพระราชฐานและต่างจังหวัด  
เป็นแผนผังฝ้าฯ รับเสด็จโดยสังเขป เปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม  
(ขนาด กว้าง ๖.๕๐ เมตร ยาว ๑๘ เมตร สูง ๔ เมตร)



๑. แถวหน้า ข้าราชการผู้ใหญ่ เช่น องคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานสภา ประธานศาลฎีกา รัฐมนตรี  
แถวหลัง ต่อไปตามลำดับยศ, ชั้น ทังทหาร พลเรือน ผู้มีเกียรติ
๒. แถวหน้า ประธาน คณะกรรมการจัดงานและคณะ  
แถวหลัง เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และผู้มีเกียรติตามลำดับ

มหิตล พระอัฐมรามาธิบดินทร ๙ มิถุนายน ณ วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร

- ถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วันปิยมหาราช ๒๓ ตุลาคม ณ พระบรมราชานุสรณ์ พระลานพระราชวังดุสิต กรุงเทพมหานคร

- ถวายบังคมพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๕ พฤศจิกายน ณ พระบรมราชานุสรณ์ สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร

- ถวายบังคมพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๑๐ ธันวาคม ณ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าที่กรีฐสภา พระราชวังดุสิต กรุงเทพมหานคร

- วันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ๒๘ ธันวาคม ณ พระบรมราชานุสาวรีย์ วังเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร

เมื่อผู้มาเฝ้าฯ ถวายบังคมสักการะพระบรมราชานุสรณ์เป็นหมู่เป็นคณะแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะเชิญให้พัก ณ ปรำ เพื่อรอรับเสด็จ

ครั้งใกล้เวลาเสด็จฯ ประมาณ ๕ หรือ ๑๐ นาที เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะได้เชิญผู้มาเฝ้าฯ ออกไปยืนเรียงแถวตามลำดับชั้นยศ ตำแหน่ง (ควรจะสวมหมวกเพื่อความมุงดงามในการถวายความเคารพ) ต้นแถว พระราชวงศ์ องคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ประธานองค์กรที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ คณะรัฐมนตรี ข้าราชการทหาร พลเรือน ตามลำดับ ยืนแถวตามแนวทางเสด็จฯ ผ่าน

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาถึง กองทหารเป่าแตร ถวายความเคารพและหรือ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ผู้เฝ้าฯ ถวายความเคารพโดยวันทยหัตถ์ (เพราะสวมหมวก) จนเสด็จฯ ผ่าน และลดวันทยหัตถ์เมื่อจบเพลงสรรเสริญพระบารมี ผู้ไม่สวมหมวกยืนตรง เมื่อเสด็จฯ ผ่านถวายคำนับ เมื่อจบเพลงสรรเสริญพระบารมีก็ถวายคำนับ ปฏิบัติทำนองนี้ทั้งเสด็จฯ มาและเสด็จฯ กลับ

๒.๒ การเฝ้าฯ รับเสด็จ งานถวายผ้าพระกฐินหลวงประจำปี ที่สำนักพระราชวังออกเป็นหมายกำหนดการ และกำหนดการแต่งกายเฝ้าฯ รับเสด็จ

ผู้ที่ไปเฝ้าฯ รับเสด็จ ตามหมายกำหนดการ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะได้รับรองเชิญให้นั่งพัก ณ ที่ซึ่งจัดไว้นอกพระอุโบสถตามลำดับชั้นยศ และตำแหน่ง

งานเสด็จ ถวายผ้าพระกฐินตามราชประเพณีประจำปีที่สำนักพระราชวังออกเป็นหมายกำหนดการ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ มีกองเกียรติยศทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ พร้อมทั้งตำรวจ ชงประจำกอง และทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ตั้งแถวรับและแซงเสด็จ

เมื่อใกล้เวลาเสด็จ ประมาณ ๕ หรือ ๑๐ นาที เจ้าหน้าที่ผู้รับรองของสำนักพระราชวัง จะได้เชิญข้าราชการ ผู้มีเกียรติที่มาเฝ้าฯ ไปยืนเรียงแถวรอรับเสด็จ ตามแนวทางลาดพระบาท (ถ้าสถานที่มีไม่พอจะเข้าแถว ให้รอเฝ้าฯ ณ ที่ซึ่งจัดไว้แล้ว)

ได้เวลาเสด็จ ถึง แถวรองกองทหารเกียรติยศบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ผู้เฝ้าฯ ที่นั่งพัก ยืนถวายความเคารพ ผู้มาเฝ้าฯ ยืนแถวรับเสด็จ ถ้าสวมหมวกทำวันทยหัตถ์ จนสุดเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี และถวายความเคารพเมื่อเสด็จ ผ่าน

เสด็จ เข้าสู่พระอุโบสถ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง จะได้เชิญและนำเฉพาะข้าราชการผู้ใหญ่ เข้าไปเฝ้าฯ ในพระอุโบสถ เมื่อเข้าไปจะต้องถวายความเคารพ แล้วยืนอยู่ ณ แก้อีที่จะนั่งเฝ้าฯ ตามชั้นยศ และตำแหน่ง เมื่อทรงปฏิบัติในการถวายผ้าพระกฐิน และประทับพระราชอาสน์ ผู้เฝ้าฯ ถวายความเคารพแล้วจึงนั่งได้

เมื่อเสด็จ กลับ ก็ปฏิบัติทำนองเดียวกับเมื่อเสด็จ มาถึง

๒.๓ ราชประเพณีเสด็จ ถวายผ้าพระกฐิน ถ้าพระอารามหลวงหรือวัดใดที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ ย่อมจัดลูกเสือหรือนักเรียนตั้งแถวรับเสด็จ ถ้ามีตำรวจลูกเสือด้วย ให้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เมื่อเสด็จ ถึงและเสด็จ กลับ

โรงเรียนที่จัดลูกเสือนักเรียนรับเสด็จ ตามระเบียบประเพณี จะต้องจัดตั้งโต๊ะหมู่ที่บูชาประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์แทนตั้งพระพุทธรูป มีแจกันดอกไม้ หรือพานพุ่มรูปเทียนแพพร้อมกระถางดอกไม้และกรวย เป็นการถวายเคารพสักการะในการรับเสด็จ

อาจารย์หรือครูใหญ่ ยืนที่ข้าง ๆ โต๊ะหมู่หน้าแถวนักเรียนลูกเสือ เมื่อเสด็จ ถึง ณ ที่นั้น อาจารย์หรือครูใหญ่ ก้าวออกมาถวายความเคารพ แล้วกราบบังคมทูลรายงานจำนวนอาจารย์ ครู นักเรียน จบแล้ว พับใส่ซองวางในพานเชิญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแล้วถอยออกไปถวายความเคารพ ก่อนที่จะกลับไปยืนเฝ้าฯ ณ ที่เดิม

๒.๔ ในกรณีที่เสด็จ ไปถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ ที่เรียกกันว่าพระกฐินตัน ส่วนมากจะเป็นวัดในต่างจังหวัด สำนักพระราชวังจะออกเป็นหมายรับสั่ง แต่งเครื่องแบบปกติก็คอปับแขนยาว

การเผ่าย รับเสด็จ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะรับรองข้าราชการและผู้รอเผ่าย ณ ที่ซึ่งจัดไว้นอกพระอุโบสถ

การเสด็จ ถวายผ้าพระกฐินในต่างจังหวัดนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องจัดข้าราชการเข้าแถวรับเสด็จ ณ ที่ซึ่งรถยนต์พระที่นั่งเทียบ เมื่อเสด็จ ลงจากรถยนต์พระที่นั่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องเข้าไปเผ่าย ถวายความเคารพ แล้วกราบบังคมทูลรายงานตนเอง และเบิกข้าราชการผู้ใหญ่ที่เผ่าย เช่น

**ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม**

ข้าพระพุทธเจ้า.....ผู้ว่าราชการจังหวัด.....ขอพระราชทาน  
พระบรมราชวโรกาสเบิกผู้เผ่ายทูลละอองธุลีพระบาท (ในกรณีที่ภริยาเผ่าย อยู่ด้วย)  
นาง.....ภริยาข้าพระพุทธเจ้า

(จะทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ด้วยก็ได้) แล้วต่อไปควรจะกราบบังคมทูลเบิกเฉพาะข้าราชการ  
ผู้ใหญ่ระดับสูง เช่น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอของท้องถิ่น  
ที่เสด็จ เท่านั้น

๒.๕ การเผ่าย รับเสด็จ งานรัฐพิธี นอกพระราชฐาน เช่น งานพระราชพิธี  
จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ข้าราชการหรือผู้ที่มีตำแหน่งเผ่าย เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง  
จะเป็นผู้รับรอง และกำหนดที่นั่งเผ่าย ไว้ในพลับพลาพิธี ซึ่งจัดเป็นมณฑลพิธีที่ประทับ  
ส่วนนอกพลับพลาพิธีหรือประจำ ถ้ามีผู้เผ่าย รับเสด็จ เป็นหน้าที่ของเจ้าของงาน โดยความ  
ร่วมมือของสำนักพระราชวัง

๒.๖ การเผ่าย รับเสด็จในงานต่าง ๆ เช่น เสด็จ เปิดงานแสดง เปิดตึก  
โรงพยาบาล โรงเรียน หรือวางศิลาฤกษ์อาคาร เสด็จ ทรงยกช่อฟ้า หรือตัดลูกนิมิต

ผู้มาเผ่าย ที่ได้รับเชิญ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะรับรองเฉพาะผู้ที่แต่งเครื่อง  
แบบเผ่าย ไปนั่งรอรับเสด็จในพลับพลา หรือประจำพิธีมณฑล ซึ่งจัดเป็นที่เผ่าย ตามลำดับ  
ชั้นยศ และตำแหน่ง

ส่วนผู้ได้รับเชิญนอกนั้นเป็นหน้าที่ของเจ้าของงาน

ก่อนเสด็จ มาประมาณ ๕ หรือ ๑๐ นาที เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะได้  
เชิญข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และเจ้าของงานไปเข้าแถวรับเสด็จ ณ ที่รถยนต์พระที่นั่งจะเทียบ  
เมื่อเสด็จ ถึง เสด็จ ลงจากรถยนต์พระที่นั่ง ผู้เป็นประธานของงานหรือผู้รับผิดชอบใน

ท้องถิ่น เช่น รัฐมนตรี ผู้ว่าราชการจังหวัด เข้าเฝ้าฯ รับเสด็จ แล้วกราบบังคมทูลเบิก  
ผู้อาวุโส ณ ที่นั้น ตามสมควรแก่บุคคลที่จะเบิกเฝ้าฯ ในแถวรับเสด็จนั้น ๆ

ส่วนการแต่งกาย ผู้มีหน้าที่ในราชการแต่งเครื่องแบบปกติขาว หรือเครื่องแบบ  
ปกติกาบก็ตามหมายที่สำนักพระราชวังกำหนด

๓. การเสด็จ ในงานพระราชพิธี งานรัฐพิธี ที่ออกหมายกำหนดการ แต่ง  
เครื่องแบบเต็มยศ จะต้องมียกทวารเกียรติยศ พร้อมด้วยแถวทรงประจำกองตั้งรับเสด็จ  
ด้วยหรือไม่นั้น สำนักพระราชวังจะได้ออกหมายแจ้งกระทรวงกลาโหมพิจารณาจัดตาม  
ระเบียบของทหาร

๔. การเสด็จ ในงานพระราชพิธี งานรัฐพิธี หรืองานที่มีการกราบบังคมทูล  
เชิญเสด็จ สำนักพระราชวังจะได้ออกหมายรับสั่งเป็นงานเฝ้าฯ รับเสด็จ แต่งเครื่องแบบ  
ปกติ แต่ถ้านั้นเป็นงานที่เสด็จ ไปในเขตที่ตั้งกรมกองทหาร หรือค่ายทหาร ฐานทัพ  
ของทหาร หรือในกรณีที่จังหวัดนั้น ๆ เป็นที่ตั้งกรมกองทหาร ค่ายทหารและฐานทัพ เป็น  
หน้าที่ของฝ่ายทหารและผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาจัดทหารกองเกียรติยศรับเสด็จ ตาม  
ระเบียบของกระทรวงกลาโหม

ตัวอย่างกำหนดการรับเสด็จ ที่เป็นงานกราบบังคมทูลเชิญเสด็จ ในต่างจังหวัด  
และในกรุงเทพมหานคร มีการรับเสด็จ ๒ ลักษณะคือ

๔.๑ มีกองทหารเกียรติยศรับเสด็จ

๔.๑.๑ มีกองทหารเกียรติยศรับเสด็จ และทรงตรวจแถวทหารกอง  
เกียรติยศ

๔.๑.๒ มีกองทหารเกียรติยศรับเสด็จ แต่ไม่ทรงตรวจแถวทหารกอง  
เกียรติยศ

๔.๒ ไม่มีกองทหารเกียรติยศ

## ข้อควรปฏิบัติในการเฝ้าฯ

๑. ถ้ายืนเฝ้าฯ ไม่ควรจะเอามือไขว้หลัง
๒. ถ้านั่งเก้าอี้เฝ้าฯ ไม่ควรจะเอาเท้ายกขึ้นคร่อมเข้าหรือเหยียดออกไปตามสบาย และไม่ควรถือเอาแขนพาดพิงที่พนักพิงหลังเก้าอี้
๓. ไม่ควรสูบบุหรี่หรือเป่ายาน้ำตมขณะนั่งเก้าอี้ หรือยืนเฝ้าฯ หน้าที่ประทับในพระที่นั่ง ในอาคาร หรือพลับพลาปะรำพิธีมณฑล
๔. ควรตรวจกระดุมเสื้อกางเกงให้เรียบร้อย
๕. ขณะนั่งเฝ้าฯ หรือเข้าแถวยืนเฝ้าฯ ในที่ประทับ ไม่ควรพูดคุยให้มีเสียงดังเกินควร
๖. เมื่อประธานสงฆ์ถวายศีล ควรพนมมือเป็นการรับศีล และจบเคารพเมื่อพระถวายศีลจบ
๗. พระสงฆ์เริ่มสวดมนต์ ควรพนมมือสดับพระพุทธมนต์ แล้วลดลงก็ได้ ในระหว่างสวดมนต์ตามบทคาถาต่าง ๆ
๘. พระสงฆ์สวดมนต์จบ และถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ไม่ต้องพนมมือ เพราะเป็นการถวายเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ควรพนมมือเคารพเมื่อพระกลับ
๙. งานใดมีพระธรรมเทศนา เมื่อพระผู้เทศน์ถวายศีล ควรพนมมือเป็นการรับศีล ในระหว่างพระถวายพระธรรมเทศนา ควรจะพนมมือฟังเทศน์ด้วย จบก็ควรยกมือพนมเคารพ
๑๐. เมื่อมีกิจที่จะต้องลุกออกจากที่เฝ้าฯ ต้องถวายความเคารพ และเมื่อจะกลับเข้าประจำที่เดิมก็ต้องปฏิบัติเช่นกัน
๑๑. เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ จากพระราชอาสน์ที่ประทับทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการพระราชพิธีพระราชกุศล ผู้เฝ้าฯ จะต้องยืนขึ้น ถ้าเสด็จฯ ผ่านต้องถวายความเคารพทุกครั้ง



## การแต่งกายในงานพิธีต่าง ๆ

๑. งานพิธีที่มีหมายกำหนดการให้แต่งกายตามหมายกำหนดการ ซึ่งจะระบุว่าจะแต่งเครื่องแบบปกติภาคีคอปป์ ภาคีคอตัง ปกติขาว ครึ่งยศหรือเต็มยศ โดยเฉพาะงานพระราชทานผ้าพระกฐินและพระราชพิธีสำคัญจะระบุถึงการประดับสายสะพายด้วย ก็ต้องแต่งกายและประดับสายสะพาย ตามหมายกำหนดการนั้น ถ้าหมายกำหนดการไม่ระบุการสวมสายสะพาย ระบุแต่เพียงว่าแต่งกายเต็มยศ ก็ต้องแต่งเต็มยศ สวมสายสะพายสูงสุดที่ได้รับพระราชทาน

๒. งานที่ไม่มีความหมายกำหนดการ แต่มีความหมายรับสั่งส่งไปให้เจ้าภาพและมีการกำหนดการแต่งกายไว้ในหมายรับสั่งนั้น หมายถึงให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติต้องแต่งกายตามที่หมายรับสั่งกำหนดไว้

๓. ในการแต่งกายเข้าเฝ้าฯ หรือมีการเสด็จพระราชดำเนิน จะต้องแต่งเครื่องแบบปกติขาว ส่วนในต่างจังหวัด ข้าราชการสำนักพระราชวังและสำนักราชเลขาธิการจะแต่งเครื่องแบบปกติภาคีคอตังหรือคอปป์

**หมายเหตุ** การส่งหมายของสำนักพระราชวัง สำนักพระราชวังจะส่งหมายเฉพาะงานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเท่านั้น งานอื่น ๆ เช่น การรับเสด็จ การส่งเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์องค์อื่น ๆ สำนักพระราชวังจะออกประกาศเป็นทางการทั้งทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ผ่านทางกรมประชาสัมพันธ์โดยไม่มีการส่งหมาย



## การถวายนามเคารพของสุภาพสตรี

สุภาพสตรีที่แต่งกายธรรมดา ถวายนามเคารพโดยวิธีกราบหรือถอนสายบัว  
ส่วนสุภาพสตรีที่แต่งเครื่องแบบ (พลเรือน) ถวายนามเคารพโดยวิธีกราบหรือ  
ถอนสายบัว หรือจะถวายนามเคารพโดยวิธีถวายนาม (ก้มศีรษะ) เช่น ข้าราชกา  
รชายก็ได้



# การขอพระราชทานพระกรุณา และการเข้าเฝ้าฯ ในโอกาสต่าง ๆ

## การขอพระราชทานให้ทรงประกอบพิธีสมรส

การขอพระราชทานให้ทรงประกอบพิธีสมรส ที่เรียกว่า “การขอพระราชทานน้ำสังข์”  
มีอยู่ ๒ แบบ คือ

๑. แบบเป็นทางการ

๒. แบบส่วนพระองค์ ซึ่งเรียกว่า “น้ำสังข์ข้างที่”

สำหรับหลักเกณฑ์การพระราชทานนั้น ส่วนใหญ่มักจะขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์  
เหล่านี้ คือ

๑. พระราชทานให้แก่ผู้ที่ทรงรู้จักและคุ้นเคย

๒. ทรงรู้จักบิดา และมารดา ของผู้ขอพระราชทาน

๓. ผู้บังคับบัญชา เป็นผู้ขอพระราชทานให้ ในกรณีที่เป็นตำรวจ ทหาร หรือ  
พลเรือนที่ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ ตามข้อ ๑ และข้อ ๒

๔. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นกรณีพิเศษ

ผู้ขอพระราชทานต้องทำหนังสือยื่นต่อสำนักพระราชเลขาธิการ เพื่อขอให้นำความกราบ  
บังคมทูลพระกรุณา พร้อมทั้งแนบวันเดือนปีเกิดของคู่สมรส และสถานที่ติดต่อมาด้วย

## ระเบียบปฏิบัติในงานสมรสซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

### ประกอบพิธีพระราชทาน

เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะทรงประกอบพิธีสมรสพระราชทานแล้ว คู่สมรส  
จะต้องติดต่อสำนักพระราชวัง พร้อมทั้งแจ้งรายชื่อสักขีทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง สักขีจะ  
เป็นจำนวนฝ่ายละ ๔ คน รวมทั้งบิดามารดาหรือผู้ปกครองของแต่ละฝ่ายด้วย ถ้าคู่สมรส  
ประสงค์จะจดทะเบียนสมรสทางราชการด้วย ก็ให้แจ้งสำนักพระราชวังทราบ เพื่อสำนัก  
พระราชวังจะได้เชิญนายอำเภอท้องถิ่นมารับจดทะเบียนให้ การจดทะเบียนทางราชการนี้  
คู่สมรสจะต้องเสียค่าธรรมเนียมจดทะเบียนนอกสถานที่ให้แก่ นายอำเภอในวันจดทะเบียน  
๒๐๐ บาท ตามระเบียบ

## การเฝ้าฯ ถวายตัว

ในกรณีที่คู่สมรสยังไม่เคยเฝ้าฯ ทูลละอองธุลีพระบาทตามประเพณี บิดามารดา หรือผู้ปกครองจะต้องนำคู่สมรสเข้าเฝ้าฯ ถวายตัว ปัจจุบันปฏิบัติดังนี้

ในวันที่ทางราชการนัดหมาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองนำคู่สมรสไปยังสถานที่เฝ้าฯ พร้อมด้วยดอกไม้รูปเทียนแพ มีพานรองคู่ละ ๑ ชุด นำพานดอกไม้รูปเทียนแพวางบนโต๊ะเปิดกรวยคลุมกระถางดอกไม้ไว้ คู่สมรสยืนรอเฝ้าฯ หลังโต๊ะดอกไม้รูปเทียนแพ และบิดามารดาหรือผู้ปกครองยืนหลังคู่สมรส

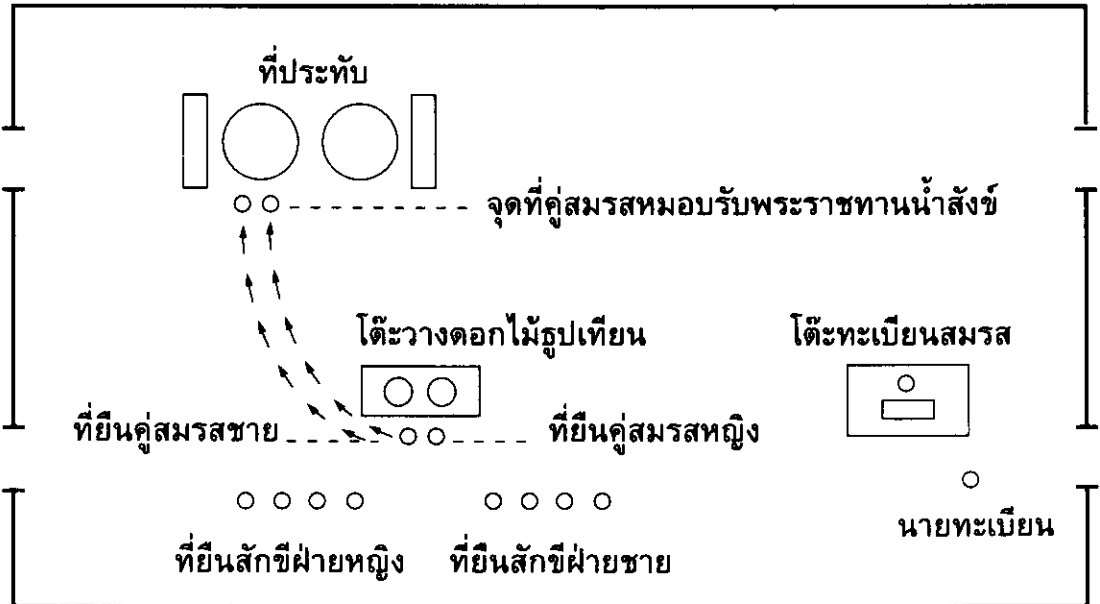
เมื่อเสด็จออก ทุกคนถวายความเคารพ ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังกราบบังคมทูลเบิกคู่สมรสเฝ้าฯ เมื่อขานชื่อผู้ใด ผู้นั้นถวายความเคารพ

เมื่อกราบบังคมทูลเบิกครบแล้ว เสด็จขึ้น ทุกคนถวายความเคารพ

## ระเบียบปฏิบัติวันทรงประกอบพิธี

คู่สมรสต้องนำดอกไม้รูปเทียนแพพร้อมทั้งพานรองไปทูลเกล้าฯ ถวายคนละ ๑ ชุด พานดอกไม้รูปเทียนแพนี้นำไปวางบนโต๊ะที่สำนักพระราชวังจัดไว้

แผนผังสถานที่ทรงประกอบพิธีเป็นดังนี้



เมื่อใกล้เวลาเสด็จออก คู่สมรสเข้ายืนหลังโต๊ะวางดอกไม้รูปเทียนแพ ชายยืนซ้าย หญิงยืนขวา

สักขียืนเรียงแถวหลังคूसมรส สักขีฝ่ายชายทั้งหมดยืนทางขวา (หลังคूसมรสหญิง) ต่อมาทางซ้ายเป็นสักขีฝ่ายหญิงทั้งหมด (หลังคूसมรสชาย) สักขีแต่ละฝ่ายให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองคूसมรสแต่ละฝ่ายยืนต้นแถว

ด้านขวามือของคूसมรสมีโตะวางสมุดทะเบียนสมรสของหลวงพร้อมทั้งแท่นปากกา นายทะเบียนสำนักพระราชวังยืนอยู่ข้างโตะ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เข้าห้องพิธี เมื่อเสด็จฯ พันพระทวาร ทุกคนที่อยู่ในห้องพิธีถวายความเคารพ และเมื่อประทับนั่งแล้วทุกคนถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง

ต่อจากนั้นคूसมรสทั้งสองเดินไปหน้าที่ประทับโดยชายเดินหน้าให้ระยะห่างกันเพียง เล็กน้อย เมื่อใกล้ที่ประทับให้ลดตัวลงแล้วไปหมอบหน้าที่ประทับ ให้ระยะห่างพระองค์พอที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานน้ำสังข์ถึง

(การหมอบที่ถูกต้อง เช่าขวาข้างที่ยืนออกจะต้องอยู่กลางแขนทั้งสองข้าง ปลายเท้าเก็บ)

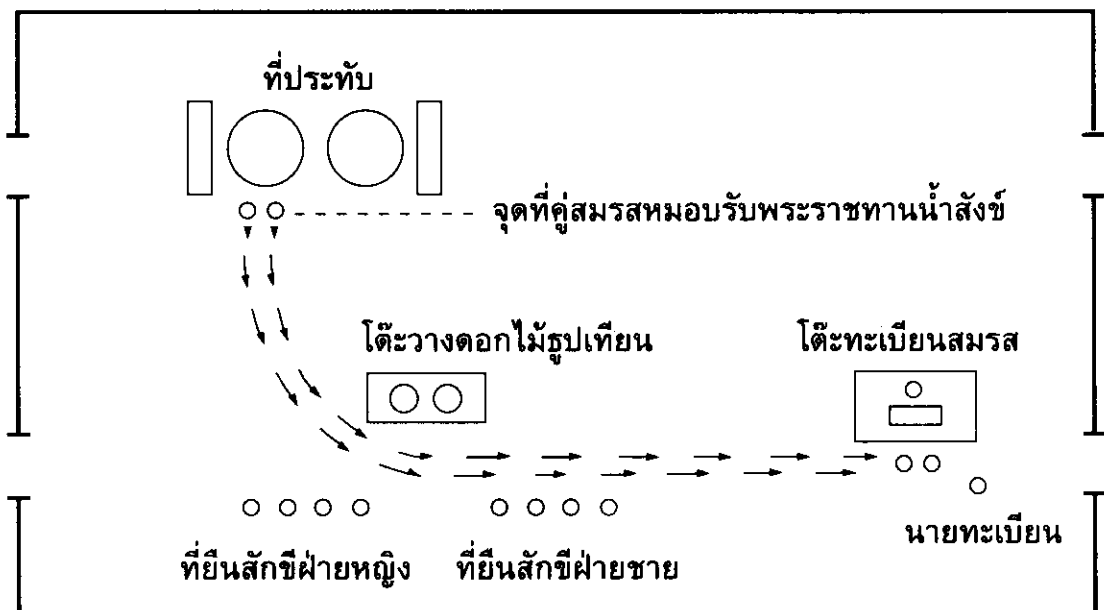
เมื่อหมอบแล้ว คूसมรสกราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑ ครั้ง และ ผืนไปกราบสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๑ ครั้ง แล้วหมอบประนมมือผืนตัว ทางพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กัมศิระรับพระราชทานน้ำสังข์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงรดน้ำสังข์ลงเหนือศิระชาย แล้วชายเงยศิระขึ้นรับพระราชทานใบมะตูม ก่อนจะรับพระราชทานทำ “เอางาน” รับพระราชทานแล้ว เหน็บใบมะตูมไว้เหนือหูขวา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงรดน้ำสังข์และพระราชทานใบมะตูมแก่หญิง ทำเช่นเดียวกับชาย

คूसมรสทั้งสองเงยหน้าขึ้นเล็กน้อย แต่ยังคงอยู่ในอิริยาบถหมอบประนมมือตามเดิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเจิมพระราชทานชาย และทรงเจิมพระราชทานหญิง เมื่อทรงเจิมพระราชทานผู้ใดเสร็จผู้นั้นกราบถวายบังคม

เมื่อทรงเจิมพระราชทานแล้ว คूसมรสคลานถอยหลังออกมาเล็กน้อย แล้วลุกขึ้นยืน เดินตามแนวทางที่เดินเข้ามา ผ่านโตะวางดอกไม้ธูปเทียนแพเลยไปยังโตะวางสมุดทะเบียนสมรส (ดูทางเดินในแผนผังต่อไปนี้)



เมื่อถึงโตะวางทะเบียนสมรสแล้ว หญิงรออยู่ก่อน ชายถวายความเคารพ แล้ว  
 กุ๊กเข้าโดยลงเข้าซ้าย ตั้งเข้าขวา ลงชื่อและนามสกุลในสมุดทะเบียน เมื่อลงชื่อแล้วลุกขึ้น  
 ยืน ถอยออกมาเล็กน้อย ถวายความเคารพแล้วยืนรออยู่

หญิงถวายความเคารพ กุ๊กเข้าลง โดยลงเข้าซ้ายหรือทั้งสองเข้า แล้วลงชื่อและ  
 นามสกุลในสมุดลงทะเบียนลงชื่อแล้วลุกขึ้นยืน ถวายความเคารพ

คู่สมรสทั้งสองเดินกลับไปยืนหลังโตะวางดอกไม้รูปเทียนแพตามเดิม โดยชายเดินนำ  
 เมื่อถึงที่ยืน ถวายความเคารพทั้งสองคน

ต่อจากนั้นนายทะเบียนจะนำสมุดทะเบียนไปทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงพระ-  
 ปราบภิไธยแล้วนำกลับไปที่นี่

ลำดับต่อไป สักขีเดินไปลงชื่อและนามสกุลในสมุดทะเบียนทีละคน เรียงลำดับดังนี้

- บิดามารดา หรือผู้ปกครองฝ่ายชาย
- บิดามารดา หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง
- สักขีของฝ่ายชายทุกคน
- สักขีของฝ่ายหญิงทุกคน

การลงชื่อก็ทำเช่นเดียวกับคู่สมรส คือถวายความเคารพ กุ๊กเข้าซ้าย ลงชื่อและ  
 นามสกุลในสมุดทะเบียน ลุกขึ้นถวายความเคารพ เดินกลับไปยืนที่เดิม

ต่อจากนั้นนายทะเบียนจะลงชื่อกำกับในสมุดแล้วปิดสมุดทะเบียน

เมื่อนายทะเบียนปิดสมุดทะเบียนแล้ว คู่สมรสทั้งสองถวายความเคารพ แล้วเปิดกรวยคลุมกระทงดอกไม้ วางคว่ำไว้บนโต๊ะข้าง ๆ พาน แล้วถวายความเคารพอีกครั้ง

ต่อจากนั้นคู่สมรสทั้งสองเดินเข้าไปเฝ้าฯ เจาะพระพักตร์ เหมือนครั้งแรก เมื่อหมอบแล้ว กราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินทุนแก่คู่สมรส ชายเป็นผู้รับพระราชทาน กราบ ทำเอางาน แล้วหางมือชวารับพระราชทาน ทุนเงินลำดับต่อไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชทานพร คู่สมรสหมอบประนมมือ

เมื่อจบพระบรมราโชวาท คู่สมรสกราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คลานถอยหลังออกมาเล็กน้อย ลุกขึ้นยืน แล้วเดินกลับไปยืนที่เดิม โดยฝ่ายหญิงเดินหน้า

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงยืน ทุกคนในห้องพิธีถวายความเคารพส่งเสด็จ

ต่อจากนั้น คู่สมรสไปจดทะเบียนสมรสทางราชการนอกห้องพิธี โดยมีผู้ใหญ่แต่ละฝ่ายลงชื่อเป็นพยานฝ่ายละ ๑ ท่าน

### บทผนวก

๑. ดอกไม้รูปเทียนแพ ควรใช้รูปเทียนแพขนาดใหญ่ เรียงรูปไว้บนเทียน วางกระทงดอกไม้ มีกรวยคลุมไว้บนรูป มีพานรอง

๒. เครื่องแต่งกาย ชาย ถ้าเป็นผู้ที่มีเครื่องแบบราชการหรือเครื่องแบบองค์การของรัฐแต่งเครื่องแบบปกติขาว ถ้าไม่มีเครื่องแบบราชการแต่งเครื่องแบบขอเฝ้าฯ หญิง แต่งกายแบบไทย แบบใดแบบหนึ่ง

๓. คู่สมรสที่มีความประสงค์จะจดทะเบียนสมรสให้นำหลักฐาน คือสำเนาทะเบียนบ้าน และสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน หรือสำเนาบัตรประจำตัวข้าราชการ คนละ ๑ ชุด มามอบให้เจ้าหน้าที่ก่อนวันงาน

๔. เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังมีหน้าที่ปฏิบัติราชการ คู่สมรสจึงไม่จำเป็นต้องมอบสิ่งของหรือบำเหน็จรางวัลให้

สำนักพระราชวัง

## การขอพระราชทานชื่อบุตร และบุตรี

ผู้ขอพระราชทานต้องทำหนังสือยื่นต่อสำนักราชเลขาธิการ เพื่อขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ตามหลักเกณฑ์ และวิธีดำเนินการ ดังต่อไปนี้

### ระเบียบสำนักราชเลขาธิการ ว่าด้วยการขอพระราชทานชื่อบุตรและบุตรี

พ.ศ. ๒๕๒๒

โดยที่ในปัจจุบันได้มีผู้ขอพระราชทานชื่อบุตรและบุตรี เป็นจำนวนมากขึ้น ดังนั้นเพื่อความเรียบร้อยและเป็นการถือปฏิบัติในแนวเดียวกันทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติและผู้ขอพระราชทาน จึงเห็นสมควรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักราชเลขาธิการ ว่าด้วยการขอพระราชทานชื่อบุตร และบุตรี พ.ศ. ๒๕๒๒”

๒. ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

๓. หลักเกณฑ์การขอพระราชทาน

๓.๑ ประเภท ก. พระราชทานพระราชหัตถเลขาชื่อนานชื่อ และเสมาทองพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร. ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ โอรสและธิดาของพระราชวงศ์ และตั้งแต่ชั้นหม่อมหลวงขึ้นไป

๓.๑.๒ บุตรและบุตรีของข้าราชการพลเรือนในพระองค์ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราวรายเดือนและรายวัน สังกัดสำนักราชเลขาธิการ และสำนักพระราชวังที่มีเวลารับราชการไม่น้อยกว่า ๕ ปี โดยผู้บังคับบัญชารับรอง

๓.๑.๓ บุตรและบุตรีของนางสนองพระโอษฐ์ และคุณข้าหลวงกับบุตรและบุตรีของผู้ที่เคยเป็นนางพระกำนัล

๓.๑.๔ บุตรและบุตรีของคู่สมรสที่ทรงประกอบพิธีสมรสพระราชทาน

๓.๑.๕ บุตรและบุตรีของผู้ที่ได้รับพระราชทานทุนมูลนิธิอานันทมหิดล

๓.๑.๖ บุตรและบุตรีของนายทหารราชองครักษ์พิเศษ นายตำรวจราชสำนักพิเศษ นายทหารราชองครักษ์ประจำ นายตำรวจราชสำนักประจำ นายทหารราชองครักษ์เวร และนายตำรวจราชสำนักเวร

๓.๑.๗ บุตรและบุตรธิดาของข้าราชการทหาร ประจำกรมราชองครักษ์ และข้าราชการทหารแผนกรักษาความปลอดภัยบุคคลสำคัญประจำกรมราชองครักษ์ ที่มีเวลารับราชการหรือปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดหรือหน่วยงานดังกล่าวไม่น้อยกว่า ๕ ปี โดยผู้บังคับบัญชารับรอง

๓.๑.๘ บุตรและบุตรธิดาของข้าราชการทหาร สังกัดกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ ที่มีเวลารับราชการในสังกัดไม่น้อยกว่า ๕ ปี โดยผู้บังคับบัญชารับรอง

๓.๑.๙ บุตรและบุตรธิดาของพนักงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่มีเวลาปฏิบัติราชการไม่น้อยกว่า ๕ ปี โดยผู้บังคับบัญชารับรอง

๓.๑.๑๐ บุตรและบุตรธิดาของบุคคลที่นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น ซึ่งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย

๓.๒ ประเภท ข. พระราชทานชื่อและเสมาเงินพระปรมาภิไธยย่อ ก.ป.ร. ได้แก่บุตรและบุตรธิดาของบุคคลทั่วไปที่ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ประเภท ก.

๔. เด็กที่ขอพระราชทานชื่อ ต้องมีอายุไม่เกิน ๖ เดือน สำหรับผู้อยู่ในประเทศ และไม่เกิน ๑ ปี สำหรับผู้อยู่ต่างประเทศ โดยให้มีเอกสารประกอบการพิจารณา ดังนี้

๔.๑ ใบสำคัญการสมรสของบิดาและมารดาของเด็กที่ขอพระราชทานชื่อพร้อมด้วยสำเนา

๔.๒ สูติบัตรของเด็กที่ขอพระราชทานชื่อ พร้อมด้วยสำเนา

๔.๓ สำเนาทะเบียนบ้าน

๔.๔ หนังสือรับรองเวลารับราชการของผู้บังคับบัญชา ระดับ ๕ ขึ้นไปในกรณีผู้ขอพระราชทานเป็นข้าราชการ หรือลูกจ้างทุกประเภท

ให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารดังกล่าวทุกรายการ เมื่อเป็นการถูกต้องและครบถ้วน ก็คืนเอกสารต้นฉบับแก่ผู้ขอพระราชทาน คงใช้แต่สำเนาเอกสารแนบเรื่องเพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินการ

หากในสูติบัตรของเด็กที่ขอพระราชทานชื่อ ปรากฏชื่อตัวที่มีตัวสะกดตั้งแต่สองพยางค์ขึ้นไป และมีความไพเราะเหมาะสม หรือมีความหมายดีอยู่แล้ว ก็ให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบตามวิธีการคิดชื่อว่าเป็นชื่อที่มีอักษรใดเป็นกาลกิณีหรือไม่ ประกอบพระราชดำริด้วย

๕. การขอพระราชทานเปลี่ยนชื่อ ให้เจ้าหน้าที่พิจารณาเหตุผลการขอพระราช-

ทานทุกราย เพื่อนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาประกอบพระราชดำริ

๕.๑ ผู้ขอพระราชทานเปลี่ยนชื่อที่มีอายุยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย หากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ ให้อยู่ในหลักเกณฑ์ประเภท ข.

๕.๒ ผู้ขอพระราชทานชื่อที่มีอายุบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายแล้ว หากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ ให้มีหนังสือเชิญชื่อพระราชทานเพียงประการเดียว

๖. ให้กองการในพระองค์เป็นฝ่ายรักษาและถือปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๒



(หม่อมหลวงทวีสันต์ สตาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

## การขอพระราชทานชื่อสกุล

ผู้ขอต้องทำหนังสือถึงสำนักราชเลขาธิการ เพื่อขอให้นำความกราบบังคมทูล พระกรุณาขอพระราชทานชื่อสกุลใหม่ ตามหลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

### ระเบียบสำนักราชเลขาธิการ ว่าด้วยการขอพระราชทานชื่อสกุล

พ.ศ. ๒๕๓๓

ด้วยปรากฏว่ามีผู้ประสงค์จะขอพระราชทานชื่อสกุล ได้ยื่นเรื่องขอพระราชทาน ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก โดยอ้างเหตุผลแตกต่างกันไป บ้างก็มีเหตุอันควรที่จะรับไว้พิจารณา บ้างก็ไม่มีเหตุอันควร เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นธรรม เหมาะสม วัตถุประสงค์ และสอดคล้องตามแนวนโยบายของสำนักราชเลขาธิการ จึงเห็นสมควรกำหนด หลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการเกี่ยวกับการขอพระราชทานชื่อสกุลไว้ดังต่อไปนี้

๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักราชเลขาธิการ ว่าด้วยการขอพระราชทานชื่อสกุล พ.ศ. ๒๕๓๓”
๒. ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศนี้เป็นต้นไป
๓. ผู้ที่จะขอพระราชทานชื่อสกุล จักต้องมีคุณสมบัติอยู่ในหลักเกณฑ์ดังนี้
  - ๓.๑ มีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปีบริบูรณ์
  - ๓.๒ มีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว
  - ๓.๓ ชื่อสกุลที่ใช้อยู่มิได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือผู้รับบุตรบุญธรรมตามกฎหมาย
  - ๓.๔ ชื่อสกุลที่ใช้อยู่เป็นชื่อสกุลที่เปลี่ยนจากชื่อสกุลต่างด้าวมาเป็นเวลาไม่เกิน ๕ ปี
  - ๓.๕ หากเป็นคนต่างด้าวต้องได้รับการแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้วไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี
  - ๓.๖ ไม่เคยต้องโทษจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
  - ๓.๗ ไม่เคยเป็นบุคคลล้มละลาย

## ๔. วิธีดำเนินการ

### ๔.๑ เอกสารประกอบการพิจารณา (ต้นฉบับพร้อมสำเนา)

๔.๑.๑ ผู้ประสงค์จะขอพระราชทานชื่อสกุล จะต้องมอบเอกสารต่าง ๆ ต่อไปนี้แก่เจ้าหน้าที่

- ประวัติของผู้ขอพระมหากรุณาโดยละเอียด นับสืบแต่ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้นมา จนถึงบิดา มารดา พี่ น้อง ภริยา และ บุตร พร้อมข้อมูลอาชีพและการศึกษา
- เหตุผลการขอพระราชทานชื่อสกุล
- รายชื่อผู้ที่ขอใช้ชื่อสกุลร่วม

๔.๑.๒ บัตรประจำตัวของผู้ขอพระมหากรุณา

๔.๑.๓ ทะเบียนบ้าน

๔.๑.๔ ทะเบียนการค้า หรือหลักฐานการประกอบอาชีพ

๔.๑.๕ หลักฐานการแปลงสัญชาติ

๔.๑.๖ เอกสารประกอบเรื่องตามที่แจ้งในประวัติ เช่น การร่วมกิจกรรม เพื่อนำเพื่อสาธารณประโยชน์ หรืองานการกุศล เป็นต้น

๔.๑.๗ เอกสารหลักฐานแสดงว่าได้รับอนุญาตจากบิดาหรือมารดาแล้วแต่กรณี

๔.๒ เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ทำการตรวจสอบเอกสารในข้อ ๔.๑ และเห็นว่าถูกต้องครบถ้วนแล้ว ให้คืนเอกสารต้นฉบับแก่ผู้ขอพระมหากรุณา คงใช้แต่สำเนาเอกสารแนบเรื่องเพื่อดำเนินการ

๔.๓ ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายดำเนินการ สอบประวัติตามฐานะของผู้ขอพระมหากรุณา ดังนี้

๔.๓.๑ ข้าราชการ

- ให้มีเอกสารหลักฐานของผู้บังคับบัญชา และหัวหน้าส่วนราชการรับรองความประพฤติ
- สอบประวัติจากส่วนราชการที่สังกัด และภูมิลำเนา

๔.๓.๒ บุคคลทั่วไป

- สอบประวัติและความประพฤติ จากภูมิลำเนา
- สอบประวัติอาชญากรจากกรมตำรวจ

#### ๔.๓.๓ บุคคลที่มีเชื้อสัญชาติไทย

- สอบประวัติและความประพฤติ จากภูมิลำเนา
- สอบถามกองตรวจคนเข้าเมือง
- สอบประวัติอาชญากรจากกรมตำรวจ

๔.๔ กรณีผู้ขอพระมหากรุณาอ้างเหตุเชื้อสกุลเดิมไม่เหมาะสมหรือไม่มีความหมายให้ชี้แจงและยกเหตุผลอ้างอิงประกอบให้ชัดเจน และให้เจ้าหน้าที่พิจารณาถ่วงดุลกรณีอื่นที่หนึ่งประกอบพระราชดำริ

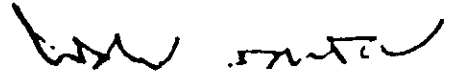
๕. หากรายได้มีคุณลักษณะไม่ครบตามหลักเกณฑ์ และมีปัญหาด้านกฎหมายหรือมีเหตุผลอื่นใดพิเศษนอกเหนือจากระเบียบนี้ ถ้าเจ้าหน้าที่เห็นสมควรจะได้รับการพิจารณาให้ดำเนินการดังนี้

๕.๑ ส่งเรื่องให้กองนิติการพิจารณาเสนอความเห็นประกอบการพิจารณาก่อนที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาประกอบพระราชดำริ

๕.๒ นำเสนอราชเลขาธิการพิจารณาสั่งการเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย

๖. ให้กองการในพระองค์เป็นฝ่ายรักษาและถือปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๓๓



(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

### การขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

บุคคลผู้เข้ารับราชการ เมื่อได้ประกอบคุณงามความดีครบตามระเบียบของทางราชการที่ได้วางไว้ ก็จะมีการขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้ตามลำดับชั้น โดยต้นสังกัดที่ทำงานอยู่เป็นผู้ขอพระราชทานให้

ส่วนบำเหน็จความชอบส่วนพระองค์ เช่น การพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ หรือเหรียญราชรุจิ จะพระราชทานให้โดยพระองค์เอง ไม่ต้องมีผู้ขอ หรือหากมีผู้ขอก็จะเป็นผู้บังคับบัญชาระดับสูง โดยทำหนังสือขอพระราชทานผ่านสำนักราชเลขาธิการ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ คือสิ่งซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงเกียรติยศ และบำเหน็จ

ความชอบ เป็นของพระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้นสำหรับพระราชทานเป็นบำเหน็จความชอบ  
ในราชการ หรือส่วนพระองค์ เรียกเป็นสามัญว่า ตรา หรือเหรียญตรา

**เครื่องราชอิสริยาภรณ์สำหรับบำเหน็จความชอบในราชการแผ่นดิน**  
ที่ข้าราชการควรทราบ คือ

**๑. เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า**

เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระ-  
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อจุลศักราช ๑๒๓๕ (พ.ศ. ๒๔๑๖) ด้วยทรงเห็นความดี  
ความชอบของพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งปวง ซึ่งล่วงลับไปแล้วก็ดี และที่ยังมี  
ชนม์ชีพอยู่ก็ดี ที่ได้ปกป้องรักษาและทะนุบำรุงแผ่นดิน ด้วยใจซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระ-  
บรมราชจักรีวงศ์สืบมา โดยมีได้เสื่อมคลาย จึงมีพระราชประสงค์จะทะนุบำรุงวงศ์ตระกูล  
ของท่านผู้มีความชอบความดีทั้งหมด ให้เจริญยืนยาวปรากฏไปชั่วกาลนาน จึงทรงพระ-  
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ สำหรับแสดงอิสริยยศและความชอบ  
แก่ผู้มียศ และบรรดาศักดิ์สืบวงศ์ตระกูลต่อมา จะได้เป็นเกียรติยศปรากฏแก่ท่านผู้มีความ  
ชอบทุก ๆ ตระกูลสืบไป

มีทั้งฝ่ายหน้า และฝ่ายใน สำหรับพระราชทานแก่ผู้ที่มีพระราชดำริเห็นสมควร  
ฝ่ายหน้าตั้งแต่ชั้น ๒ ขึ้นไป ให้พระราชทานสืบตระกูลได้

สำหรับพระราชทานฝ่ายหน้า (สุภาพบุรุษ) มี ๓ ชั้น ๗ ชนิด

ชั้น ๑ มี ๒ ชนิด

ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ (ใช้อักษรย่อว่า ป.จ.ว.) (ไม่จำกัดจำนวน)

ปฐมจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า ป.จ.) (จำนวน ๓๐ สำหรับ)

ชั้น ๒ มี ๒ ชนิด

ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ใช้อักษรย่อว่า ท.จ.ว.) (จำนวน ๒๐๐ สำหรับ)

ทุติยจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า ท.จ.) (จำนวน ๒๕๐ ดวง)

ชั้น ๓ มี ๓ ชนิด

ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ใช้อักษรย่อว่า ต.จ.ว.) (จำนวน ๒๕๐ ดวง)

ตติยจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า ต.จ.) (จำนวน ๒๕๐ ดวง)

ตติยานุจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า ต.ย.จ.) (จำนวน ๑๐๐ ดวง)

สำหรับพระราชทานฝ่ายใน (สุภาพสตรี) มี ๔ ชั้น ๕ ชนิด

ชั้น ๑ ปฐมจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า ป.จ.) (จำนวน ๒๐ สำหรับ)

ชั้น ๒ มี ๒ ชนิด

ทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษ (ใช้อักษรย่อว่า ท.จ.ว.) (จำนวน ๑๐๐ ดวง)

ทุติยจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า ท.จ.) (จำนวน ๑๐๐ ดวง)

ชั้น ๓ ตติยจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า ต.จ.) (จำนวน ๒๕๐ ดวง)

ชั้น ๔ จตุตถจุลจอมเกล้า (ใช้อักษรย่อว่า จ.จ.) (จำนวน ๑๕๐ ดวง)

อนึ่ง ในเรื่องการใช้คำนำนามสตรีผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ตามพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. ๒๔๖๐ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามสตรีเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการใช้คำนำนามสตรีตามพระราชกฤษฎีกาไว้ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. สตรีที่สามีมียศบรรดาศักดิ์ชั้นพระยา แม้ผู้นั้นจะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน หรือมิได้รับพระราชทานก็ให้ใช้คำว่า “คุณหญิง” เป็นคำนำนามประกอบด้วยราชทินนามของสามี

๒. สตรีผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน แม้มีสามีที่ยศบรรดาศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระยา ก็ให้ใช้คำว่า “คุณหญิง” เป็นคำนำนามได้ด้วย และให้ใช้ราชทินนามของสามีเข้าประกอบ

๓. สตรีที่มีสามียศบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยา และเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศด้วยแล้วให้ใช้คำว่า “ท่านผู้หญิง” เป็นคำนำนามประกอบด้วยราชทินนามของสามี แต่ถ้ายังไม่ได้รับพระราชทานเครื่องยศอย่างท่านผู้หญิง ให้ใช้คำนำนามเหมือนภริยาชั้นพระยาตามข้อ ๑

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสตรีที่จะใช้คำนำนามว่า “คุณหญิง” หรือ “ท่านผู้หญิง” ได้จะต้องเป็นผู้มีสามี และสามีจะต้องเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์ด้วย ถ้าสามีไม่มีบรรดาศักดิ์ แม้จะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายในชั้นใดก็ตาม ก็ไม่อาจใช้คำนำนามว่า “คุณหญิง” หรือ “ท่านผู้หญิง” ได้ และจะต้องเป็นเอกภริยาด้วย

๔. สตรีผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ (คือ หม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวง) แม้สามีจะเป็นผู้ไม่มีบรรดาศักดิ์ หรือได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายในก็ตาม ให้สตรีผู้เป็นเชื้อราชตระกูลคงใช้บรรดาศักดิ์เดิมของตน เว้นแต่ผู้นั้นจะได้รับพระราชทาน

เครื่องยศเป็นท่านผู้หญิงแล้ว จึงให้ใช้คำว่า “ท่านผู้หญิง” เป็นคำนำนามแทน

หม่อมห้ามเจ้านาย ถ้าเป็นผู้ที่มีได้เนื่องในพระราชวงศ์ให้ใช้คำว่า “หม่อม” นำนามของตนประกอบด้วยนามสกุลของสามี ถ้าเป็นผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ให้คงใช้บรรดาศักดิ์เดิมของตน

คำว่า “คุณหญิง” หรือ “ท่านผู้หญิง” นี้ ให้พึงเข้าใจว่า ใช้เฉพาะสำหรับผู้อื่น กล่าวถึงเท่านั้น ถ้าจะเขียนนามของตนเอง ไม่ต้องใส่คำว่า “คุณหญิง” หรือ “ท่านผู้หญิง”

๕. สตรีที่เป็นนางพระกำนัล หรือพนักงาน ถ้าบิดามีบรรดาศักดิ์ตั้งแต่พระยาขึ้นไปอย่างหนึ่ง หรือได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายในอีกอย่างหนึ่ง ให้ใช้คำนำนามว่า “คุณ” ตลอดเวลาที่รับราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ หรือดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกของเครื่องราชอิสริยาภรณ์นั้นอยู่

ต่อมาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลมีนโยบายที่จะไม่ขอพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ข้าราชการ สำนักพระราชวังซึ่งเป็นผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้ เห็นว่า คำนำนามไม่ถือว่าเป็นบรรดาศักดิ์ เมื่อรัฐบาลมิได้มีการขอพระราชทานบรรดาศักดิ์แล้ว การใช้คำนำนามสตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าก็ควรอนุโลมโดยมิต้องถือบรรดาศักดิ์ของสามีเป็นเกณฑ์ ซึ่งรัฐบาลก็ได้ถือตามที่สำนักพระราชวังเสนอ โดยถือเป็นหลักว่า สตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จตุตถจุลจอมเกล้าขึ้นไป ให้ใช้คำนำนามว่า “คุณหญิง” แต่ถ้าได้รับตั้งแต่ทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษขึ้นไป ให้ใช้คำนำนามว่า “ท่านผู้หญิง”

๖. ต่อมา ได้มีมติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การใช้คำนำนามสตรี ตามหนังสือที่ สร.๐๒๐๔/ว.๗๕ ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๕ สรุปความสำคัญ คือ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เห็นว่า สตรีที่ยังไม่มีสามีซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าสมควรได้รับการยกย่องเช่นกัน จึงเห็นควรวางระเบียบการใช้คำนำนามสตรีที่ยังไม่มีสามีดังกล่าว โดยให้ถือเป็นระเบียบปฏิบัติ ดังนี้ สตรีที่ยังไม่มีสามี ซึ่งใช้คำนำนามว่า นางสาว เมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าตั้งแต่จตุตถจุลจอมเกล้าขึ้นไป ให้ใช้คำนำนามว่า “คุณ”

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษา เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๕ ลงมติเห็นชอบด้วย และให้ถือเป็นระเบียบปฏิบัติตามที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเสนอ

## ๒. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี

พระราชทานแก่ผู้ทำความดีความชอบเป็นพิเศษ และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ราชการทหารไม่ว่าในยามสงบ หรือในยามสงคราม ตามที่มีพระราชดำริเห็นสมควร แบ่งเป็น ๖ ชั้น

ชั้นที่ ๑	เสนาภคบดี	ใช้อักษรย่อว่า ส.ร.
ชั้นที่ ๒	มหาโยธิน	ใช้อักษรย่อว่า ม.ร.
ชั้นที่ ๓	โยธิน	ใช้อักษรย่อว่า ย.ร.
ชั้นที่ ๔	อัศวิน	ใช้อักษรย่อว่า อ.ร.
ชั้นที่ ๕	เหรียญรามมาลาเข็มกล้ากลางสมร	ใช้อักษรย่อว่า ร.ม.ก.
ชั้นที่ ๖	เหรียญรามมาลา	ใช้อักษรย่อว่า ร.ม.

## ๓. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก

เรียกย่อว่า เครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก พระราชทานแก่ผู้ทำความดีความชอบเป็นประโยชน์แก่ราชการ หรือสาธารณชน ตามที่มีพระราชดำริเห็นสมควร แบ่งเป็น ๘ ชั้น และกำหนดให้มีไว้สำหรับพระราชทานสตรีด้วย

ชั้นสูงสุด	มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า ม.ป.ช.
ชั้นที่ ๑	ประถมาภรณ์ช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า ป.ช.
ชั้นที่ ๒	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า ท.ช.
ชั้นที่ ๓	ตริตาภรณ์ช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า ต.ช.
ชั้นที่ ๔	จตุรตาภรณ์ช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า จ.ช.
ชั้นที่ ๕	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า บ.ช.
ชั้นที่ ๖	เหรียญทองช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า ร.ท.ช.
ชั้นที่ ๗	เหรียญเงินช้างเผือก	ใช้อักษรย่อว่า ร.ง.ช.

## ๔. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย

เรียกย่อว่า เครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย พระราชทานแก่ผู้กระทำความดีความชอบเป็นประโยชน์แก่ราชการ หรือสาธารณชน ตามที่มีพระราชดำริเห็นสมควร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น และกำหนดให้มีไว้สำหรับพระราชทานสตรีด้วย

ชั้นสูงสุด	มหาวชิรมงกุฎ	ใช้อักษรย่อว่า ม.ว.ม.
ชั้นที่ ๑	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย	ใช้อักษรย่อว่า ป.ม.

ชั้นที่ ๒	ทิวติยาภรณ์มงกุฎไทย	ใช้อักษรย่อว่า ท.ม.
ชั้นที่ ๓	ตรีตาภรณ์มงกุฎไทย	ใช้อักษรย่อว่า ต.ม.
ชั้นที่ ๔	จัตราภรณ์มงกุฎไทย	ใช้อักษรย่อว่า จ.ม.
ชั้นที่ ๕	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย	ใช้อักษรย่อว่า บ.ม.
ชั้นที่ ๖	เหรียญทองมงกุฎไทย	ใช้อักษรย่อว่า ร.ท.ม.
ชั้นที่ ๗	เหรียญเงินมงกุฎไทย	ใช้อักษรย่อว่า ร.ง.ม.

#### ๕. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ เพื่อพระราชทานแก่ผู้กระทำความดีความชอบอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศ ศาสนา และประชาชน โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นครั้งแรก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๕ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้แบ่งเป็น ๗ ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ ๑	ปฐมดิเรกคุณาภรณ์	ใช้อักษรย่อว่า ป.ภ.
ชั้นที่ ๒	ทุติยดิเรกคุณาภรณ์	ใช้อักษรย่อว่า ท.ภ.
ชั้นที่ ๓	ตติยดิเรกคุณาภรณ์	ใช้อักษรย่อว่า ต.ภ.
ชั้นที่ ๔	จตุตถดิเรกคุณาภรณ์	ใช้อักษรย่อว่า จ.ภ.
ชั้นที่ ๕	เบญจมาดิเรกคุณาภรณ์	ใช้อักษรย่อว่า บ.ภ.
ชั้นที่ ๖	เหรียญทองดิเรกคุณาภรณ์	ใช้อักษรย่อว่า ร.ท.ภ.
ชั้นที่ ๗	เหรียญเงินดิเรกคุณาภรณ์	ใช้อักษรย่อว่า ร.ง.ภ.

#### เหรียญบำเหน็จในพระองค์

##### ๑. เหรียญรัตนาภรณ์

เป็นเหรียญส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ ทรงสร้างขึ้นสำหรับพระราชทานแก่ผู้จงรักภักดี เพื่อเป็นเครื่องหมายในพระมหากษัตริย์คุณสูงสุดแต่จะมีพระราชดำริเห็นสมควร แบ่งเป็น ๕ ชั้น มีทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน

##### เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๙

ชั้นที่ ๑	ประดับเพชรล้วน	ใช้อักษรย่อว่า ภ.ป.ร. ๑
ชั้นที่ ๒	ภ.ป.ร. ลงยาสีขาว ขอบประดับเพชร	ใช้อักษรย่อว่า ภ.ป.ร. ๒

ชั้นที่ ๓	ภ.ป.ร. ลงยาสีขาว ขอบสร่งทอง	ใช้อักษรย่อว่า ภ.ป.ร. ๓
ชั้นที่ ๔	ภ.ป.ร. ทองขอบสร่งเงิน	ใช้อักษรย่อว่า ภ.ป.ร. ๔
ชั้นที่ ๕	เงินล้วน	ใช้อักษรย่อว่า ภ.ป.ร. ๕

## ๒. เหรียญราชรุจิ

เป็นเหรียญส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ทำนองเดียวกับเหรียญรัตนากรณ์ สำหรับพระราชทานแก่ผู้มีความชอบในพระองค์ รองจากเหรียญรัตนากรณ์ มี ๒ ชนิด ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน คือ

- |                      |                       |
|----------------------|-----------------------|
| ๑. เหรียญราชรุจิทอง  | ใช้อักษรย่อว่า ร.จ.ท. |
| ๒. เหรียญราชรุจิเงิน | ใช้อักษรย่อว่า ร.จ.ง. |

ถ้าเป็นเหรียญของรัชกาลใดก็เติมเลขที่รัชกาลนั้นลงท้ายอักษรย่อ เช่น เหรียญราชรุจิรัชกาลที่ ๙ ก็จะเป็น ร.จ.ท. ๙ และ ร.จ.ง. ๙ เป็นต้น

## การลำดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย ถือเกียรติตามลำดับ ตั้งแต่ชั้นสูงลงไปหาชั้นต่ำโดยถือตราเป็นอันดับแรก เหรียญบำเหน็จกล้าหาญเป็นอันดับ ๒ เหรียญบำเหน็จในราชการเป็นอันดับ ๓ เหรียญบำเหน็จในพระองค์เป็นอันดับ ๔ เหรียญที่ระลึกต่าง ๆ เป็นอันดับ ๕ สำหรับเหรียญที่ระลึกให้ถือเหรียญที่ระลึกของทางราชการมาก่อนเหรียญที่ระลึกซึ่งมิใช่เป็นของทางราชการและถืออาวุโสในการสร้างก่อนหลังของเหรียญแต่ละชนิดเป็นการเรียงลำดับซึ่งจะได้ถือลำดับดังต่อไปนี้

ราชมิตราภรณ์	The Most Auspicious Order of the Rajamitrabhorn.
มหาจักรีบรมราชวงศ์	The Most Illustrious Order of the Royal House of Chakri.
นพรัตน์ราชวรภรณ์	The Ancient and Auspicious Order of the Nine Gems.
ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ	Knight Grand Cordon (Special Class) of the Most Illustrious Order of Chula Chom Klao.
รัตนวราภรณ์	The Ratana Varābhorn Order of Merit.
ปฐมจุลจอมเกล้า	Knight Grand Cross (First Class) of the Most Illustrious

	Order of Chula Chom Klao.
รามาริบัติ ชั้นที่ ๑ (เสนางคบดี)	“Senângapati” (Knight Grand Commander) of the Honourable Order of Rama.
มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก	Knight Grand Cordon (Special Class) of the Most Exalted Order of the White Elephant.
มหาวชิรมงกุฏ	Knight Grand Cordon (Special Class) of the Most Noble Order of the Crown of Thailand.
ประถมาภรณ์ช้างเผือก	Knight Grand Cross (First Class) of the Most Exalted Order of the White Elephant.
ประถมาภรณ์มงกุฎไทย	Knight Grand Cross (First Class) of the Most Noble Order of the Crown of Thailand.
ปฐมดิเรกคุณาภรณ์	Knight Grand Cross (First Class) of the Most Admireable Order of the Direkgunabhorn.
ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ	Knight Grand Commander (Second Class, higher grade) of the Most Illustrious Order of Chula Chom Klao.
รามาริบัติ ชั้นที่ ๒ (มหาโยธิน)	“Maha Yodhin” (Knight Commander) of the Honourable Order of Rama.
ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก	Knight Commander (Second Class) of the Most Exalted Order of the White Elephant.
ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย	Knight Commander (Second Class) of the Most Noble Order of the Crown of Thailand.
ทุติยดิเรกคุณาภรณ์	Knight Commander (Second Class) of the Most Admireable Order of the Direkgunabhorn.
ทุติยจุลจอมเกล้า	Knight Commander (Second Class, lower grade) of the Most Illustrious Order of Chula Chom Klao.
รามาริบัติ ชั้นที่ ๓ (โยธิน)	“Yodhin” (Commander) of the Honourable Order of Rama.
วัลลภาภรณ์	The Vallabhâbhorn Order.

ตติยจุลจอมเกล้าพิเศษ	Grand Companion (Third Class, higher grade) of the Most Illustrious Order of Chula Chom Klao.
รามาริบัติ ชั้นที่ ๔ (อัศวิน)	“Asvin” (Companion) of the Honourable Order of Rama.
ตรีตาราภรณ์ช้างเผือก	Commander (Third Class) of the Most Exalted Order of the White Elephant.
ตรีตาราภรณ์มงกุฎไทย	Commander (Third Class) of the Most Noble Order of the Crown of Thailand.
ตติยดิเรกคุณาภรณ์	Commander (Third Class) of the Most Admirable Order of the Direkgunabhorn.
รามเกียรติ์ ลูกเสือสดุดีชั้นพิเศษ	The Order of Symbolic Propitiousness Ramakeerati Boy Scout Citation Special Class.
ตติยจุลจอมเกล้า	Companion (Third class, lower grade) of the Most Illustrious Order of Chula Chom Klao.
จัตุรตาราภรณ์ช้างเผือก	Companion (Fourth Class) of the Most Exalted Order of the White Elephant.
จัตุรตาราภรณ์มงกุฎไทย	Companion (Fourth Class) of the Most Noble Order of the Crown of Thailand
จตุตถดิเรกคุณาภรณ์	Companion (Fourth Class) of the Most Admirable Order of the Direkgunabhorn.
ตติยานุจุลจอมเกล้า	Junior Companion of the Most Illustrious Order of Chula Chom Klao.
จตุตถจุลจอมเกล้า	Fourth Class of the Most Illustrious Order of Chula Chom Klao.
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก	Member (Fifth Class) of the Most Exalted Order of the White Elephant.
เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย	Member (Fifth Class) of the Most Noble Order of the Crown of Thailand.

เบญจมติเรกคุณาภรณ์ Member (Fifth Class) of the Most Admirable Order of the Direkgunabhorn.  
วชิรมาลา The Vajira Mala Order.

**เหรียญบำเหน็จกล้าหาญ**

เหรียญรามมาลาเข็มกล้ากลางสมร Member of “The Rama Medal for Gallantry in Action” of the Honourable Order of Rama.

เหรียญรามมาลา Member of “The Rama Medal” of the Honourable Order of Rama.

เหรียญกล้าหาญ หรือเหรียญ The Bravery Medal.

ดุษฎีมาลาเข็มกล้าหาญ

เหรียญชัยสมรภูมิ The Victory Medal.

เหรียญพิทักษ์เสรีชน Freeman Safeguarding Medal First Class.

ชั้นที่ ๑

เหรียญพิทักษ์เสรีชน Freeman Safeguarding Medal Second Class, First Category.

ชั้นที่ ๒ ประเภทที่ ๑

เหรียญราชนิยม The Rajaniyom Medal.

เหรียญปราบฮ่อ The Haw Campaign Medal.

เหรียญงานพระราช The War Medal of B.E. 2461

สงครามยุโรป

เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ The Safeguarding the constitution Medal.

เหรียญพิทักษ์เสรีชน Freeman Safeguarding Medal Second Class, Second Category.

ชั้นที่ ๒ ประเภทที่ ๒

เหรียญसानติมาลา The Sânti Mâlâ Medal.

**เหรียญบำเหน็จในราชการ**

เหรียญดุษฎีมาลา เข็มราชการ The Dushdi Mâlâ Medal.

แผ่นดิน หรือเข็มศิลปวิทยา

เหรียญช่วยราชการ The Medal for Service rendered in the Interior.

เขตภายใน

เหรียญราชการชายแดน	The Border Service Medal.
เหรียญทองช้างเผือก	The Gold Medal (Sixth Class) of the White Elephant.
เหรียญทองมงกุฎไทย	The Gold Medal (Sixth Class) of the Crown of Thailand.
เหรียญทองดิเรกคุณาภรณ์	The Gold Medal (Sixth Class) of the Direkgunabhorn.
เหรียญเงินช้างเผือก	The Silver Medal (Seventh Class) of the White Elephant.
เหรียญเงินมงกุฎไทย	The Silver Medal (Seventh Class) of the Crown of Thailand.
เหรียญเงินดิเรกคุณาภรณ์	The Silver Medal (Seventh Class) of the Direkgunabhorn.
เหรียญจักรมालา หรือ จักรพรรดิมาลา	The Chakra Mâlâ Medal. The Chakrabarti Mâlâ Medal.
เหรียญศารทูลมาลา	The Sâratul Mâlâ Medal.
เหรียญบุษปมาลา	The Pushpa Mâlâ Medal.
เหรียญลูกเสือสรรเสริญ	Boy Scout Commendation Medal.
เหรียญลูกเสือสดุดี	Boy Scout Citation Medal.

### **เหรียญบำเหน็จในพระองค์**

เหรียญรัตนาภรณ์ หรือ เหรียญดุษฎีมาลา เข็มราชการในพระองค์	The Royal Cypher Medals.
เหรียญราชรุจิ	The Râjaruchi Medal

### **เหรียญที่ระลึก**

เหรียญสตพรรษมาลา	The Centenary Medal.
เหรียญรัชมงกุฎมาลา	The Silver Jubilee Medal.
เหรียญประพาสมาลา	The Prabâs Mâlâ Medal.
เหรียญราชินี	The Queen's Medal.

เหรียญวีรชาติศึก	The Dvidhâbhisek Medal.
เหรียญรัชมงคล	The “Record Reign” Medal.
เหรียญรัชมงคลภิเศก	The “Forty Years Reign” Medal.
เหรียญบรมราชาภิเศก	The Coronation Medal.
เหรียญชัย	Chai Medal.
เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี	150 Years Commemoration of Bangkok Medal.
เหรียญงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ	The 25 <sup>th</sup> Buddhist Century Celebration Medal.
เหรียญที่ระลึกในการเสด็จ พระราชดำเนินเยือน สหรัฐอเมริกาและทวีปยุโรป	The Commemorative Medal of the Royal State Visits to the United States of America and Europe.
เหรียญรัชดาภิเศก	The Silver Jubilee Commemorative Medal of 2514 B.E.
เหรียญที่ระลึกพระราชพิธี สถาปนาสมเด็จพระบรม- โอรสธรรมาธิราช สยามมกุฎ- ราชกุมาร	Commemorative Medal of the Elevation of H.R.H. Prince Vajiralongkorn’s Investiture of the Crown Prince.
เหรียญสนองเสรีชน	The Serving Free People Medal.
เหรียญที่ระลึกพระราชพิธี สถาปนาสมเด็จพระเทพ- รัตนราชสุดาฯ สยามบรม- ราชกุมารี	Commemorative Medal of the Elevation of H.R.H. Princess Sirindhorn’s Investiture of Princess Maha Chakri.
เหรียญที่ระลึกสมโภชกรุง- รัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี	Commemorative Medal on the Occasion of the Ratta- nakosin Bicentennial.
เหรียญเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระชนมายุ ๕๐ พรรษา	Commemorative Medal on the Occasion of the 50 <sup>th</sup> Birthday Anniversary of Her Majesty Queen Sirikit

- เหรียญเฉลิมพระเกียรติ  
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระชนมายุ ๘๔ พรรษา  
Commemorative Medal on the Occasion of the 84<sup>th</sup> Birthday Anniversary of H.R.H. Somdej Phra Sri Nakarindra Boromarajajonnani.
- เหรียญเฉลิมพระเกียรติ  
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช  
มหามงคลสมัยพระราชพิธีเฉลิมพระชนมายุ ๖๐ พรรษา  
Commemorative Medal on the Occasion of the 60<sup>th</sup> Birthday Anniversary of His Majesty King Bhumibol Adulyadej.
- เหรียญเฉลิมพระเกียรติ  
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช  
มหามงคลสมัยพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก  
Commemorative Medal on the Occasion of the Longest Reign Celebrations.
- เหรียญเฉลิมพระเกียรติ  
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ  
Commemorative Medal on the Occasion of the 60<sup>th</sup> Birthday Anniversary of Her Majesty Queen Sirikit.
- เหรียญเฉลิมพระเกียรติ  
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช  
มหามงคลสมัยพระราชพิธีกาญจนาภิเษก  
Commemorative Medal on the Occasion of the 50<sup>th</sup> Anniversary (Golden Jubilee) of His Majesty's Accession to the Throne.
- เหรียญเฉลิมพระเกียรติ  
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช  
เนื่องในโอกาสพระราชพิธี  
Commemorative Medal on the Occasion of His Majesty the King's 6<sup>th</sup> Cycle Birthday Anniversary 5<sup>th</sup> December 1999.

มหามงคลเฉลิมพระชนม

พรรษา ๖ รอบ

เหรียญกาชาดสรรเสริญ

The Red Cross Medal of Merit.

(เหรียญสภากาชาดไทย)

เหรียญกาชาดสมนาคุณ

The Red Cross Medal of Appreciation, First Class.

ชั้นที่ ๑

เหรียญกาชาดสมนาคุณ

The Red Cross Medal of Appreciation, Second Class.

ชั้นที่ ๒

เหรียญกาชาดสมนาคุณ

The Red Cross Medal of Appreciation, Third Class.

ชั้นที่ ๓

## การเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

การเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์นั้น มีประเพณีการปฏิบัติเป็น ๓ วิธี

คือ

- รับพระราชทานต่อพระหัตถ์
- รับจากผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และผู้แทนพระองค์
- รับจากกระทรวง ทบวง กรม เจ้าสังกัด

## การเข้ารับพระราชทานต่อพระหัตถ์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระราชทานจากพระหัตถ์ จะพระราชทานในโอกาสดังต่อไปนี้

๑. เมื่อเสด็จออกมหาสมาคมในการพระราชพิธีฉัตรมงคล ท่ามกลางมวลสมาชิกแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า จะพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าทุกชั้น

๒. ในโอกาสที่เสด็จออกบำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา โดยปกติจะพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกและมงกุฎไทย ตั้งแต่ชั้นประถมาภรณ์ขึ้นไป แต่บางโอกาสก็อาจจะพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลอื่น เช่น มหาจักรีบรมราชวงศ์ หรือนพรัตน์ราชวราภรณ์ด้วย

๓. เมื่อเสด็จออกท่ามกลางสมาชิกแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาริบัติ ในพระราชพิธีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นพิเศษ จะพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาริบัติทุกชั้น

๔. เมื่อเสด็จออกในพิธีที่จัดขึ้นสำหรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ต่างพระราชทานมาแต่พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา จะพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกและมงกุฎไทยที่ต่างพระราชทานมาแต่การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

(การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เนื่องในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานั้น พระราชทานในช่วงเวลาที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งมีเวลาประมาณ ๔๕ นาที แต่จำนวนผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพายในสองตระกูลนี้มีมาก จึงไม่มีเวลาพอที่จะพระราชทานได้โดยทั่วถึง ต้องกำหนดวันเวลาให้เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานนอกงานพระราชพิธีในภายหลัง)

๕. เมื่อเสด็จออกในพิธีที่จัดขึ้นสำหรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในพระองค์ จะพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ และเหรียญราชรุจิทุกชั้น

### **การเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า**

เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า มีประเพณีการพระราชทานในโอกาสพิเศษมีคล้ายวันเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษก หรืออีกนัยหนึ่งที่เรียกกันว่า วันฉัตรมงคล ซึ่งในรัชกาลปัจจุบันตรงกับวันที่ ๕ พฤษภาคม ของทุกปี

การพระราชทาน จัดเป็นพิธีเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในวันที่ ๕ พฤษภาคม เวลา ๑๗.๐๐ น. ท่ามกลางพระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี คณะรัฐมนตรี ประธานและสมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร-พลเรือน และตุลาการ อีกทั้งสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าทั้งหมด

#### **ตำแหน่งเฝ้าฯ**

พระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี เฝ้าฯ ในพระที่นั่งทางมุขตะวันออก

คณะรัฐมนตรี ข้าราชการฝ่ายทหาร เฝ้าฯ ในพระที่นั่งทางมุขเหนือ เบื้องขวาริวตำรวจหลวง

ประธาน-สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา-ตุลาการ ข้าราชการฝ่ายพลเรือน เฝ้าฯ ในพระที่นั่งทางมุขเหนือ เบื้องซ้ายริ้วตำรวจหลวง

ราชของครักษ์ นายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ข้าราชการในพระองค์ เฝ้าฯ ใน  
พระที่นั่งทางมุขตะวันออก

ภริยาผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เฝ้าฯ ตามตำแหน่งเฝ้าฯ ของสามี

ผู้จะได้เข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า จะเฝ้าฯ ตามตำแหน่ง  
เฝ้าฯ ในหน้าที่ราชการของตนก็ได้ถ้าจำเป็น แต่เพื่อความเรียบร้อย ควรเฝ้าฯ ทางมุข  
ตะวันตก ตามคำเชิญของเจ้าหน้าที่สำนักอำนวยการและเครื่องราชอิสริยาภรณ์  
การแต่งกาย

แต่งเต็มยศ สวมสายสร้อยจุลจอมเกล้า

สุภาพสตรี แต่งชุดไทยจิตรลดา

### วิธีปฏิบัติในการเข้ารับพระราชทาน

- ไปพบเจ้าหน้าที่สำนักอำนวยการและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการ  
คณะรัฐมนตรี ที่บริเวณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตามกำหนดเวลาที่เจ้าหน้าที่นัดหมาย  
เพื่อเจ้าหน้าที่จะได้แจ้งให้ทราบถึงตำแหน่งเฝ้าฯ และแนะนำวิธีการเข้ารับพระราชทาน

- เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายรับรองของสำนักพระราชวัง เชิญขึ้นบนพระที่นั่ง ต้องเข้าไป  
ยืนเฝ้าฯ ตามตำแหน่งที่เจ้าหน้าที่สำนักอำนวยการและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จะเรียนให้  
ทราบ

- เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระราชบัลลังก์ หน้าพระแท่น  
นพปฎลมหาเศวตฉัตร ดำรงหลวงจะชูพุ่มดอกไม้ทองเป็นสัญญาณ ผู้เฝ้าฯ ทั้งมวลยืนตรง  
ขณะนั้นชาวประโคมกระทั่งแตรมโหระทึก แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี สุดเสียง  
ประโคมแล้วถวายความเคารพพร้อมกัน

- เจ้าหน้าที่สำนักอำนวยการและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จะขานรายชื่อเบิกตัวผู้เข้า  
รับพระราชทานฝ่ายหน้าก่อน แล้วจึงเบิกตัวผู้เข้ารับพระราชทานฝ่ายใน

- เมื่อเจ้าหน้าที่ขานชื่อเบิกตัวท่านผู้ใด ให้ก้าวออกมาข้างหน้าให้พ้นแถวที่ยืนเฝ้าฯ  
แล้วถวายความเคารพครั้งหนึ่ง

- ต่อจากนั้นเดินเลียบผ่านหน้าแถวผู้ยืนเฝ้าฯ ทางมุขเหนือไปยังกึ่งกลางพระที่นั่ง  
เบื้องหน้า ดำรงหลวงชูพุ่มดอกไม้ทอง หยุดหันหน้าไปทางที่ประทับ ถวายความเคารพ  
อีกครั้งหนึ่ง

- ก้าวเดินต่อไปยังเบื้องหน้าที่ประทับในระยะห่างพอควร แล้วสืบทักเข้าไปคุกเข่า

ลงเฉพาะพระพักตร์ โดยวิธีตั้งเข่าขวา กุ้มเข่าซ้ายลงกับพื้น ห่างพระแท่นทอดพระราชาอาสน์ ประมาณ ๓๐ เซนติเมตร

- ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้าฝ่ายหน้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงสวมสายสร้อยพระราชทาน ได้รับพระราชทานทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษฝ่ายในจะทรงสวมสายสะพายพระราชทาน และได้รับพระราชทานทุติยจุลจอมเกล้าฝ่ายหน้าจะทรงสวมแพรแถบห้อยดวงตราพระราชทาน ฉะนั้น ผู้ได้รับพระราชทานจะต้องน้อมศีรษะเข้าไปใกล้ เพื่อจะได้ทรงคล้องพระราชทานได้สะดวก ถ้าคุกเข่าห่างออกไปหรือไม่น้อมศีรษะเข้าไปให้ใกล้แล้ว จะต้องทรงโน้มพระองค์ลงมามาก ซึ่งเป็นกรไม่สมควร

- ผู้ได้รับพระมหากฎนาทรงสวมสายสะพายพระราชทาน ให้ยกแขนขวาสอดเข้าไปในสายสะพายเพื่อให้สายสะพายพาดบ่าซ้ายเฉียงลงทางขวา

- ดวงตราก็ดี เมื่อได้รับพระราชทานแล้ว ต้องถือไว้สูงเสมอเอว ทั้งนี้ตลอดเวลาที่ผู้นั้นยังอยู่หน้าพระที่นั่ง หรืออยู่ในตำแหน่งเฝ้าฯ

- เมื่อรับพระราชทานแล้ว ลูกขึ้นยืนถวายความเคารพ

- ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายหน้า ตั้งแต่ตติยจุลจอมเกล้าพิเศษ และฝ่ายใน ตั้งแต่ทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษขึ้นไป จะได้รับพระราชทานเครื่องยศตามประเพณีด้วย ฉะนั้น ให้เดินถอยหลังเฉียงออกไปที่โต๊ะตั้งเครื่องยศ แล้วหยุดถวายความเคารพอยู่ที่โต๊ะนั้น เป็นการแสดงถึงการรับพระราชทานเครื่องยศ ต่อจากนั้นแล้วจึงเดินกลับไปยืนเฝ้าฯ ในตำแหน่งต่อจากผู้จะเข้ารับพระราชทานคนสุดท้าย หรือผู้เข้ารับพระราชทานลำดับก่อนตน

- สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องยศ เมื่อถวายความเคารพครั้งแรกตรงจุดที่ลูกขึ้นยืนแล้ว ให้ถอยหลังกลับตามทางเดิมที่เข้ามา ประมาณ ๓-๕ หรือ ๗ ก้าว ตามควรแก่สถานที่แล้วหยุดถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง ต่อจากนั้นจึงเดินออกไปยืนเฝ้าฯ ต่อจากผู้เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานในลำดับก่อนตน

- ผู้ยืนเฝ้าฯ อยู่แถวหลัง เมื่อคนข้างหน้าถูกเบิกตัวเข้ารับพระราชทาน หรือเลื่อนลำดับจากจุดที่ยืนเดิมไปแล้ว ให้เคลื่อนที่เข้าไปยืนแทนคนข้างหน้าตามลำดับ แต่ทั้งนี้ให้เคลื่อนไหวอย่างเงียบ ๆ ไม่ซัดเท้าดัง

- เมื่อเสร็จสิ้นพิธีพระราชทาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จขึ้น พอทรงลุกขึ้นจากพระราชาอาสน์ ให้ถวายความเคารพพร้อมกันแล้วยืนตรงอยู่จนกว่าจะสิ้นเสียง

## ประโคมและเสีียงแตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จึงถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง วิธีปฏิบัติภายหลังการรับพระราชทาน

ตั้งแต่ได้มีการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๖ เป็นต้นมา ได้มีประเพณีให้สมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าทั้งเก่าและใหม่ คือทั้งผู้ได้รับพระราชทานมาก่อนแล้ว และผู้เพิ่งได้รับพระราชทานใหม่ แต่งกายเต็มยศ เข้าไปถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เป็นการสำแดงความจงรักภักดีและตั้งสัตย์ปฏิญาณว่าจะปฏิบัติราชการแผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

การถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้านั้น กระทำในวันเดียวกับวันที่ชุมนุมสมาชิก เพื่อพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ ดังนั้นในวันเสด็จออกมหาสมาคมพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า สมาชิกเก่าจะต้องนำพานดอกไม้ รูปเทียน ซึ่งมีดอกไม้ ๑ กระถง รูปไม้ระกำ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม และสมาชิกใหม่จะต้องนำพานดอกไม้รูปเทียน ซึ่งมีกระถงดอกไม้ ๑ กระถง รูปเทียนแพ ๑ สำรับ เข้าไปเตรียมไว้ด้วย การวางรูปเทียนแพบนพาน วางเทียนไว้ล่างสุด รูปอยู่เหนือเทียน กระถงดอกไม้ตั้งบนรูป เมื่อเสร็จการรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแล้ว สมาชิกทั้งเก่าและใหม่จะต้องเชิญดอกไม้รูปเทียนที่เตรียมมา ไปประชุมพร้อมกันอยู่ที่บนไฟที่ปราสาทพระเทพบิดร เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระมหาปราสาทถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า และเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว สมาชิกเก่าที่นำพานดอกไม้ซึ่งมีรูป ๑ ดอก เทียน ๑ เล่มมาก็จุดรูปเทียนบูชาปักไว้ ณ ที่ที่เจ้าพนักงานจัดเตรียมไว้ให้ แล้วเข้าถวายบังคมตั้งสัตย์ปฏิญาณในพระมหาปราสาท ส่วนสมาชิกใหม่นำดอกไม้พร้อมรูปเทียนแพเข้าไปในพระมหาปราสาท ถวายรูปเทียนแพเป็นการถวายสักการะพร้อมทั้งตั้งสัตย์ปฏิญาณว่าจะปฏิบัติราชการแผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และจะจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาทตลอดไป แล้วจึงถวายบังคม

## การเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกและมงกุฎไทย

ในมหามงคลสมัยที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ในตระกูลช่างเผือกและมงกุฎไทย แก่ผู้ปฏิบัติราชการอันเป็นคุณประโยชน์ต่อแผ่นดินด้วย ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ๒ สกุนต์นี้ ในปีหนึ่ง ๆ มีเป็นจำนวนมากจึงพระราชทานต่อพระหัตถ์เฉพาะผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพาย และในวันบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในวันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปี จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพายเข้ารับพระราชทานในโอกาสนั้นด้วยจำนวนหนึ่ง ผู้ใดจะได้เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานในโอกาสนี้บ้าง สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จะได้นัดหมายให้เข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทาน

### **ตำแหน่งเฝ้าฯ**

การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในวันเฉลิมพระชนมพรรษานี้ มิได้จัดเป็นงานออกมหาสมาคมเพื่อพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์โดยเฉพาะ หากแต่เป็นงานแทรก คือ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้ารับพระราชทานระหว่างเวลาที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระชนมพรรษา ผู้จะได้รับพระราชทานจึงต้องนั่งรออยู่ที่ชานชาลาพระที่นั่งฟากตะวันออกก่อน ต่อเมื่อเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช เจ้าหน้าที่สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์จึงจะเชิญผู้ได้รับพระราชทานเข้าไปยืนเฝ้าฯ ที่เฉลียง และเนื่องด้วยสถานที่จำกัด ผู้เฝ้าฯ จึงต้องยืนเรียงหนึ่ง ปลายแถวเลยออกมานอกพระที่นั่ง

### **การแต่งกาย**

แต่งเต็มยศ สายสะพายจุลจอมเกล้า

สุภาพสตรี แต่งชุดไทยจิตรลดา

### **วิธีปฏิบัติในการเข้ารับพระราชทาน**

- ไปพบเจ้าหน้าที่สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ชานชาลาพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ฟากตะวันออก เพื่อเจ้าหน้าที่จะได้นำวิธีการเข้ารับพระราชทาน

- ถึงเวลา เจ้าหน้าที่จะเชิญเข้ายืนประจำที่ทางเบื้องขวาที่ประทับ
- เมื่อเข้ารับพระราชทาน ให้ถวายความเคารพครั้งหนึ่งแล้วออกเดินตรงไปข้างหน้า
- เมื่อถึงจุดที่ตรงกับหน้าที่ประทับ หยุดหมุนตัวไปทางซ้ายให้ตรงกับที่ประทับ แล้วถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง ต่อจากนั้นเดินตรงเข้าไปยังเบื้องหน้าที่ประทับ พอได้

ระยออันควร ให้อัดตัวลงคูกเข่าในท่าตั้งเข่าขวาคูกเข่าซ้ายลงกับพื้น ต้องระมัดระวังอย่าเหยียบพระสุทนต์ หรือพรมทอดที่เป็นอันขาด

- สังเกตดูในพระหัตถ์ทรงถือหีบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไว้แล้วหรือยัง ถ้าทรงถือไว้แล้ว ให้อยกมือขวาขึ้น “เอางาน” และรับหีบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระราชทานมาถือไว้ในระดับเอว

- ต่อจากนั้นจึงลุกขึ้นยืนและถวายความเคารพ แล้วเดินถอยหลังเฉียงออกไปทางซ้าย การเดินตอนนี้จะหันข้างไปยังที่ประทับ เมื่อถึงจุดที่ถวายความเคารพในครั้งแรกก่อนเข้ารับพระราชทานแล้ว ให้ถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงออกจากพระที่นั่งไปทางพระทวารด้านข้าง (ฟากตะวันออก)

- ผู้มีตำแหน่งเฝ้าฯ อยู่ในพระที่นั่ง ควรกลับไปนั่งเฝ้าฯ ตามตำแหน่งจนกว่าจะเสร็จการพระราชพิธี ทั้งนี้ โดยอ้อมองค้พระที่นั่งไปเข้าทางพระทวารด้านหน้า (ด้านเหนือ)

- สำหรับผู้รอเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในลำดับต่อไป ให้เลื่อนที่ยืนแทนคนข้างหน้า ในเมื่อคนข้างหน้าเข้ารับพระราชทาน หรือเลื่อนที่ยืนไปจากเดิมตามลำดับ ผู้ที่ก้าวออกไปยืนเป็นคนหน้า เมื่อก้าวออกไปยืนแล้วควรถวายความเคารพ ด้วยถือว่าได้ก้าวออกไปอยู่เฉพาะพระพักตร์ในระยะใกล้

### การเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี

เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี เป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์สำหรับพระราชทานแก่ผู้ทำความดีความชอบเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ราชการทหาร บรรดาผู้ได้รับพระราชทานส่วนใหญ่ จึงเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการต่อสู้กับอริราชศัตรูผู้รุกรานเพื่อป้องกันราชอาณาจักร

การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิธีพระราชทานเป็นพิเศษ เพื่อให้สมแก่เกียรติและคุณงามความดีของบรรดาผู้อุทิศชีวิตและเลือดเนื้อเพื่อป้องกันประเทศ

พิธีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นแยกออกเป็น ๒ พิธี คือ

๑. พระราชทานแก่ผู้ที่ได้สูญเสียชีวิตไปแล้ว
๒. พระราชทานแก่ผู้ยังมีชีวิตอยู่

## การพระราชทานแก่ผู้สูญเสียชีวิตแล้ว

สำหรับผู้ที่ได้ประกอบวีรกรรมในการต่อสู้ศัตรูเพื่อป้องกันประเทศ สมควรได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาริบัติไม่ว่าชั้นใด หากได้สูญเสียชีวิตเป็นชาติพลีไปเสียก่อนวันรับพระราชทาน จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ทายาท และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศพระราชทาน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้วยการบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานมีรายการโดยสังเขป ดังนี้

เวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงวางพวงมาลาที่หน้ารูปผู้เสียชีวิตบรรดาที่จะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาริบัติ ดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ ต่อจากนั้นจะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย แล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับพระราชอาสน์ ซึ่งทอดอยู่เบื้องหน้าพระแท่นเศวตฉัตร ครั้นแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาลักษณ์สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี อ่านประกาศเกียรติคุณผู้เสียชีวิตจบแล้วดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย ต่อจากนั้นจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันมีศักดิ์รามาริบัติแก่ทายาท

เสร็จการรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระราชาคณะถวายศีล และถวายพระธรรมเทศนาถ้อยคำ ๑ จบ พระสงฆ์ ๒๐ รูป รับอนุโมทนาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเคนจุดปัจจัยไทยธรรมบุชชาภัณฑ์เทศน์ และทรงทอดผ้าพระสงฆ์บังสุกุล ถวายอดิเรก ถวายพรลา แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ  
ตำแหน่งเฝ้าฯ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอและพระบรมวงศานุวงศ์ เฝ้าฯ ทางเบื้องขวาพระราชอาสน์

องคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ประธานองค์กรที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ เลขาธิการพระราชวัง ราชเลขาธิการ สมุหราชองครักษ์ และราชองครักษ์ เฝ้าฯ ในพระที่นั่งทางมุขตะวันออก

สมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาริบัติ นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ทายาทผู้เสียชีวิตเฝ้าฯ ในพระที่นั่งทางมุขเหนือ

ญาติผู้เสียชีวิต ผู้มีเกียรติซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญมาในงาน และ

นายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์เฝ้าฯ ในพระที่นั่งทางมุขตะวันตก

## การแต่งกาย

แต่งเครื่องแบบปกติขาวประดับเหรียญ

ผู้ที่มีได้เป็นข้าราชการ แต่งเครื่องแบบขอเฝ้าฯ หรือแต่งกายสุภาพตามประเพณี

นิยม

สุภาพสตรี แต่งชุดไทยเรือนต้น หรือแต่งกายสุภาพตามประเพณีนิยม

## วิธีปฏิบัติในการเข้ารับพระราชทาน

- เมื่อเจ้าหน้าที่ขานชื่อเบิกตัวทายาทเข้ารับพระราชทาน ให้ลุกจากที่นั่งเดินออกไปข้างหน้าพันทุ่มผู้นั่งเฝ้าฯ ทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ทางมุขเหนือแล้วถวายความเคารพ

- แล้วเดินตรงไปยังเบื้องหน้าที่ประทับ หยุดถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่งในระยะที่ห่างจากพระมทอที่ประมาณ ๓ ก้าว หรือประมาณ ๑.๒๐ เมตร

- ถวายความเคารพแล้วสืบท่าซ้าย ๑ ก้าว ท่าขวา ๑ ก้าว แล้วย่อตัวลงคุกเข่าตั้งเข่าขวาคุกเข่าซ้าย อย่าเหยียบพระมทอที่

- ยกมือขวาเอางาน แล้วรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาถือไว้ระดับเอว

- ต่อจากนั้น ลุกขึ้นยืนถวายความเคารพแล้วเดินถอยหลังออกมาประมาณ ๓ ก้าว จากนั้นจึงเดินไปทางด้านขวา ตรงไปยังที่ตั้งรูปผู้เสียชีวิต วางเครื่องราชอิสริยาภรณ์ลงในพานหน้ารูปแล้วหันกลับมาถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง

- จากนั้นจึงเดินเข้าไปนั่งยังที่เดิม ก่อนนั่งลงให้ถวายความเคารพด้วย

- ทายาทที่ยังเยาว์ไม่สามารถจะเข้าไปเฝ้าฯ โดยลำดับได้ มารดาหรือผู้อุปการะเลี้ยงดูเป็นผู้นำเฝ้าฯ ขณะให้บุตรรับพระราชทานต่อพระหัตถ์ มารดาหรือผู้อุปการะจะนั่งพับเพียบหรือหมอบลงก็ได้

- ขณะนั่งเฝ้าฯ อยู่ภายในพระที่นั่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลุกขึ้นจากพระราชอาสน์ เพื่อทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชาภัณฑเทศน์กิติ หรือทรงทอดผ้าบังสุกุลกิติ ให้ลุกขึ้นยืนตรง ต่อเมื่อเสด็จฯ กลับไปประทับพระราชอาสน์เรียบร้อยแล้ว จึงนั่งลงได้

- เมื่อเสร็จการพระราชพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับให้ยืนขึ้นถวายความเคารพ

## การพระราชทานแก่ผู้ยังมีชีวิตอยู่

การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีแก่ผู้ทำหน้าที่ป้องกันประเทศซึ่งยังมีชีวิตอยู่ โดยปกติจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธี ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในวันรุ่งขึ้น จากวันที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานแก่ผู้เสียชีวิตแล้ว ๑ วัน

พระราชพิธีนี้ เป็นพระราชพิธีเสด็จออกมหาสมาคม พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้โดยเฉพาะ ซึ่งมีพิธีโดยสังเขปดังต่อไปนี้

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จออกประทับพระราชอาสน์ ซึ่งทอดอยู่เบื้องหน้าพระแท่นเศวตฉัตร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอฯ สมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาธิบดี ข้าราชการองครักษ์พระบาท ทั้งฝ่ายทหาร-พลเรือน และผู้ได้รับเชิญ ยืนเฝ้าฯ อยู่ภายในพระที่นั่งโดยอนุกรม (ตามลำดับตำแหน่ง)

เมื่อดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์จบลงแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัครเสนาบดี สำนักอัครเสนาบดีและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี อ่านประกาศเกียรติคุณผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีทุกท่าน จบแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย

เมื่อการพระราชทานเสร็จสิ้นแล้วเสด็จขึ้น

ต่อจากนั้นสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ทั้งสมาชิกเก่าและใหม่ ไปทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

### ตำแหน่งเฝ้าฯ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ยืนเฝ้าฯ ทางเบื้องซ้ายพระราชอาสน์

องคมนตรี เลขาธิการพระราชวัง ราชเลขาธิการ สมุหราชองครักษ์ เฝ้าฯ เบื้องขวาพระราชอาสน์ แต่ชิดไปทางเสนาางจรัสด้านตะวันออก

นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ประธานองค์กรที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ ยืนเฝ้าฯ เบื้องหน้าพระราชอาสน์ทางด้านซ้ายของริ้วตำราจหลวง

สมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาธิบดี นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ยืนเฝ้าฯ เบื้องหน้า

พระราชอาสน์ทางด้านขวาริวตำรวจหลวง

ราชของครักษ์ ยืนเฝ้าฯ ระหว่างเสนาางจรัลทางด้านตะวันออก เบื้องขวาพระแท่น  
เศวตฉัตร

ผู้จะเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ยืนเฝ้าฯ เบื้อง  
หน้าพระราชอาสน์ หน้าตำแหน่งเฝ้าฯ ของนายกรัชมุนตรี ฯลฯ

ญาติของผู้จะเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ฯ ยืนเฝ้าฯ ระหว่างเสนาาง-  
จรัลด้านตะวันตก ตอนหน้าพระฉาก

### การแต่งกาย

แต่งเครื่องแบบปกติขาวประดับเหรียญ

ผู้ที่มีได้เป็นข้าราชการ แต่งเครื่องแบบขอเฝ้าฯ หรือแต่งกายสุภาพตามประเพณี  
นิยม

สุภาพสตรี แต่งชุดไทยเรือนต้น หรือแต่งกายสุภาพตามประเพณีนิยม

### วิธีปฏิบัติในการเข้ารับพระราชทาน

- เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระทวารเทวราชมเหศวร  
ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ผู้เฝ้าฯ ทั้งหมดยืนตรงแล้วถวายความเคารพ  
พร้อมกันเมื่อเพลงจบ

- ภายหลังที่อาลักษณ์อ่านประกาศเกียรติคุณ ผู้ที่จะได้รับพระราชทานเครื่อง  
ราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักอาลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์  
จะได้ขานชื่อเบิกตัวเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานโดยลำดับ

- เมื่อเจ้าหน้าที่ขานชื่อเบิกตัวท่านผู้ใด ให้ก้าวออกมาหน้าแถว ๑ ก้าว แล้ว  
ถวายความเคารพ

- ถ้าจุดที่ยืนอยู่เบื้องพระราชอาสน์ที่ประทับ ควรออกเดินเลียบบหน้าแถวจนถึงกึ่ง  
กลางแถวซึ่งตรงกับหน้าที่ประทับ แล้วหันหน้าไปทางที่ประทับถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง

- ต่อจากนั้นเดินตรงเข้าไปคุกเข่าลงเฉพะพระพักตร์ โดยตั้งเข่าขวาและคุกเข่า  
ซ้ายลงกับพื้น

- ยกมือขวาขึ้นเอางานแล้วรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาถือไว้ในระดับเอว

- เมื่อรับพระราชทานแล้ว ลุกขึ้นยืนถวายความเคารพ

- จากนั้นเดินถอยหลังกลับไปยืนหน้าแถวที่ยืนอยู่เดิม แล้วถวายความเคารพอีก

ครั้งหนึ่งก่อนที่จะเข้าประจำที่ในแถว ผู้อยู่หัวแถวหรือปลายแถวซึ่งเยื้องกับที่ประทับ ในตอนถอยหลังกลับเข้าที่ให้ออียดออกไปยังจุดที่ยืนเฝ้าฯ อยู่ก่อนนั้นได้

- เมื่อพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบตีครบทุกคนแล้ว ดุริยางค์จะบรรเลงเพลงมหาชัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงยืน จบเพลงแล้วจึงจะเสด็จขึ้น ให้ถวายความเคารพพร้อมกันเมื่อจบเพลง

### วิธีปฏิบัติภายหลังการรับพระราชทาน

เมื่อเสด็จขึ้นแล้ว ต้องรีบไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อกระทำพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตน และดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยาร่วมกับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และบรรดาสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบตีทั้งหมด

### การเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ค้ำพระราชทาน

ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพายในตระกูลช้างเผือก และตระกูลมงกุฎไทย เนื่องในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา แต่ยังไม่ได้รับพระราชทานในวันที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชพิธีนั้น จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพิธีพระราชทานขึ้นภายหลัง ณ ศาลาดุสิดาลัย ในบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต งานนี้เฝ้าฯ เฉพาะผู้จะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเจ้าหน้าที่เท่านั้น วันเวลาที่จะเข้ารับพระราชทาน สำนักอภลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นผู้นัดหมาย

### ตำแหน่งเฝ้าฯ

การเสด็จออกในงานนี้ จะเสด็จออกประทับพระราชอาสน์ ซึ่งทอดอยู่บนยกพื้นของอาคาร ผู้เข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เข้าแถวยืนเฝ้าฯ อยู่ที่พื้นลาดหน้ายกพื้น เรียงตามชั้นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่จะได้รับพระราชทานและตามอาวุโสในทางราชการ

### การแต่งกาย

แต่งเครื่องแบบปกติขาว

### วิธีปฏิบัติในการเข้ารับพระราชทาน

- เมื่อเสด็จออกทรงยืนหน้าพระราชอาสน์ ถวายความเคารพพร้อมกัน  
- เมื่อเจ้าหน้าที่สำนักอภลักษณ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชานชื่อเบิกตัวเข้ารับพระราชทาน ให้ก้าวออกมาหน้าแถว ๑ ก้าว แล้วถวายความเคารพ

- ถ้าจุดที่ยืนเยื้องที่ประทับ ควรเดินเลียบหน้าแถวจนกว่าจะถึงกึ่งกลาง แล้วจึงหันหน้าไปทางที่ประทับ ถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง
- ต่อจากนั้นเดินตรงเข้าไปหยุดห่างจากยกพื้นตรงหน้าที่ประทับ ประมาณ ๔๐ เซนติเมตร ยกมือขึ้นเอางาน แล้วรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาถือไว้ในระดับเอว
- เมื่อรับพระราชทานแล้วถวายความเคารพ
- ต่อจากนั้นเดินถอยหลังเฉียงไปทางซ้าย ประมาณ ๓-๕ ก้าวหรือ ๗ ก้าว สุดแต่สถานที่ หยุดถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงอ้อมปลายแถวออกไปยืน ณ ที่ว่าง เบื้องหลังผู้ยังไม่ได้เข้ารับพระราชทาน
- ผู้ยืนเฝ้าฯ อยู่แถวหลัง เมื่อคนข้างหน้าถูกเบิกตัวเข้ารับพระราชทาน หรือเลื่อนลำดับจากจุดที่ยืนเดิมแล้ว ให้เคลื่อนที่เข้าไปยืนแทนคนข้างหน้าตามลำดับ
- เวลาเสด็จขึ้น ถวายความเคารพพร้อมกัน

### การเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในพระองค์

การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในพระองค์นั้น ถ้าผู้รับพระราชทานมีจำนวนมากจะจัดให้มีพิธีพระราชทาน ณ ศาลาดุสิตาลัย ในบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

การพระราชทาน ณ ที่ดังกล่าวนี้ ตำแหน่งเฝ้าฯ กิติ การแต่งกายกิติ ตลอดจนวิธีเข้ารับพระราชทานกิติ คงปฏิบัติเช่นเดียวกับการเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ต่างพระราชทาน เว้นแต่การนัดหมายให้เข้ารับพระราชทาน ตลอดจนการขานชื่อเบิกตัวเข้ารับพระราชทาน เจ้าหน้าที่สำนักพระราชเลขานุการจะเป็นผู้ปฏิบัติ

สำหรับในกรณีการจัดให้มีพิธีพระราชทานบนพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน สำนักพระราชวังจะทอดพระราชอาสน์เหนือพระแท่นทอง การเข้ารับพระราชทานต้องลงคุกเข้ารับพระราชทาน เช่นเดียวกับการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

ในการรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในพระองค์ บนพระตำหนักนั้น สตรีจะหมอบรับพระราชทานก็ได้

## การเข้ารับจากผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และผู้แทนพระองค์

การเข้ารับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หรือผู้แทนพระองค์นั้น การแต่งกายและการปฏิบัติคล้ายการเข้ารับพระราชทานจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผิดกันแต่เพียงการปฏิบัติเล็กน้อย คือ

- เมื่อเจ้าหน้าที่ขานชื่อให้เข้ารับพระราชทาน ให้ออกเดินจากแถวมาหยุดยืนตรงหน้าพระราชอาสน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วถวายความเคารพพระราชอาสน์ก่อน ต่อจากนั้นจึงเดินไปยังหน้าที่นั่งหรือที่ประทับของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์หรือผู้แทนพระองค์ แล้วหยุดคำนับในระยะอันควร ต่อจากนั้นปฏิบัติอย่างเข้ารับพระราชทานต่อพระหัตถ์ แต่ไม่ต้องเอางาน (เว้นแต่ผู้สำเร็จราชการฯ หรือผู้แทนพระองค์นั้นจะเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ) เพราะการเอางานตามประเพณีถือว่าเป็นการถวายบังคม จะพึงกระทำสำหรับรับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถเท่านั้น

การเอางานนี้ เป็นการถวายพระเกียรติ ต่อมาจึงได้ถวายการเอางานแต่พระบรมวงศานุวงศ์ด้วย

- เมื่อรับพระราชทานแล้ว ให้ลุกขึ้นถวายความเคารพผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์หรือผู้แทนพระองค์หนึ่งครั้งแล้วเดินถอยหลังออกมาประมาณ ๓ ก้าว หยุดหันหน้าไปถวายความเคารพไปทางพระราชอาสน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงกลับไปยืนเฝ้าฯ ตามตำแหน่ง

## การรับจากกระทรวง ทบวง กรม เจ้าสังกัด

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลช้างเผือก และตระกูลมงกุฎไทย ตั้งแต่ชั้นทวีติยาภรณ์ลงมา มีผู้ได้รับพระราชทานเป็นจำนวนมาก เหลือวิสัยที่จะจัดให้เข้ารับพระราชทานต่อพระหัตถ์ได้ สำนักอำนวยการและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จึงได้เชิญเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระราชทาน มอบกระทรวง ทบวง กรม เจ้าสังกัด เพื่อเจ้ากระทรวง ทบวง กรมจะได้มอบให้แก่ผู้ได้รับพระราชทานในโอกาสอันควร เช่น ในวันสถาปนากระทรวง ทบวง กรมนั้น ๆ เป็นต้น

การมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการในสังกัดที่ได้รับพระราชทาน เป็นการมอบสิ่งอันมีเกียรติเป็นเครื่องตอบแทนคุณงามความดีของข้าราชการที่มีความชอบในราชการแผ่นดิน ดังนั้น ควรจัดการมอบเป็นพิธีการให้สมแก่เกียรติยศ

### **การจัดห้องพิธี**

ภายในห้องพิธี ต้องประดิษฐานพระพุทธรูปบนโต๊ะหมู่บูชา ประดิษฐานธงชาติทางด้านขวาของพระพุทธรูป และประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทางด้านซ้ายของพระพุทธรูป

ตั้งเก้าอี้นั่งของเจ้ากระทรวง ทบวง กรม หรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยราชการ ซึ่งจะมาเป็นผู้มอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ให้เยื้องไปอีกทางหนึ่งของห้องอย่าให้บังที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์เป็นอันขาด

ผู้ที่จะเข้ารับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ยืนเข้าแถวตามลำดับ

### **การแต่งกาย**

ผู้ทำหน้าที่มอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์นั้น ถือได้ว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติแทนพระองค์ในการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนั้นในพิธีนี้จึงต้องแต่งเครื่องแบบปกติขาว ทั้งตัวผู้เป็นประธานและผู้ที่จะเข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

### **วิธีเข้ารับเครื่องราชอิสริยาภรณ์**

เมื่อประธานในพิธีมาถึงและเข้าสู่ห้องพิธี ให้ทุกคนในห้องนั้นยืนตรง (แต่ยังไม่ต้องแสดงความเคารพ) ประธานในพิธีเดินตรงไปยังที่บูชา จุดธูปเทียนนมัสการพระรัตนตรัย กราบ แล้วลุกขึ้นถอยออกมา ๓ ก้าว ก้มศีรษะคำนับ ๑ ครั้ง เพื่อเป็นการทำความเคารพธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วจึงเดินไปยืนอยู่ตรงหน้าที่นั่งที่จัดไว้ ทุกคนที่อยู่ในห้องพิธีทำความเคารพด้วยวิธีก้มศีรษะลงคำนับ ประธานเคารพตอบแล้วจึงนั่งลงได้

การมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ผู้เป็นประธานยืนมอบ เว้นไว้แต่ในสถานที่ที่จัดให้ผู้เป็นประธานอยู่บนเวที ผู้รับมอบอยู่เบื้องล่าง ผู้เป็นประธานจึงนั่งมอบ

### **วิธีเข้ารับปฏิบัติดังนี้**

- เมื่อก้าวออกจากแถวให้เดินตรงไปหยุดอยู่ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาในระยะอันควร แล้วทำความเคารพโดยวิธีก้มศีรษะ ๑ ครั้ง เป็นการเคารพสิ่งสักการะทั้ง ๓ คือ พระพุทธรูป ธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์รวมกัน แล้วจึงเดินเข้าไปทำความเคารพประธานในพิธี

ในระยะห่างพอควร คือประมาณ ๓ ก้าว แล้วจึงสับเท้าเข้าไปปรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การรับให้ยืนรับ และไม่ต้องเอางาน

- เมื่อได้รับแล้ว ก็มศีรชะลงทำความเคารพประธานครั้งหนึ่ง แล้วก้าวถอยหลัง ออกมาประมาณ ๓ ก้าว หยุดยืนหันหน้าไปทางโต๊ะหมู่บูชาและทำความเคารพอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงเดินกลับไปยืนอยู่ตามตำแหน่งเดิมในอิริยาบถที่ถือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไว้สูงระดับเอว ตลอดเวลา ทั้งนี้ จนกว่าจะเสร็จพิธี

## การประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย

การประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ให้แต่งเครื่องแบบตามระเบียบของทางราชการ มีเครื่องแบบเต็มยศ เครื่องแบบครึ่งยศ เครื่องแบบปกติ และเครื่องแบบสโมสร โดยถือระเบียบดังนี้

๑. **แต่งเครื่องแบบเต็มยศ** ให้ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน ตามลำดับของการเรียงลำดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามที่กล่าวมาแล้ว และตามกำหนดนัดหมายของทางการ การประดับนั้นให้ประดับตามพระราชบัญญัติ และโดยนัยดังนี้

ก. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชนิดติดหน้าอก ให้ประดับไว้เหนือปากกระเป่าเสื้อ เบื้องซ้ายต่ำกว่าแนวรวงดุมเม็ดที่ ๑ ลงมาพองาม การเรียงลำดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ที่กำหนดให้ประดับที่อกเสื้อเบื้องซ้าย ให้เรียงจากด้านรังดุมไปปลายบ่าซ้าย ส่วนเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่กำหนดให้ประดับที่อกเสื้อเบื้องขวา ให้เรียงจากด้านรังดุมไปปลายบ่าขวา

ข. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชนิดสวมคอ ให้สวมภายในคอเสื้อนอก โดยให้ส่วนสูงของดวงตราจรดขอบล่างของคอเสื้อ ถ้ามีเครื่องราชอิสริยาภรณ์คล้องคอหลายดวงให้ลดดวงตราที่มีลำดับรองลงมาประดับไว้ภายใต้ดวงที่คล้องคอโดยให้แพรแถบแลบออกมานอกเสื้อ พองาม หรือจะพับแพรแถบของดวงตรานั้นซ้อนกันพองาม กัดติดไว้ภายใต้รังดุมเม็ดที่ ๒ ต่อจากดวงสวมคอลลงมาก็ได้ หากมีมากกว่า ๒ ดวง ให้ประดับสูงสุดเพียง ๒ ดวงเท่านั้น

ค. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชนิดสวมคอมีดารา ดวงตราสวมคอให้ปฏิบัติอย่างเดียวกับข้อ ข. ดาราให้ประดับไว้ที่อกเสื้อเบื้องซ้ายพองาม ถ้ามีดารามากกว่าหนึ่งดวง ให้ประดับดาวสูงไว้ต้น ดวงรองประดับต่อไปข้างซ้ายในระดับเดียวกัน ส่วนเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่กำหนดให้ประดับดาราที่อกเสื้อเบื้องขวาก็ให้ประดับอนุโลมตามที่กล่าวไว้ในเบื้องซ้ายนั้น

ง. ผู้ได้รับพระราชทานสายสะพาย ให้สวมสายสะพายตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ แต่ถ้าได้รับพระราชทานสายสะพายมากกว่าหนึ่งสายขึ้นไป ให้สวมสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ออกชื่อในกำหนดนัดหมายทางการ ถ้าไม่ออกชื่อสายสะพาย หรือไม่ได้รับพระราชทานสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ออกชื่อในกำหนดนัดหมายทางการ ให้สวมสายสะพายสูงสุดที่ได้รับพระราชทานหรือสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงศ์ แม้จะสวมสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชนิดใดก็ตามต้องสวมสายสร้อยห้อยตรามหาจักรีกับประดับจักรีดาราด้วยทุกครั้ง

### วิธีสวมสายสะพาย สำหรับสายที่มีสองชั้น

สายแรก ป.ม. และ ป.ช. สวมจากขวาไปซ้าย

สายที่สอง ม.ป.ช. และ ม.ว.ม. สวมจากซ้ายไปขวา

### ส่วนสายอื่นที่มีเพียงสายเดียว ชั้นเดียว

สายที่มีสีเดียว (เกลี้ยง) เช่น สายมหาจักรีบรมราชวงศ์ สายจุลจอมเกล้า สวมจากซ้ายไปขวา

สายที่มีหลายสี (เป็นลาย) เช่น สายนพรัตนราชวราภรณ์ สายราชมิตรภรณ์ และสายเสนางคบดี สวมจากขวาไปซ้าย

จ. ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า หรือปฐมจุลจอมเกล้าพิเศษให้สวมสายสร้อยหรือสวมสายสะพายอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามกำหนดนัดหมายของทางการและห้อยตราปฐมจุลจอมเกล้ากับสิ่งที่สวมนั้น แต่จะสวมสายสร้อยจุลจอมเกล้ากับสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าทั้งสองอย่างในขณะเดียวกันไม่ได้ เวลาสวมสายสร้อยจุลจอมเกล้า ถ้าจะสวมสายสะพายด้วยต้องสวมสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อื่น

ฉ. ห้ามมิให้ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์นพรัตนราชวราภรณ์ไปในงานที่ไม่นิยมว่าเป็นงานมงคล เช่น งานศพ เป็นต้น

๒. แต่งเครื่องแบบเครื่องยศ ให้ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์อย่างแต่งเต็มยศแต่ไม่สวมสายสะพายและไม่สวมสายสร้อย ยกเว้นฝ่ายใน ผู้ซึ่งได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงศ์ นพรัตนราชวราภรณ์ ปฐมจุลจอมเกล้า ทูตียจุลจอมเกล้าพิเศษให้นำดวงตราห้อยแพรแถบ ซึ่งผูกเป็นรูปแมลงปอมาประดับที่หน้าป้าเสื้อเบื้องซ้าย

๓. แต่งเครื่องแบบปกติ ไม่ต้องประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เว้นแต่จะมีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ หรือมีกำหนดนัดหมายทางการไว้โดยเฉพาะจึงให้ปฏิบัติตามนั้น

๔. แต่งเครื่องแบบสโมสร ให้ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จำลอง การจำลองเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้จำลองขนาด ๑ ใน ๓ ของของจริง เว้นแต่ดวงตราชนิดคล้องคอจะจำลองมาประดับไม่ได้ หากจะประดับก็ให้ประดับดวงจริง การประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จำลองนี้ให้ประดับอนุโลมตามที่กล่าวไว้ในเรื่องเวลาแต่งเต็มยศ แต่ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชนิดคล้องคอ หรือตราหลายดวงควรประดับแต่ดวงที่มีลำดับสูงดวงเดียว ดวงสวมคอต้องสวมให้แถบอยู่ใต้ผ้าผูกคอ ส่วนเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชนิดติดหน้าอก ให้ประดับที่คอพับของเสื้อใต้เครื่องหมายสังกัดพಂಗาม ในการแต่งเครื่องแบบสโมสรนี้ ถ้ามีกำหนดนัดหมายทางการให้ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ต้องประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จริง ผู้ได้รับพระราชทานสายสะพายให้สวมสะพายทับนอกเสื้อกั๊ก คืออยู่ในเสื้อสโมสร จะสวมสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ใดให้อนุโลมตามที่กล่าวไว้ในเรื่องแต่งเต็มยศ แต่ไม่สวมสายสร้อย

สตรีให้ถือปฏิบัติตามระเบียบนี้โดยอนุโลม ส่วนทหารและตำรวจให้ปฏิบัติตามข้อบังคับหรือคำสั่งทางราชการทหารและตำรวจ

### โอกาสการสวมสายสะพายและสายสร้อย

โอกาสที่จะสวมสายสะพายและสายสร้อยนั้น มีดังนี้

๑. งานที่เกี่ยวข้องแก่ราชการแผ่นดิน ควรสวมสายสะพายข้างเผือก หรือมงกุฎไทย เช่น ฉลองรัฐธรรมนูญ และฉลองเรือรบ เป็นต้น

๒. งานที่เกี่ยวข้องแก่รัชกาลที่ ๔ ควรสวมสายสะพายข้างเผือก เช่น กฐินวัดราชาธิวาส หรืองานพระศพพระบรมวงศ์ ชั้น ๔

๓. งานที่เกี่ยวข้องแก่รัชกาลที่ ๕ ควรสวมสายสะพายจุลจอมเกล้า หรือมงกุฎไทย เช่น กฐินวัดเบญจมบพิตร งานมงคล หรืองานพระศพพระบรมวงศ์ชั้น ๕ หรือถ้ามีงานเต็มยศที่ป้อมพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔. งานที่นับเนื่องในรัชกาลที่ ๖ โดยเฉพาะ ควรสวมสายสะพายมหาวชิรมงกุฎ

๕. งานเต็มยศใหญ่กลางวัน ควรสวมสายสะพายสูงสุดที่ได้รับพระราชทาน

และถ้ามีหมายว่าสวมสายสร้อยจูลจอมเกล้า ก็ให้สวมไปได้

๖. งานที่มีกำหนดนัดหมายทางการว่าสวมสายสะพายจูลจอมเกล้า ก็ให้สวมสายสะพายที่กล่าวโดยเอาดวงตราจูลจอมเกล้าห้อยสายสะพายนั้น และไม่สวมสายสร้อยจูลจอมเกล้า สายสะพายจูลจอมเกล้ากับสายสร้อยจูลจอมเกล้าจะใช้ร่วมเวลาเดียวกันไม่ได้

๗. งานมงคล เท่านั้น จึงสวมสายสะพายนพรัตน์ และสายสะพายนี้ควรสวมแต่งงานเต็มยศใหญ่ ถ้ามิใช่เช่นนั้นสวมสายสะพายที่รองลงไปดีกว่า เว้นแต่มีกำหนดนัดหมายทางการให้สวมสายสะพายนพรัตน์หรือสายสะพายสูงสุด

๘. สายสะพายรามธิบดี ควรสวมในงานที่เกี่ยวกับสงครามบางกรณีเท่านั้น

๙. สายสะพายจักรี นั้น ผู้ได้รับพระราชทานสวมได้ทุกโอกาสแม้มีกำหนดนัดหมายทางการให้สวมสายสะพายอื่น และสายสร้อยกับตรามหาจักรีสวมประกอบสายสะพายอื่นได้

๑๐. พระมหาสังวาลย์นพรัตน์ สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงเมื่อเวลาเสด็จออกประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และทรงในงานใหญ่ ๆ ตามโอกาส

**ข้อสังเกต** งานพระราชพิธีที่สำคัญ ซึ่งมีพระราชพิธีต่อเนื่องกัน ๒ วัน วันแรกสวมสายสะพายจักรีหรือช้างเผือก วันที่สองสวมสายสะพายจูลจอมเกล้าหรือมงกุฎไทย งานพระราชพิธีที่สำคัญรองลงมา วันแรกสวมสายสะพายจูลจอมเกล้าหรือมงกุฎไทย วันที่สองครึ่งยศ

## การเข้ารับพระราชทานประดับยศนายทหาร-นายตำรวจ ชั้นนายพล

นายทหารและนายตำรวจ เมื่อได้รับพระราชทานยศเป็นนายพล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงประกอบพิธีประดับยศพระราชทาน วัน เวลา และสถานที่ สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ โดยปกติจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพิธี ณ ห้องรับรองภายในพระราชฐานที่ประทับ

### การแต่งกาย

การเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานประดับยศนี้ ผู้ได้รับพระราชทานประดับยศ แต่งเครื่องแบบปกติขาวขัดกระเป๋ ดติดอินทรรู-เครื่องหมายยศที่ได้รับพระราชทานเลื่อนไว้พร้อมสรรพ

### วิธีปฏิบัติในการเข้ารับพระราชทานประดับยศ

- ยืนเฝ้าฯ ตามเหล่าทัพและตามลำดับอาวุโส เรียงจากขวาไปซ้าย
- เมื่อเสด็จพระราชดำเนินออก ถวายความเคารพพร้อมกัน
- เจ้าหน้าที่จะขานนามผู้เข้ารับพระราชทานประดับยศ ให้ไปรับพระราชทานประดับยศโดยลำดับ
- เมื่อขานนามท่านผู้ใด ให้ท่านผู้นั้นหันหน้าไปทางที่ประทับ แล้วถวายความเคารพ
- ต่อจากนั้น ออกจากแถวเดินเสียบหน้าแถวไปยังจุดกึ่งกลางแถว หยุดหันหน้าไปทางที่ประทับถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง
- แล้วเดินตรงเข้าไปคุกเข่าลงเฉพาะพระพักตร์ โดยตั้งเข่าขวา คุกเข่าซ้ายลงกับพื้นน้อมตัวเข้าไปข้างหน้าเล็กน้อย
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงหยิบพระคทาแตะที่อินทรรูขวาครั้งหนึ่ง ซ้ายครั้งหนึ่ง (ส่วนนายตำรวจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้พระแสงขรรค์เพชรน้อยแตะอินทรรู แทนพระคทา)
- เมื่อรับพระราชทานแล้วลุกขึ้น เลื่อนเท้าขวาชิดเท้าซ้ายแล้วถวายความเคารพ
- ต่อจากนั้นเดินถอยหลังเฉียงซ้ายออกมา ๓-๕ ก้าว หรือ ๗ ก้าว สุดแล้วแต่สถานที่ แล้วหยุดถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง
- จากนั้นเดินอ้อมแถวไปยืนเบื้องหลังผู้ที่ยังมิได้เข้ารับพระราชทานประดับยศ
- ผู้ที่ยืนแถวหลัง เมื่อคนข้างหน้าเข้าไปรับพระราชทานประดับยศ หรือเลื่อนที่

ยื่นขึ้นไปข้างหน้าแล้วให้เลื่อนขึ้นไปยื่นแทนกันโดยลำดับ

- เมื่อเสร็จการพระราชทานยศแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพระบรมราโชวาท จบพระบรมราโชวาทแล้ว ถวายความเคารพพร้อมกัน และถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่งเมื่อเสด็จพระราชดำเนินออกจากห้องพิธี

## การขอพระราชทานอุปสมบทเป็นนาคหลวง และนาคในพระบรมราชานุเคราะห์

**นาคหลวง** หมายถึง พระราชวงศ์ ราชสกุล ราชินิกุล และข้าราชการพลเรือนในพระองค์ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องสมณบริขารในการอุปสมบท

**นาคในพระบรมราชานุเคราะห์** หมายถึง ราชสกุล ราชินิกุล และข้าราชการพลเรือนในพระองค์ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องสมณบริขารในการอุปสมบท

การขอพระราชทานพระมหากุณานเป็นนาคหลวงนั้น ผู้ขอพระราชทานต้องทำหนังสือยื่นต่อสำนักราชเลขาธิการ หรือสำนักพระราชวัง เพื่อขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา

ส่วนข้าราชการพลเรือนในพระองค์ มีระเบียบหลักเกณฑ์การขอพระราชทานพระมหากุณาในการอุปสมบท ดังนี้

๑. ข้าราชการพลเรือนในพระองค์ตั้งแต่ระดับ ๓ ขึ้นไป หรือข้าราชการพลเรือนในพระองค์ระดับ ๑-๒ ที่เป็นราชสกุล หรือราชินิกุล เมื่อได้รับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์มาครบ ๕ ปีบริบูรณ์แล้ว ขอพระราชทานพระมหากุณาอุปสมบทเป็นนาคหลวงได้

๒. ข้าราชการพลเรือนในพระองค์ดังกล่าวในข้อ ๑ ถ้ารับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์มาแล้ว ๓ ปีบริบูรณ์ หรือข้าราชการพลเรือนในพระองค์ระดับ ๑-๒ ซึ่งมีได้เป็นราชสกุลหรือราชินิกุล แต่ได้รับราชการเป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์ครบ ๕ ปีบริบูรณ์แล้วขอลาอุปสมบทเป็นเวลา ๑ พรรษาเต็ม จึงขอพระราชทานเครื่องสมณบริขารไปอุปสมบทได้ หากอุปสมบทไม่ครบ ๑ พรรษา จะได้รับพระราชทานเฉพาะผ้าไตร

๓. ผู้ที่จะขอพระราชทานพระมหากุณาอุปสมบทเป็นนาคหลวงก็ดี หรือขอ

พระราชทานเครื่องสมณบริวารไปอุปสมบทก็ดี จะต้องเป็นผู้ที่ผู้บังคับบัญชาได้เลือกเฟ้น และรับรองแล้วว่าเป็นผู้ที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณมาด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ราชการมาแล้วเป็นอย่างดีสมควรได้รับพระราชทาน พระมหากรุณาในการอุปสมบท

๔. ผู้ที่จะขอพระราชทานพระมหากรุณาต้องรายงาน แจ้งความประสงค์ที่จะขอ พระราชทานพระมหากรุณาผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเพื่อพิจารณารับรองมาโดยลำดับ รายงานดังกล่าวนี้ให้เสนอถึงสำนักราชเลขาธิการ หรือสำนักพระราชวังก่อนวันอุปสมบท ไม่น้อยกว่า ๓ เดือน

๕. ผู้ที่ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาในการอุปสมบท จะต้องจำพรรษาในวัดที่มีการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างน้อย ๑ พรรษาเต็ม

๖. การนับวันรับราชการให้นับตั้งแต่วันดำรงตำแหน่งเป็นข้าราชการพลเรือนใน พระองค์ จนถึงวันที่ยื่นเรื่องราวขอพระราชทานพระมหากรุณาในการอุปสมบท ห้ามมิให้ นับเวลาที่เป็นข้าราชการวิสามัญเข้ามารวมด้วย

๗. ห้ามมิให้ผู้รับราชการยังไม่ถึงขั้นหรือยังไม่ครบกำหนดเวลาตามที่ได้ระบุไว้ในหลักเกณฑ์ ข้อ ๑ และ ๒ ยื่นเรื่องราวขอพระราชทานพระมหากรุณาในการอุปสมบท เว้นไว้แต่จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระมหากรุณาเป็นกรณีพิเศษ

๘. นอกจากหลักเกณฑ์ของข้าราชการในพระองค์แล้ว สำหรับพระราชวงศ์ตั้งแต่ ชั้นหม่อมเจ้า เมื่อมีจิตศรัทธาจะอุปสมบท ตามราชประเพณีผู้ปกครองหรือผู้ประสงค์จะ อุปสมบทเองในฐานะพระราชวงศ์ต้องกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตอุปสมบท และ ย่อมจะได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาคหลวง ส่วนราชสกุลและข้าราชการอื่น ๆ แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ การขอพระราชทานพระมหากรุณาเป็นนาคหลวงนั้น สำนักพระราชวังได้ถือเป็นหลักประกอบการพิจารณาตามประเพณีที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อน คือ ต้องเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในราชการและใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นสำคัญ

๙. สามเณรที่สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค มีอายุไม่เกิน ๒๒ ปีบริบูรณ์ มี ราชประเพณีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาคหลวง

# การขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ การขอพระราชทานเพลิงศพ และหีบเพลิง

## หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานเพลิงศพ

ผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานน้ำหลวง เพลิงหลวง และหีบเพลิง ต้องมีตำแหน่งชั้นและยศ ดังต่อไปนี้

๑. พระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น “พระครูสัญญาบัตร” ขึ้นไปและพระภิกษุ สามเณรเปรียญธรรม ๙ ประโยค
๒. พระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้น “หม่อมเจ้า” ขึ้นไป
๓. ผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์
๔. ข้าราชการพลเรือนตั้งแต่ระดับ ๓ ขึ้นไป
๕. ข้าราชการฝ่ายทหาร ดำรงยศชั้นร้อยตรี ขึ้นไป
๖. ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ “เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย” (บ.ม.) และ “เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย” (บ.ม.) ขึ้นไป
๗. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ “จุลจอมเกล้า” (จ.จ.) หรือ “ตราสืบตระกูล” (ต.จ.) ขึ้นไป
๘. ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เหรียญ “รัตนภรณ์” รัชกาลปัจจุบัน
๙. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาลที่ถึงแก่กรรมในขณะที่ดำรงตำแหน่ง
๑๐. รัฐมนตรี
๑๑. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

## หลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานเพลิงศพกรณีพิเศษ

ผู้ที่สมควรได้รับการพิจารณา ในการขอพระราชทานเพลิงศพกรณีพิเศษควรอยู่ในหลักเกณฑ์ดังนี้

๑. ผู้ที่อยู่ในราชสกุล ชั้นหม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวง
๒. พนักงานรัฐวิสาหกิจระดับสูง
๓. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญราชรุจิ เหรียญกล้าหาญและเหรียญชัยสมรภูมิ

๔. ผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติ เช่น ศิลปินแห่งชาติ นักกีฬาระดับชาติ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกวุฒิสภา อดีตสมาชิกสภาจังหวัด หรืออดีตสมาชิกสภาเทศบาล

๕. ผู้ทำคุณประโยชน์ เช่น บริจาคเพื่อการกุศลคิดเป็นมูลค่า ไม่น้อยกว่า ๓๐๐,๐๐๐ บาท บริจาคร่างกาย หรืออวัยวะ

๖. บิดามารดาของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ระดับ ๖ ขึ้นไป หรือเทียบเท่าขึ้นไป

๗. บิดามารดาของผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ “ตรีตาภรณ์ช้าง-เผือก” (ต.ช.) ขึ้นไป

๘. บิดามารดาของพระสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้น “พระครูสัญญาบัตร” ขึ้นไป

๙. บิดามารดาของข้าราชการทหาร ตำรวจ ตั้งแต่ระดับพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท และพันตำรวจโทขึ้นไป

**หมายเหตุ** บุคคลผู้ทำลายชีพตนเองและผู้ต้องอาญาแผ่นดินไม่พระราชทานเพลิง และเครื่องประกอบเกียรติยศ

## ขั้นตอนการขอพระราชทาน

๑. การขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ เจ้าภาพ หรือทายาท จะต้องจัดดอกไม้กระถาง ๑ กระถาง รูปไม้ระกำ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม มีพานรองพร้อม ไปกราบถวายบังคมลาพร้อมด้วยหนังสือกราบบังคมทูลลา โดยติดต่อกองพระราชพิธี สำนักพระราชวังในพระบรมมหาราชวัง พร้อมทั้งนำใบมรณบัตร และหลักฐานที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดที่ได้รับไปแสดงแก่เจ้าหน้าที่ เพื่อการจัดเครื่องเกียรติยศประกอบศพได้ถูกต้อง

ส่วนพระสงฆ์สมณศักดิ์ ไม่ต้องมีดอกไม้รูปเทียน เป็นหน้าที่ของกรมศาสนาแจ้งการมรณภาพ และขอพระราชทาน

## ตัวอย่างหนังสือกราบบังคมทูลลา

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ดอกไม้รูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า.....  
(ชื่อผู้ถึงแก่กรรม).....เครื่องราชอิสริยาภรณ์  
.....อายุ.....ปี ข้าราชการ.....  
ชั้น.....สังกัด.....

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลา (ถึงแก่กรรม, ถึงแก่อนิจกรรม, ถึงแก่อสัญกรรม) ด้วยโรค..... ที่.....อำเภอ.....  
จังหวัด.....เมื่อวันที่.....เดือน..... พ.ศ.....เวลา.....น.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

หมายเหตุ หนังสือกราบบังคมทูลลานี้ ไม่ต้องลงนามท้ายหนังสือ

### ๒. การขอพระราชทานเพลิงศพ

๒.๑ การขอพระราชทานเพลิงศพ เจ้าภาพ หรือทายาท ผู้ประสงค์ขอพระราชทานเพลิงศพ จะต้องทำหนังสือแจ้งไปยังกระทรวงเจ้าสังกัดของผู้ถึงแก่กรรม เพื่อให้เจ้าสังกัดทำเรื่องเสนอเลขาธิการพระราชวัง โดยระบุ

- ก. ชื่อ ตำแหน่ง ชั้น ยศ ของผู้ถึงแก่กรรม
- ข. ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร ที่ไหน เมื่อใด
- ค. ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อะไรบ้าง
- ง. มีความประสงค์จะขอรับพระราชทานเครื่องเกียรติยศประกอบศพ อย่างไรบ้าง
- จ. ประกอบการฌาปนกิจศพที่วัดไหน จังหวัดไหน วันเวลาใด

๒.๒ การขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ เจ้าภาพ หรือทายาท

ผู้ประสงค์ขอพระราชทานเพลิงศพกรณีพิเศษ ต้องทำหนังสือถึงเลขาธิการพระราชวัง โดย  
ระบุ

- ก. ชื่อ-สกุล และประวัติโดยย่อของผู้ถึงแก่กรรม
- ข. ถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร ที่ไหน เมื่อใด
- ค. ระบุคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ หรือคุณสมบัติ  
ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ
- ง. ระบุ วัน เวลา สถานที่ที่จะประกอบกรรมาปนกิจ

หลักฐานที่ต้องนำมาแสดง ในการขอพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ มีดังนี้

- ใบมรณบัตรของผู้ถึงแก่กรรม
- ทะเบียนบ้านของทายาทของผู้ถึงแก่กรรม
- บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรข้าราชการของทายาทของผู้ถึงแก่กรรม
- หนังสือรับรองจากหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ใบอนุโมทนาบัตร ใบประกาศเหรียญ

กล้าหาญหรือเหรียญชัยสมรภูมิ

ทั้งนี้ ต้องนำเอกสารต้นฉบับและสำเนาแนบมาพร้อมกับหนังสือด้วย

## ตัวอย่างหนังสือขอพระราชทานเพลิงศพ

### เป็นกรณีพิเศษ

ที่อยู่.....

.....

.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรื่อง ขอพระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ

เรียน เลขาธิการพระราชวัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. สำเนาใบมรณบัตร

๒. สำเนาทะเบียนบ้าน (ผู้ขอหรือทายาท)

๓. สำเนาบัตรประจำตัว (ผู้ขอ)

ด้วยข้าพเจ้า.....

ตำแหน่ง.....สังกัด.....

จะทำการฌาปนกิจศพ.....

ผู้เป็นบิดา/มารดา ซึ่งถึงแก่กรรมด้วยโรค.....

ณ.....เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ณ เมรุวัด.....ในวัน.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

ขณะที่.....ผู้เป็นบิดา/มารดา ยังมีชีวิตอยู่ได้ประกอบคุณงามความดีอย่างมาก ได้อบรมสั่งสอนบุตร-ธิดา ให้รู้จักรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์เสมอมา ทั้งยังได้ให้การศึกษากับบุตร-ธิดา เป็นอย่างดี จนได้รับราชการเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และราชการเป็นอย่างมาก

บุตร-ธิดา มีความอาลัยรัก กตัญญู และสำนึกในหน้าที่ ที่มีต่อผู้บังเกิดเกล้า จึงกราบเรียนมาเพื่อขอพระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นเกียรติแก่.....ผู้เป็นบิดา/มารดา และวงศ์ตระกูลสืบไป

ขอได้โปรดนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท การจะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ขอแสดงความนับถือ

(.....)

**๒.๓ ติดต่อกับวัดเพื่อเตรียมการพระราชทานเพลิงศพ**

การพระราชทานเพลิงศพนั้น จะต้องไม่ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และวันเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ พระราชพิธีฉัตรมงคล (และตามประเพณีนิยม ไม่มีการเผาศพในวันศุกร์)

การพระราชทานเพลิงศพที่เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส หากมีพระราชประสงค์ที่จะทรงกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพตรงกับวันที่มีผู้ขอรายใดกำหนดไว้แล้ว เจ้าภาพผู้ขอนั้นจะต้องเลื่อนไปโดยไม่มีข้อแม้ทั้งสิ้น

ผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานเพลิง ถ้าจะพระราชทานเพลิงศพในต่างจังหวัด ทางสำนักพระราชวังจะได้จัดหีบเพลิงให้เจ้าสังกัดหรือเจ้าภาพรับไปปฏิบัติ

กรณีพระราชทานเพลิงในกรุงเทพมหานคร และเขตปริมณฑลใกล้กรุงเทพฯ ในระยะทางไม่เกิน ๕๐ กม. สำนักพระราชวังจะจัดเจ้าพนักงานเชิญเพลิงหลวงไปพระราชทาน โดยรถยนต์หลวง ทั้งนี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้นในการพระราชทานเพลิงศพ

ในกรณีที่เจ้าภาพศพมีความประสงค์จะถวายเงินเนื่องจากได้รับพระบรมราชานุญาต สามารถสมทบทุนในองค์การการกุศล ในพระบรมราชูปถัมภ์ อาทิ มูลนิธิ อานันทมหิตล หรือกองทุนโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ฯลฯ โดยให้นำเงินหรือเช็คส่งมอบเลขาธิการพระราชวังพร้อมทั้งแจ้งความประสงค์ในการมอบ เพื่อสำนักพระราชวังจะได้ดำเนินการต่อไป

สำหรับเครื่องประกอบเกียรติยศ ได้แก่ หีบ โศก ฉัตรตั้งนั้น ทางสำนักพระราชวังจะได้เชิญไปประกอบ และแต่งตั้งไว้มีกำหนดเพียง ๗ วัน เมื่อพ้นไปแล้วเจ้าภาพหรือทายาทยังไม่กำหนดพระราชทานเพลิง ถ้าทางราชการมีความจำเป็นก็จะถอนส่วนประกอบนอกของหีบ โศกไปใช้ในราชการต่อไป

อนึ่ง สำนักพระราชวังได้มีคำสั่งให้กองพระราชพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องการศพของผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องเกียรติยศประกอบศพชั้นโศก เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘ ไว้ดังนี้

### กองพระราชพิธี

เนื่องจากในปัจจุบัน ผู้ที่ถึงแก่กรรมได้รับพระราชทานเกียรติยศประกอบศพชั้นสูงในระดับพระราชทานโศก แต่ทายาทได้รับคำสั่งจากผู้ถึงแก่กรรมว่า มีความประสงค์ให้บรรจุลงหีบ แล้วขอพระราชทานตั้งโศกประกอบเกียรติยศ ครั้นถึงกำหนดการขอพระราชทานเพลิงศพทางเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี ไม่ยินยอมให้ตั้งโศกบนจิตกาธานโดยปราศจากร่างของผู้ถึงแก่กรรม เลขาธิการพระราชวังได้ปรึกษากับผู้พิจารณาว่าควรที่จะยินยอมให้ตั้งโศกตามเกียรติยศของผู้ตายบนจิตกาธานได้ ในกรณีที่ศพของผู้ตายบรรจุหีบโดยนำหีบใส่ไว้ในเตาเผาก่อนถึงเวลาพิธีการ

โดยเหตุผลที่ว่าโศกเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศของผู้ตายและเป็นเครื่องหมาย

แห่งผลของการที่ได้ปฏิบัติราชการ หรือการที่ได้ทำประโยชน์ให้กับบ้านเมืองมาตลอด  
จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีย่างของผู้ตายอยู่ในนั้น ให้ถือปฏิบัติตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

นายแก้วขวัญ วัชโรทัย

เลขาธิการพระราชวัง

๔ สิงหาคม ๒๕๓๘

หมายเหตุ ปัจจุบันในการขอพระราชทานเพลิงศพที่เจ้าภาพมีความประสงค์ตั้งโกศตาม  
เกียรติยศของผู้ตายบนจิตกาธาน กองพระราชพิธีจะส่งเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติในการตั้งโกศไม่  
เกิน ๖ คน

### เกร็ดความรู้วิธีมัดศพบรรจุโกศ

เจ้าหน้าที่จะยกมือศพพวมที่หน้าอกและงอขาพนักแบบชันเข่า แล้วมัดตราสังข์  
ด้วยเชือกที่ขึงด้วยด้ายดิบ จากนั้นจะนำผ้าขาวมาห่อศพและผูกมัดตามรูปแบบที่ได้ฝึกมา  
สุดท้ายจึงผูกผ้าให้เป็นปมด้านเหนือศีรษะศพแล้วจึงนำศพบรรจุลงในโกศ ผูกสายสิญจน์  
ปล่อยชายให้ยาวจากปากโกศประมาณ ๑๕ เซนติเมตร สำหรับต่อผ้าโยง จากนั้นปิดฝาโกศ  
และยาซีผึ้งรอบปากโกศเป็นลำดับสุดท้าย แล้วเชิญโกศขึ้นตั้ง

# รายการสิ่งของ

เกี่ยวกับการศพเมื่อถึงแก่กรรม

และ

เครื่องเกียรติยศประกอบศพที่จัดพระราชทาน

ชั้นหีบ

เมื่อถึงแก่กรรม เจ้าภาพต้องจัด

๑. ดอกไม้ รูปเทียน มีพานรองพร้อม ไปกราบถวายบังคมลา (เพื่อขอพระราชทาน น้ำหลวงอาบศพ และเครื่องเกียรติยศประกอบศพ)
๒. ไบรอนบัตรให้เจ้าหน้าที่ดู
๓. หีบลงใน (ไม้ยาง หรือไม้สัก) ขนาด ๑๘ นิ้ว
๔. ผ้าขาวยาว ๖ เมตร
๕. ด้ายดิบหนัก ๑,๒๐๐ แกรม
๖. กระดาษฟางพับใหญ่ ๔ พับ
๗. น้ำยาฟอร์มาลิน ๒ ขวด (ราดกันเหม็น)
๘. ดอกไม้ รูปเทียน และหวีไทย อย่างละ ๑
๙. ดอกไม้สดสีต่าง ๆ ไซ้ปักขวด และประดับในพาน สำหรับตั้งแต่งชั้นศพ

เครื่องเกียรติยศประกอบศพที่จัดพระราชทาน

(เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น)

๑. น้ำหลวงอาบศพ
๒. หีบเกียรติยศ
๓. เจ้าหน้าที่ปฏิบัติ
๔. พาหนะรับ-ส่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ

หมายเหตุ พระศพพระราชวงศ์ชั้น “หม่อมเจ้า” ได้รับพระราชทานชั้นรองหีบเกียรติยศ ขวดปักดอกไม้ พานจัดดอกไม้ (ดอกไม้เป็นของเจ้าภาพ) เชิงเทียนไฟฟ้า ฉัตรเบญจาตั้งประดับศพ และปี กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำ อาบศพเพิ่มขึ้นอีก โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น

# บัญชีค่าใช้จ่าย

เกี่ยวกับการพระราชทานเพลิงศพ

และ

เครื่องเกียรติยศประกอบศพที่จัดพระราชทาน

ชั้นหีบ

เครื่องเกียรติยศประกอบศพที่จัดพระราชทาน

(เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น)

๑. เครื่องขมาศพ
๒. เพลิงหลวงเผาศพ
๓. หีบเกียรติยศประกอบศพ
๔. เจ้าพนักงานปฏิบัติ
๕. พาหนะรับ-ส่ง เจ้าพนักงานปฏิบัติ

หมายเหตุ พระศพพระราชวงศ์ชั้น “หม่อมเจ้า” ได้รับพระราชทานรถอวเชิญศพ ฉัตร ๑ สำหรับ แห่เวียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมแห่ศพเวียนเมรุและประโคม เวลาพระราชทานเพลิงศพเพิ่มขึ้นอีก โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น

# รายการสิ่งของ

เกี่ยวกับการศพเมื่อถึงอนิจกรรม

และ

เครื่องเกียรติยศประกอบศพที่จัดพระราชทาน

ชั้นโกศ

เมื่อถึงอนิจกรรม เจ้าภาพต้องจัด

๑. ดอกไม้ รูปเทียน มีพานรองพร้อม ไปกราบถวายบังคมลา (เพื่อขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ และเครื่องเกียรติยศประกอบศพ)
๒. ไบรอนบัตรให้เจ้าหน้าที่ดู
๓. ผ้าขาวยาว ๘ เมตร
๔. ด้ายดิบหนัก ๑,๒๐๐ แกรม

๕. กระดาษฟางพับใหญ่ ๕ พับ

๖. ดอกไม้ รูปเทียน และหวีไทย อย่างละ ๑

๗. ดอกไม้สดสีต่าง ๆ ใช้ปักขวด และประดับในพาน สำหรับตั้งแต่งชั้นโกศศพ ๒ ชั้น (ขวด ๘ ใบ พาน ๑๒ ใบ)

หมายเหตุ หากเจ้าภาพมีความประสงค์จะนำศพใส่หีบ ส่วนโกศตั้งประดับหน้าศพ เจ้าภาพต้องจัดหาหีบศพเอง

### เครื่องเกียรติยศประกอบศพที่จัดพระราชทาน (เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น)

๑. น้ำหลวงอาบศพ
๒. โกศ พร้อมด้วยชั้นรองโกศ
๓. เชิงเทียนไฟฟ้า ขวดปักดอกไม้ พานจัดดอกไม้ (ดอกไม้เป็นของเจ้าภาพ)
๔. ด้ายดิบหนัก ๑,๐๐๐ แกรม ขี้ผึ้งยาโกศหนัก ๒,๐๐๐ แกรม น้ำมันมะพร้าว ๒ ลิตร
๕. เตียงสำหรับอาบน้ำศพ
๖. ผ้าโยง สายแถบ สำหรับติดโกศศพ
๗. ฉัตร ๑ สำหรับ ตั้งประดับศพ
๘. ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำอาบศพ
๙. เจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
๑๐. พาหะรับ-ส่ง เจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ

หมายเหตุ ศพใดได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ “ประถมาภรณ์ช้างเผือก” (ป.ช.) จะได้รับพระราชทาน

๑. พระพิธีกรรมสวดพระอภิธรรม เงินถวายพระสวดอภิธรรม กระโถน ชั้นน้ำ ทั้งหมด กำหนด ๓ คืน
๒. เครื่องนมัสการ สำหรับเจ้าภาพจุดบูชาพระสวดพระอภิธรรม ๓ คืน ทั้งนี้ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น

# บัญชีค่าใช้จ่าย

เกี่ยวกับการพระราชทานเพลิงศพ

และ

เครื่องเกียรติยศประกอบศพที่จัดพระราชทาน

## ชั้นโกศ

เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในการปลีงเครื่องสุก่าศพ และการพระราชทานเพลิงศพ ดังนี้

- (ก)
- |                                                      |            |                                                     |
|------------------------------------------------------|------------|-----------------------------------------------------|
| ๑. ติดต่อขอใบอนุญาตเผาศพมอบเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง |            |                                                     |
| ๒. ผ้าขาวยาว                                         | ๘ เมตร     | } ราคาประมาณ ๖๐๐ บาท                                |
| ๓. ด้ายดิบหนัก                                       | ๑,๒๐๐ แกรม |                                                     |
| ๔. ผ้าพลาสติกยาว                                     | ๕ เมตร     |                                                     |
| ๕. กระดาษฟางพับใหญ่                                  | ๕ พับ      |                                                     |
| ๖. เสื่อ                                             | ๑ ผืน      |                                                     |
| ๗. หีบสำหรับใส่บุพโพ                                 | ๑ หีบ      |                                                     |
| ๘. เครื่องสูม-ดับกลิ่น และมะพร้าวแก้ว                | ๑ ชุด      | ราคา ๒๐๐ บาท                                        |
| ๙. หยวกลายเครื่องสดแต่งจิตกาธาน                      | ๑ ชุด      | ราคา ๑,๐๐๐ บาท                                      |
| ๑๐. ดอกไม้แฉงเครื่องสดแต่งจิตกาธาน                   | ๑ ชุด      | ราคา ๑,๕๐๐ บาท                                      |
| ๑๑. ค่าจ้างคนหามเสลียงเชิญโกศศพแห่เวียนเมรุ          | ๘ คน       | ราคา ๘๐๐ บาท<br>(ในกรณีที่ไม่ใช้รถยนต์แห่เวียนเมรุ) |
| ๑๒. ค่าจ้างคนหามเสลียงพระนำศพเวียนเมรุ               | ๔ คน       | ราคา ๔๐๐ บาท<br>(ในกรณีที่ไม่ใช้รถยนต์แห่เวียนเมรุ) |
| ๑๓. โกศไม้สำหรับใส่ศพเผาจริง                         | ๑ โกศ      | ราคา ๕๐๐ บาท<br>(ในกรณีบรรจุศพในโกศ)                |

## การเก็บอัฐิ

(เฉพาะเมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส)

- (ข)
- |                       |   |                |
|-----------------------|---|----------------|
| ๑. โกศสำหรับบรรจุอัฐิ | ๑ | โกศ ของเจ้าภาพ |
| ๒. ชั้นพานรองพร้อม    | ๑ | ชุด ของเจ้าภาพ |

๓. น้ําอบไทยขวดใหญ่ ๑ ขวด ราคาประมาณ ๒๐ บาท
๔. เครื่องทองน้ํายสัการะอิฐิ ๑ เครื่อง ราคาอย่างต่ำประมาณ ๕๐ บาท
๕. ล้ํงใส่สังคาร ๑ ล้ํง ราคา ๒๐๐ บาท

รวมรายจ่ายประมาณ ก.ข. เป็นเงินทั้งสิ้น ๖,๒๗๐ บาท ถ้าจะขอให้สำนักพระ-  
ราชวังช่วยเหลือจัดให้ เจ้าภาพต้องมอบเงินค่าใช้จ่ายตามรายการประมาณนี้

### เครื่องประกอบเกียรติยศศพที่จัดพระราชทาน (เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น)

๑. เครื่องขมาศพ
๒. เพลิงหลวง
๓. รถอประเทียบเชิญศพ
๔. โกลศเกียรติยศประกอบศพ
๕. ฉัตร แห่เวียนเมรุ ปี่ กลองชนะ ประโคมแห่เวียนเมรุ และประโคมเวลารับ  
พระราชทานเพลิง
๖. เจ้าพนักงานปฏิบัติ ยกเว้นเจ้าพนักงานในการห้ามเสีียง
๗. พาหนะ รับ-ส่ง เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติ

หมายเหตุ ศพใดได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ “ประถมาภรณ์ช้างเผือก”  
(ป.ช.) จะได้รับพระราชทานผ้าไตรของหลวงทอดถวายพระบังสุกุล ก่อนรับ  
พระราชทานเพลิง ๕ ไตร

## หลักเกณฑ์เทียบเกียรติยศพระราชทานแก่พระศพและศพ

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
พระมหากษัตริย์	<p>น้ำหลวง พระโกศทองใหญ่</p> <p>พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรแขวน เหนือพระโกศ</p> <p>เครื่องสูงหักทองขวางและชุมสาย หักทองขวาง</p> <p>มโหระทึก สังข์ แตรทอง แตร- ฝรั่ง ปี่ กลองชนะสายทอง ประ- โคมเวลาถวายน้ำสรงพระบรมศพ (แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอมเกล้า) และ ประโคมย่ำยามกลางวัน, กลาง คืนตลอด ๑๐๐ วัน ยิ่งปืนใหญ่ ขณะสรงน้ำพระบรมศพจนกว่าจะ ประดิษฐานพระบรมศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม กลางวัน, กลางคืน กำหนด ๑๐๐ วัน</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็ม ยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายมหาจักรี บรมราชวงศ์ หรือสายสะพาย มงกุฎไทย, รุ่งขึ้นเสด็จพระ แต่ง เครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็ม ยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอม- เกล้า หรือสายสะพายมงกุฎไทย, รุ่งขึ้นเสด็จพระ แต่งเครื่องแบบ ครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p>	<p>พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อออกพระเมรุมาศ</p> <p>กระบวนแห่พระราชอิสริยยศ ราชรถทรงพระโกศพระบรมศพจาก ที่ประดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง ในการเวียนพระเมรุใช้ราชรถรางปืน พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ช่างเมรุ</p> <p>ปี่ กลองชนะทองประโคมย่ำยามที่ พระเมรุตลอดคืน</p> <p>เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญ พระราชกุศลที่พระเมรุ</p> <p>เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรแขวนสมพระบรมอิฐ บนพระเมรุ</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
<p>สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p>	<p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพาย จุลจอมเกล้า หรือสายสะพายช้างเผือก, รุ่งขึ้นเสด็จพระ แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>น้ำหลวง <b>พระโกศทองใหญ่</b> พระเศวตฉัตร ๗ ชั้น แขนวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงหักทองขวาง และชุมสายหักทองขวาง สังข์ แตรรองอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะลายทอง ประโคมเวลาถวายน้ำสรงพระบรมศพ (แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพาย จุลจอมเกล้า) และประโคมย่ำยาม กลางวัน, กลางคืน ตลอด ๑๐๐ วัน ยิงปืนใหญ่ขณะสรงน้ำพระบรมศพ จนกว่าจะประดิษฐานพระบรมศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม กลางวัน, กลางคืน กำหนด ๑๐๐ วัน</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายมหาจักรีบรมราชวงศ์ หรือสายสะพายมงกุฎไทย, รุ่งขึ้นเสด็จพระ แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอม-</p>	<p>พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อออกพระเมรุมาศ กระบวนแห่พระราชอิสริยยศ ราชรถทรงพระโกศพระบรมศพ จากที่ประดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง ในการเวียนพระเมรุใช้พระยานมาศสามลำคาน พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำช่างเมรุ ปี่ กลองชนะทอง ประโคมย่ำยามที่พระเมรุตลอดคืน เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรแขวนสุ่มพระบรมอัฐิบนพระเมรุ</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี	<p>เกล้า หรือสายสะพายมงกุฎไทย, รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ แต่งเครื่องแบบ ครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบ เต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพาย จุลจอมเกล้า หรือสายสะพาย ข้างเผือก, รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>นำหลวง พระโกศทองใหญ่ พระเศวตฉัตร ๗ ชั้น แขนวนเหนือ พระโกศ เครื่องสูงหักทองขวางและชุมสาย หักทองขวาง สังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลอง ชนะลายทอง ประโคมเวลาถวาย น้ำสรงพระบรมศพ (แต่งเครื่อง แบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพาย จุลจอมเกล้า) และประโคมย่ำยาม กลางวัน, กลางคืน ตลอด ๑๐๐ วัน</p> <p>พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม กลางวัน, กลางคืน กำหนด ๑๐๐ วัน</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็ม ยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายมหาจักรี บรมราชวงศ์ หรือสายสะพาย มงกุฎไทย, รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ แต่ง เครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p>	<p>พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อออกพระเมรุมาศ กระบวนแห่พระราชอิสริยยศ ราชรถทรงพระโกศพระบรมศพจากที่ ประดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง ในการเวียนพระเมรุใช้พระยานมาศ สามลำคาน พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ช่างเมรุ ปี่ กลองชนะทอง ประโคมย่ำยามที่ พระเมรุตลอดคืน เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญ พระราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรแขวนสุมพระบรมอัฐิ บนพระเมรุ</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	<p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอมเกล้า หรือสายสะพายมงกุฎไทย, รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วัน (วันสวดมนต์ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์ สายสะพายจุลจอมเกล้า หรือสายสะพายข้างเผือก, รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>นำหลวง พระโกศทองใหญ่ เศวตฉัตร ๕ ชั้น แขนวนเหนือพระโกศ ฉัตรเครื่องทองแผ่ลวดตั้งประดับสังข์ แตรรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะแดงลายทอง ประโคมเวลาพระราชทานน้ำสรงพระศพ ประโคมย้ายตามกำหนดไว้ทุกข์ พระสงฆ์สวดปลงศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม กลางวัน, กลางคืน ตามกำหนดไว้ทุกข์</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน (แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)</p>	<p>พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ กระบวนแห่พระราชอิสริยยศ ราชรถทรงพระโกศพระศพจากที่ประดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำช่างเมรุ กลองชนะแดงลายทอง ประโคมย้ายตาม เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรแขวนสุมพระอัฐิบนพระเมรุ</p>
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์	<p>นำหลวง พระโกศทองน้อย ฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น แขนวนเหนือพระโกศ</p>	<p>พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพไปยังพระเมรุหลวง</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	<p>เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลอง- ชนะ ประโคมเวลารับพระราช- ทานน้ำสรงพระศพ และประโคม ย้ายยามถึง ๒๔ นาฬิกา พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม กลางวัน, กลางคืน ๑๕ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน (แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>น้ำหลวง พระโกศกุดั่นน้อย ฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น แขวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลอง- ชนะ ประโคมเวลารับพระราช- ทานน้ำสรงพระศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ ๑๐ รูป พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม กลางวัน, กลางคืน ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน (แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)</p>	<p>กระบวนพระอิสริยยศแห่งพระศพเวียน พระเมรุ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง และประโคมย้ายยามที่พระเมรุจนถึง ๒๔ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญ พระราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น แขวนสุมพระอัฐิบนพระเมรุ</p> <p>พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ รถวอพระประเทียบเชิญพระโกศ พระศพไปยังพระเมรุหลวง กระบวนพระอิสริยยศแห่งพระศพเวียน พระเมรุ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญ พระราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น แขวนสุมพระอัฐิ</p>
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระราชวงศ์ที่เป็นสะใภ้ หลวงซึ่งได้รับพระราชทาน ตราทุติยจุลจอมเกล้า	<p>น้ำหลวง พระโกศมณฑป เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลอง-</p>	<p>รถวอพระประเทียบเชิญพระโกศ พระศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำหรับ แห่งพระศพเวียนพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
พระวรวงศ์เธอ	<p>ขณะ ประโคมเวลารับพระราชทาน น้ำสรงพระศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ ๑๐ รูป พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน (แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์ ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน แต่ง เครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>น้ำหลวง พระโกศราชวงศ์ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลอง- ชนะ ประโคมเวลารับพระราชทาน น้ำสรงพระศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน</p>	<p>ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลา รับพระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ช่างพระเมรุ เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดผ้าไตร สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุพระราชทานเพลิง</p> <p>รถอูเชิญพระโกศพระศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำหรับ แห่ พระศพเวียนพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลา รับพระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดผ้าไตร สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุพระราชทานเพลิง</p>
หม่อมเจ้าที่ได้รับพระราช- ทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประถมาภรณ์มงกุฎไทยขึ้นไป หรือได้รับพระราชทาน ตราทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ	<p>น้ำหลวง โกศราชวงศ์ เครื่องสูงทองแผ่ลวด แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำ สรงศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน</p>	<p>เพลิงหลวง รถอูเชิญโกศศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำหรับ แห่ เวียนพระเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลา รับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตรทอดถวาย พระสงฆ์สดับปกรณ์ก่อนพระราชทาน เพลิง (ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิง เปลี่ยน เป็นทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร สดับ- ปกรณ์บนพลับพลา)</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
หม่อมเจ้า	น้ำหลวง หีบทองทึบ ฉัตรเบญจา ๔ คัน ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับ พระราชทานน้ำสรงศพ	ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน เสด็จขึ้น พระเมรุพระราชทานเพลิง  เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แห้วียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาแห้วียน เมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๓ ไตร ทอด ถวาย พระสงฆ์สดับปกรณ์ก่อนพระราชทาน เพลิง
เจ้าจอมมารดา, เจ้าจอม	น้ำหลวง หีบทองทึบ	เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า	น้ำหลวง (เสด็จฯ สรงน้ำพระศพ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์) ไตรแพททรงพระศพ พระโกศทองน้อย ฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น แขนว เหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี กลอง- ชนะ ประโคมเวลารับพระราชทาน น้ำสรงพระศพ และประโคมย่ำ ยามถึง ๒๔ นาฬิกา พระสงฆ์สดับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม กลางคืน, กลางคืน ๑๕ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน (แต่ง เครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพจากที่ ประดิษฐานไปพระเมรุหลวง กระบวนแห่พระอิสริยยศเชิญพระศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง และประโคมย่ำยามถึง ๒๔ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญ พระราชกุศลที่พระเมรุ เสด็จขึ้น สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น แขนวมุขพระบรมอัฐิบนพระเมรุ (แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระสังฆราช	<p>น้ำหลวง ไตรแพรทรงพระศพ พระโกศกุดั่นน้อย ฉัตรผ้าขาว ๓ ชั้น แขนวนเหนือ พระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลอง- ชนะ ประโคมเวลารับพระราช- ทานน้ำสรงพระศพ และประโคม ย่ำยามถึง ๒๔ นาฬิกา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม กลางวัน, กลางคืน ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน (แต่ง เครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)</p>	<p>พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ออกพระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพจากที่ ประดิษฐานไปพระเมรุหลวง กระบวนแห่พระอัฐิยศเชิญพระศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ช่างพระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง และประโคมย่ำยามถึง ๒๔ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระ- ราชกุศลที่พระเมรุ เทคนิ์ สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิง พระราชทานฉัตรผ้าขาว ๓ ชั้น แขนวน สุ่มพระอัฐิบนพระเมรุ (แต่งเครื่อง แบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)</p>
สมเด็จพระราชาคณะ	<p>น้ำหลวง ไตรครองถวายสุก่าศพ โกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่อง แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทาน น้ำสรงศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน</p>	<p>เพลิงหลวง รถอวเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ แห่งเวียนเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับ พระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ช่างเมรุ พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอด ถวาย พระสงฆ์บังสุกุลก่อนรับพระราชทาน- เพลิง (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรง ทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร บังสุกุลบนพลับ พลาแล้วเสด็จขึ้นเมรุพระราชทาน- เพลิง) (แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ ทุกข์)</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
พระราชอาคัน ชั้นเจ้าคณะรอง (หิริญญ)	น้ำหลวง ไตรครองถวายสุก่าศพ โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลา รับพระราชทานน้ำสรงศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	เพลิงหลวง รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แห่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียน เมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอด ถวาย พระสงฆ์บังสุกุลก่อนรับพระราชทาน เพลิง (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรง ทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร บังสุกุลบน พลับพลา แล้วเสด็จขึ้นเมรุพระราช- ทานเพลิง)
พระราชอาคัน ชั้นธรรม	น้ำหลวง ไตรครองถวายสุก่าศพ โกศโต ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลา รับพระราชทานน้ำสรงศพ	เพลิงหลวง รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แห่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียน เมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอด ถวาย พระสงฆ์บังสุกุลก่อนรับพระราชทาน- เพลิง (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรง ทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร บังสุกุลบน พลับพลาแล้วเสด็จขึ้นเมรุพระราชทาน เพลิง)
พระราชอาคัน ชั้นเทพ, ราช และ พระราชอาคันสามัญ	น้ำหลวง หีบทองหีบ	เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ
พระครูสัญญาบัตร พระภิกษุ สามเณร เปรียญธรรม ๙ ประโยค	น้ำหลวง หีบเชิงชาย	เพลิงหลวง

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
<p>๑. ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ที่ถึงแก่อสัญกรรมขณะดำรงตำแหน่ง</p> <p>๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ นพรัตนราชวราภรณ์</p>	<p>น้ำหลวง โกศกุดั่นน้อย ฉัตรเครื่อง แตงรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำ อาบศพ และประโคมประจำยาม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน (แต่ง เครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)</p>	<p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกเมรุ ราชรถเชิญศพจากที่ประดิษฐานไปยังเมรุ กระบวนอิสริยยศเชิญศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างเมรุ แตงรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนิน ทรงทอดผ้าไตร บังสุกุล เสด็จขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง (แต่ง เครื่องแบบเต็มยศ ไว้ทุกข์)</p>
<p>๑. ประธานองคมนตรี และองคมนตรี ที่ถึงแก่อ สัญกรรมในขณะดำรง ตำแหน่ง</p> <p>๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐม จุลจอมเกล้า</p>	<p>น้ำหลวง โกศมณฑป ฉัตรเครื่อง แตงรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทาน น้ำอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คีน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน (แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์ ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน แต่ง เครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p>	<p>รถอวเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ แห่งเวียนเมรุ แตงรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับ พระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างเมรุ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้า ไตรให้ทายาทเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลที่โกศศพ เสด็จขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง (แต่ง เครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p>
<p>นายกรัฐมนตรี, ประธาน รัฐสภา, ประธานสภาผู้แทน ราษฎร, ประธานวุฒิสภา, ประธานศาลฎีกา, ประธาน องค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดใน รัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรี ที่ถึงแก่อสัญกรรมในขณะ ดำรงตำแหน่ง</p>	<p>น้ำหลวง โกศไม้สิบสอง (ถ้าเป็นหม่อม- หลวง หม่อมราชวงศ์ พระราช- ทาน โกศมณฑป) ฉัตรเครื่อง แตงรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทาน น้ำอาบศพ</p>	<p>รถอวเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ แห่งเวียนเมรุ แตงรองน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และ เวลารับพระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำ ข้างเมรุ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทาน</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
<p>๑. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประถมาภรณ์ช้างเผือก, มหาวชิรมงกุฎและมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก</p> <p>๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ</p>	<p>พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน</p> <p>ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน (แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์ ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>นำหลวง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลา รับพระราชทานน้ำอาบศพ</p> <p>พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน</p>	<p>ผ้าไตรให้ทนายทเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลที่โกศศพ เสด็จขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง (แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์)</p> <p>เพลิงหลวง รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แห่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียน เมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอด ถวาย พระสงฆ์บังสุกุลก่อนรับพระราชทาน เพลิง (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทาน ผ้าไตร ๑๐ ไตร ให้ทนายทเชิญไป ทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลที่โกศศพ แล้วทรง จุดฝักแค้นพระราชทานเพลิงศพ)</p>
<p>ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประถมาภรณ์มงกุฎไทย, ประถมาภรณ์มงกุฎไทย, ประมุขิตระกูล</p>	<p>นำหลวง โกศโต (ถ้าเป็นราชินิกุล หรือ ราชินิกุล พระราชทาน โกศ- ราชินิกุล) ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับ พระราชทานน้ำอาบศพ</p>	<p>เพลิงหลวง รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แห่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง</p>
<p>ผู้ได้รับพระราชทานตรา ทุติยจุลจอมเกล้า</p>	<p>นำหลวง โกศโต (ถ้าเป็นราชินิกุล หรือ ราชินิกุล พระราชทาน โกศ-</p>	<p>เพลิงหลวง รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แห่งเวียนเมรุ</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
<p>๑. บิดามารดาของผู้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี, นายกรัฐมนตรี, ประธานรัฐสภา, ประธานสภาผู้แทนราษฎร, ประธานวุฒิสภา, ประธานศาลฎีกา, ประธานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ, รัฐมนตรี ที่ถึงแก่กรรมในขณะบุตรดำรงตำแหน่ง</p> <p>๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ</p> <p>ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทวีติยาภรณ์ช้างเผือกหรือมงกุฎไทย, ทูตยติเรกคุณาภรณ์</p> <p>สตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตติยจุลจอมเกล้า</p> <p>๑. สมาชิกวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งถึงแก่กรรมขณะดำรงตำแหน่ง</p> <p>๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จักร-</p>	<p>ราชินิกุล) ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ</p> <p>น้ำหลวง หีบทองลายสลัก ฉัตรเบญจา ๔ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ</p> <p>น้ำหลวง หีบทองลายสลัก</p> <p>น้ำหลวง หีบกุณฑ์</p> <p>น้ำหลวง หีบลายก้านแย่ง (ถ้าเป็นราชินิกุล หรือราชินิกุล พระราชทานหีบกุณฑ์)</p>	<p>ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง</p> <p>เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท้เวียนเมรุ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคม เวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง</p> <p>เพลิงหลวง รถวอเชิญหีบศพ</p> <p>เพลิงหลวง</p> <p>เพลิงหลวง</p>

ฐานันดรศักดิ์, ชั้นยศ	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับ พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่ได้รับพระราชทาน เมื่อพระราชทานเพลิง
<p>ถาภรณ์ช้างเผือก/มงกุฎ- ไทย, จตุตถดิเรกคุณาภรณ์, ตรีตาภรณ์ช้างเผือก/มงกุฎ- ไทย, ตติยดิเรกคุณาภรณ์, ตติยจุลจอมเกล้า ซึ่งเป็น ตราสืบตระกูล, ตติยานุจุล- จอมเกล้า และสตรีที่ได้รับ พระราชทานเครื่องราชอิสริ- ยาภรณ์ จตุตถจุลจอมเกล้า</p> <p>๑. นายร้อยทหารบก-เรือ อากาศ, นายร้อยตำรวจ ข้าราชการพลเรือนตั้งแต่ ระดับ ๓</p> <p>๒. ผู้ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก/ มงกุฎไทย, เบญจมาดิเรก- คุณาภรณ์</p>	<p>น้ำหลวง หีบเชิงชาย</p>	<p>เพลิงหลวง</p>

หมายเหตุ : บุคคลที่ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ถึงแก่กรรม ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ  
พระราชทานพระบรมราชานุญาตและพระราชทานหีบหลวง จะได้รับพระราชทานหีบ  
ทองลายงู

## การกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปในงานพระราชทานเพลิงศพ

การกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปในงานพระราชทานเพลิงศพ กระทำได้เช่นเดียวกันกับที่ได้ชี้แจงไว้แล้วข้างต้น ผู้ที่กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนิน จะต้องอ้างถึงประวัติทั้งส่วนตัวและราชการของผู้ที่วายชนม์ เพื่อประกอบการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ก่อนกราบบังคมทูลด้วย

### ข้อแนะนำการปฏิบัติเกี่ยวกับการพระราชทานหีบเพลิง ไปพระราชทานเพลิงศพยังต่างจังหวัด

(ระยะทางห่างจากสำนักพระราชวังเกิน ๕๐ กิโลเมตร)

ตามระเบียบที่สำนักพระราชวังได้วางไว้ เมื่อกระทรวงเจ้าสังกัด ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือเจ้าภาพ แล้วแต่กรณี ได้มีหนังสือแจ้งมายังสำนักพระราชวังเพื่อขอพระราชทานเพลิงศพ หากศพนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่จะได้รับพระราชทานเพลิง สำนักพระราชวังจะได้มีหมายรับสั่งแจ้งให้เจ้าภาพเพื่อทราบ จากนั้นเจ้าภาพหรือเจ้าหน้าที่ของจังหวัดแล้วแต่กรณี ไปขอรับหีบเพลิงพระราชทานได้ที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เมื่อได้รับหีบเพลิงพระราชทานไปแล้ว ต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๑. เชิญหีบเพลิงพระราชทานไปวางที่ศาลากลางจังหวัด อำเภอ หน่วยราชการที่สังกัดในท้องที่หรือที่บ้านเจ้าภาพแล้วแต่กรณี โดยตั้งไว้ในที่อันสมควรและควรมีพานรองรับหีบเพลิงพระราชทานนั้นด้วย

๒. เมื่อถึงกำหนดวันที่ขอพระราชทานเพลิงศพ ทางจังหวัด อำเภอหรือเจ้าภาพแล้วแต่กรณี จะต้องจัดบุคคลที่รับราชการแต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ เพื่อเชิญหีบเพลิงพระราชทานพร้อมด้วยพานรอง (หนึ่งหีบต่อหนึ่งคน) ไปยังเมรุที่จะประกอบพิธี และก่อนที่จะเชิญขึ้นไปตั้งบนเมรุนั้น ควรยกศพขึ้นตั้งเมรุเรียบร้อยแล้วจึงเชิญพานหีบเพลิงพระราชทานขึ้นไปตั้งไว้บนโต๊ะทางด้านศีรษะศพ (บนโต๊ะที่ตั้งหีบเพลิงพระราชทานนั้นจะต้องมีผ้าปูให้เรียบร้อยและห้ามมิให้นำสิ่งหนึ่งสิ่งใดวางร่วมอยู่ด้วยเป็นอันขาด) เมื่อเชิญพานหีบเพลิงพระราชทานวางเรียบร้อยแล้ว ให้ผู้เชิญค่านับเคารพศพหนึ่งครั้ง แล้วจึงลงจากเมรุ

๓. ขณะที่เชิญพานหีบเพลิงพระราชทานไปนั้น ผู้เชิญจะต้องระมัดระวังกิริยาโดย

อยู่ในอาการสำรวม ไม่พูดคุยกับผู้ใด ไม่ต้องทำความเคารพผู้ใดและไม่เชิญหีบเพลิงพระราชทานเดินตามหลังผู้หนึ่งผู้ใดเป็นอันขาด

๔. ระหว่างที่การเชิญหีบเพลิงพระราชทานไปสู่เมรุนั้น ประชาชนที่มาร่วมงานควรงั่งอยู่ในความสงบโดยมิต้องยืนขึ้น ไม่ต้องทำความเคารพและไม่มีการบรรเลงเพลงอย่างใดทั้งสิ้น เพราะยังไม่ถึงขั้นตอนของพิธีการ ผู้เชิญมิใช่ผู้แทนพระองค์ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

๕. ผู้ที่ตั้งแถวรอรับการเชิญหีบเพลิงพระราชทานไปสู่เมรุ ควรเป็นเจ้าภาพงาน การแต่งกายควรแต่งกายไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ในกรณีที่เป็นข้าราชการแต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์

ผู้ที่ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพทั้งประชาชน และข้าราชการ รวมทั้งพนักงาน ลูกจ้าง รัฐวิสาหกิจ ควรแต่งกายไว้ทุกข์ตามประเพณีนิยม ส่วนบุตรหลาน หรือญาติ รวมทั้งผู้ที่เคารพนับถือผู้วายชนม์ที่รับราชการ จะแต่งเครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ก็จะเป็นเกียรติแก่ผู้วายชนม์ และยังนับว่าเป็นการถวายพระเกียรติ

๖. เมื่อถึงกำหนดเวลาพระราชทานเพลิง ให้เจ้าภาพเชิญแขกผู้มีอาวุโสสูงสุดในที่นั้นขึ้นเป็นประธานประกอบพิธีพระราชทานเพลิง (ผู้มีอาวุโสสูงสุดในที่นั้น หมายถึง อาวุโสทั้งด้านคุณวุฒิและด้านวัยวุฒิ ทั้งนี้หากมีพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปหรือราชสกุลที่มีเกียรติในราชการ ซึ่งผู้วายชนม์หรือทายาทอยู่ได้บังคับบัญชา หรือเป็นผู้ที่เคารพนับถือสมควรเชิญบุคคลนั้นเป็นประธาน)

๗. ในระยะเวลา ก่อนที่เจ้าภาพเชิญผู้มีอาวุโสสูงสุดขึ้นเป็นประธานประกอบพิธีพระราชทานเพลิงนั้น ให้ผู้ที่เชิญหีบเพลิงพระราชทานขึ้นไปรออยู่ ณ โต๊ะวางหีบเพลิงพระราชทานบนเมรุก่อน เมื่อผู้เป็นประธานทอดผ้าไตรบังสุกุล และพระภิกษุได้ชักผ้าบังสุกุลแล้ว ให้ผู้ที่เชิญหีบเพลิงพระราชทานแก้ห่อหีบเพลิงพระราชทานออก จากนั้นผู้เป็นประธานปฏิบัติตามขั้นตอนต่อไปนี้

- เปิดฝาหีบเพลิงพระราชทาน
- หยิบเทียนชนวนในหีบเพลิงพระราชทานมอบให้ผู้เชิญหีบเพลิงพระราชทานถือไว้
- หยิบกลักไม้ขีดในหีบเพลิงพระราชทานจุดไฟ ต่อเทียนชนวนที่ผู้เชิญหีบเพลิงพระราชทานถือไว้ รอจนเทียนลุกไหม้ดีแล้ว

- ถวายบังคม (ไหว้) หนึ่งครั้ง ก่อนหยิบรูป ดอกไม้จันทร์ และเทียนพระราชทาน (จำนวน ๑ ชุด) ในหีบเพลิงพระราชทาน จุดไฟหลวงจากเทียนชนวน แล้ววางไว้ใต้กลางฐานที่ตั้งศพ จากนั้นก้าวเท้าถอยหลังหนึ่งก้าว คำนับเคารพศพหนึ่งครั้งแล้วลงจากเมรุ เป็นอันเสร็จพิธี

#### หมายเหตุ

๑. สำหรับศพที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานผ้าไตรทอดถวายพระบังสุกุลด้วยนั้น ผู้เป็นประธานต้องถวายบังคม (ไหว้) หนึ่งครั้ง ก่อนหยิบผ้าจากเจ้าหน้าที่ผู้เชิญ แล้วทอดผ้าตามพิธีต่อไป

๒. ในกรณีที่เจ้าภาพประสงค์ให้มีการอ่าน หมายรับสั่ง เพื่อแสดงถึงการได้รับพระราชทานเพลิงศพ ประวัติผู้วายชนม์ เพื่อประกาศเกียรติคุณ และคำสำนักในพระมหากรุณาธิคุณในงานพระราชทานเพลิงศพนั้น ให้อ่านเรียงลำดับตามที่กล่าวมา ทั้งนี้ หากจะอ่านเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ หรือไม่อ่านเลยก็ได้ขึ้นอยู่กับความประสงค์และความสะดวกของเจ้าภาพเป็นสำคัญ ส่วนการลงท้ายคำอ่าน สามารถอ่านชื่อบุคคลผู้เป็นทายาททั้งหมดหรือจะออกชื่อแต่เจ้าภาพก็ย่อมกระทำได้

๓. ทางสำนักพระราชวังได้ออกคำสั่ง ห้ามเจ้าหน้าที่ของสำนักพระราชวังเชิญหีบเพลิงไปปฏิบัติ

**ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี**  
**เรื่อง ระเบียบการไว้ทุกข์ในพระราชสำนัก**

นายกรัฐมนตรีรับพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่า ตามความนิยมที่เคยมีเป็นพระราชประเพณีมาแต่ก่อน ๆ ถ้ามีเหตุพระบรมวงศานุวงศ์สิ้นพระชนม์ลง ในพระราชสำนักได้ไว้ทุกข์เป็นการแสดงความเคารพถวาย มีกำหนดวันมากบ้างน้อยบ้าง บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นเป็นการสมควรที่จะแก้ไขพระราชประเพณีไว้ทุกข์ให้เหมาะแก่กาลสมัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วางระเบียบการไว้ทุกข์ของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการในพระราชสำนัก และราชวงศ์ราชสกุล ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	}	๒ เดือน
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ		
พระเจ้าลูกยาเธอ	}	๑ เดือน
พระเจ้าลูกเธอ		
สมเด็จพระเจ้าพี่ยา น้องยาเธอ	}	๑ เดือน
สมเด็จพระเจ้าพี่นาง น้องนางเธอ		
พระเจ้าพี่ยา น้องยาเธอ	}	๑๕ วัน
พระเจ้าพี่นาง น้องนางเธอ		
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทุกชั้น		๑๕ วัน
พระเจ้าบรมวงศ์เธอทุกชั้น		๗ วัน

พระบรมวงศานุวงศ์ที่นับเนื่องตามฐานะว่าเป็นพระญาติใกล้ชิด จะทรงไว้ทุกข์เพิ่มเติมส่วนพระองค์อย่างบุคคลสามัญให้ซึ่งกันและกันนานเท่าใดก็ได้

อนึ่งตามกำหนดดังกล่าว ถ้าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มจำนวนวันขึ้นอีกเท่าใดก็ได้สุดแล้วแต่พระราชอัธยาศัยเป็นพิเศษเฉพาะราย

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕  
จอมพล ป.พิบูลสงคราม  
นายกรัฐมนตรี

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๙ ตอนที่ ๑๓ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ หน้า ๕๗๖)



## ประกาศ

### สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีสวรรคต

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้เสด็จประทับรักษาพระอาการประชวร ณ ตึก ๘๔ ปี โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๘ ตามที่สำนักพระราชวัง ได้แถลงให้ทราบเป็นระยะแล้วนั้น

แม้คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาอย่างใกล้ชิดจนสุดความสามารถ พระอาการประชวรได้ทรุดหนักลงตามลำดับ และสวรรคตเมื่อเวลา ๒๑ นาฬิกา ๑๗ นาที วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๘ รวมพระชนมายุ ๘๔ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวัง จัดการพระบรมศพ ถวายพระเกียรติยศสูงสุดตามราชประเพณี ประดิษฐานพระบรมศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในราชสำนักไว้ทุกข์ถวายมีกำหนด ๑๐๐ วัน ตั้งแต่วันสวรรคตเป็นต้นไป

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนเข้า ถวายน้ำสรงพระบรมศพหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งประดิษฐาน ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เวลา ๙ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๖ นาฬิกา วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๓๘



หมายเหตุ พระบรมศพพระราชวงศ์ชั้นสูงมีกำหนดไว้ทุกข์ในราชสำนัก ๑๐๐ วัน แต่ในทางปฏิบัติข้าราชการสำนักจะไว้ทุกข์ต่อไปจนเสร็จการพระราชพิธีถวายพระเพลิง

# การปฏิบัติในฐานะแทนพระองค์

สำหรับบุคคลผู้ที่เจ้าภาพเชิญให้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์ ในพิธีต่อไปนี้

## พิธีพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ

เจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เป็นผู้เชิญน้ำอาบศพพระราชทาน น้ำขมิ้น และน้ำหอม ไปยังสถานประกอบพิธี

ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์ หันหน้าไปทางทิศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับ ถวายความเคารพ แล้วจึงประกอบพิธี

เจ้าหน้าที่จะประคองศีร์ษะศพขึ้น (โดยสอดก่อนแขนชั้นบริเวณเป้าของศพ) ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์รดน้ำหลวงอาบศพพระราชทานตรงบริเวณทรวงอกศพ เสมือนอาบหน้า แล้วจึงรดน้ำขมิ้นกับน้ำอบไทย

เสร็จแล้วถวายความเคารพในทิศทางเดิม เป็นเสร็จพิธี

ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์จะรดน้ำหลวงอาบศพพระราชทานเป็น ลำดับสุดท้ายในพิธี

## พิธีจุดไฟหลวงพระราชทานเพลิงศพ

ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์ รับกระทงข้าวตอกดอกไม้ไปวางเป็นการขมาศพ ถ้าเป็นทหารเป่าแตรนอนแล้วจึงจุดไฟหลวง โดยถวายความเคารพในทิศทางที่ประทับอยู่ ก่อนและหลังประกอบพิธีด้วย

ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์จะจุดไฟหลวงพระราชทานเพลิงศพเป็น ลำดับแรกในพิธี

สำหรับการประกอบพิธีในต่างจังหวัดซึ่งรับพระราชทานหีบเพลิงไปนั้น รายละเอียด การปฏิบัติมีอยู่ในเรื่องการขอพระราชทานเพลิงศพ และการขอพระราชทานหีบเพลิง ดังได้ กล่าวมาข้างต้น

## พิธีวางดินพระราชทานในการฝังศพ

เจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี เป็นผู้เชิญดินพระราชทาน ใส่พานพร้อมด้วยกระถางข้าว ดอกดอกไม้ ไปมอบให้ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์

ผู้ประกอบพิธีถวายความเคารพในทิศทางที่ประทับ วางกระถางข้าวดอก กระถาง ดอกไม้ แล้วจึงวางดินพระราชทาน

ถวายความเคารพอีกครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี

ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์จะวางดินพระราชทานศพเป็นลำดับแรก ในพิธี

### หมายเหตุ

ผู้ประกอบพิธีในฐานะแทนพระองค์ หมายถึง ผู้ที่เจ้าภาพเชิญให้ประกอบพิธีใน กรณีที่มีได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดแทนพระองค์ ซึ่งได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป หรือผู้อาวุโสสูงสุดในงานนั้น ข้อควรสังเกตคือ ควรเชิญผู้อาวุโสที่ แต่งเครื่องแบบ แม้จะอาวุโสน้อยหรือยศต่ำกว่าผู้ที่ไม่ได้แต่งเครื่องแบบ และถ่ายศเท่ากัน แต่งเครื่องแบบทั้ง ๒ ท่าน ก็ให้เชิญผู้ที่อาวุโสที่สุด

อนึ่ง วิธีปฏิบัติในการถวายความเคารพนั้นจะถวายความเคารพโดยหันไปใน ทิศทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ หรือโดยการพนมมือถวายความ เคารพก่อนรับของพระราชทานเพื่อประกอบพิธีนั้นก็ได้

## การวางพวงมาลาพระราชทานหน้าศพ

การวางพวงมาลาพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้วางทางด้าน ขวามือ และพวงมาลาพระราชทานของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ วางทางด้าน ซ้ายมือของผู้ปฏิบัติ ขณะหันหน้าเข้าหาที่ตั้งศพ (เสมือนเวลาเสด็จพระราชดำเนินมาทรง วางด้วยพระองค์เอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงยืนและทรงวางทางด้านขวา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะทรงยืนและทรงวางทางด้านซ้าย)



## การขอพระราชทานผ้าพระกฐิน

๑. พระอารามหลวงที่โปรดเกล้าฯ ให้สงวนไว้ มิให้มีการจองกฐิน เป็นหน้าที่ของสำนักพระราชวัง กำหนดทูลเกล้าฯ ถวาย ๑๖ พระอาราม

๑. วัดบวรนิเวศวิหาร
๒. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
๓. วัดสุทัศน์เทพวราราม
๔. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๕. วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม
๖. วัดราชาธิวาส
๗. วัดมกุฏกษัตริยาราม
๘. วัดเทพศิรินทราวาส
๙. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
๑๐. วัดราชโอรสาราม
๑๑. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๑๒. วัดอรุณราชวราราม
๑๓. วัดนิเวศธรรมประวัติ (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
๑๔. วัดพระปฐมเจดีย์ (จังหวัดนครปฐม)
๑๕. วัดสุพรรณดาราราม (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)
๑๖. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (จังหวัดพิษณุโลก)

๒. พระอารามหลวงนอกจากนี้ ให้เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา ตั้งงบประมาณจัดเครื่องพระกฐิน ถือว่าเป็นพระกฐินพระราชทาน โดยให้กระทรวง ทบวง กรม คณะบุคคล เอกชน ทำหนังสือขอยกไปยังกรมการศาสนา เพื่อรวบรวมกราบบังคมทูลให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท มีจำนวน ๒๓๕ วัด

## แนวปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาเกี่ยวกับการรับพระกฐินหลวง และพระกฐินพระราชทาน

เนื่องด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่า สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัดหรือใกล้วัด มักจะนำนักเรียนไปตั้งแถวรับพระกฐินหลวง และพระกฐินพระราชทานเป็นประจำ กระทรวงศึกษาธิการจึงปรับปรุงแนวปฏิบัติขึ้นใหม่ ดังนี้

### ๑. พระกฐินหลวงและพระกฐินพระราชทาน

“พระกฐินหลวง” หมายความว่า พระกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เอง หรือโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ องคมนตรีหรือบุคคลผู้หนึ่งผู้ใด เสด็จไปหรือไปถวายแทนพระองค์ ตามหมายของสำนักพระราชวัง

“พระกฐินพระราชทาน” หมายความว่า พระกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน แก่กระทรวง ทบวง กรม องค์การ สโมสร สมาคม หรือเอกชน ซึ่งขอพระราชทานผ้าพระกฐินเพื่อนำไปถวาย ณ พระอารามหลวง

“สถานศึกษา” หมายความว่า โรงเรียน วิทยาลัย หรือสถานศึกษา ที่เรียกชื่ออย่างอื่นในลักษณะเดียวกัน

“หัวหน้าสถานศึกษา” หมายความว่า ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ หรือตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในลักษณะเดียวกัน

แนวปฏิบัตินี้เป็นแนวปฏิบัติของสถานศึกษาที่นำนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ ลูกเสือ ยุวกาชาด หรือเนตรนารี ไปตั้งแถวรับผู้เป็นประธานเท่านั้น มิได้เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา หรือพิธีการในพระอุโบสถ

### ๒. สถานศึกษาที่ควรไปรับพระกฐินหลวงหรือพระกฐินพระราชทาน

๒.๑ สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในวัดนั้น

๒.๒ สถานศึกษาที่เคยตั้งอยู่ในวัดนั้น

๒.๓ สถานศึกษาที่ทางวัดเคยอุปการะ หรือกำลังอุปการะอยู่

๒.๔ สถานศึกษาที่ทางวัดขอรับรอง หรือสถานศึกษาที่ทางจังหวัดเห็นสมควรให้

ไปรับพระกฐินหลวง หรือพระกฐินพระราชทาน

### ๓. วิธีดำเนินการ

เมื่อวัดใดได้รับพระกฐินหลวงหรือพระกฐินพระราชทาน ให้หัวหน้าสถานศึกษา

ดังกล่าวในข้อ ๒ นำนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ฯลฯ ไปตั้งแถวรับผู้เป็นประธาน โดยให้ดำเนินการ ดังนี้

๓.๑ ติดต่อประสานงานกับวัดเพื่อทราบกำหนดแน่นอน และแจ้งจำนวนครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ฯลฯ ที่จะไปตั้งแถวรับให้ทาง วัดทราบ แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบด้วย

๓.๒ การฝึกซ้อมเกี่ยวกับการรับพระกฐินหลวงหรือพระกฐินพระราชทาน ให้กระทำได้เท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ควรจะให้เสียเวลาของนักเรียนนักศึกษาน้อยที่สุด

๔. การรับเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน และรับผู้เป็นประธานที่ได้ รับพระราชทานผ้าพระกฐินมาทอดถวาย

๔.๑ การแต่งกาย ให้เป็นไปตามหมายกำหนดการ หรือกำหนดการว่าด้วยการนั้น

๔.๒ การตั้งแถวรับ จะคัดจัดนักเรียนนักศึกษาทุกแผนกไว้ในที่เดียวกัน หรือ แบ่งแยกนักเรียน นักศึกษา ลูกเสือ เนตรนารี หรือยุวกาชาดไว้คนละแห่ง ก็ให้หัวหน้า สถานศึกษา พิจารณาตามที่เหมาะสม

๔.๓ การจัดโต๊ะหมู่บูชา ถ้าเป็นการรับเสด็จพระราชดำเนิน หรือในกรณีที่ โปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ให้จัดโต๊ะหมู่บูชา ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ไว้ พร้อมทั้งตั้งกรวยกระทงดอกไม้รูปเทียนแพ

#### ๕. การจัดดุริยางค์บรรเลงรับ-ส่ง

๕.๑ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนิน มาถึง ให้หัวหน้าสถานศึกษา หรือผู้ควบคุมแถวบอกทำความเคารพ นักเรียน นักศึกษา ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ทำความเคารพตามระเบียบว่าด้วยการนั้น ดุริยางค์บรรเลง เพลงสรรเสริญพระบารมี และที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

๕.๒ พระกฐินหลวงที่พระราชทานพระราชวงศ์ องคมนตรี ไปทอดถวาย ณ พระอารามหลวง เมื่อเสด็จหรือไปถึงวัด รับผ้าไตรของหลวงเชิญเข้าสู่พระอุโบสถ ดุริยางค์ บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เมื่อกลับบรรเลงเพลงมหาชัย

๕.๓ นายกรัฐมนตรี หรือผู้มีเกียรติที่ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินไปทอดถวาย

เมื่อไปถึงวัดรับผ้าไตรของหลวงเชิญเข้าสู่พระอุโบสถ ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นการถวายความเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประชาชนจะต้องหยุดยืนถวายความเคารพจนจบเพลงสรรเสริญพระบารมี และเมื่อนายกรัฐมนตรีกลับ ดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ ส่วนบุคคลผู้มีเกียรตินอกจากนี้เมื่อกลับไม่ต้องบรรเลงเพลงใด ๆ

#### ๖. การถวายรายงานและรายงาน

ให้หัวหน้าสถานศึกษาหรือผู้ควบคุมแถว ถวายรายงานและหรือรายงานตามแบบดังนี้

### แบบถวายรายงานรับพระกฐินหลวง

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า.....(ออกนาม).....ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท.....(ชื่อสถานศึกษา) มีนักเรียน นักศึกษา .....คน ครู อาจารย์.....คน ลูกเสือ.....คน เนตรนารี.....คน ยุวกาชาด.....คน รวมทั้งสิ้น.....คน

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า .....(ลงนาม)

(ตำแหน่ง).....

หมายเหตุ ถ้าเป็น

๑. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

๒. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำขึ้นต้น “ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาท”

คำสรรพนาม “ข้าพระพุทธเจ้า, ได้ฝ่าละอองพระบาท”

คำลงท้าย “ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

หน้าของ

ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายรายงาน  
จำนวน ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา  
ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด

ถ้าผู้ได้รับพระกรุณาพระราชทานเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า สมเด็จพระ-  
เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า หรือสมเด็จพระบรมวงศ์ ชั้นเจ้าฟ้า ใช้น้ำ

แบบถวายรายงานรับพระกรุณาพระราชทาน

ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

(ชื่อสถานศึกษา).....

มีนักเรียน นักศึกษา .....คน ครู อาจารย์.....คน ลูกเสือ.....คน  
เนตรนารี..... คน ยุวกาชาด.....คน รวมทั้งสิ้น.....คน

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า.....(ลงนาม)

(ตำแหน่ง).....

หมายเหตุ ๑. ถ้าเป็นพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า ให้ใช้ ขอประทานกราบทูล ทราบ  
ฝ่าพระบาท ถ้าเป็นหม่อมเจ้า ใช้ กราบทูล คำนึงท้ายว่า ควรมิควร  
แล้วแต่จะโปรด

๒. ถ้าเป็นบุคคลธรรมดา

คำขึ้นต้น “กราบเรียน, เรียน.....(ออกชื่อตำแหน่งที่จะรายงาน)

คำนึงท้าย “จึงขอประทานกราบเรียน, จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ”

หน้าของ

รายงาน

จำนวนครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา  
ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด



## การขอพระราชทานตราตั้งห้าง

ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๖ หน้า ๔๑๘ ลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒  
เรื่อง ระเบียบการพระราชทานตราตั้งห้าง

บุคคลทั้งหลายที่จะกราบบังคมทูลขอรับพระราชทานตราตั้งห้างร้านบริษัทของตน  
จะต้องปฏิบัติตามระเบียบดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ตราตั้งนั้นมีข้อความและดวงตราประทับเป็นสำคัญ ดังปรากฏในแบบทำยื่นนี้

ข้อ ๒ เครื่องหมายตราตั้งนั้นเป็นรูปครุฑ หน้าอัตรงเข็ดตามแบบตัวอย่างของ  
สำนักพระราชวัง และมีคำว่า “โดยได้รับพระบรมราชานุญาต” อยู่ที่เบื้องล่างแห่งดวงตรา  
นั้นด้วย ถ้าเป็นห้างร้านบริษัทในต่างประเทศ จะใช้คำเป็นภาษาอังกฤษว่า By Appoint-  
ment to His Majesty the King of Thailand แทนภาษาไทยก็ได้

ข้อ ๓ ตราตั้งนั้นจะพระราชทานหรือไม่สุดแล้วแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร  
เมื่อผู้ที่ขอรับพระราชทานตราตั้งได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ออก  
ตราตั้งให้

ข้อ ๔ ตราตั้งนั้นพระราชทานเป็นส่วนเฉพาะบุคคลสำหรับประเภทการค้าขายที่  
ได้รับพระบรมราชานุญาตโดยเฉพาะ จะโอนไปยังบุคคลอื่นหาได้ไม่

ข้อ ๕ ห้างร้านบริษัทใดที่จะขอพระราชทานตราตั้งนั้น ต้องอยู่ในฐานะนิติบุคคล  
หรือได้จดทะเบียนแล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย

ข้อ ๖ ห้างร้านบริษัทใดที่จะขอพระราชทานตราตั้ง จะต้องได้ทำการติดต่อกับ  
กรม กองต่าง ๆ ในพระราชสำนักมาก่อน

ข้อ ๗ บุคคลใดที่จะขอพระราชทานตราตั้ง ต้องปรากฏแล้วว่า มีฐานะการเงินดี  
เป็นที่เชื่อถือแก่มหาชนทั้งหลายมานานพอสมควร และไม่มีหนี้สินรุงรังวันแต่หนี้อันเป็น  
ปกติวิสัยธรรมดา เฉพาะการค้าขายตามประเภท

ข้อ ๘ ห้างร้านบริษัทใดที่จะขอพระราชทานตราตั้ง จะต้องได้ประกอบการค้าขาย  
โดยสุจริตตั้งอยู่ในศีลธรรม และไม่เคยมีความผิดฐานทุจริตเป็นปฏิปักษ์ต่อความรู้สึกของ  
มหาชน

ข้อ ๙ ในหนังสือที่ยื่นขอพระราชทานตราตั้ง ต้องแสดงข้อความดังที่ได้ระบุ  
หัวข้อต่อไปนี้เป็น

- (ก) ผู้ขอมีหน้าที่ใดในห้างร้านใด
- (ข) ต้องแสดง นาม นามสกุล และที่อยู่อันเป็นหลักแหล่งให้ชัดเจน
- (ค) ขอตราตั้งสำหรับการค้าขายประเภทใด
- (ง) ให้ยื่นใบสำคัญแสดงถึงฐานะการเงินและการค้าขายของห้างร้าน

เพื่อเป็นหลักฐานประกอบการวินิจฉัยด้วย

- (จ) ต้องรับรองมาด้วยว่า จะปฏิบัติตามข้อบังคับเรื่องตราตั้งห้าง

ข้อ ๑๐ หนังสือขอพระราชทานตราตั้งห้าง ให้ยื่นต่อสำนักพระราชวัง

ข้อ ๑๑ ห้างร้านหรือบริษัทใดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราตั้ง จะใช้เครื่องหมายตราตั้งประดับได้ ณ ที่ทำการค้าขาย ซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตโดยเฉพาะ หรือจะพิมพ์รูปจำลองเครื่องหมายตราตั้งลงในกระดาษของใบเก็บเงิน ใบรับเงิน ฉลากของพาณิชย์บัตรแพนยานพาหนะส่งของ ซึ่งจะใช้เฉพาะเกี่ยวกับการค้าขายที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตนั้นก็ไ้

ข้อ ๑๒ ตราตั้งเป็นของพระราชทานเฉพาะบุคคลเป็นอันเลิกล้ม ตามพระราช  
อัธยาศัย หรือ เมื่อมีเหตุเหล่านี้

(ก) เมื่อบุคคลที่ได้รับพระราชทานตราตั้งถึงแก่กรรมหรือล้มละลาย หรือ  
ต้องชำระบัญชีเลิกห้างหุ้นส่วน หรือต้องพระราชอาญาจำคุก หรือกลายเป็นคนมีหนี้สินล้น  
พ้นตัว หรือพ้นจากหน้าที่ใด ๆ ในห้างร้านบริษัทนั้น

- (ข) เลิกการค้าขายประเภทที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราตั้งนั้น

- (ค) เมื่อโอนการค้าขายนั้นให้แก่ผู้อื่น

ข้อ ๑๓ บุคคลที่ได้รับพระราชทานตราตั้งจะต้องทำเครื่องหมายตราตั้งขึ้นเองให้ถูก  
ต้องตามลักษณะ เครื่องหมายตราตั้ง ซึ่งมีแบบตัวอย่างที่สำนักพระราชวัง และจะต้องปฏิบัติ  
อยู่ในข้อบังคับต่อไปนี้

(ก) บุคคลซึ่งได้รับพระราชทานตราตั้ง ต้องบำเพ็ญตนให้อยู่ในฐานะอันดี  
เสมอเหมือนกัน เมื่อได้รับพระราชทานตราตั้ง หรือดีขึ้นไปกว่าฐานะเช่นนั้น

(ข) ห้ามมิให้ใช้เครื่องหมายตราตั้งเป็นยี่ห้อสินค้าของห้าง และมีให้ใช้รง  
อันมีรูปเครื่องหมายตราตั้ง และห้ามมิให้ใช้คำว่า “หลวง” เช่น “ช่างทองหลวง” เป็นต้น

(ค) ห้ามมิให้ใช้ตราตั้งหรือรูปจำลองเครื่องหมายตราตั้ง ในการอันไม่เกี่ยวกับกิจการค้าขาย ซึ่งได้รับพระราชทานตราตั้งโดยเฉพาะ

(ง) ห้ามมิให้ประกาศหรือแจ้งความโฆษณาว่า ตนเป็นผู้ทำการติดต่อกับราชการในพระราชสำนัก

(จ) ห้ามมิให้ทำรูปจำลองหรือสำเนาตราตั้ง แม้แต่ส่วนใดส่วนหนึ่งขึ้นเป็นอันขาด

(ฉ) เมื่อมีเหตุดังกล่าวในข้อ ๑๒ แห่งระเบียบตราตั้ง ต้องส่งคืนตราตั้งให้แก่สำนักพระราชวังโดยเร็ว และจะใช้เครื่องหมายตราตั้งต่อไปไม่ได้เป็นอันขาด



## การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา

เมื่อผู้ใดได้รับความเดือดร้อน หรือได้รับความไม่เป็นธรรม ก็ต้องดิ้นรน และแสวงหาความเป็นธรรมสำหรับตน มีพระราชประเพณีมาแต่โบราณว่า ถ้าราษฎรไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่งที่บ้านเมือง หรือข้าราชการผู้มีหน้าที่ไม่ช่วย และละเลยหน้าที่ ราษฎรสามารถทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ เพื่อร้องขอความเป็นธรรมต่อพระองค์ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงประกาศไว้ว่าพระมหากษัตริย์ต้องรับฎีกาของราษฎร จะห้ามมิได้

โดยระเบียบปฏิบัติ ผู้ประสงค์ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อองค์พระมหากษัตริย์ ต้องทำหนังสือรายงานทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาส่งผ่านสำนักราชเลขาธิการ ซึ่งมีกระบวนการดำเนินงานตรวจสอบพิจารณาผ่านกองนิติการไปจนถึงการพิจารณาของคณะองคมนตรี แต่บางครั้งราษฎรมักจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในโอกาสเผ่าย ในการเสด็จฯ ซึ่งจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบเสียก่อน ในกรณีนี้ส่วนมากมักจะปกปิดไม่ยอมแจ้งเจ้าหน้าที่ เพราะแจ้งให้ทราบแล้วกลัวจะไม่ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย



# ระเบียบการบรรเลงดุริยางค์ในการพระราชพิธี หรือพิธีการต่าง ๆ

ตามที่สำนักพระราชวังได้ประกาศระเบียบการบรรเลงดุริยางค์ ในการพระราชพิธี หรือพิธีการต่าง ๆ ฉบับลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ ไว้แล้วนั้น ในกาลต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระอิสริยยศกิติพระบรมราชวงศ์บางพระองค์ให้สูงขึ้น จึงควรที่จะได้มีระเบียบการบรรเลงดุริยางค์ เพื่อถวายความเคารพรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน ฉะนั้น ให้ยกเลิกระเบียบฉบับลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ นั้นเสีย และให้ใช้ระเบียบปฏิบัติ ดังต่อไปนี้แทน

๑. พิธีการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน ดุริยางค์บรรเลง เพลงสรรเสริญพระบารมีทั้งรับและส่งเสด็จ

๒. พิธีการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน ดุริยางค์ บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีทั้งรับและส่งเสด็จ

๓. พิธีการที่จัดกองทหารเกียรติยศสำหรับพระมหากษัตริย์ในอดีตหรือจัดกองทหาร เกียรติยศสำหรับบุคคลอื่นด้วย (เช่น เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์ หรือเสด็จพระราชดำเนินในงานศพที่มีกองทหารเกียรติยศสำหรับศพ)

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึง กองทหารเกียรติยศสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ถ้ามี) หรือแถวทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์รับเสด็จ ถวายความเคารพ ดุริยางค์บรรเลง เพลงสรรเสริญพระบารมี แตรเดี่ยวแตรรับเสด็จ เป่าเพลงคำนับ ๓ จบ กองทหารเกียรติ-ยศอีกกองหนึ่งถวายความเคารพโดยไม่บรรเลงดุริยางค์ เมื่อจบพิธีการของผู้ที่ได้รับจัดกอง เกียรติยศแล้ว กองทหารเกียรติยศสำหรับผู้นั้นกลับ เฉพาะกองทหารเกียรติยศสำหรับ พระราชานุสาวรีย์คงรออยู่จนกว่าจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ และให้ถวายความเคารพเมื่อ เสด็จฯ กลับด้วย แต่ไม่ต้องบรรเลงดุริยางค์

๔. พิธีการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยประมุขต่างประเทศ

๔.๑ ดุริยางค์บรรเลงเพลงชาติของประเทศนั้น จบแล้วบรรเลงเพลงสรรเสริญ พระบารมีทั้งรับและส่งเสด็จ ในกรณีที่ประมุขต่างประเทศเสด็จฯ หรือไปตามลำพัง ดุริยางค์

บรรเลงเพลงชาติของประเทศนั้น

๔.๒ ในกรณีที่จัดกองทหารเกียรติยศ ๒ กอง คือกองทหารเกียรติยศสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและกองทหารเกียรติยศสำหรับประมุขต่างประเทศ

๔.๒.๑ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ถึง ให้กองทหารเกียรติยศถวายความเคารพพร้อมกัน ทั้ง ๒ กอง เฉพาะกองทหารเกียรติยศสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพียงกองเดียวบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

๔.๒.๒ เมื่อประมุขต่างประเทศเสด็จฯ หรือมาถึง ให้กองทหารเกียรติยศแสดงความเคารพพร้อมกันทั้ง ๒ กอง เฉพาะกองทหารเกียรติยศสำหรับประมุขต่างประเทศเพียงกองเดียวบรรเลงเพลงชาติของประเทศนั้น

๔.๒.๓ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยประมุขต่างประเทศ กองทหารเกียรติยศทั้ง ๒ กอง ถวายและแสดงความเคารพพร้อมกัน กองทหารเกียรติยศสำหรับประมุขต่างประเทศบรรเลงเพลงชาติของประเทศนั้นก่อน แล้วกองเกียรติยศสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

๔.๓ ในกรณีที่จัดกองทหารเกียรติยศกองเดียว

๔.๓.๑ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินถึง กองทหารเกียรติยศถวายความเคารพ ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

๔.๓.๒ เมื่อประมุขต่างประเทศเสด็จฯ หรือมาถึง กองทหารเกียรติยศแสดงความเคารพ ดุริยางค์บรรเลงเพลงชาติของประเทศนั้น

๔.๓.๓ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยประมุขต่างประเทศ กองทหารเกียรติยศถวายและแสดงความเคารพ ดุริยางค์บรรเลงเพลงชาติของประเทศนั้นก่อน แล้วจึงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

๕. พิธีการที่สมเด็จพระบรมราชินีในรัชกาลอื่น ๆ เสด็จพระราชดำเนิน ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีทั้งรับและส่งเสด็จ

๖. พิธีการที่สมเด็จพระบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนิน ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีทั้งรับและส่งเสด็จ

๗. พิธีการที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนิน ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีทั้งรับและส่งเสด็จ

๘. พิธีการที่สมเด็จพระบรมราชากุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระบรมราชวงศ์ชั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้าหรือพระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จเป็นประธาน ดุริยางค์ บรรเลงเพลงมหาชัยทั้งรับและส่งเสด็จ

๙. พิธีการที่ผู้แทนพระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ในงานเสด็จพระ- ราชดำเนิน

๙.๑ ถ้าผู้แทนพระองค์คือสมเด็จพระบรมราชากุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระบรมราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า หรือพระวรชายาในองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เมื่อ ผู้แทนพระองค์เสด็จมาถึง ดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย และเมื่อผู้แทนพระองค์ประทับ เรียบร้อยแล้ว ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นการเปิดงาน เมื่อปิดงานดุริยางค์ บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี และเมื่อผู้แทนพระองค์เสด็จกลับ ดุริยางค์บรรเลงเพลง มหาชัย

๙.๒ ถ้าผู้แทนพระองค์เป็นบุคคลอื่น เมื่อผู้แทนพระองค์มาถึง ดุริยางค์ไม่ บรรเลงเพลงใด ๆ และเมื่อผู้แทนพระองค์นั่งเรียบร้อยแล้ว ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญ พระบารมีเป็นการเปิดงาน เมื่อปิดงานดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี และเมื่อ ผู้แทนพระองค์กลับดุริยางค์ไม่ต้องบรรเลงเพลงใด ๆ (หรืออีกแบบหนึ่ง เมื่อผู้แทนพระองค์ มาถึงบริเวณงาน ดุริยางค์จะบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีโดยถือว่าเป็นการถวายพระเกียรติ และรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ เพราะผู้แทนพระองค์เป็นผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ และทางราชการก็จัดส่งรถยนต์หลวงไปรับ จึงมีความตั้งใจที่จะถวายพระเกียรติอย่างสูง)

๑๐. ในกรณีที่จัดกองเกียรติยศตำรวจหรือลูกเสือ คงปฏิบัติเช่นเดียวกับกองทหาร เกียรติยศ

## ภาคผนวก

### การบรรเลงเพลงเคารพ ตามข้อบังคับทหารว่าด้วยการเคารพ

#### มาตรา ๓

#### การบรรเลงเพลงเคารพ

ข้อ ๑. เพลงเคารพแบ่งแยกตามชนิดของเครื่องบรรเลงดังนี้

เพลงเคารพ

(๑) เพลงเคารพด้วยแตรวง คือ

ก. เพลงสรรเสริญพระบารมี

ข. เพลงชาติ

ค. เพลงมหาชัย

ง. เพลงมหาฤกษ์

จ. เพลงมาร์ชธงชัยเฉลิมพล

(๒) เพลงเคารพด้วยแตรเดี่ยว คือ เพลงคำนับ

(๓) เพลงเคารพด้วยขลุ่ยกลอง คือ เพลงมหาชัย

ข้อ ๒. การบรรเลงเพลงเคารพนั้น มีวิธีบรรเลง ๒ วิธี

วิธีบรรเลง

(๑) วิธีบรรเลงเพลงเคารพของเครื่องบรรเลงประจำแถว

(๒) วิธีบรรเลงเพลงเคารพของเครื่องบรรเลงที่มีได้ประจำแถว

การบรรเลงเพลงเคารพทั้ง ๒ วิธีนี้ กระทำเฉพาะเมื่อเครื่องบรรเลงอยู่กับที่และเฉพาะในพิธีเกียรติยศ

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระบรมราชินี, สมเด็จพระบรมราชชนนี และรัชทายาท ทั้ง ๔ พระองค์นี้ ไม่ว่าในพิธีใด ๆ หรือไม่ก็ดี ต้องบรรเลงเพลงเคารพถวายเสมอ

ข้อ ๓. เครื่องบรรเลงประจำแถว บรรเลงเพลงเคารพ

เครื่อง

ด้วยเพลงต่าง ๆ แก่ผู้หรือสิ่งซึ่งรับความเคารพดังนี้

บรรเลง

ประจำแถว

(๑) แตรวง บรรเลง

ก. เพลงสรรเสริญพระบารมี สำหรับ

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

- สมเด็จพระบรมราชินี

- สมเด็จพระบรมราชชนนี

- รัชทายาท

- พระบรมศพและพระบรมอัฐิ

- ธงมหाराช, ธงราชินี, ธงบรมราชวงศ์, ธงเยาวราช เวลาผ่านหรือชักขึ้นลง

ข. เพลงชาติ สำหรับ

- ธงประจำกองทหาร
- ธงประจำกองยุวชนทหาร
- ธงชาติประจำสำนักงานของรัฐบาลในขณะขึ้นลง และธงราชนาวีประจำเรือใหญ่ในขณะทำพิธีธงขึ้นลง

ค. เพลงมหาชัย สำหรับ

- พระบรมวงศ์
- ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
- ธงราชวงศ์ เวลาผ่านหรือขึ้นลง
- นายทหารที่มียศจอมพล จอมพลเรือ หรือจอมพลอากาศ

ง. เพลงมหาฤกษ์ สำหรับผู้หรือสิ่งอื่นซึ่งมิได้กล่าวใน ก. ข. ค.

จ. เพลงมาร์ชธงชัยเฉลิมพล สำหรับธงประจำกองทหารในงานพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล

(๒) แตรเดี่ยว เป่าเพลงค่านับอย่างเดียวกันแต่ต่างกันด้วยจำนวนจบ ดังนี้

ก. เป่า ๓ จบ สำหรับผู้หรือสิ่งซึ่งแตรวงต้องบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีและเพลงชาติ

ข. เป่า ๒ จบ สำหรับผู้หรือสิ่งซึ่งแตรวงบรรเลงเพลงมหาชัย

ค. เป่า ๑ จบ สำหรับผู้หรือสิ่งซึ่งแตรวงบรรเลงเพลงมหาฤกษ์และในพิธีเปลี่ยนกองรักษาการณ์

(๓) ชลุ่ม กลอง บรรเลงเพลงมหาชัยถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระบรมราชินี, สมเด็จพระบรมราชชนนี และรัชทายาท และในพิธีเปลี่ยนกองรักษาการณ์

อนึ่ง ถ้าแถวทหารนั้น ๆ มีเครื่องบรรเลงหลายประเภท ให้เป็นหน้าที่ของแตรวง ถ้าไม่มีแตรวงให้เป็นหน้าที่ของแตรเดี่ยว ส่วนชลุ่ม กลองนั้นใช้บรรเลงแต่เฉพาะไม่มีเครื่องบรรเลงอื่น ๆ เว้นแต่การบรรเลงเพลงเคารพเมื่อขณะเปลี่ยนกองรักษาการณ์ ถ้ามีแตรเดี่ยวให้เป็นหน้าที่ของแตรเดี่ยว ถ้าไม่มีแตรเดี่ยวให้เป็นหน้าที่ของชลุ่ม กลอง ส่วนแตรวงบรรเลงเฉพาะเมื่อรับส่งธงประจำกอง

ข้อ ๔. เครื่องบรรเลงที่มีได้ประจำแถว บรรเลงเพลงเคารพ เครื่อง  
เช่นเดียวกับเครื่องบรรเลงประจำแถว แต่บรรเลงเฉพาะ บรรเลง  
ไม่ประจำแถว

(๑) ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระบรมราชินี, สมเด็จพระบรมราชชนนี และรัชทายาทเมื่อเสด็จฯ เข้ามายังที่นั้น และเมื่อเสด็จฯ กลับหรือเมื่อเสด็จฯ ผ่าน

(๒) บรรเลงเพลงเคารพอื่น ๆ เพื่อเป็นเกียรติยศตามกำหนดนั้น ๆ



## การตีฆวยพระพร

ด้วยได้ปรากฏว่าในงานเลี้ยงต่าง ๆ ที่เอกชนจัดขึ้น และลักษณะของงานมิได้เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น งานเลี้ยงฉลองการสมรสที่มีใช้การสมรสพระราชทานก็ได้มีการชักชวนให้ตีฆวยพระพร แล้วดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีด้วย จึงมีผู้ข้องใจสงสัยว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการถูกต้องหรือไม่ ควรที่ทางราชการจะได้ให้คำแนะนำ

สำนักพระราชวังจึงขอแนะนำว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทรงเป็นพระประมุขและทรงเป็นที่เคารพสักการะอย่างยิ่งของทุกคนในชาติ ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะแสดงความปรารถนาดีและแสดงความจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาทได้ การเชิญชวนให้ตีฆวยพระพรเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นการแสดงออกซึ่งความปรารถนาดี และจงรักภักดีประการหนึ่ง ทุกคนจึงย่อมมีสิทธิที่จะกระทำได้ แต่ก็ควรระมัดระวังให้การได้เป็นไปโดยควรแก่พระเกียรติยศ กล่าวคือถ้าจะให้มีการเชิญชวนตีฆวยพระพรก็ควรเชิญชวนตีฆวยเฉพาะในงานที่จัดขึ้นเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นงานที่มีเกียรติและบรรดาผู้ไปในงานแต่งกายสุภาพ เช่น งานฉลองเพื่อความเป็นสิริมงคลหรือเพื่อความสามัคคี หรือเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลหรือคณะบุคคล สำหรับงานเลี้ยงเพื่อความสนุกสนานเฮฮาระหว่างกันโดยไม่คำนึงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่สมควรที่จะมีการตีฆวยพระพร

อนึ่ง การตีฆวยเป็ญอำนาจพรหรือฆวยพระพร เป็นขนบประเพณีที่ปฏิบัติกันในสังคมของโลกเกือบจะทั่วไป และไทยเราก็ได้ถือเป็นแบบอย่างการปฏิบัติมานาน ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ หรือที่ ๕ แต่โดยเหตุที่ฆวยเป็ญเป็นของหายากในเมืองไทย ทั้งราคาก็แพงมาก ในบางสังคมจึงใช้เครื่องตีฆวยที่พอจะหาใช้กันได้แทน การตีฆวยเป็ญจึงกลายเป็นตีฆวยสุราหรือเบียร์ แต่ก็ถือว่าเป็นการตีฆวยพระพรด้วยความจงรักภักดีเช่นกัน เพราะค่าอยู่ที่น้ำใจ อันแสดงออกซึ่งความภักดีมิใช่ค่าของเครื่องตีฆวย

และการตีฆวยพระพรนั้น ขึ้นอยู่กับจิตใจของผู้ฆวยพระพร เขาจะฆวยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์เดียว หรือจะฆวยพระพรสมเด็จพระอัครมเหสี และพระราชวงศ์พระองค์ใดบ้าง ย่อมสุดแต่อัธยาศัยและสุดแต่โอกาส สำนักพระราชวังเห็นว่าไม่เป็นการสมควรที่ทางราชการจะไปชี้แจง อันจะทำให้ค่าแห่งน้ำใจที่จะออกมาด้วยความภักดี

นั้นลดน้อยลงไป

ส่วนในงานเลี้ยงฉลองสมรสพระราชทานนั้น เมื่อจบการดื่มถวายพระพรแล้ว ประชานในพิธีไม่ควรกล่าวคำให้ออวาทตามคำเชิญหรือคำขอของเจ้าภาพ เพราะคู่สมรสได้รับพระราชทานพระบรมราโชวาทและรับพระราชทานพรเรียบร้อยแล้ว ประชานในพิธีควรยกเหตุผลดังกล่าวนี้ชี้แจงให้แขกผู้มีเกียรติรับทราบ แล้วจึงเชิญชวนแขกผู้มีเกียรติดื่มถวายพรให้แก่คู่สมรสแทน

ส่วนการเปล่งเสียงไชโยนั้น หากเป็นงานพระราชพิธี หรืองานเสด็จพระราชดำเนินไม่ควรกล่าวหรือเปล่งเสียง แต่ในโอกาสทั่ว ๆ ไปควรที่จะพร้อมใจกันเปล่งเสียงไชโยถวายพระพรหลังจากที่ดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจบแล้ว



# ระเบียบเรื่องการใช้ธง

## ธงมหाराช

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๖ ธงสำหรับองค์พระมหากษัตริย์  
ได้แก่

(๑) ธงมหाराชใหญ่ มีลักษณะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นธงสีเหลือง มีรูปครุฑพ่าห์  
สีแดงอยู่ตรงกลาง

(๒) ธงมหाराชน้อย แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมีลักษณะและสี  
อย่างเดียวกับธงมหाराชใหญ่ แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอนปลายมีลักษณะเป็น  
ชายต่อสีขาวแปลงเป็นรูปธงยาวเรียว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของตอนต้น ปลายธง  
ตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของผืนธง ความยาว  
ของผืนธงเป็น ๘ เท่าของความกว้างของตอนต้น ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงมหाराชใหญ่หมาย  
ความว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุดถวายคำนับ

### ความหมายของสีพื้นธง

ธงมหाराชพื้นสีเหลืองมาจากสีของแพรแถบสายสะพายเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์  
อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลง-  
กรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง เป็นเครื่องประดับสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง  
ฝ่ายหน้า และฝ่ายใน เพื่อจะได้เป็นเครื่องระลึกถึงพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระ-  
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระผู้ทรงเป็นปฐมบรมราชวงศ์

### ความหมายของครุฑในผืนธง

ครุฑมีเรื่องในเทพนิยายทเวะกำเนิด เป็นเทพองค์หนึ่งทรงมหิทธานุภาพยิ่ง แต่  
ยอมเป็นราชพาหนะสำหรับพระนารายณ์ใช้ทรง และในพระราชนิพนธ์นารายณ์สิบปาง  
พระนารายณ์ได้อวตารเป็นพระราม เมื่อทรงเป็นกษัตริย์จึงใช้ว่า รามาริบัติ โดยคตินิยมนี้  
พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาได้ทรงสร้างพระราชลัญจกรสำหรับตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดิน  
มีรูปลักษณะองค์พระนารายณ์ทรงครุฑ อาศัยเหตุที่ถวายพระพรมาภิไธยมีคำว่า รามาริบัติ  
เช่น สมเด็จพระรามาริบัติที่ ๑ พระเจ้าอยู่ทอง แม้พระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระเจ้า-  
อยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้ก็ถวายพระพรมาภิไธยมีคำว่า “รามาริบัติ”

นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์สมัยโบราณกาลมีธงสำคัญประจำพระองค์ คือธงชัย

พระครุฑพ่าห์ คู่กับธงชัยราชกระบี่ยุทธ ลักษณะธงเป็นแผง ๓ ชายหุ้มสักหลาดแดง ปักดินทองลายกนก ปลายยอดเป็นหอก ธงชัยพระครุฑพ่าห์ มีรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ หล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์เป็นแผ่นติด ประคบที่คอคันธง และธงชัยราชกระบี่ยุทธมีรูปหนุมาน หล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์ยื่นก้าวเท้าออกไปข้างหน้าข้างหนึ่งติดที่คอคันธง โบราณใช้สำหรับ เชิญแห่นำเสด็จในกองทัพ ถือว่าเป็นธงชัยสำคัญประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ ผู้ทรง เป็นจอมทัพ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเกลิงถวัลยราชสมบัติ โปรด-เกล้าฯ ให้สร้างขึ้นสำหรับหนึ่งเป็นธงชัยประจำพระองค์ตามราชประเพณีที่มีมาแต่โบราณ สำหรับแห่นำกระบวนพยุหยาตรา หน้าพระที่นั่งราชยาน และใช้ผูกในมณฑลพระราชพิธี ปราบดาภิเษก บรมราชาภิเษก พระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ธงชัยประจำพระองค์ที่สร้างใน รัชกาลที่ ๑ เรียกว่า “ธงชัยพระครุฑพ่าห์ ธงชัยราชกระบี่ยุทธสำหรับใหญ่”

ส่วนอีกชุดหนึ่งเรียกว่า “ธงชัยพระครุฑพ่าห์ ธงชัยราชกระบี่ยุทธน้อย” ธงชัย ประจำพระองค์สำหรับน้อยนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรด-เกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ เนื่องจากเสด็จฯ ไปทรงสมโภชพระปฐมเจดีย์ และ งานพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ณ พระราชวังสนามจันทร์ เมืองนครปฐม ราษฎร ชุติได้แผ่นสัมฤทธิ์รูปกระบี่ ๑ แผ่น รูปนารายณ์ทรงครุฑ ๑ แผ่น แล้วนำมาทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงพระราชดำริว่าเป็นแผ่นประกอบประจำธงชัยของพระมหากษัตริย์โบราณ จึง โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงคิดเป็น ธงชัยประกอบแผ่นโลหะรูปพระครุฑพ่าห์ และแผ่นโลหะรูปกระบี่ยุทธ แล้วนำเข้าพิธีปลุก เสกลงอักขระเลขยันต์ โดยพระอาจารย์ที่มีชื่อ ลักษณะของธงชัยพระครุฑพ่าห์ เป็นธงพื้น แพรสีเหลืองสี่เหลี่ยมจัตุรัสปักกรุปพระครุฑพ่าห์ในท่าเบือนด้วยไหมสีแดง ยอดธงเป็นปลาย หอก ที่คอคันธงเป็นของทำด้วยโลหะเสียบหางนกยูง และประกอบแผ่นโลหะสัมฤทธิ์รูป นารายณ์ทรงครุฑติดประคบที่ซองเสียบหางนกยูงนั้น ลักษณะของธงชัยราชกระบี่ยุทธเป็น ธงพื้นแพรสีแดงสี่เหลี่ยมจัตุรัสปักกรุปหนุมานในท่าเหาะ ยอดธงเป็นปลายหอก ที่คอคันธง เป็นของทำด้วยโลหะเสียบหางนกยูง และประกอบแผ่นโลหะรูปหนุมานติดประคบที่ซอง เสียบหางนกยูงนั้น และได้นำเข้าพระราชพิธีผูกที่พระแท่นมณฑลคู่กับสำหรับใหญ่ของรัชกาล ที่ ๑ ธงชัยพระครุฑพ่าห์ ธงชัยราชกระบี่ยุทธน้อยสำหรับนี้ โปรดเกล้าฯ ให้นายทหารราช องครักษ์เชิญนำเสด็จฯ ในการตรวจพลสวนสนาม และในการเสด็จฯ กระบวนพยุหยาตรา ที่ทรงพระที่นั่งราชยาน เช่นเดียวกับธงชัยพระครุฑพ่าห์ และธงชัยราชกระบี่ยุทธสำหรับใหญ่

จัดเป็นธงประจำพระองค์พระมหากษัตริย์

## ประวัติธงมหाराช

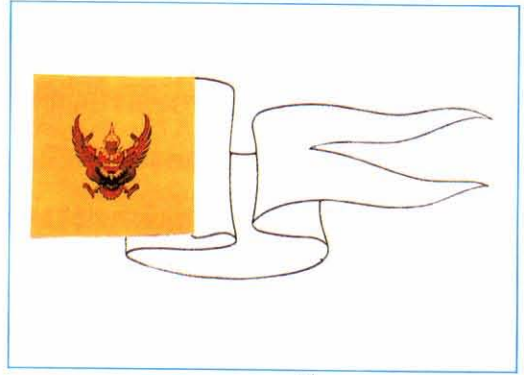
ธงพระราชอิสริยยศสำหรับประจำพระองค์พระมหากษัตริย์นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริว่าเวลาเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมีกระบวนเรือหลายลำ ราษฎรและเจ้าหน้าที่ต่างจะถวายความเคารพก็ไม่มีความหมายสังเกตว่า พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ในเรือพระที่นั่งลำไหน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำธงประจำพระองค์ขึ้น เรียกว่า “ธงจอมเกล้า” ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นกลางสีขาบ (สีน้ำเงินแก่) เป็นสีที่ทรงมีพระราชนิยามว่าเป็นสีประจำพระมหากษัตริย์ ภายในส่วนพื้นกลางของธงมีแท่นสี่เหลี่ยมประดิษฐานพระมหาพิชัยมงกุฏ มีคันทวยตั้งรองรับพระมหาพิชัยมงกุฏเป็นศิราภรณ์สำคัญอยู่ในเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ และยังเป็นสัญลักษณ์พระปรมาภิไธยของรัชกาลที่ ๔ ที่ทรงมีพระนามเดิมว่า เจ้าฟ้ามงกุฏ สองข้างพระมหาพิชัยมงกุฏตั้งฉัตร ๗ ชั้น ประกอบพระราชอิสริยยศ และมีกรอบสีแดงล้อมรอบนอกของรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าซึ่งเป็นสีขาบ (น้ำเงินแก่) รอบนอกที่เป็นสีแดงนั้นมาจากเป็นพื้นสีของธงชาติสยามที่ใช้อยู่ในรัชกาลนั้น

ธงจอมเกล้าประจำพระองค์ โปรดเกล้าฯ ให้ชักขึ้นที่เสาเรือพระที่นั่งเมื่อเวลาประทับเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค และโปรดเกล้าฯ ให้ชักเชิญที่ยอดเสาธงประจำป้อม (เผด็จดัสกร) มุมกำแพงพระบรมมหาราชวัง อันเป็นพระราชฐานที่ประทับ ถ้าหากเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรมยังหัวเมืองต่างจังหวัด ธงประจำพระองค์นี้ไม่ต้องชักเชิญขึ้นสู่เสาธง

ครั้นถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเพิ่มเติมธงจอมเกล้าประจำพระองค์ของรัชกาลที่ ๔ ใหม่ ตรากฎเป็นพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) โดยให้เพิ่มรูปโล่ที่ใต้พระมหาพิชัยมงกุฏ เหนือโล่มีรูปจักรีแทนอนุณาโลม รูปโล่นี้มาจากพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน ในโล่แบ่ง ๓ ช่อง ช่องส่วนบนพื้นสีเหลืองมีรูปช้างไอยราพตสามเศียร หมายถึงสยามเหนือ-กลาง-ใต้ ช่องล่างซีกข้างขวาพื้นสีชมพู มีรูปช้างเผือกยืน หมายถึงแผ่นดินลาว ช่องล่างซีกข้างซ้ายพื้นสีแดง มีรูปกริช ๒ อันไขว้ หมายถึงแผ่นดินมลายู ขนาดส่วนของธงพื้นสี และฉัตร ๗ ชั้น คงไว้เป็นอย่างธงจอมเกล้าของรัชกาลที่ ๔ แต่ในพระราชบัญญัติเปลี่ยนเรียกธงนี้ว่า “ธงบรมราชวัชมหาสยามินทร์”



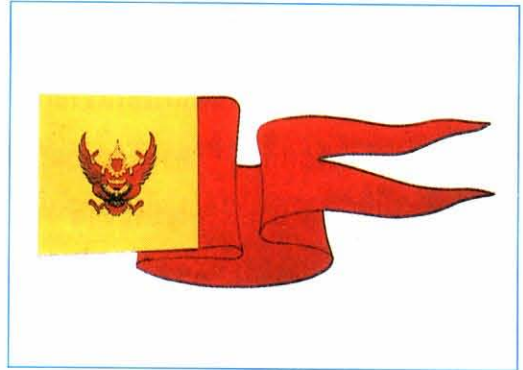
ธงมหाराชใหญ่



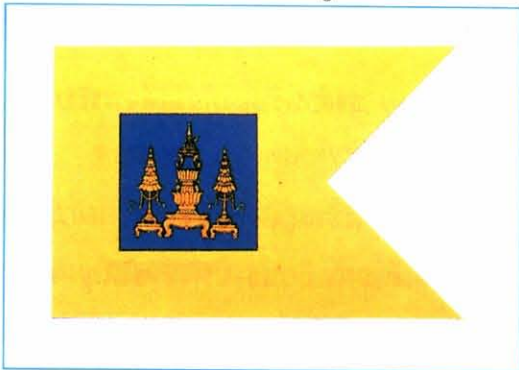
ธงมหाराชน้อย



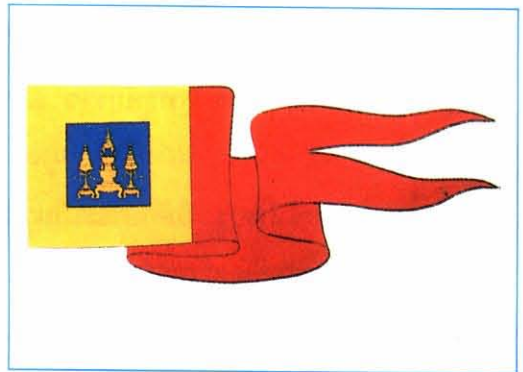
ธงราชินีใหญ่



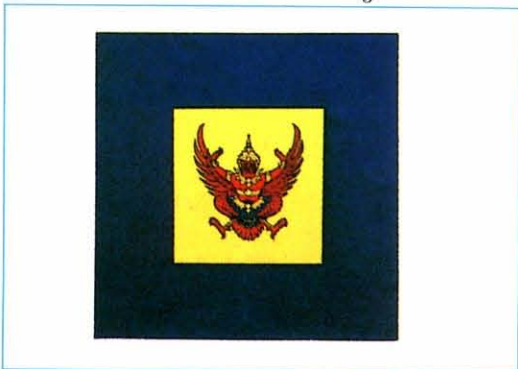
ธงราชินีน้อย



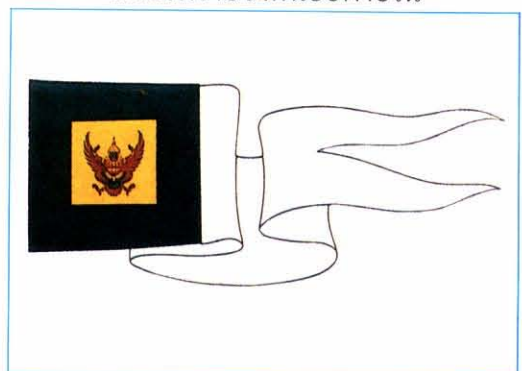
ธงบรมราชวงศ์ใหญ่



ธงบรมราชวงศ์น้อยฝ่ายใน



ธงเยาวราชใหญ่



ธงเยาวราชน้อย

ในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติฯ และเปลี่ยนชื่อธงบรมราชวิฆมหาสยามินทร์ เรียกว่า “ธงมหาราช” ส่วนขนาดรูปลักษณะคงเดิม

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สวรรคต ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงธงพระราชอิสริยยศ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติฯ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) เปลี่ยนรูปขนาดลักษณะและสีธงมหาราชของรัชกาลที่ ๕ ใหม่หมด เป็นขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นสีเหลือง ตรงกลางมีรูปครุฑพ่าห์สีแดง โดยเหตุผลที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินที่ใช้ในราชการรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่เรียกกันว่า ตราแผ่นดิน โดยเปลี่ยนเป็นพระราชลัญจกรรูปครุฑพ่าห์ เป็นตราแผ่นดินเครื่องหมายสำคัญประจำสำหรับใช้ในราชการของประเทศสืบไป ธงมหาราชที่เปลี่ยนใหม่นี้กำหนดเป็น ๒ อย่าง คือธงมหาราชใหญ่ และธงมหาราชน้อยตามรูปแบบที่กำหนดใช้สืบต่อมาจนทุกวันนี้

## ธงราชินี

พระราชบัญญัติฯ พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๗ ธงสำหรับองค์สมเด็จพระบรมราชินี ได้แก่

(๑) ธงราชินีใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๓ ส่วน พื้นธงสีเหลืองตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธงเหมือนธงมหาราชใหญ่ ตอนปลายตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลีกล ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธง

(๒) ธงราชินีน้อย มีลักษณะและสีอย่างเดียวกับธงมหาราชน้อย เว้นแต่ชายต่อเป็นสีแดง ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงราชินีใหญ่ หมายความว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุดถวายคำนับ

### ความหมายของสีพื้นธง

อนุโลมเช่นเดียวกับธงมหาราชใหญ่

### ความหมายของครุฑในกลางผืนธง

โดยที่ครุฑได้มีพระราชบัญญัติให้เป็นพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน สำหรับเป็นเครื่องหมายสำคัญใช้ในราชการ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้เป็นสัญลักษณ์ในธงราชินีเช่นเดียว

กับธงมหาราช

ส่วนตอนปลายที่ตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซวและชายที่ต่อเป็นสีแดงนั้น ก็เพื่อให้ต่างกับธงมหาราช

### ประวัติธงราชินี

ในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จะเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป ได้โปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี ทรงดำรงพระอิสริยยศพระบรมราชินีและโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ เนื่องในกรณีนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ในพระราชบัญญัตินี้เปลี่ยนชื่อธงพระบรมราชอิสริยยศประจำพระองค์ที่มีชื่อว่า “ธงบรมราช-ธวัชมหาสยามินทร์” เป็นชื่อ “ธงมหาราช” พร้อมกันนี้ได้บัญญัติให้มี “ธงราชินี” ขึ้นเป็นครั้งแรกมีลักษณะดังนี้ พื้นนอกสีแดง ขนาดกว้างของผืนธง ๑๐ ส่วน ยาว ๑๕ ส่วน ชายตัดเป็นรูปอย่างหางนกแซงแซว ลึกเพียงส่วนที่ ๔ แห่งด้านยาว พื้นในถัดมุมแฉกเข้ามาส่วนหนึ่งนั้น สีขาบ (สีน้ำเงินแก่) ขนาดกว้าง ๖ ส่วน ยาว ๘ ส่วน ในพื้นกลางที่เป็นสีขาบมีเครื่องหมายรูปลักษณะอย่างธงมหาราช คือธงบรมราชธวัชมหาสยามินทร์เต็มทุกประการ

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สวรรคต ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงยกเลิกพระราชนิติบัญญัติของเดิม โดยให้ตราพระราชบัญญัติธงขึ้นใหม่ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ในพระราชบัญญัตินี้เปลี่ยนรูปลักษณะสีของธงราชินี โดยกำหนดไว้เป็น ๒ แบบ คือ ธงราชินีใหญ่ และธงราชินีน้อย ทั้งนี้ ลักษณะธงเป็นพื้นผ้าแพรสีเหลืองกลางธงมีครุฑพ่าห์สีแดง ตอนปลายตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว เป็นธงพระราชอิสริยยศสำหรับสมเด็จพระบรมราชินี มาจนทุกวันนี้

### ธงบรมราชวงศ์

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๘ ธงสำหรับองค์สมเด็จพระบรม-ราชชนนี ได้แก่

(๑) ธงบรมราชวงศ์ใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๓

ส่วน พื้นธงสีเหลือง ปลายธงตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธง ที่ตรงกลางตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของผืนธงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีขาว มีขนาดกว้างยาวครึ่งหนึ่งของความกว้างของผืนธง ภายในรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีขาวมีรูปมงกุฏ ขัตติยราชนารี ประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า ๒ ชั้น เหนือตั้ง และมีตั้งลดตั้งฉัตรกลีบบัว ๕ ชั้น อยู่ ๒ ข้าง รูปเหล่านี้เป็นสีเหลืองเข้ม

(๒) ธงบรมราชวงศ์น้อย แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมีลักษณะ และสีอย่างเดียวกับตอนต้นของธงบรมราชวงศ์ใหญ่ แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอนปลายมีลักษณะเป็นชายต่อสีแดงแปลงเป็นรูปธงยาวเรียว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของตอนต้น ปลายธงตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของผืนธง ความยาวของผืนธงเป็น ๘ เท่า ของความกว้างของตอนต้น ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงบรมราชวงศ์ใหญ่ หมายความว่า โปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุดถวายคำนับ  
หมายเหตุ ธงบรมราชวงศ์ มีแต่ฝ่ายใน เพราะไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้สละราชสมบัติ และประทับอยู่ในประเทศ ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ธงแสดงพระอิสริยยศ

### **ความหมายของสีพื้นธง**

พื้นสีเหลืองอนุโลมมาจากสีของธงมหาราช ส่วนตอนกลางสีเหลี่ยมผืนผ้าเป็นสีขาวนั้นมาจากพื้นสีของธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน

### **ความหมายของสัญลักษณ์ในพื้นธง**

มงกุฏขัตติยราชนารี เป็นศิวารมณ์ เครื่องหมายที่ได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศเสมอด้วยสมเด็จพระบรมราชินี ฉัตรเป็นเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศ

### **ประวัติธงบรมราชวงศ์**

ธงบรมราชวงศ์ สร้างขึ้นเป็นครั้งแรกโดยพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ โดยคณะรัฐบาลมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายสมภพ โทตระกิตย์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ในพระราชบัญญัติเหตุผลเพื่อถวายพระราชอิสริยยศแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีแห่งองค์สมเด็จพระมหากษัตริย์ยาริราช เป็นราชประเพณีสืบไป



ธงยาวราชาใหญ่ฝ่ายใน



ธงยาวราชน้อยฝ่ายใน



ธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายหน้า



ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายหน้า



ธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน



ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายใน



ธงผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

## ธงเยาวราช

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๙ ธงสำหรับองค์สมเด็จพระ-  
ยุพราช ได้แก่

(๑) ธงเยาวราชใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นธงมีสองสี รอบนอก  
สีขาว รอบในสีเหลือง กว้างยาวครึ่งหนึ่งของรอบนอก มีรูปครุฑพ่าห์สีแดงอยู่ตรงกลาง

(๒) ธงเยาวราชน้อย แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมีลักษณะและ  
สีอย่างเดียวกับธงเยาวราชใหญ่แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอนปลายมีลักษณะเป็น  
ชายต่อสีขาวแปลงเป็นรูปธงยาวเรียว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของตอนต้น ปลายธงตัด  
เป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของผืนธง ความยาวของผืนธง  
เป็น ๘ เท่าของความกว้างของตอนต้น ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงเยาวราชใหญ่หมายความว่า  
โปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุดถวายคำนับ

### ความหมายของสีพื้นธงและรูปครุฑ

สีขาวเป็นสีพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔  
หมายถึงสีของกษัตริย์ มีในธงประจำพระราชอิสริยยศที่เรียกว่า “ธงจอมเกล้า”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ตราพระราชบัญญัติธง  
ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ทรงเปลี่ยนชื่อธงนี้เป็นชื่อ “ธงบรมราชวัชรมหาสยามินทร์”  
ต่อมาในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) ตราพระราชบัญญัติธงขึ้นใหม่ได้เปลี่ยนชื่อเป็น  
“ธงมหाराช” โดยมีลักษณะเช่นธงบรมราชวัชรมหาสยามินทร์ และได้บัญญัติให้มี  
“ธงเยาวราช” ขึ้นด้วยใช้สีขาวเป็นพื้นของธง

ส่วนครุฑพ่าห์สีแดงในพื้นสีเหลืองสี่เหลี่ยมจัตุรัสนั้นมาจากความหมายของธงมหाराช  
ที่ได้เปลี่ยนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ร.ศ. ๑๒๙  
(พ.ศ. ๒๔๕๓)

### ประวัติธงเยาวราช

ธงเยาวราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ  
ให้กำหนดขึ้นเป็นครั้งแรก โดยตราเป็นพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) มี  
ลักษณะพื้นสีขาว ขนาดกว้าง ๕ ส่วน ยาว ๖ ส่วน รูปเครื่องหมายในกลางธงเหมือน  
อย่างธงบรมราชวัชรมหาสยามินทร์ ซึ่งเปลี่ยนชื่อว่า “ธงมหाराช” คือมีพระมหามงกุฎ โล่  
ตราแผ่นดิน แต่ลดฉัตร ๗ ชั้นสองข้างเป็นฉัตร ๕ ชั้น บัญญัติไว้ว่า สำหรับเป็นเครื่อง-

หมายในพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ต่อมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ได้บัญญัติรูปลักษณะธงเยาวราช โดยยกเลิกเครื่องหมาย พระมหามงกุฎ โล่ตราแผ่นดิน ฉัตร ๕ ชั้น และกำหนดลักษณะกลางธงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสี่เหลี่ยม มีครุฑพ่าห์สีแดงอยู่กลาง เช่นเดียวกับ ธงมหाराช

ธงเยาวราช กำหนดขึ้นเป็น ๒ อย่าง คือ “ธงเยาวราชใหญ่ และธงเยาวราชน้อย” ตามรูปแบบที่ปรากฏใช้อยู่ในปัจจุบัน

## ธงเยาวราชฝ่ายใน (พระวรชายา)

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๒๒ มาตรา ๑๐ ธงสำหรับองค์พระวรชายาแห่งสมเด็จพระยุพราช ได้แก่

- (๑) ธงเยาวราชใหญ่ฝ่ายใน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๓ ส่วน ตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธงเหมือนธงเยาวราชใหญ่ ตอนปลายเป็นสี่ขาบ ตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธง
- (๒) ธงเยาวราชน้อยฝ่ายใน มีลักษณะและสีอย่างเดียวกับธงเยาวราชน้อย เว้นแต่ชายต่อเป็นสีแดง ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงเยาวราชใหญ่ฝ่ายใน หมายความว่า โปรดให้งดการยิงสลุดถวายคำนับ

## ความหมายของสีพื้นธงและรูปครุฑ

เช่นเดียวกับธงเยาวราชใหญ่ และธงเยาวราชน้อย ของสมเด็จพระยุพราช ส่วนที่ตัดเป็นแฉกและชายต่อเป็นสีแดงก็เพื่อให้เป็นที่สังเกตว่าต่างกัน

## ประวัติธงพระวรชายา

ธงสำหรับองค์พระวรชายาแห่งสมเด็จพระยุพราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้ตราไว้เป็นครั้งแรก ในพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) มีรูปลักษณะเหมือนธงเยาวราช แต่ตัดปลายเป็นแฉกอย่างหางนกแซงแซว ลักษณะธง พื้นสีขาว ขนาดกว้าง ๕ ส่วน ยาว ๖ ส่วน รูปเครื่องหมายในกลางธงเหมือนอย่างธงบรมราชธวัชมหาสยามินทร์ คือ มีพระมหามงกุฎ โล่ตราแผ่นดิน แต่ลดฉัตร ๗ ชั้น สองข้างเป็นฉัตร ๕ ชั้น

ต่อมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ

ให้ตราพระราชบัญญัติธงขึ้นใหม่ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) โดยเปลี่ยนรูปลักษณะ  
ในกลางผืนธงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีเหลือง มีรูปครุฑพ่าห์สีแดงตรงกลาง พื้นธงรอบนอก  
สีขาวเช่นเดียวกับธงประจำพระองค์สมเด็จพระยุพราช

ธงสำหรับองค์พระวรวงษาแห่งสมเด็จพระยุพราช กำหนดไว้เป็น ๒ อย่าง คือ  
“ธงเยาวราชใหญ่ฝ่ายใน และธงเยาวราชน้อยฝ่ายใน” ตามรูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบัน

## ธงราชวงศ์

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๑๑ ธงสำหรับองค์พระราชโอรส,  
สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ หรือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ แห่งพระมหากษัตริย์ทุกรัชกาล  
ได้แก่

(๑) ธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายหน้า มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นธงสีขาว มี  
ดวงกลมสีเหลือง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางยาวครึ่งหนึ่งของความกว้างของผืนธงอยู่ตรงกลาง  
ของผืนธง ภายในดวงกลมมีรูปครุฑพ่าห์สีแดง

(๒) ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายหน้า แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมี  
ลักษณะและสีอย่างเดียวกับธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายหน้า แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอน  
ปลายมีลักษณะเป็นชายต่อสีขาวแปลงเป็นรูปธงยาวเรียว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของ  
ตอนต้น ปลายธงตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของผืนธง  
ความยาวของผืนธงเป็น ๘ เท่าของความกว้างของตอนต้น ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงราชวงศ์  
ใหญ่ฝ่ายหน้า หมายความว่า โปรดให้จัดการยิงสลุดถวายคำนับ

มาตรา ๑๒ ธงสำหรับองค์พระราชธิดา, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ หรือสมเด็จพระ  
เจ้าน้องนางเธอ แห่งพระมหากษัตริย์ทุกรัชกาล ได้แก่

(๑) ธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน  
ยาว ๓ ส่วน ตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธงเหมือนธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่าย  
หน้า ตอนปลายเป็นสีขาวตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาว  
ของผืนธง

(๒) ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายใน มีลักษณะและสีอย่างเดียวกับธงราชวงศ์น้อยฝ่ายหน้า  
เว้นแต่ชายต่อเป็นสีแดง ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน หมายความว่า โปรดให้  
จัดการยิงสลุดถวายคำนับ

## ความหมายของสีพื้นธง รูปครุฑ และประวัติธงราชวงศ์

สีขาบเป็นสีพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมายถึงสีของกษัตริย์ มีในธงประจำพระราชอิสริยยศ ที่เรียกว่า “ธงจอมเกล้า” ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ตราพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ทรงเปลี่ยนชื่อธงนี้เป็นชื่อ “ธงบรมราชวัชรมหาสยามินทร์” ต่อมาในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) ตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ธงมหाराช” โดยมีลักษณะเช่นธงบรมราชวัชรมหาสยามินทร์ และได้บัญญัติให้มีธงสำหรับพระราชวงศ์ ขึ้นเป็นครั้งแรก มีลักษณะเป็นธงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๕ ส่วน ยาว ๖ ส่วน พื้นธงสีขาบ กลางธงเป็นรูปโล่ตราแผ่นดิน เบื้องบนโล่มีรูปจักรอยู่ภายใต้พระมหามงกุฏ ต่อมาใน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) ได้แก้ไขพระราชบัญญัติธงอีกครั้งหนึ่ง ได้แบ่งธงราชวงศ์ออกเป็นธงราชวงศ์ฝ่ายหน้า (ชาย) และธงราชวงศ์ฝ่ายใน (หญิง) มีรูปลักษณะเช่นเดิม เว้นแต่ธงราชวงศ์ฝ่ายใน ปลายธงตัดเป็นรูปหางนกแซงแซว เพื่อให้ผิดกับธงราชวงศ์ฝ่ายหน้า ต่อมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยตราเป็นพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ขึ้นใหม่ โดยรักษาพื้นธงสีขาบไว้เช่นเดิม แต่เปลี่ยนรูปสัญลักษณ์ในกลางธงเป็น ดวงกลมสีเหลือง มีรูปครุฑพ่าห์สีแดงในดวงกลม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่นำมาจากธงมหाराชที่ได้เปลี่ยนเป็นพื้นสีเหลือง และรูปครุฑพ่าห์สีแดงอยู่ตรงกลาง ตามพระราชบัญญัติจรรยาประจำแผ่นดินที่เปลี่ยนใหม่ และการที่เป็นดวงกลมสีเหลืองก็เพื่อให้เป็นที่สังเกตว่า ต่างกับธงสำหรับประจำพระองค์สมเด็จพระยุพราช โดยได้กำหนดเพิ่มเติมให้ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายหน้าต่อชายธงเป็นสีขาว ปลายตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ส่วนธงราชวงศ์น้อยฝ่ายในต่อชายธงเป็นสีแดง ตัดปลายธงเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ทั้งนี้เพื่อเป็นที่สังเกตว่าต่างกับธงราชวงศ์น้อยฝ่ายหน้า

ธงราชวงศ์ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ที่ได้เปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ดังปรากฏรูปแบบที่ใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน



# การจัดงาน

## เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในท้องถิ่น

### ๑. วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ควรกำหนดอนุโลมตามหมายกำหนดการของสำนักพระราชวัง

กำหนดไว้ ๓ แบบ

แบบที่ ๑ การลงนามถวายพระพร

แบบที่ ๒ การลงนามถวายพระพร และประชุมสดุดีถวายพระพรชัยมงคล

แบบที่ ๓ การลงนามถวายพระพร และบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระราชกุศล

#### แบบที่ ๑

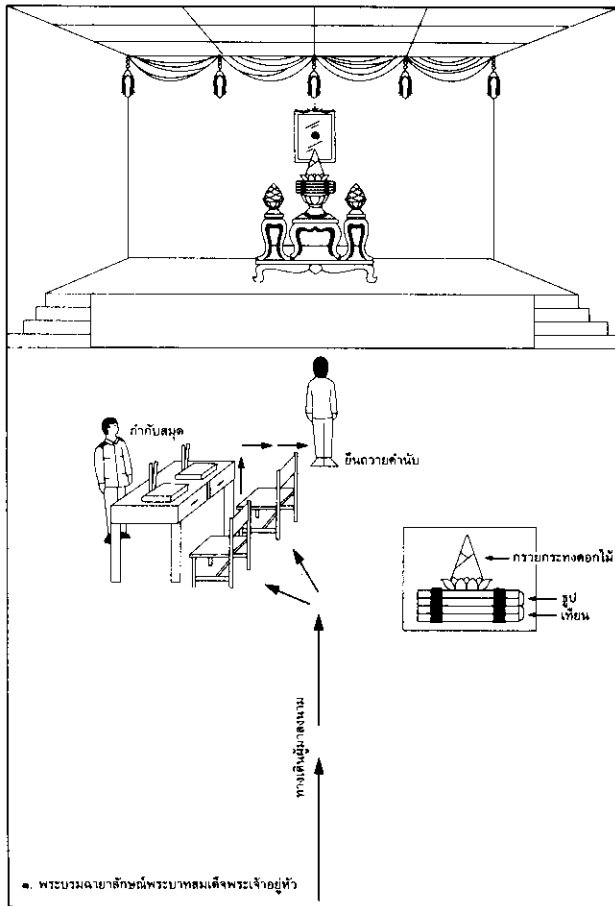
##### การลงนามถวายพระพร

๑.๑ จัดตั้งห้องประชุมหรือห้องโถง หรือศาลาประชาคมแล้วแต่ความเหมาะสมของอาคารสถานที่ ตกแต่งประดับธงชาติ ติดแผงพระปรมาภิไธยย่อตามประทีปโคมไฟตามระเบียบที่ราชการกำหนด

๑.๒ บนเวทีภายในห้องประชุม ห้องโถง หรือศาลาประชาคม ตั้งโต๊ะหมู่ประดับแจกันปักดอกไม้ พานพุ่มดอกไม้ ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ หน้าพระบรมฉายาลักษณ์มีพานวางรูปเทียนแพ บนหลังรูปเทียนแพนั้นมีกระทงดอกไม้มีกรวยปิดครอบ โต๊ะหมู่นี้จะเป็นหมู่ ๕ หมู่ ๗ หมู่ ๙ แล้วแต่สะดวก (ดูรูปในแผนผัง) และจัดส่วนใดส่วนหนึ่งของห้องหรืออาคารที่ประชุมเป็นที่ลงนามถวายพระพร โดยจัดสมุดพร้อมปากกาวางบนโต๊ะมีเก้าอี้นั่งลงนาม และมีเจ้าหน้าที่รับรองกำกับสมุดลงนามไว้ด้วย

๑.๓ การกำหนดลงนามถวายพระพร สำนักพระราชวังกำหนดไว้ในหมายกำหนดการ เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึง ๑๗.๐๐ น. แต่งเครื่องแบบปกติขาว พ้อคำประชาชน แต่งสากลนิยม

๑.๔ เมื่อลงนามในสมุดที่จัดไว้เรียบร้อยแล้ว ถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ แล้วกลับ



แบบที่ ๑

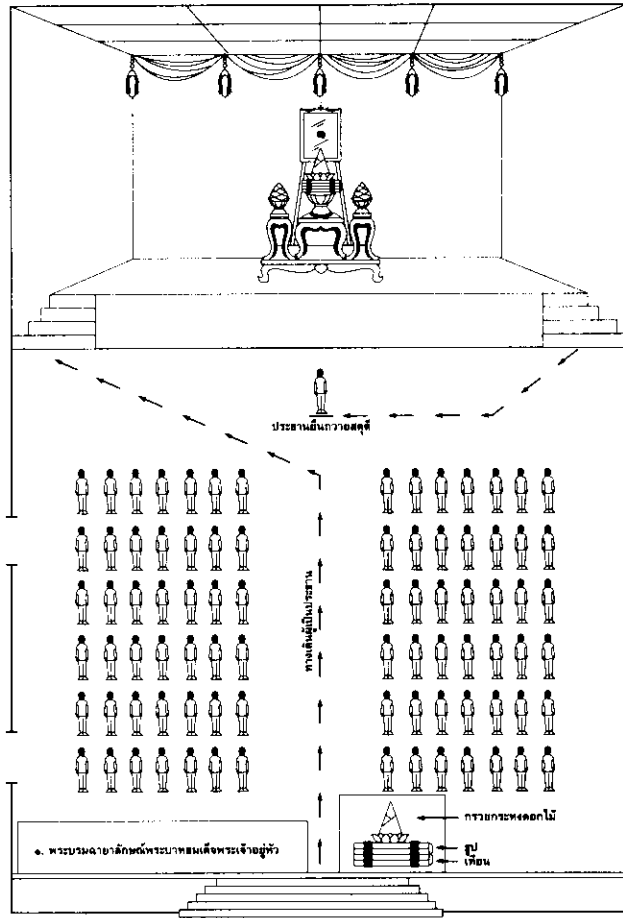
## แบบที่ ๒

### การลงนามถวายพระพร และประชุมสดุดีถวายพระพรชัยมงคล

๒.๑ จัดแต่งห้องประชุม ห้องโถง หรือศาลาประชาคม แล้วแต่ความเหมาะสมของอาคารสถานที่ ตกแต่งประดับธงชาติ ติดแผงพระปรมาภิไธยยอดตามประทีปโคมไฟ ตามระเบียบที่ราชการกำหนด

๒.๒ บนเวทีภายในห้องประชุม ห้องโถง หรือศาลาประชาคม ตั้งโต๊ะหมู่ประดับแจกันปักดอกไม้ พานพุ่มดอกไม้ ประติษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ มีพานวางรูปเทียนแพ บนหลังรูปเทียนแพนั้นมีกระทงดอกไม้มีกรวยปิดครอบ โต๊ะหมู่นี้เป็นหมู่ ๕ หมู่ ๗ หมู่ ๙ แล้วแต่สะดวก (ดูรูปในแผนผัง) จัดส่วนหนึ่งส่วนใดของห้องหรืออาคารที่ประชุมเป็นที่ลงนามถวายพระพร โดยจัดสมุดพร้อมปากกาวางบนโต๊ะ มีเก้าอี้นั่งลงนาม และมีเจ้าหน้าที่รับรองกำกับสมุดลงนามถวายพระพรด้วย

๒.๓ การลงนามถวายพระพรและมีชุมนุมสดุดีเฉลิมพระเกียรติถวายพระพรชัย



แบบที่ ๒

มงคลในแบบ ๒ นี้ อนุโลมตามหมายกำหนดการของสำนักพระราชวัง กำหนดเสด็จออกมหาสมาคม พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการเผ่าย กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล เวลา ๑๐.๓๐ น. แต่งเครื่องแบบเต็มยศ

๒.๔ เมื่อข้าราชการ หรือผู้มีสิทธิแต่งเครื่องแบบตามข้อ ๒.๓ มาประชุมพร้อม ณ ห้องที่จัดไว้สำหรับประชุมสดุดีเฉลิมพระเกียรติถวายพระพรชัยมงคลเข้าประจำที่ตามลำดับตำแหน่งหน้าที่ (จะจัดให้นั่งเก้าอี้หรือยืนตามลำดับแล้วแต่ความเหมาะสม ส่วนพ่อค้าคหบดี และประชาชนที่มีได้แต่งเครื่องแบบเต็มยศ ควรจะอยู่ในแถวหลัง)

๒.๕ ผู้เป็นประธานเข้าสู่ห้องประชุม ตรงไปที่โต๊ะหมู่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ เปิดกรวยกระหนกดอกไม้ออกวางไว้ข้างพานรูปเทียนแพ แล้วถอยออกมาถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์พร้อมกับผู้ที่ชุมนุมอยู่ในที่นั้น

๒.๖ ประธานอ่านสดุดีเฉลิมพระเกียรติถวายพระพรชัยมงคล ตามตัวอย่างนี้หรือ แต่งขึ้นใหม่ก็ได้

ข้าพระพุทธเจ้า นาย.....

(ยศ.....ตำแหน่ง.....)

ในนามของข้าราชการทุกฝ่าย และประชาราษฎร์ทั้งหลายในภูมิภาคนี้ ขอประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติถวายพระพรชัยมงคล ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อายนตุ โภณโต เทวสงฆาโย ข้าแต่ฝูงเทพนิกร อมรพรหมินทร์ อมรินทร์ราชิราช สดเคกาเม ซึ่งสถิตทิพยพิมานมาศ เมืองสวรรคร์ชั้นฉกามาพจร อีกทั้งเทพเจ้าอันมีมเหศวรศักดิ์ดาเดช ซึ่งสิงอยู่ขอบเขตเขาจักรวาลและทั้งพระสยามเทวาริราช

จนต์ลิกเข วิมานะ อีกทั้งอากาศพิมาน ภูมิเทวดา เป็นอาทิ ทั้งท้าวธรรฐ ท้าววิรุพหก ท้าววิรุภักษ์ ท้าวภูเวรราช อีกทั้งเทพยดาอันศักดิ์สิทธิ์ ทรงมหิทธิอำนาจ เป็นต้นว่า พระสยามเทวาริราช พระเสื่อเมือง พระทรงเมือง พระหลักเมืองผู้เรืองฤทธิ์ เทพเจ้าอันสิงสถิตทุกประเทศ เขตแคว้นแสนโกฏิจ จักรวาลทวีปน้อยใหญ่ ไตรโลกธาตุ จงตั้งทิพยโสสดเสวนาการสดับฟังประกาศของข้าพเจ้า ซึ่งได้รับฉันทานุมัติจาก.....

..... (ข้าราชการ และประชาชน ชาวจังหวัด.....)

บรรดาผู้ที่ได้มาประชุมพร้อมกัน ในมงคลเขตสถานที่นี้ ล้วนมีจิตโสมนัสปรารถนาถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบตี จักรีนฤพดินทร สยามินทราริราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐ พระองค์ทรงเป็นพระประมุขของชาติ และทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก มีพระราชหฤทัยประกอบไปด้วยพระเมตตากรุณาอยู่เป็นเนืองนิจ ด้วยพระราชประสงค์จำนงหมายจะให้ประชาชนทั้งหลาย มีความเจริญร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้า

เหล่าข้าราชการและประชาชนทั้งหลาย ล้วนสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น จึงพร้อมกันถวายพระพรชัยมงคลเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสอันเป็นมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ในวาระนี้ ขออำนาจกุศลบุญราศีแห่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ได้กระทำไว้ ทั้งอำนาจแห่งพระศรีรัตนตรัยและเทวาทินิหาร จงดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบตี จักรีนฤพดินทร สยามินทราริราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนด้วยร้อยพรรษา ปราศจากสรรพโรคภัยไข้เจ็บ ขอให้พระองค์ทรงดำรงสิริราชพิพัฒน์ไพบูลย์ พระบรมเดชานุภาพแผ่ไพศาล ด้วยจตุรพิธพรทุกประการจงประสิทธิ์

ชยตุ ภาว ขอพระองค์ทรงพระเจริญด้วยราชฤทธิ์ ชนะศัทรูหมุ่ร้ายทั่วเมทนีดล  
 ชยมงคล ชัยมงคลดั่งกล่าวนี จงมีแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล  
 อดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทร์ราชริราช บรมนาถบพิตร  
 ทุกประการเทอญ

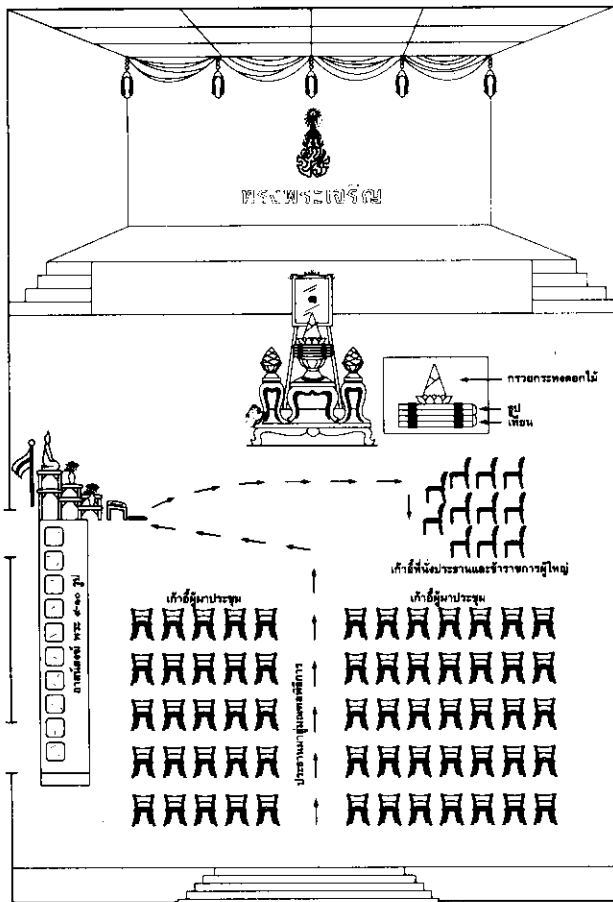
จบสดุดีถวายพระพรชัยมงคล ดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จบ ถวาย  
 ความเคารพพร้อมกัน เป็นเสร็จการ

### แบบที่ ๓

#### การลงนามถวายพระพร และบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระราชกุศล

แบบ ๓ เป็นแบบที่มีพระสงฆ์ ๙ รูป หรือ ๑๐ รูป เจริญชัยมงคลคาถา

๓.๑ เตรียมการเช่นแบบ ๑ และ แบบ ๒ แต่ถ้าจัดโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระบรม-  
 ฉายาลักษณะบนยกพื้นเวที แบบ ๓ นี้จะต้องตั้งที่ชั้นล่างหน้าเวที ส่วนโต๊ะหมู่ประดิษฐาน



แบบที่ ๓ (๓.๑)

พระพุทธรูป จะต้องตั้งที่หัวอาสน์สงฆ์ (ดูแผนผัง)

๓.๒ ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ ๘ รูป หรือ ๑๐ รูปหนึ่ง (อาสน์สงฆ์จะต้องสูงกว่าเก้าอี้ที่ข้าราชการนั่งไม่น้อยกว่า ๕ ซม.)

๓.๓ ถ้าเป็นงานตอนเช้าเริ่มเวลา ๑๐.๓๐ น. จะต้องจัดที่เสี้ยงพระไว้พร้อม จัดภัตตาหารเสี้ยงพระเป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระราชกุศล

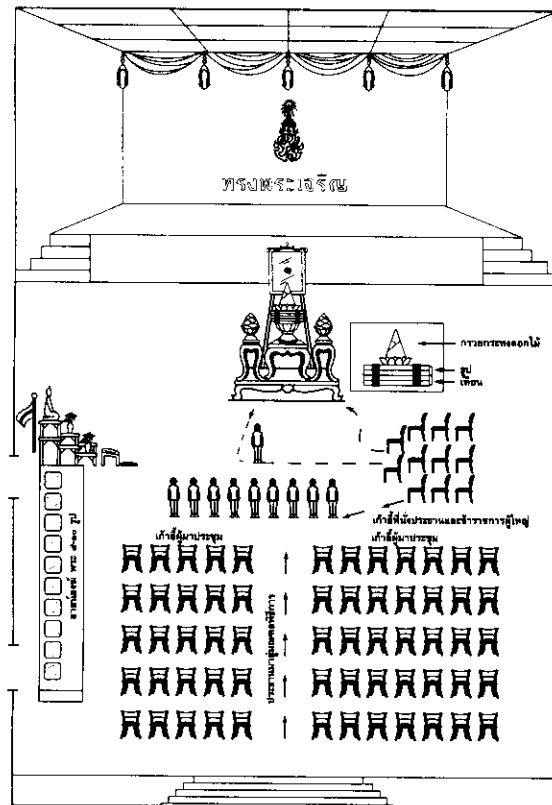
๓.๔ ข้าราชการ กำหนดแต่งเครื่องแบบเต็มยศ เจ้าหน้าที่รับรองเชิญนั่งตามลำดับชั้น ตำแหน่ง นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นนั่งอาสนะ ประเคนหมาก พลู น้ำ ตามควร

๓.๕ เวลา ๑๐.๓๐ น. ผู้เป็นประธานมาถึงเข้าสู่ห้องพิธี ผู้ที่นั่งรอรับยืนแสดงความเคารพประธาน

๓.๖ ประธานจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระรัตนตรัย กราบที่แท่นกราบ แล้วหันไปถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ แล้วนั่ง ณ เก้าอี้ที่จัดไว้ (ดูแผนผัง)

๓.๗ เจ้าหน้าที่อาราธนาศีล ประธานและผู้ที่จะชุมนุมประนมมือรับศีล จบแล้ว

๓.๘ ประธานลุกจากที่นั่งไปยังโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ ผู้ที่ชุมนุมอยู่ ณ ที่นั้นยืนขึ้นหันหน้าไปทางที่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ พระสงฆ์ยกพัดยศ



แบบที่ ๓ (๓.๖)

ขึ้นตั้ง ประธานเปิดกรวยกระทงดอกไม้บนรูปเทียนแพออกวางไว้แล้วถอยออกมา

๓.๙ ประธานถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ พร้อมกับผู้ที่ชุมนุมอยู่ในที่นั้น

๓.๑๐ ประธานอ่านคำสดุดีเฉลิมพระเกียรติถวายพระพรชัยมงคล (ตามแบบ ๒.๖)

จบแล้วถวายความเคารพพร้อมกับผู้ที่ประชุม ณ ที่นั้น พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาคฤยาศ์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จบ ถวายความเคารพพร้อมกันแล้วนั่ง

๓.๑๑ พระสงฆ์วางพัด สวดถวายพรพระ จบ ประธานและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์

๓.๑๒ พระสงฆ์ฉันเสร็จ เก็บภาชนะเรียบร้อยแล้ว ประธานและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแล้วกลับไปนั่งที่เดิม

๓.๑๓ ประธานกรวดน้ำ พระสงฆ์ยกพัดขึ้นอนุโมทนา และถวายอดิเรกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จบแล้ว พระกลับ

๓.๑๔ ประธานไปถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ ผู้ที่ชุมนุมอยู่ ณ ที่นั้น ถวายความเคารพพร้อมกัน

## **๒. วันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร**

วันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร นั้น สำนักพระราชวังออกหมายกำหนดการ มีการลงนามถวายพระพรในพระบรมมหาราชวัง การบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นพระราชกิจส่วนพระองค์

งานลงนามถวายพระพร แต่งเครื่องแบบปกติขาว เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๗.๐๐ น.

ราชการส่วนท้องถิ่น เช่น จังหวัด อำเภอ สถานศึกษา ถ้าจัดให้มีการถวายพระพรชัยมงคลโดยอนุโลมตามหมายกำหนดการของสำนักพระราชวัง ควรตั้งแต่งตามแบบที่ ๑ มีเฉพาะการลงนามถวายพระพร ถ้าเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก็เชิญพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ถ้าเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ก็เชิญพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ออกตั้งประดิษฐานที่โต๊ะ

หมู่ ตามแผนผังแบบที่ ๑

ปัจจุบันการจัดงานถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในส่วนกลางและท้องถิ่นมีการจัดงานอย่างกว้างขวางทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมด้วย นอกเหนือจากการจัดงานถวายพระพรชัยมงคล เช่น งาน ๕ ธันวาคมหาราช งานวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น และได้จัดงานแต่เฉพาะวันที่ ๕ ธันวาคม หรือวันที่ ๑๒ สิงหาคม เท่านั้น การจัดงานเพื่อถวายพระพรชัยมงคลดังกล่าวนี้ สามารถจัดโดยยึดหลักตามแบบที่ ๑, ๒ หรือ ๓ ก็ได้ แล้วแต่ความพร้อมของแต่ละองค์กร

### การลงนามถวายพระพรวันขึ้นปีใหม่

วันขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม สำนักพระราชวังออกหมายกำหนดการจัดสมุดไว้ให้ลงนามถวายพระพร ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๗.๐๐ น. แต่งเครื่องแบบปกติขาวหรือตามประเพณีนิยม

ส่วนราชการอื่น ๆ ถ้าจะจัด ควรตั้งแต่งอนุโลมตามแบบที่ ๑ จัดสมุดลงนามไว้ที่หน้าโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไว้ให้ผู้ที่จะมาลงนามถวายพระพร อนุโลมตามหมายกำหนดการของสำนักพระราชวัง

ตัวอย่าง

ที่ ๑๓/๒๕๕๓



หมายกำหนดการ

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา  
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ  
สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การพระราชพิธี  
ศุภมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ปีนี้ ทรง  
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังนี้

วันเสาร์ที่ ๑๒ สิงหาคม ตั้งแต่เวลา ๙ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๗ นาฬิกา สำนัก  
พระราชวังได้จัดที่สำหรับลงพระนามและลงนามถวายพระพรไว้ที่ในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๒ นาฬิกา ทหารบก ทหารเรือ จะได้ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติ ฝ่ายละ  
๒๑ นัด

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว

สำนักพระราชวัง

วันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

ตัวอย่าง

ที่ ๑๒/๒๕๔๒



หมายกำหนดการ

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ

สยามมกุฎราชกุมาร

กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ปีนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดดังนี้

วันศุกร์ที่ ๒๘ กรกฎาคม ตั้งแต่เวลา ๙ นาฬิกา ถึงเวลา ๑๗ นาฬิกา สำนักพระราชวังได้จัดที่สำหรับลงพระนามและลงนามถวายพระพรไว้ที่ในพระบรมมหาราชวัง  
การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว

สำนักพระราชวัง

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

ตัวอย่าง



(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่.....๒๗๘๐๕.....

๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๓

วันขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๔๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวัง  
จัดสำหรับลงพระนามและลงนามถวายพระพรไว้ที่ในพระบรมมหาราชวัง

วันอาทิตย์ที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๔ เวลา ๐๙.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๗.๐๐ น.  
แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว

วัน	หน้าที่...สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.....
	<p>นำหมายกราบเรียน นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระ- ราชวัง เพื่อทราบ</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้  
ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

# การจัดงาน

## วันปิยมหาราช และวันที่ระลึกรัชกาลที่ ๖

๑. วันปิยมหาราช วันที่ ๒๓ ตุลาคม สำนักพระราชวังได้ออกหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินทรงวางพวงมาลาถวายราชสักการะที่พระบรมราชานุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า แต่งเครื่องแบบปกติขาว เวลา ๑๗.๐๐ น.

ต่อจากนี้ เสด็จฯ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล สวดพระพุทธรมณฑ์ เทคนิ สดับปกรณ์ที่พระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ

๒. วันที่ระลึกรัชกาลที่ ๖ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน สำนักพระราชวังได้ออกหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินทรงวางพวงมาลาถวายราชสักการะที่พระบรมราชานุสาวรีย์ที่สวนลุมพินี แต่งเครื่องแบบปกติขาว เวลา ๑๗.๐๐ น.

ทั้ง ๒ งานนี้ ถ้าส่วนราชการใดจะจัดเพื่อถวายราชสักการะ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ถ้ามีพระบรมราชานุสาวรีย์ (พระบรมรูปหล่อ) ประดิษฐานเป็นปูชนียสถานถาวรอยู่แล้ว ให้ตกแต่งประดับธงชาติตามความเหมาะสม แจ้งประกาศให้ข้าราชการ สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ทราบ อนุโลมตามหมายกำหนดการของสำนักพระราชวัง เฉพาะที่มีการเสด็จ วางพวงมาลาถวายราชสักการะเท่านั้น แต่งเครื่องแบบปกติขาว

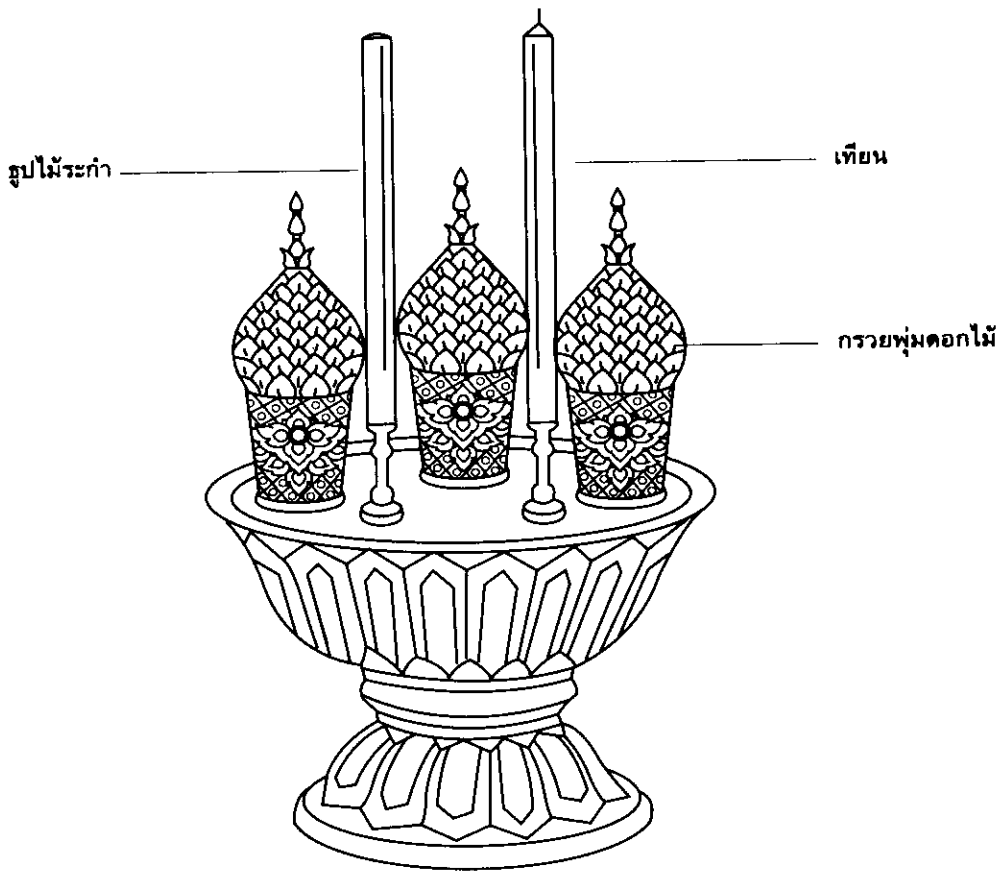
ผู้เป็นประธานงานซึ่งจัดเป็นทางราชการมาจนถึงที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ถวายความเคารพพร้อมด้วยคณะ (ควรสวมหมวกทำวันทยาหัตถ์) ประธานรับพวงมาลาขึ้นไปวางที่ขาหยั่ง วางแล้วถวายความเคารพ คณะที่ยืนแถวอยู่ทำตามประธาน ประธานจุดธูปเทียน เครื่องทองน้อย กราบที่แท่นกราบ (กราบไม่แบมือ) ๑ ครั้ง แล้วไปอยู่หน้าแถวคณะ ทำความเคารพพร้อมกัน เป็นเสร็จการ

หลังจากที่ประธานงานวางพวงมาลาแล้ว หรือก่อนที่ประธานยังไม่มา จะมีคณะใดมาวางพวงมาลาถวายราชสักการะ ก็ยอมทำได้

๒. ถ้าไม่มีพระบรมราชานุสาวรีย์ที่สร้างพระบรมรูปหล่อประดิษฐานไว้เป็นถาวรนั้น จะเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ หรือพระบรมรูปหล่อออกตั้งประดิษฐาน ก็ยอมทำได้ โดยปฏิบัติดังนี้

๒.๑ เชิญพระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมรูปหล่อ ออกประดิษฐานที่โต๊ะหมู่ มี พานพุ่ม ดอกไม้ รูปเทียน ตั้งแต่ง ณ สถานที่อันควรจะเป็นหอประชุมหรือที่รโหฐาน ตามสะดวก

๒.๒ การปฏิบัติ วางพวงมาลาเช่นเดียวกันกับที่กล่าวไว้ข้างต้น



ที่บูชาเครื่องทองน้อย  
ถวายสักการะพระบรมราชานุสรณ์



## ความหมายของคำว่า “หมายรับสั่ง” “หมายกำหนดการ” และ “กำหนดการ”

“หมายรับสั่ง” เป็นหมายสั่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการพระราชพิธีเป็นการภายใน ตอนล่างสุดของหมายเขียนไว้ว่า “ทั้งนี้ให้จัดการตามวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ” แล้วลงชื่อผู้รับรับสั่ง ผู้สั่งก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“หมายกำหนดการ” เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธีโดยเฉพาะลักษณะของเอกสารจะต้องอ้างพระบรมราชโองการ คือขึ้นต้นด้วยข้อความว่า “นายกรัชมন্ত্রীหรือเลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า” เสมอไป และในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่จะต้องส่งต้นหมายกำหนดการดังกล่าวนี้ เสนอนายกรัชมন্ত্রীลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เพื่อให้เป็นพระบรมราชโองการที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ

ส่วน “กำหนดการ” เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานโดยทั่วไปที่ทางราชการหรือส่วนเอกชนจัดทำขึ้นเอง แม้ว่าจะงานนั้น ๆ จะเป็นงานที่เกี่ยวข้องถึงเบื้องพระยุคลบาท เช่น เป็นงานที่เสด็จพระราชดำเนิน แต่ถ้านั้นมิได้เป็นงานพระราชพิธีซึ่งกำหนดขึ้นโดยพระบรมราชโองการแล้ว เรียกว่ากำหนดการทั้งสิ้น เช่น ขั้นตอนของงานสวนสนามสำแดงความสวามิภักดิ์ของทหารรักษาพระองค์ก็ใช้ว่ากำหนดการ เพราะงานนี้มีใช่พระราชพิธีที่มีพระบรมราชโองการให้จัดขึ้น หากแต่เป็นทางราชการทหารจัดขึ้นเพื่อสำแดงความสวามิภักดิ์ต่อเบื้องพระยุคลบาท



## ราชาศัพท์

ภาษาเป็นระบบและสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมายต่อกันระหว่างชนในชาติ ภาษาและตัวอักษรไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษของคนไทยได้ค้นคิดประดิษฐ์ขึ้น แล้วสร้างสมและถ่ายทอดต่อกันมาจนถึงคนไทยรุ่นปัจจุบัน ภาษาไทยมีลักษณะเฉพาะ แตกต่างกว่าภาษาอื่น จึงเป็นที่ชื่นชมและภาคภูมิใจของคนไทย ถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญยิ่งของชาติ ภาษาไทยมีระดับของภาษาเช่นเดียวกับภาษาของชนชาติอื่นทั่วไป คือมีภาษาสุภาพที่ใช้สื่อสารในการพูดการเขียน ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อยและผู้น้อยกับผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้ที่เสมอกันใช้ต่อกัน เป็นที่ประจักษ์ว่า การใช้ภาษาที่ไพเราะด้วยระเบียบแบบแผนควบคู่ไปกับความมีมารยาทอันดีงาม สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางวัฒนธรรมของชาติเป็นเวลานานมาแล้ว

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขไทยจึงมีภาษาสุภาพประเภทที่เรียกว่า “ราชาศัพท์” ซึ่งแปลว่าศัพท์หลวง สำหรับองค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ แต่คำราชาศัพท์ในปัจจุบันนี้หมายถึงคำสุภาพที่ใช้ในภาษาราชการ ซึ่งครอบคลุมถึงบุคคลทั่วไปและพระภิกษุสงฆ์ด้วย

ฉะนั้นการใช้คำราชาศัพท์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นวัฒนธรรมทางประเพณีที่ประณีตงดงาม ควรที่จะธำรงรักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติสืบไป

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดการใช้ราชาศัพท์ เพื่อถือปฏิบัติให้เป็นแบบแผนของราชการไว้แล้ว นอกจากนี้ ยังมีวิธีการใช้กำหนดเป็นแนวทางอีกหลายลักษณะ ซึ่งผู้ศึกษาควรทำความเข้าใจและจดจำให้แม่นยำเพื่อความสะดวกในการนำมาใช้ คือ

๑. การใช้คำขึ้นต้น-สรรพนาม-คำลงท้าย ในหนังสือราชการ และการจำหน่ายของ

๒. คำขึ้นต้น สรรพนาม และคำลงท้ายในการกราบบังคมทูล กราบทูลทูล และรายงานด้วยวาจา

๓. คำเรียก-คำขาน-สรรพนาม-คำรับ

๔. คำนามและคำกริยาที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ใช้ราชาศัพท์ต่างกันตามพระอิสริยยศศักดิ์ หรือตามสภาวการณ์และสถานที่

๑. การใช้คำขึ้นต้น - สรรพพนาม - คำลงท้าย ในหนังสือราชการ และการจำหน่ายของ

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	สรรพพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
<p>๑. พระราชวงศ์</p> <p>๑.๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>๑.๒ สมเด็จพระบรม-ราชินีนาถ</p>	<p>ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อ เจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อ เจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทาน พระวโรกาสกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท</p>	<p>ใต้ฝ่าละอองธุลี- พระบาท ข้าพระพุทธเจ้า</p> <p>ใต้ฝ่าละอองธุลี- พระบาท ข้าพระพุทธเจ้า</p>	<p>ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า.....(ลงชื่อ)..... (หรือจะเอาคำว่า ขอเดชะ มาไว้ ท้ายชื่อเจ้าของหนังสือก็ได้)</p> <p>ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า.....(ลงชื่อ)..... (หรือจะเอาคำว่า ขอเดชะ มาไว้ ท้ายชื่อเจ้าของหนังสือก็ได้)</p>	<p>ขอพระราชทานทูล เกล้าทูลกระหม่อม ถวาย ขอเดชะ</p>

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	สรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน้าซอง
๑.๓ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช (สยามมกุฎราชกุมาร) สมเด็จพระบรมราชกุมารี	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล .....(ออกพระนาม)..... ทราบฝ่าละอองพระบาท	ใต้ฝ่าละออง- พระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ความมีความแล้วแต่จะทรงพระ- กรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ).....	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล .....(ระบุพระนาม).....  ขอพระราชทานกราบทูล .....(ระบุพระนาม).....  ขอประทานกราบทูล .....(ระบุพระนาม)..... กราบทูล .....(ระบุพระนาม).....
๑.๔ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กุมารี	ขอพระราชทานกราบทูล..... .....(ออกพระนาม)..... ทราบฝ่าพระบาท	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ความมีความแล้วแต่จะโปรดเกล้า- โปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)..... ความมีความแล้วแต่จะโปรดเกล้า- โปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ).....	ขอพระราชทานกราบทูล .....(ระบุพระนาม).....  ขอประทานกราบทูล .....(ระบุพระนาม).....  กราบทูล .....(ระบุพระนาม).....
๑.๕ พระบรมวงศ์- ชั้นพระองค์เจ้า  ๑.๖ พระเจ้าวรวงศ์เธอ ที่มีได้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้น- พระวรวงศ์เธอ (ทรงกรม)	ขอประทานกราบทูล..... .....(ออกพระนาม)..... ทราบฝ่าพระบาท กราบทูล.....(ออกพระนาม)..... ทราบฝ่าพระบาท	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า  ฝ่าพระบาท เกล็กกระหม่อม (ชาย)  เกล็กกระหม่อมเงิน (หญิง)	ความมีความแล้วแต่จะโปรดเกล้า- โปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)..... ความมีความแล้วแต่จะโปรด .....(ระบุพระนาม).....	ขอประทานกราบทูล .....(ระบุพระนาม).....  ขอประทานกราบทูล .....(ระบุพระนาม).....  กราบทูล .....(ระบุพระนาม).....

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	สรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน้าซอง
๑.๗ พระอนุวงศ์ชั้น- พระวรวงศ์เธอ (ที่มีได้ทรงกรม) ๑.๘ พระอนุวงศ์ชั้น- หม่อมเจ้า	ทูล...(ออกพระนาม)..... ทราบฝ่าพระบาท  ทูล...(ออกพระนาม).....	ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หม่อมฉัน (หญิง) ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หม่อมฉัน (หญิง)	ความมีความแล้วแต่จะโปรด  แล้วแต่จะโปรด	ทูล...(ระบุมพระนาม).....  ทูล...(ระบุมพระนาม).....
๒. พระภิกษุ ๒.๑ สมเด็จพระ- สังฆราชาเจ้า	ขอประทานกราบทูล..... .....(ออกพระนาม)..... กราบทูล.....(ออกพระนาม).....	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า ฝ่าพระบาท	ความมีความแล้วแต่จะโปรดเกล้า- โปรดกระหม่อม ความมีความแล้วแต่จะโปรด	ขอประทานกราบทูล .....(ระบุมพระนาม)..... กราบทูล..... .....(ระบุมพระนาม).....
๒.๒ สมเด็จพระสังฆราช  ๒.๓ สมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชา- คณะ	กราบทูล.....(ออกพระนาม).....  นมัสการ..... (ออกนาม)	เกล้ากระหม่อม (ชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) พระคุณเจ้า กระผม ดิฉัน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ อย่างยิ่ง	มนัสการ..... (ระบุมนาม)



ผู้รับหนังสือ	คำชี้แจง	สรุพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการอำ หน้าซอง
การเลือกตั้ง - ประธานกรรมการ สหิทธิมนุษยชน แห่งชาติ - ประธานกรรมการ ป้องกันและปราบ- ปราบการทุจริต แห่งชาติ - ประธานกรรมการ ตรวจเงินแผ่นดิน - ผู้ตรวจการแผ่นดิน ของรัฐสภา - รัฐบุรุษ ๓.๒ บุคคลธรรมดา (นอกจาก ๓.๑)	กราบเรียน	ท่าน ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง	กราบเรียน
	เรียน	ท่าน ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	ขอแสดงความนับถือ	เรียน

หมายเหตุ

- (๑) ผู้ที่เชิญกระแสพระบรมราชโองการไปยังผู้ใด ไม่ต้องใช้คำลงท้ายในหนังสือนั้น
- (๒) คำที่ใช้ในหนังสือถึงพระราชวงศ์ และพระภิกษุ ตาม ๑ และ ๒ ให้ใช้คำราชาศัพท์ หรือถ้อยคำสุภาพ ซึ่งเป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี หรือตามที่ทางราชการกำหนด
- (๓) ในกรณีที่มีหนังสือถึงผู้รับระบุเฉพาะตำแหน่ง ให้ใช้คำขึ้นต้น สรรพ-นาม คำลงท้ายในหนังสือราชการ และคำที่ใช้ในการจำหน่ายของ ตามตำแหน่ง

## คำอธิบาย

๑) คำกราบบังคมทูลที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายว่า “ขอเดชะ....” แต่ก่อนใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพียงพระองค์เดียว ต่อมา เมื่อปี ๒๔๓๙ ได้มีประกาศบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ให้ใช้คำกราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ เสมอด้วยคำกราบบังคมทูลพระกรุณา เว้นแต่คำว่า “บรม” ไม่ต้องใช้ ดังนั้น คำกราบบังคมทูลสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จึงเปลี่ยนไปตามพระบรมราชโองการ ส่วนคำกราบบังคมทูลสมเด็จพระบรมราชินี ยังคงถือตามคำกราบบังคมทูลสมเด็จพระอัครมเหสีที่มีมาแต่โบราณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงรับราชสมบัติแล้ว แต่ยังมีได้ทรงรับราชาภิเษก ออกพระนามแต่เพียง “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” คำกราบบังคมทูล ทั้งที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายยังไม่ต้อง “ขอเดชะ” และคำสั่งยังไม่ใช้ “พระบรมราชโองการ” (จากลายพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล) หนังสือเจ้าพระยาธรรมาช กกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก เมื่อก่อนบรมราชาภิเษก และการ “ขอเดชะ” จะนำไปใช้กับเจ้านายพระองค์อื่นนอกจากทั้งสองพระองค์ไม่ได้

๒) คำว่า “กราบบังคมทูลพระกรุณา” แปลว่า “กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ฉะนั้น จะนำไปใช้กับเจ้านายพระองค์อื่นหาได้ไม่

๓) คำว่า “ทราบบฝ่าละอองธุลีพระบาท” แปลว่า “รู้” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ ว่า ไม่มี “ทรง” ฉะนั้น ผู้ที่ใช้ราชาศัพท์ คำนี้ว่า “ทรงทราบบฝ่าละอองธุลีพระบาท” จึงผิดหลักการใช้ราชาศัพท์ สำหรับคำว่า “ทราบบฝ่าละอองพระบาท” ก็ไม่มี “ทรง” เช่นเดียวกัน มี “ทรง” เฉพาะคำว่า “ทรงทราบ” เท่านั้น เพราะ “ทราบ” เป็นคำธรรมดา มิใช่ราชาศัพท์ เมื่อจะใช้เป็นกิริยาในราชาศัพท์ จึงต้องมีคำว่า “ทรง” นำหน้า

๔) แต่ก่อนคำขึ้นต้นหนังสือที่มีไปถวายพระราชวงศ์ชั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า ใ้ว่า “ขอประทานกราบทูล” ได้มาเปลี่ยนใช้คำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล” ในรัชกาลที่ ๗ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๐

๕) ตำแหน่งสมเด็จพระอัครมเหสีและพระมเหสีรองนั้น ตามหลักในกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ ให้คำนิยามศัพท์ไว้ว่า “สมเด็จพระอัคร-

มเหสี” คือพระชายาหลวงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีพระบรมราชโองการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ส่วน “พระมเหสีรอง” คือ พระชายาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ดำรงพระเกียรติรองจาก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี

๖) พระบรมวงศ์ ชั้น พระองค์เจ้า หมายความว่า พระองค์เจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระราชโอรส พระราชธิดา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะรัชกาลใด

๗) พระอนุวงศ์ เป็นพระราชวงศ์ที่เป็นพระราชนัดดาในองค์พระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะรัชกาลใด

๘) คำว่า “ทรงกรม” หมายความว่า พระราชวงศ์พระองค์นั้น ทรงได้รับการสถาปนาเป็นกรมพระยา กรมพระ กรมหลวง กรมขุน หรือ กรมหมื่น

๙) การใช้ราชาศัพท์กับ “สมเด็จพระสังฆราชเจ้า” นั้น ใช้เสมอการใช้ราชาศัพท์กับพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า ที่เป็นพระราชโอรสในองค์พระมหากษัตริย์ ส่วน “สมเด็จพระสังฆราช” นั้น ใช้ราชาศัพท์เสมอพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า ที่เป็นพระราชนัดดาในองค์พระมหากษัตริย์

๑๐) สรรพนามบุรุษที่ ๑ ถ้าใช้ในหนังสือราชการให้ใช้ว่า “ข้าพเจ้า”

๑๑) การกราบบังคมทูลถ้าทำโดยจดหมาย ต้องทำถึงราชเลขาธิการ ขอให้แสดงความขุ่นกราบบังคมทูล

๒. คำขึ้นต้น สรรพนาม และคำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล ทูล และรายงานด้วยวาจา

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	สรรพนาม	คำลงท้าย
๑. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม หรือ สรวมชีพ	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
๒. สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม หรือ สรวมชีพ	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
๓. พระบรมวงศ์ และ พระอนุวงศ์ ๓.๑ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๓.๒ สมเด็จพระเจ้าฟ้า ๓.๓ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า (พระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์)	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบบฝ่าละอองพระบาท	ใต้ฝ่าละอองพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม หรือ ควรมีควมสุแต่จะทรงพระกรุณา- โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
	ขอพระราชทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท ขอประทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมีควมสุแต่จะโปรดเกล้า- โปรดกระหม่อม ควรมีควมสุแต่จะโปรดเกล้า- โปรดกระหม่อม

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	สรรพนาม	คำลงท้าย
๓.๔ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีใต้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้น พระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม) ๓.๕ พระอนุวงศ์ชั้น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีใต้ทรงกรม) ๓.๖ หม่อมเจ้า	กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท  ทูล ทราบฝ่าพระบาท  ทูล ฝ่าพระบาท	ฝ่าพระบาท เก้ากระหม่อม (ชาย) เก้ากระหม่อมฉัน (หญิง)  ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หม่อมฉัน (หญิง) ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หม่อมฉัน (หญิง)	ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด  ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด  แล้วแต่จะโปรด
๔. พระภิกษุ ๔.๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า  ๔.๒ สมเด็จพระสังฆราช	ขอบพระทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท  นมัสการ พระคุณเจ้า	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า ฝ่าพระบาท เก้ากระหม่อม (ชาย) เก้ากระหม่อมฉัน (หญิง) พระคุณเจ้า กระหม่อม (ชาย) ดิฉัน (หญิง)	ควรมีควรสุดแต่จะโปรดเกล้า- โปรดกระหม่อม ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด  ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง
๔.๓ สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง			

ผู้ฟัง	คำชี้แจง	สรรพนาม	คำลงท้าย
๔.๔ พระราชาคณะ  ๔.๕ พระภิกษุทั่วไป  ๕. บุคคลธรรมดา ๕.๑ ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา รัฐบุรุษ (รวมทั้งผู้ที่เคยดำรงตำแหน่ง ดังกล่าวมาแล้วในอดีต) ๕.๒ บุคคลทั่วไป (นอกจากข้อ ๕.๑)	นมัสการ พระคุณท่าน  นมัสการ พระคุณท่าน  กราบเรียน (ระบุตำแหน่ง เช่น กราบเรียน ประธานองคมนตรี)	พระคุณท่าน กระผม (ชาย) ดิฉัน (หญิง) ท่าน, พระคุณท่าน กระผม (ชาย) ดิฉัน (หญิง)  ท่าน ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน   ท่าน ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง  ขอนมัสการด้วยความเคารพ  ไม่มี  ไม่มี

## คำอธิบาย

๑) เมื่อใช้คำว่า “สรวมชีพ” เป็นคำขึ้นต้นแล้วไม่ต้องใช้คำว่า “ขอเดชะฝ่าละออง  
ธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม”

๒) ถ้าผู้รับคำกราบบังคมทูลไม่ทรงรู้จักผู้กราบบังคมทูล ควรแนะนำตัวเองก่อน  
กราบบังคมทูล ข้อความว่าดังนี้ “ข้าพระพุทธเจ้า.....(ออกชื่อตนเอง)..... ขอ  
พระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาพระราชอาญาไม่พินเกล้าทราบบ  
ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

การใช้ถ้อยคำแนะนำตัว ต้องใช้คำพูดลดหลั่นตามพระอิสริยยศศักดิ์ของผู้รับฟัง และ  
พึงหลีกเลี่ยงอย่าใช้คำว่า “ทราบบฝ่าละอองพระบาท” “ทราบบฝ่าพระบาท” ซ้ำกับคำขึ้นต้น  
ตัวอย่าง ถ้าจะกราบทูลสมเด็จพระยุพราช ควรใช้ดังนี้

“ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า.....(ออกชื่อ).....ขอพระราชทานพระราชมโหฬารวโรกาส กราบบังคม  
ทูลสำแดงความปลื้มปีติในพระกรุณาธิคุณ.....”

การออกนามในการแนะนำตนเอง จะแนะนำถึงตำแหน่งหน้าที่การงานของตน หรือ  
ตำแหน่งที่ตนทำหน้าที่ กราบบังคมทูล และ ทูล ด้วยก็ได้

๓) สำหรับพระราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศตั้งรองลงมาจากสมเด็จพระบรมราชกุมารี  
จะไม่ใช้คำลงท้ายก็ได้ แต่ถ้าจะใช้ ควรใช้แบบคำลงท้ายในหนังสือกราบทูล

๔) คำว่า “ทราบบฝ่าละอองธุลีพระบาท” “ทราบบฝ่าพระบาท” ซึ่งเป็นราชาศัพท์  
ใช้แทนคำว่า “ทราบบ” นั้น ในสมัยก่อนเคยมีคำว่า “ไต่” เช่น “ทราบบไต่ฝ่าละอองธุลี-  
พระบาท” “ทราบบไต่ฝ่าพระบาท” ภายหลังนิยมเอาคำว่า “ไต่” ออกเฉพาะคำที่ใช้แทน  
คำว่า “ทราบบ” คงมีคำว่า “ไต่” เฉพาะที่เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๒ แต่ก็มีไต่มีคำห้ามใช้ไว้  
ในที่ใด ดังนั้น ใครยังนิยมใช้ก็ใช้ได้ไม่ผิดกฎเกณฑ์แห่งการใช้ราชาศัพท์แต่อย่างใด

๕) การกราบบังคมทูลตามธรรมเนียม เช่น มีกระแสพระราชดำรัสถามว่า “ชื่ออะไร”  
ก็กราบบังคมทูลเพียงแต่ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าชื่อ.....พระพุทธเจ้าข้า”

ถ้ากราบบังคมทูลถึงความสะดวกสบายหรือรอดอันตรายของตนใช้ขึ้นต้นว่า “เดชะ  
พระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม” แล้วจึงกราบบังคมทูลต่อไป

ถ้าจะกราบบังคมทูลถึงการที่ได้ทำผิดพลาด หรือไม่สมควร ใช้คำนำว่า “พระราช-  
อาญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม”

ถ้าจะกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากษัตริย์ใช้คำนำว่า “ขอพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม”

ถ้ากราบบังคมทูลเป็นกลาง ๆ เพื่อจะได้ทรงเลือก ให้ลงท้ายว่า “การจะควรมิควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

ถ้ากราบบังคมทูลความเห็นของตนใช้ว่า “เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”

ถ้ากราบบังคมทูลถึงสิ่งที่ทราบมาใช้คำว่า “ทราบเกล้าทราบกระหม่อมว่า”

ถ้ากราบบังคมทูลถึงการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดถวายใช้ว่า “สนองพระมหากษัตริย์คุณ”

ถ้าจะแสดงการใด ๆ ถวายทอดพระเนตรใช้ว่า “แสดงเฉพาะพระพักตร์ หรือแสดงหน้าพระที่นั่ง”

### ๓. คำเรียก-คำขาน-สรรพนาม-คำรับ

๓.๑ เป็นประเพณีนิยมของไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณที่จะไม่เรียกพระมหากษัตริย์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชวงศ์ชั้นสูง โดยระบุพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย หรือพระนาม โดยตรง เพราะถือว่าเป็นการก้าวก่ายที่สูงโดยไม่สมควร จึงเรียกคำนำพระนามบ้าง ตำแหน่งของพระองค์ท่านบ้างแทน

ในปัจจุบัน ผู้ที่ปวงชนเคารพสักการะที่ควรออกขานตำแหน่งหรือคำนำพระนาม โดยไม่ต้องระบุพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย และพระนาม แนะนำว่าควรเรียกขานพระองค์ท่านดังต่อไปนี้

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หรือสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
- สมเด็จพระบรมราชชนนี หรือสมเด็จพระพันปีหลวง

(ประโยคหลังเป็นคำเรียกพระบรมราชชนนีแห่งองค์พระมหากษัตริย์ตามโบราณราชประเพณี)

- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช หรือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา หรือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หรือเรียกอย่างย่อ สมเด็จพระบรมราชกุมารี
- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เล็ก (หมายถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์)

- สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ (หมายถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา)
  - สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ (หมายถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา)
- ๓.๒ สรรพนามบุรุษที่ ๑ (คือ คำที่ใช้แทนคำว่า “ฉัน” หรือ “ข้าพเจ้า”) เมื่อ

พูดกับ

- |                                               |   |                                                                       |
|-----------------------------------------------|---|-----------------------------------------------------------------------|
| - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว                  | } | ข้าพระพุทธเจ้า                                                        |
| - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ                       |   |                                                                       |
| - สมเด็จพระบรมราชชนนี                         |   |                                                                       |
| - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช                      |   |                                                                       |
| - สมเด็จพระบรมราชกุมารี                       |   |                                                                       |
| - พระราชวงศ์ที่ดำรง<br>พระอิสริยยศชั้นเจ้าฟ้า |   |                                                                       |
| - พระอนุวงศ์ชั้น<br>พระเจ้าวรวงศ์เธอ          | } | เกล้ากระหม่อม                                                         |
| - พระวรวงศ์เธอที่ทรงกรม                       |   |                                                                       |
| - พระราชวงศ์อื่นนอกจาก<br>ที่กล่าวข้างต้น     |   | กระหม่อม                                                              |
| ๓.๓ สรรพนามบุรุษที่ ๒ (คือคำว่าท่าน)          |   |                                                                       |
| - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว                  | } | ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท                                                 |
| - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ                       |   |                                                                       |
| - สมเด็จพระบรมราชชนนี                         | } | ใต้ฝ่าละอองพระบาท                                                     |
| - สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช                      |   |                                                                       |
| - สมเด็จพระบรมราชกุมารี                       |   |                                                                       |
| - พระราชโอรส-ธิดา<br>ที่ทรงศักดิ์เป็นเจ้าฟ้า  | } | ใต้ฝ่าพระบาท                                                          |
| - สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ                      |   |                                                                       |
| - พระราชวงศ์นอกนั้น                           |   | ฝ่าพระบาท                                                             |
| ๓.๔ คำรับ (กรับ-คะ)                           |   |                                                                       |
| - พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว                  | } | พระพุทธเจ้าข้า (ยอกจากพระพุทธเจ้าข้า<br>ขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม) |
| - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ                       |   |                                                                       |

- สมเด็จพระบรมราชชนนี
- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
- สมเด็จพระบรมราชกุมารี

} พระพุทธเจ้าข้า

- พระราชวงศ์ที่ดำรงพระยศเจ้าฟ้า

พะยะคะ

(คำว่าพะยะคะนี้ เข้าใจกันว่าเพี้ยนมาจากคำว่าพระพุทธเจ้าข้า)

- พระเจ้าวรวงศ์เธอ
- พระวรวงศ์เธอที่ทรงกรม

} เกลักระหม่อม

- พระราชวงศ์นอกนั้น

กระหม่อม

(สำหรับสตรี หากเป็นการกราบบังคมทูลภายในจะใช้คำรับว่า “เพคะ” ก็ได้)

๔. คำนามและกริยาที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ใช้ราชาศัพท์ต่างกัน ตามพระอิสริยยศศักดิ์ หรือตามสภาวะการณ์และสถานที่

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
คำสั่ง	พระบรมราชโองการ	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี
	พระราชเสาวนีย์ หรือ พระเสาวนีย์	
	พระราชบัณฑิต	
	พระราชดำรัสสั่ง	สมเด็จพระยุพราช
	พระราชบัญชา พระราชดำรัสสั่ง	สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	พระดำรัสสั่ง	พระราชวงศ์
	พระประกาศนีย์	สมเด็จพระเจ้าพระยา
คำพูด	พระราชดำรัส พระราชกระแส	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	พระดำรัส รับสั่ง	
จดหมาย	พระราชหัตถเลขา	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	ลายพระหัตถ์	
	พระมหาสมณสาสน์ พระสมณสาสน์	

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
จดหมายที่ใช้ ในการเจริญ สัมพันธไมตรี ระหว่าง ประเทศ	<p>ลายพระหัตถ์</p> <p>ลิขิต</p> <p>พระราชสาส์น</p> <p>อักษรสาส์น</p>	<p>{ พระราชวงศ์ทั่วไป</p> <p>สมเด็จพระสังฆราช</p> <p>พระสงฆ์</p> <p>สาส์นของประมุขที่เป็นพระมหากษัตริย์</p> <p>สาส์นของประมุขที่เป็นประธานาธิบดี (หรือตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่น ซึ่งสามัญชนเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง)</p>
โทรเลข	พระราชโทรเลข	<p>{ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p>
เกิด	<p>เสด็จพระราชสมภพ</p> <p>ทรงพระราชสมภพ</p> <p>สมภพ</p> <p>ประสูติ</p>	<p>{ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p> <p>พระราชวงศ์ทั่วไป</p>
วันเกิด	<p>วันพระบรมราชสมภพ</p> <p>วันพระราชสมภพ</p> <p>วันประสูติ</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>{ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p> <p>พระราชวงศ์ทั่วไป</p>

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
งานบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันเกิด	<p>พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา</p> <p>บำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา หรือบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระชนมายุ</p> <p>บำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระชนมายุ</p> <p>บำเพ็ญพระกุศลวันประสูติ</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p> <p>พระราชวงศ์ทั่วไป</p>
อายุ.....ปี	<p>พระชนมพรรษา.....พรรษา</p> <p>พระชนมายุ.....พรรษา</p> <p>พระชันษา.....ปี</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p> <p>พระราชวงศ์ทั่วไป</p>
ขอโอกาสเพื่อทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด	<p>ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส</p> <p>ขอพระราชทานพระราชวโรกาส</p> <p>ขอพระราชทานพระวโรกาส</p> <p>ขอประทานพระวโรกาส</p> <p>ขอประทานโอกาส</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p> <p>พระมเหสีรอง ชั้น สมเด็จพระนางเจ้า และพระบรมวงศ์ ชั้น เจ้าฟ้า</p> <p>พระราชวงศ์ทั่วไป</p> <p>ผู้ควรเคารพทั่วไป</p>
ขออนุญาต	ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
บอก	ขอพระราชทานพระราชนุญาต	<ul style="list-style-type: none"> <li>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>สมเด็จพระยุพราช</li> <li>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> </ul>
	ขอพระราชทานพระอนุญาต	<ul style="list-style-type: none"> <li>พระมเหสีรอง ชั้น สมเด็จพระนางเจ้า</li> <li>และพระบรมวงศ์ ชั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า</li> </ul>
	ขอประทานพระอนุญาต	พระราชวงศ์ทั่วไป
	ขอประทานอนุญาต	ผู้ควรเคารพทั่วไป
	กราบบังคมทูลพระกรุณา	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ขอบใจ	กราบบังคมทูล	<ul style="list-style-type: none"> <li>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>สมเด็จพระยุพราช</li> <li>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> </ul>
	กราบทูล	พระราชวงศ์ตั้งแต่ ชั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้าลงไปจนถึง
	ทูล	พระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม)
	ทูล	พระวรวงศ์เธอ (ที่มีได้ทรงกรม) และ หม่อมเจ้า
อุปถัมภ์	รู้สึกเป็นพระมหากษัตริย์คุณ ล้นเกล้าล้นกระหม่อม	<ul style="list-style-type: none"> <li>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>สมเด็จพระยุพราช</li> <li>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> </ul>
	รู้สึกเป็นพระเดชพระคุณ ล้นเกล้าฯ รู้สึกเป็นพระกรุณาธิคุณ ล้นเกล้าฯ ขอบพระทัย	<ul style="list-style-type: none"> <li>พระราชวงศ์ชั้นสูง</li> <li>พระราชวงศ์ ชั้น พระอนุวงศ์</li> </ul>
อุปถัมภ์	พระบรมราชูปถัมภ์	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คำสามัญ	วรรณคดี	ใช้พบ
อนุเคราะห์	พระบรมราชินูปถัมภ์	<ul style="list-style-type: none"> <li>{ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชินี</li> </ul>
	พระราชูปถัมภ์	<ul style="list-style-type: none"> <li>{ สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>  สมเด็จพระยุพราช</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> </ul>
	พระอุปถัมภ์	พระราชวงศ์ทั่วไป
	พระบรมราชานุเคราะห์	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
	พระราชานุเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> <li>{ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>  สมเด็จพระยุพราช</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> </ul>
ตาย	พระอนุเคราะห์	พระราชวงศ์ทั่วไป
	สวรรคต	<ul style="list-style-type: none"> <li>{ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>  สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>  สมเด็จพระยุพราช</li> </ul> <p>พระบรมราชวงศ์ที่ทรงได้รับพระราชทาน ฉัตร ๗ ชั้น</p>
	ทิวศต	เจ้าฟ้าซึ่งได้รับการเฉลิมพระยศพิเศษ
	สิ้นพระชนม์	<ul style="list-style-type: none"> <li>{ พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าลงมาถึง</li> <li>  พระองค์เจ้า ภิกษุใช้กับสมเด็จพระสังฆราช</li> <li>  ขึ้นไป</li> </ul>
	ถึงชีพิตักษัย	หม่อมเจ้า
	มรณภาพ ถึงแก่อสัญกรรม	<p>พระสงฆ์ สามเณร</p> <p>ประธานองคมนตรี องคมนตรี นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธาน วุฒิสภา ประธานศาลฎีกา และผู้ได้รับ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ชั้นปฐม- จุลจอมเกล้า</p>

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
ห้อง	ถึงแก่นนิจกรรม	<p>ผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แต่ชั้นประถมาภรณ์มงกุฎไทย, ประมุขดิเรกคุณาภรณ์ หรือทุติยจุลจอมเกล้า สุภาพชนทั่วไป</p>
	ถึงแก่กรรม	
	พระนาภี	ใช้สำหรับเจ้านายที่ทรงมีพระอาการประชวร เช่น ปวดพระนาภี (ปวดท้อง) ลงพระนาภี (ท้องร่วง)
	พระครรรภ์	ใช้สำหรับเจ้านายที่ทรงมีครรภ์ เช่น ทรงพระครรรภ์ ก็หมายถึงมีท้อง ประชวรพระครรรภ์ ก็หมายถึงเจ็บท้องจะคลอดบุตร
หน้าต่าง	พระอุทร	ใช้สำหรับแสดงถึงสายสัมพันธ์ เช่น ทรงเป็นพระชนินุชาร่วมพระอุทร หรือจะใช้เกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยของโรค ภายในช่องท้อง เช่น มีหนองคั่งในช่องท้อง ก็อาจพูดได้ว่ามีหนองคั่งในพระอุทร เป็นต้น
	สีหบัญชร	มีอยู่เฉพาะที่พระที่นั่งองค์สำคัญ ใช้สำหรับเสด็จออกให้ประชาชนเฝ้าฯ ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นต้น ทำเป็นรูปหน้าต่างก็มี ทำเป็นประตู แล้วมีมูขยี่ออกมาก็มี
	พระบัญชร	ใช้สำหรับเรียกหน้าต่างอาคารที่เรียกว่า พระที่นั่ง และพระตำหนัก
ยื่น	พระแกล	ใช้สำหรับเรียกหน้าต่างอาคารที่เรียกว่า ตำหนัก
	ทรงยื่น	จากพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕ เรื่อง ราชนุกิจ ร.๓
	เสด็จยื่น	จากประกาศพระราชโองการพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๔

คำพ้อง	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
นั่ง	ประทับ	<ul style="list-style-type: none"> <li>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>สมเด็จพระยุพราช</li> <li>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> <li>พระราชวงศ์ทั่วไป</li> </ul>
นอน	เสด็จเข้าที่พระบรรทม หรือ ทรงพระบรรทม	ใช้สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ การจะใช้คำใดแล้ว แต่กรณี เช่น “นอนแล้ว” ใช้ว่า “เสด็จเข้าที่ พระบรรทมแล้ว” “นอนไม่หลับ” ใช้ว่า “บรรทม ไม่หลับ” “ตื่นนอน” ใช้กันว่า “บรรทมตื่น” “นอนเล่น” ใช้ว่า “บรรทมพักผ่อนพระอิริยาบถ” พระราชวงศ์ทั่วไป
เดิน	ทรงพระดำเนิน	<ul style="list-style-type: none"> <li>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>สมเด็จพระยุพราช</li> <li>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> </ul>
รับรอง	รับเสด็จ	ไม่ใช่คำว่า “การถวายการต้อนรับ”
เสียง	พระสุรเสียง	<ul style="list-style-type: none"> <li>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</li> <li>สมเด็จพระบรมราชินี</li> <li>สมเด็จพระบรมราชชนนี</li> <li>สมเด็จพระยุพราช</li> <li>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</li> </ul>
รายงาน	กราบบังคมทูลรายงาน	จากคำกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการเปิดโรงเรียน เพาะช่าง และในการเปิดราติโอโทรเลข ใน พ.ศ. ๒๔๕๖

## คำอธิบาย

การนำคำราชาศัพท์มาใช้ปฏิบัติราชการ จำต้องเข้าใจถึงความหมายให้ลึกซึ่งถูกต้องตามแบบแผน บางคำมีข้อกำหนดไว้เฉพาะ ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ต้องแกก่อน ดังได้นำความรู้ที่เป็นทั้งข้อปฏิบัติและแนวทางการเลือกสรรคำมาอธิบาย เป็นคำ ๆ ดังนี้

๑) การผูกประโยคเกี่ยวกับ คำสั่ง ในราชาศัพท์ที่จะให้เป็นพระเกียรติยศ ใช้ดังนี้

ก. สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท<sup>(๑)</sup> ให้ประกาศว่า หรือสั่งว่า

มีพระบรมราชโองการ<sup>(๒)</sup> โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า (ประกาศพระบรมราชโองการต่าง ๆ ใช้สำนวนนี้)

ข. สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และสมเด็จพระบรมราชชนนี

มีพระราชเสาวนีย์เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งว่า

ค. สำหรับสมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

มีพระราชบัณฑูร<sup>(๓)</sup> เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งว่า

ง. สำหรับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

มีพระราชบัญชาเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งว่า

๒) รับสั่ง ตรัส ดำรัส พระราชดำรัส พระราชกระแส

ราชาศัพท์ทั้ง ๕ คำนี้ แปลว่า คำพูด หรือ พูด แต่ในคำราชาศัพท์แยกไว้ว่า “พระราชดำรัส พระราชกระแส” ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ส่วน “รับสั่ง ตรัส ดำรัส” ใช้สำหรับเจ้านายในพระบรมราชวงศ์

ในหนังสือเก่า เช่น “จดหมายเหตุสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” และฉบับอื่น ๆ หลายเล่มมีคำว่า “รับสั่ง ตรัส ดำรัส” ท่านใช้กับพระเจ้าอยู่หัวด้วยเหมือนกัน แต่ตอนไหนจะใช้คำไหนสังเกตดูอยู่ที่หน้าหน้าของเรื่องที่ทรงพูด เช่น ถ้าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญไม่ใช่ราชการ

(๑) มาน เป็นภาษาเขมร แปลว่า มี

(๒) พระราชโองการ เดิม หมายถึง พระมหากษัตริย์ ต่อมา ความหมายย้ายที่ กลายเป็น คำสั่งของพระมหากษัตริย์

(๓) พระบัณฑูร เดิม เป็นคำสั่งของพระมหากษัตริย์ ต่อมา ความหมายย้ายที่ กลายเป็น คำสั่งของพระยุพราช

ท่านใช้ “รับสั่ง” หรือ “ตรัส” ถ้าเป็นราชการเรื่องสำคัญก็ใช้เป็นทางการว่า “พระราช-  
ดำรัส พระราชกระแส” ถ้าเป็นคำสั่งอันถึงตราเป็นด้วยกฎหมายก็ใช้ว่า “พระบรม-  
ราชโองการ”

### ๓) เสด็จ และเสด็จพระราชดำเนิน

คำว่า เสด็จ นั้นกริยาแท้อยู่ที่คำที่ตามหลังมา เช่น เสด็จขึ้น เสด็จลง เสด็จ  
ออก เสด็จเข้า เสด็จผ่านพิภพ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จประพาส เสด็จตรวจพล  
 ฯลฯ กริยาหลักที่เป็นเนื้อความอยู่ที่คำหลังทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่า การใช้ เสด็จ ในรูปแบบนี้  
พอเทียบได้กับใช้คำว่า ทรง เติมลงหน้ากริยาต่าง ๆ นั้นเอง เขมรก็ใช้เช่นนี้เหมือนกัน เช่น  
เสฏจ์เทา (เสด็จไป) เสฏจ์ยง (เสด็จย่าง) เสฏจ์ยงมก (เสด็จย่างมา) อีกอย่างหนึ่ง  
คำว่า เสด็จ ของเขมรหมายถึงกษัตริย์หรือผู้มีพระราชอำนาจได้ด้วย เช่น ชาตเสฏจ์  
(ชาติกษัตริย์) ไทยใช้หมายถึงกษัตริย์ และเจ้านายได้เหมือนกัน ดังคำที่พูดว่า รับเสด็จ  
ส่งเสด็จ ที่แต่ก่อนราชการใช้มาก ไม่ว่าจะส่ง จะรับพระมหากษัตริย์หรือเจ้านาย

คำว่า เสด็จพระราชดำเนิน มีที่ใช้จำกัดเฉพาะกับพระมหากษัตริย์ พระบรมราชินี  
พระยุพราช และเจ้านายชั้นสูงที่เฉลิมพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น จะใช้แก่เจ้านายชั้นรองลงมา  
ไม่ได้ โดยความหมายน่าจะหมายถึง เดิน หรือ เดินทาง (ที่ใช้พาหนะด้วย) จะไป จะมา  
จะกลับ จะแปรพระราชฐาน ต้องเติมคำอันเป็นใจความสำคัญไว้ข้างหลัง เช่น เสด็จพระ-  
ราชดำเนินโดยกระบวนรถพระที่นั่งไปยังพระบรมมหาราชวัง เสด็จพระราชดำเนินไปทรง  
ประกอบพิธียกช่อฟ้า เสด็จพระราชดำเนินตรวจพลสวนสนาม เสด็จพระราชดำเนินกลับ  
กรุงเทพฯ

อนึ่ง คำว่า เสด็จพระดำเนิน ไม่มีใช้ในราชาศัพท์ มีแต่ ทรงพระดำเนิน แปลว่า  
เดิน

๔) คำว่า “เป็น” กับ “มี” ถ้าใช้นำหน้าคำที่เป็นราชาศัพท์ ไม่ใช่ใช้ว่า “ทรงเป็น”  
“ทรงมี” เช่น เป็นพระราชโอรส เป็นพระราชนัดดา มีพระบรมราชโองการ มีพระราช-  
เสาวนีย์ ต่อเมื่อใช้นำคำธรรมดาจึงจะใช้ “ทรงเป็น” “ทรงมี” เช่น ทรงเป็นทหาร ทรง  
เป็นครู ทรงเป็นนักปราชญ์ ทรงมีกรรม ทรงมีทุกข์ ทรงมีเงิน

๕) ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขอบใจ ก็ใช้ว่า “ทรงขอบใจ” หรือ  
“พระราชทานพระราชกระแสขอบใจ” ถ้าผู้ที่ทรงขอบใจนั้นเป็นพระราชวงศ์ จึงใช้ว่า  
“ขอบพระทัย”

๖) ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นแขกของผู้ใด ถ้าผู้นั้นเป็นพระมหากษัตริย์ก็ใช้ว่าเป็น “พระราชอาคันตุกะ” ของพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น ถ้าทรงเป็นแขกของประธานาธิบดี ต้องใช้ว่าทรงเป็น “อาคันตุกะ” ของประธานาธิบดี

ถ้าท่านผู้ใดมาเป็นแขกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เรียกผู้นั้นว่าเป็น “พระราชอาคันตุกะ”



หน้าว่าง



*พระโกศ  
และหีบศพบรรดาศักดิ์*



พระโกศทองใหญ่  
(รัชกาลที่ ๕ หรือพระโกศทองรองทรง)



พระโกศทองเล็ก



พระโกศทองน้อย



พระโกศกุดั่นใหญ่



พระโกศกุดั่นน้อย



พระโกศมณฑป



พระโกศไม้สิบสอง



พระโกศราชวงศ์



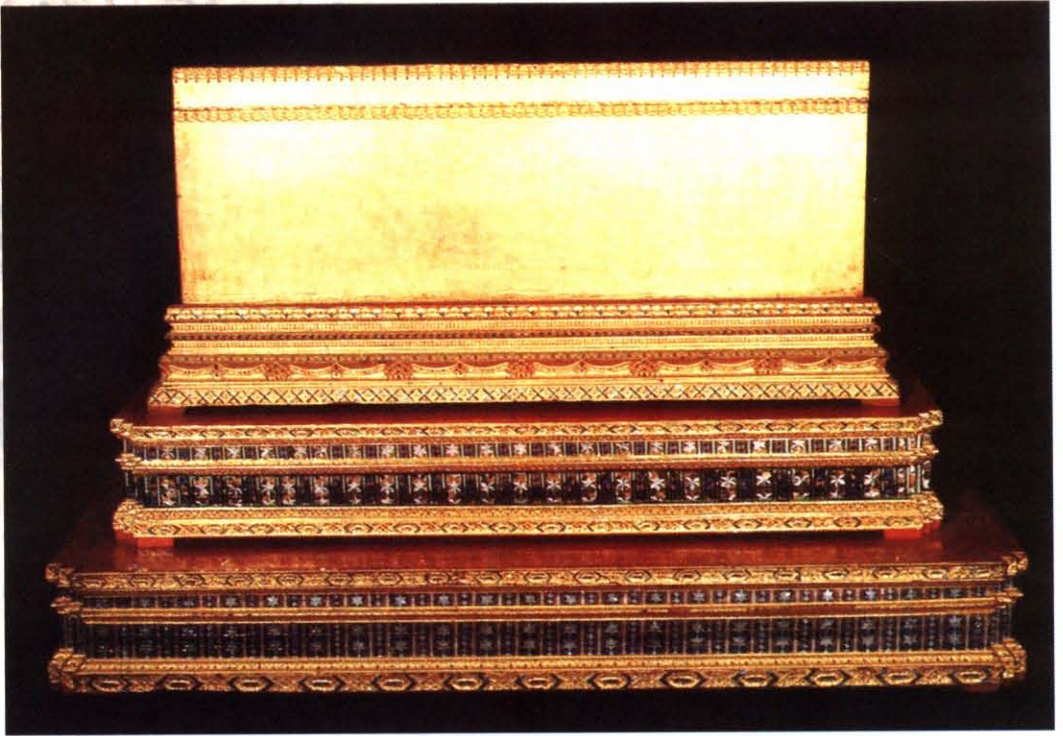
พระโกศราชินิกุล



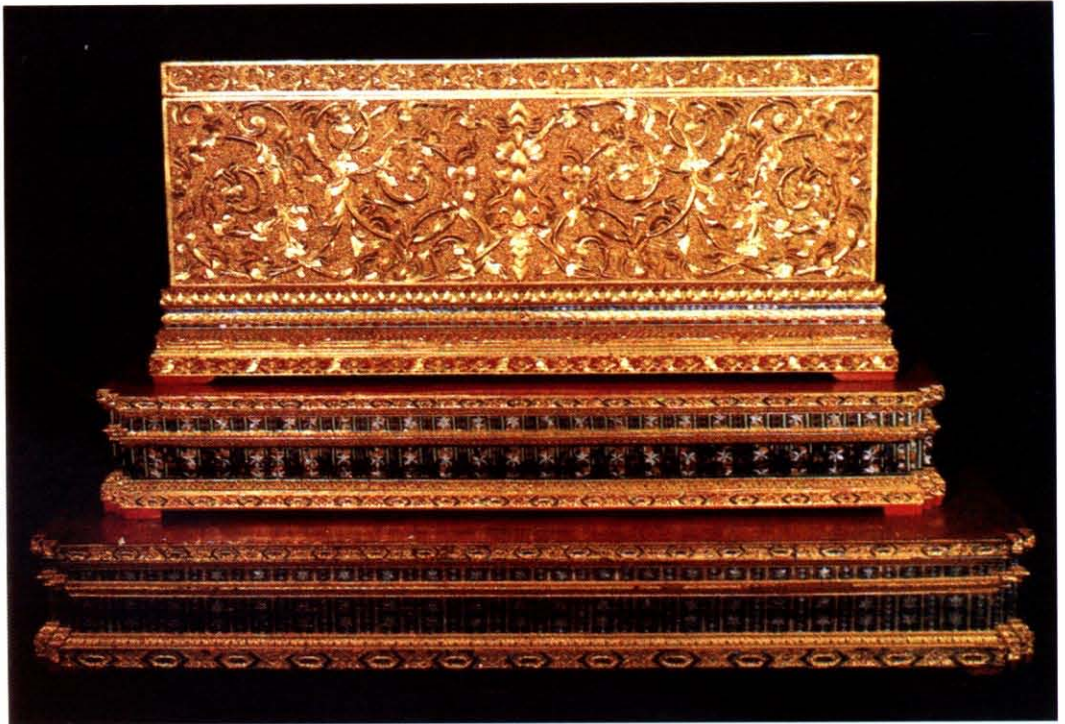
โกศแปดเหลี่ยม



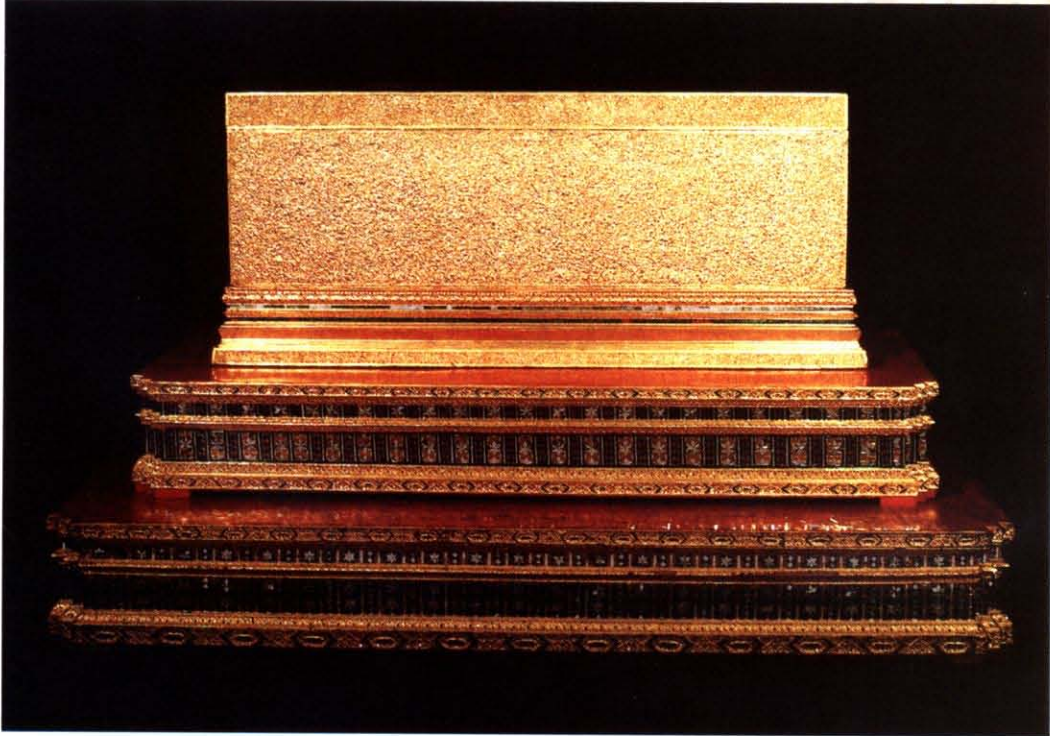
โกศโก



หีบทองทึบ



หีบทองลายสลัก



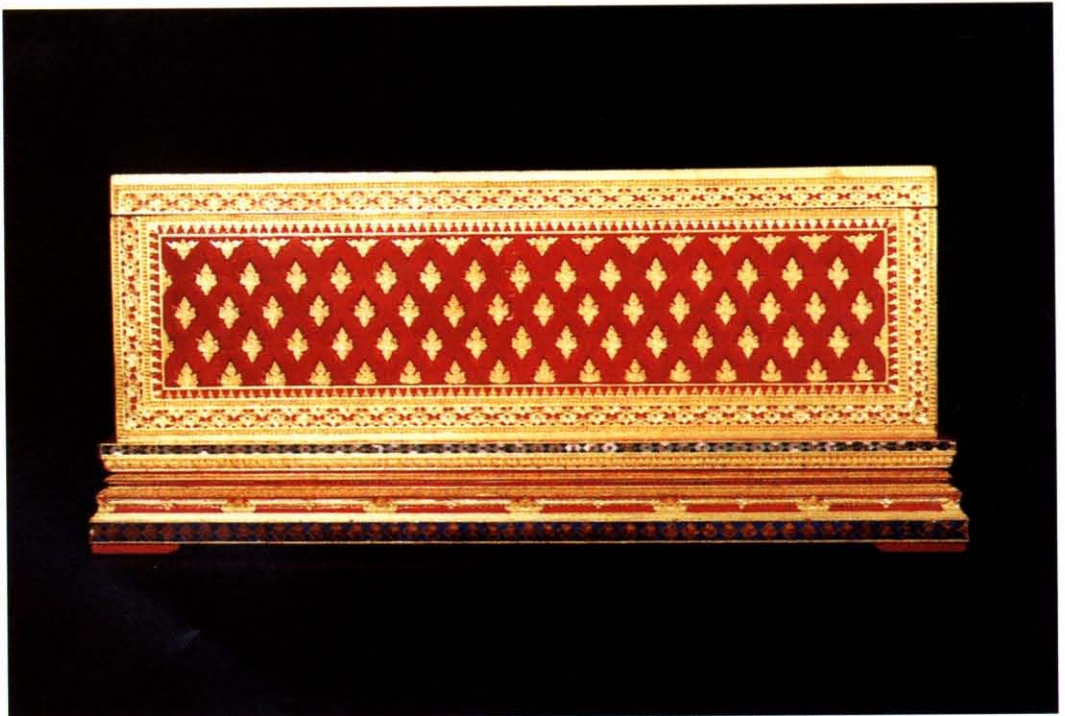
หีบทองทราย



หีบกุฉิน



หีบกำนแย่ง



หีบเชิงชาย

## คำขอบคุณจากเจ้าภาพ

ในนามของคณะเจ้าภาพขอขอบพระคุณ และรู้สึกซาบซึ้งและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ผู้บังคับบัญชาเพื่อน ๆ พี่น้องทุกหน่วยงาน และทุกสถาบัน ได้ส่งพวงหรีด รวมทั้งให้เกียรติร่วมในพิธีสวดพระอภิธรรมที่ศาลา ๑๓ วัดมกุฏกษัตริยาราม ตั้งแต่วันที่ ๒๑-๒๓ กันยายน ๒๕๔๘ และพิธีพระราชทานเพลิงศพในวันพฤหัสบดีที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. รวมทั้งร่วมทำบุญเพื่อรำลึกถึงคุณพ่อผู้จากไป

นอกจากนี้ อีกหลายท่านโดยเฉพาะคุณนารีลักษณ์ วิมุกตานนท์ ม.ล.อัจฉราพร ณ สงขลา คุณเรืองชัย บุญเรืองขาว และน้อง ๆ จากหลายหน่วยงานที่มีอาจากกล่าวนามได้หมดก็ ได้กรุณาเอาใจใส่เป็นธุระช่วยในกิจการในงานครั้งนี้ ตั้งแต่วันแรกที่สวดพระอภิธรรมจนเสร็จสิ้นงานพระราชทานเพลิงศพ ทั้งการติดต่อประสานงานกับสำนักพระราชวัง หน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งความสำเร็จในหนังสือที่ระลึกฉบับนี้ ถือว่าท่านได้สร้างคุณงามความดีให้เกียรติแก่คุณพ่อเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับเงินที่ทุกท่านได้กรุณาร่วมทำบุญในวันสวดพระอภิธรรมคุณพ่อ ได้นำไปสร้างกุศลเพื่อช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย โดยจัดซื้อรถพยาบาลโตโยต้าพร้อมอุปกรณ์แพทย์ที่ทันสมัย ตามแบบรายละเอียดล่าสุดของกระทรวงสาธารณสุข จำนวน ๑ คัน ซึ่งจะนำไปมอบให้โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาต่อไป นับว่าทุกท่านได้ร่วมสร้างกุศลอันยิ่งใหญ่ในการจะช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยให้ได้รับการรักษาพยาบาลได้ทันทั่วถึง และมีชีวิตรอดปลอดภัย

ด้วยบุญกุศลทั้งปวงที่ท่านได้ร่วมกระทำดังกล่าวข้างต้นนั้น ณ บัดนี้ แม้ว่าคุณพ่อได้สถิตอยู่ ณ สัมปรายภพแล้ว ท่านคงจะได้รับรู้ถึงผลบุญที่ทุกท่านได้สร้างไว้ รวมถึงสิ่งที่คุณท่านได้น้อมเคารพคุณความดีเมื่อท่านจากไป

นับเป็นเกียรติสำหรับลูกหลานของผู้วายชนม์ และจะอยู่ในความทรงจำของพวกเราและขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งผลบุญกุศลที่ท่านได้ร่วมทำในครั้งนี้โปรดคลงบันดาลประทานพรให้ทุกท่านมีความสุข ความเจริญ พร้อมกับประสบผลสำเร็จในสิ่งดีทุกสิ่งทีปรารถนาตลอดไป

ด้วยความขอบพระคุณอย่างสูง

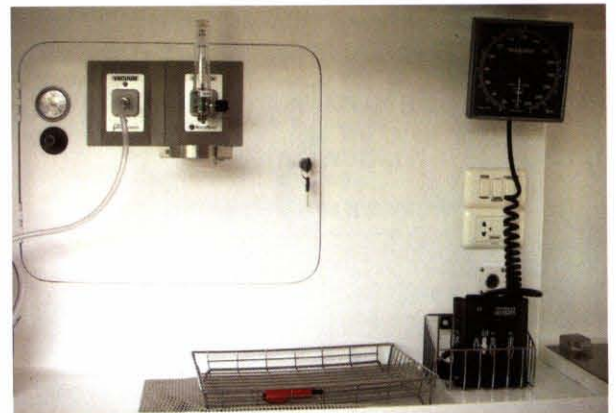
นายวันชัย - นางพรทิพย์ สารทูลทัต

พลตรี มนัส - นางสุนทรี เมนะสูต

นางรุจิรา วาสนกมล

นางสาวจิราภรณ์ สารทูลทัต

นายอดิศักดิ์ สารทูลทัต



รถพยาบาลที่ซื้อบริจาคให้โรงพยาบาล  
พระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นกุศลให้แก่ป้าและ  
คุณแม่

# รายนามผู้วางหรือเคาะพตพ

B 7-มธ. 08

Business Application CO., LTD.(cognos)

CDG SYSTEMS LTD.

Custom Import Export Mag.

EVA AIRWAYS CORPORATION AND

GREEN SIAM AIR SERVICES CO.,LTD

Evergreen Star (Thailand) CO., LTD.

FUJI TOURS (THAILAND) CO., LTD.

GENERAL AVIATION DEVELOPMENT

CO.,LTD.

ฝ่ายประสานและคุ้มครองแรงงาน บ.การบินไทย  
จก. (มหาชน)

Maersk Bangkok Branch

N.I.C. NAIL SALON

Rolls-Royce

TIPSB 4 ท่าเรือแหลมฉบัง

Tripple one group CO.,LTD

กนก-เพียงใจ อภิรดี

กรพจน์ อัครวินวิจิตร

กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี

กรมการขนส่งทางบก

กรมการขนส่งทางอากาศ

กระทรวง-วนิดา คูสุวรรณ

กลุ่มตรวจสอบภายในระดับกระทรวงคมนาคม

กลุ่มพัฒนาการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ สำนัก

งานปลัดกระทรวงคมนาคม

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวง  
คมนาคม

กวีวง รอบคอบ

กวีพันธ์ เรืองผกา

ก่อเกียรติ บูรณะวิทย์

กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม

กองการเจ้าหน้าที่ สำนักงานปลัดกระทรวง  
คมนาคม

กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม

กองทะเบียนเรือ กรมการขนส่งทางน้ำและ  
พาณิชยนาวี

กองนำร่อง กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี

กองแผนงาน สำนักปลัดกระทรวงคมนาคม

กองสารนิเทศ กระทรวงคมนาคม

กัญญา ศิลปอาชา

กัญญามาศ-พ.ต.ท.วิวัฒน์

กัปตัน ณรงค์ กาญจนวิโรจน์

กัปตัน นรหัช พลอยใหญ่

กัปตัน ประวิตร-ชารทิพย์ ชินวัตร

กัปตัน พอพงษ์ สรรพกิจ

กัปตัน พิศาล ฉายากุล

กัปตัน มนต์รี จำเรียง

กัปตัน วีระชัย-นันทิยา ศรีภา

กัปตัน ศิริศักดิ์ วัชรสุนทร

กัปตัน สะอาด ศบสาตราสาร

กัปตัน อภิชัย แสงศศิ

กัปตัน อภินันท์-ภาณี สุมมะเสรมณี

กัปตัน โอภาส เพชรมณี และครอบครัว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การรถไฟแห่งประเทศไทย

การถม-เพิ่มพูน กิตติสถาพร

กำธร วังอุดม

ไกรสร พรสุธี

ขจร วิมลพันธุ์

ขรรค์ ประจวบเหมาะ

ขรรค์ชัย บุนปาน

ข้าราชการกองตรวจเรือ กรมการขนส่งทางน้ำและ  
พาณิชยนาวี

คณะกรรมการ การท่าเรือแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการ การรถไฟแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการกฤษฎีกา คณะที่ 4

คณะกรรมการบริษัทขนส่ง จำกัด

คณะแขวงการทาง ประจวบคีรีขันธ์ (หัวหิน)

คณะครู Early 2547 รร.หอวัง

คณะผู้ตรวจการราชการกระทรวงคมนาคม

ครอบครัวศรีกิจการ

ควรรัก-กลอเรีย ศรีกิจการ

คัมภีร์ แก้วเจริญ

คำนวณ ชโลปถัมภ์  
คุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์  
คุณหญิงธิดา พงษ์พานิช  
งามนิตย์ สมบัติพิบูลย์ บมจ.การบินไทย  
จาตุรนต์ ฉายแสง  
จารึก-กนกพร อนุพงษ์  
จิตตรา ศรีรุ่งเรือง  
จิตพันธ์ ประกอบพร  
จุฬามาศ ศิริวรรณ  
เจต-ดร.เขมสิริ ประภามนตรีพงศ์  
ใจแก้ว-โชติกะพุก กณะ  
เฉลิมไทย ญาณภีร์  
เฉลียว-พญ.ลดาวัลย์ สุวรรณกิตติ  
ชลอ-ปาริชาติ คชรัตน์  
ชะวาลัทธ ชินธรรมมิตร (แจ็กกี้)  
ชัยรัตน์ สงวนชื่อ  
ชัยศักดิ์ อังค์สุวรรณและภริยา  
ชัยสวัสดิ์ กิตติพร ไพบูลย์  
ชาติรี จิววัฒนกุล  
ชาติศิริ-ฉันทิรา โสภณพนิช  
ชูศักดิ์ อิศวแมนะกุล  
เชาว์-ศ.สร้อยตระกูล อรรถมานะ  
เชิดชู ปานบุญห้อม  
ฐิระวัตร-พลเรือตรีหญิง นิตย์ กุลละวณิชย์  
ณรงค์-กาญจนาวรรณ พรหมลัทธิโก  
ณรงค์-ศุติมาศ สุทธิสัมพันธ์  
ณัฐชาติ จารจินดา  
ณัฐวุฒิ ประเสริฐสุวรรณ  
ดร.ทนาง พิทยะ  
ดร.ประสิทธิ์-วันทนีย์ คำรงค์ชัย  
ดร.ไพศาล จันทรวงศ์  
ดร.สันติภาพ เตชะวณิช  
ดร.อดิศร เพียงเกษ  
ดร.อมร-มุกดา จันทรสุมบูรณ์  
ดร.โอฬาร ไชยประวัติ  
พลตรี สม สารทูลทัต  
ศิษย์เก่าจุฬาลงกรณ์  
ดิเรก คล้ายสุวรรณ  
คุณหญิง สารีบุตร  
คุณหญิง-คุณหญิงวรรณ เรืองรุจีจะ

ตระกูล วินิจฉัยภาค  
ไต้เจ้าเศรษฐกิจ นสพ.แนวหน้า  
ไทรรัตน์ วิริยะศิริกุล  
ถวัลย์รัฐ อ่อนศิระ  
ทรงชัย มานวรงค์ชัย  
ทรงธรรม-นิรมล เทียงตรง  
ทักษพล-จริยา เขียมวิจิตร  
ทัศนัย สุทัศน์ ณ อยุธยา  
เทพรักษ์ เหลืองสุวรรณ  
เทิดศักดิ์ เศรษฐมานพ  
ธงชัย เตชะเสน  
ธนิษฐ์-คุณหญิงเทวี เขียวนวนนท์  
ธรรมบุญ-คุณหญิงรังสีมา หวังหลี  
ธวัชชัย เผ่าเหลืองทอง  
ธวัชชัย-เนตรชนก ทวีศรี  
ธีรยุทธ ทูมมานนท์  
ธีระชัย-วิภา ออแก้วหัทธมงคล  
ธีระนันท์ รักตะบุตร-ดร.สงกรานต์ อักษร  
ธีระพล ถาวรสุกเจริญ  
ธีระชานนท์ เขียมวิจิตร  
น.พ.ประสงค์ บานชื่น และครอบครัว  
น.ดร.อนเนชา-พชร เผ่าพานิชย์  
นทลีน กรู๊ป  
น.พ.มารุต มัสยวานิช  
นพดล พงษ์ไพโรจน์  
นพดล วิชยานันต์  
นพดล-กุลศลิน เจริญศิริภรณ์  
นภาพร ดีฉ่ำ  
นริษฐ-สุวัฒนา ทองนพเนื้อ  
นสพ.โพสต์ทูเดย์  
นอ.อำนาจ-สมพร หาญสุร  
นักบินการบินไทย  
นาวาตรี บวร บรรเท็ง  
นิกร จำง  
นินนาท ไชยธีรภิญโญ  
พุทธิสต์ชัย นามเดช  
บ.เค.อาร์.ซี ทรานสปอร์ตแอนด์เซอร์วิส  
บ.ทรานส์คอนซัลท์ จก.  
บ.ไทย-อะบาติคูล เซาท์อีสต์เอเชีย จก.  
บ.ธนบุรีประกอบรถยนต์ จำกัด

บ.บางกอกเทเลคอม เอ็นจีเนียริ่ง จำกัด  
บ.พร้อมมิตร เอส เอ เอฟ ที จก.  
บ.เรือควนเจ้าพระยา จำกัด  
บ.สยามริเวอร์ ครุยซ์ จก.  
บ.สีเสงการโยธา (1979) จำกัด  
บ.ออดิโตนิก (ประเทศไทย) จก.  
บ.เอเชีย นารีนเซอร์วิสส์  
บมจ.การบินไทย (PE)  
บมจ.การบินไทยฝ่ายพาณิชย์  
บมจ.ชินคอร์ปอเรชัน  
บมจ.อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์  
บมจ.เอเชีย นารีนเซอร์วิสส์  
บมจ.แอดวานซ์อินโฟร์ เซอร์วิส  
บรรณพจน์-บุษบา ดามาพงศ์  
บรรพต-อัญชลี หงษ์ทอง  
บรรหาร-คุณหญิง แจ่มใส ศิลปอาชา  
บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)  
บริษัท โกลเด้นแพลน จำกัด  
บริษัท จุฑานาวี จำกัด (มหาชน)  
บริษัท เจ้าพระยาท่าเรือสากล จำกัด  
บริษัท ฐานเศรษฐกิจ จำกัด  
บริษัท โตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด  
บริษัท ไทยเดินเรือทะเล จำกัด  
บริษัท ธ.ธนพล จำกัด  
บริษัท ธนบุรีมอเตอร์เซลส์ จำกัด  
บริษัท นามยง เทอร์มินัล จำกัด  
บริษัท มาร์ช จำกัด  
บริษัท โรงแรมท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จำกัด  
บริษัท อีตลไทยมารีน จำกัด  
บริษัท อยู่กรุงเทพ จำกัด  
บริษัท เอ็ม.เอ.เอ็น (ประเทศไทย) จก.  
บริษัท เอเวอร์กรีน คอนเทนเนอร์ เทอร์มินัล  
(ประเทศไทย) จำกัด  
บัญชา ปัตตนาภรณ์  
บางแสน 16 “นกพิราบขาว”  
บุญเกียรติ-ทิพภรณ์ โชควัฒนา  
บุญคดี-วิระดา ปลั่งศิริ  
บุญฤทธิ์ เสาวพฤกษ์  
บุญศักดิ์ เจียมปรีชา  
บุรินทร์ พุทธิพงษ์

ปกรณ์-พนอจันทร์ มาลากุล  
ปกศักดิ์ เศรษฐบุตร  
ประกอบ ตันติยาพงศ์และภริยา  
ประกิด-สตรี ประทีปะเสน  
ประคอง พลหาญ  
ประดิ่ง-บุญเพ็ญ ปรัชญากร  
ประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์  
ประพันธ์ นัยโกวิท และภรรยา  
ประภัตร จงสงวน  
ประเสริฐ บุญสัมพันธ์  
ประเสริฐ-ขนิษฐา กิตติศักดิ์กุล  
ประเสริฐศิริ สุขะวัชรกุล  
ปราณี ศุภระศ  
ปรีดี วังศกาญจน์ และครอบครัว  
ปานแข จุณฉานนท์  
ปามนิตย์ สมบัติพิบูลย์  
ปิยะพันธุ์ จัมปาสุต  
เปรมชัย-คณิตดา วรรณสุด  
ผศ.ดร.ชัชชาติ สิทธิพันธ์ และภริยา  
ผอ.กองวิชาการและวางแผนกรมการขนส่งทางน้ำ  
และพาณิชย์นาวี  
ผอ.มนตรี แสนวิเศษ  
ผอ.โรงเรียนวัดสุทธิวาราม  
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูชีพ ฉิมวงษ์ และครอบครัว  
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรีชา เกาทอง  
ผู้สื่อข่าวกระทรวงคมนาคม  
ผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายพัฒนาบุคลากร การบินไทย  
เผชิญ ไพโรจน์ศักดิ์  
ฝ่ายกฎหมายคมนาคม สำนักคณะกรรมการ  
กฤษฎีกา  
ฝ่ายการพาณิชย์สินค้าและไปรษณียภัณฑ์  
บ.การบินไทย จำกัด (มหาชน)  
ฝ่ายขาย บ.การบินไทย จก. (มหาชน)  
ฝ่ายบริการลูกค้าภาคพื้น (BK)  
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และคุณหญิง  
พ.ต.อ.สมพงษ์-กนกทิพย์ สิทธิโชคพันธ์  
พงษ์ศักดิ์ ชิวรัตน์  
พงษ์ศักดิ์ รัตพงศ์ไพศาล  
พงษ์ศักดิ์-กมลทิพย์ พยัมิเชียร  
พจน์ ไทยสวัสดิ์

พชร-พิศवास ยุติธรรมดำรง  
พยาบาล 2/5 สถาบันโรคทรวงอก  
พรทิพย์ จਾਲะ  
พรพินิจ พรประภาและครอบครัว  
พระครูพิสุทธ์ บุญสาร  
พล.ต.ท.นิสสัย-เอืออารีย์ บุญศิริ  
พล.ต.อ.จำลอง-จงกล เอี่ยมแจ้งพันธ์  
พล.ต.อ.นพดล-ชูชื่น สมบูรณ์ทรัพย์  
พล.ต.อ.วิเชียร-กิ่งดาว พจน์โพธิ์ศรี  
พล.ร.อ. ไกรเทพ-วัฒนา ภมรบุตร  
พล.อ.ต.จตุลธัญญา แสงงำพาลและครอบครัว  
พล.อ.ต.ธีระฉัตร ผลากุล  
พล.อ.ต.สุเมธ โพธิ์มณี  
พล.อ.ต.หญิงวิมล-คร.ศุภชัย ลิมปิสวัสดิ์  
พล.อ.ท.สุกัญญา สุวรรณทัตและภริยา  
พล.อ.บัณฑิตย์และ คุณหญิงปานทิพย์  
พลาขอรินุสนีย์  
พล.อ.รณชัย ศรีสุวรรณันท์และภรรยา  
พล.อ.วิจารณ์-รศ.สุภา ปานเจริญ  
พล.อ.อ.ณรงค์ศักดิ์-เพียงมาศ สังขพงศ์  
พล.อ.อ.ทองเลื่อน-ผศ.สุขสมร ประพัฒน์ทอง  
พล.อ.อักรชัย-สุนิดา สกลรัตน์  
พลตรี ธีรนาถ-จันทร์ทาทิพย์ ทิพย์จันทร์  
พลตำรวจตรีสุรสิทธิ์ สังขพงศ์  
พลตำรวจเอก ประทีก-จรัญวดี รมยานนท์  
พลโท ไตรรัตน์ ปิ่นมณีและภริยา  
พลโท พระพล-พัชรี รักเรียนรบ  
พลเรือเอก ณรงค์-คุณหญิงพันทิพา ยุทธวงศ์  
พลเรือเอกประเสริฐ-เอือทิพย์ บุญทรง  
พลเอก ชูชาติ พรหมพระสิทธิ์  
พลเอก ทวีศักดิ์-เนตรนารี หนูหนักดี  
พลเอก สมชัย สมประสงค์และภรรยา  
พลเอกเกรียงไกร-นงคราญ เจริญศิริ  
พลเอกชยันนท์ เจริญศิริ  
พลเอกนิพนธ์-คุณหญิงสุมาลี ภาวีณินิตย์  
พลเอกบุรี-ยุพาพันธ์ มนต์ไทรเวศย์  
พลเอกเลิศรัตน์-มยุรพันธ์ รัตนวานิช  
พลเอกวิจิต-พลตรีหญิงจุไรภัทร ยาทิพย์  
พลเอกวิโรจน์-คุณหญิงลักขณา แสงสนิท  
พลเอกสุจินดา-คุณหญิงวรรณิ คราประยูร

พลเอกอู๊ด-พลตรีหญิง วรนุช เบื้องบน  
พวงเพ็ชร ชุนละเอียด  
พีชนี จันทร์น้อย  
พาณิชย์การสันติราษฎร์ รุ่น 1  
พิชัย ภูพิชญ์พงษ์  
พิเชฐ มั่นคง  
พิศมัย จันทร์อุเบกษา  
พุดพิงค์ ปราสาททอง โอสธ และภริยา  
พุทธิศักดิ์ นามเดช  
เพื่อน นิติฯ มธ.08  
เพื่อนๆ บคท.  
โพธิพงษ์-ยุพา ลำท่า  
ไพบูลย์ พิมพ์พิสิฐถาวร  
ไพศาล สุทธิเดชและครอบครัว  
ภูมิธรรม เวชยชัย  
ม.ร.ว.กำนุนเทพและคุณอนงค์ เทวกุล  
มณฑิยา กุลธำรง  
มนัส คำภักดี  
มนัส รัตนสังฆธรรม  
มหิดล-ราศรี จันทร์างกูร  
มารุต ศิริโก  
มูลนิธินักเรียนเก่ามัธยมหอวังแห่งจุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย  
มูลนิธิเพื่อพัฒนานักเรียนหอวัง  
แม่ชีบุญศรี ตั้งวัฒนกุล  
แม่ชีสมจิตร ควรวลัย  
ไมตรี ศรีนราวัฒน์  
ยงยศ ป่าละนดีเสนา  
ยีนหยัด ใจสมุทร  
ยุทธนา ทัฬหเจริญ  
เยาวภา วงศ์สวัสดิ์  
ร.ท.วีรชัย ศรีภาและภริยา  
รณยุทธ ตั้งรวมทรัพย์  
รวีพร คูหิรัญ  
รศ.ดร.รุ่งเรือง พิทยศิริ  
รศ.มานพ พงศทัตและครอบครัว  
ร้อยตำรวจเอกจร เทศมาลา  
รังสิมันต์ โมกขะสมิต  
รัชชา ภมรมนตรี  
ร้านเพชรคุณเจียบ

เร็กซ์คัลด์ กัลยาณชาติ  
เรือเจ้าพระยา ปรีนเซส  
เรือเจ้าพระยาครุยส์  
เรือตรี ปรีชา เพ็ชรวงษ์  
เรืออากาศเอกหม่อมหลวงยอม งามรณ  
โรงเรียนหอวัง  
โรงแรมริเวอร์ไซด์ กรุงเทพฯ  
โรงแรมแม่น้ำริเวอร์ไซด์  
วปรอ.388  
วรชาติ เพชรนนทวงศ์  
วรรณพ พรประภา  
วสิงห์ กิตติกุล  
วัฒน์ชัย-สายอรุณ ไชยสาส์  
วันนิวัติ-จิรพันธ์ ศรีไกรวิน  
วิชัย คำคง  
วิชัย ชูณหาวชิร  
วิชัย ประทีปปรีชา  
วิชัย ลักษณ์เกียรติ  
วิชัย-เอมอร รักศรีอักษร  
วิชา ชาลนคร  
วิชาญ คณากุลสวัสดิ์  
วิชาญ-สายพิน พหลโยธิน  
วิชุด-ชลีกร สุรพงษ์ชัย  
วิเชียร เอมประเสริฐสุข  
วิทยา บุรณศรี  
วิทยา ยาม่วง  
วิทวัส บุญญสถิตย์  
วิทูร ทวีสกุลชัย  
วินัย ทองแดง  
วิรัตน์ โชคคหิตวัฒน์  
วิโรจน์ ดาวเรือง  
วิโรจน์ พรหมโชติชัย  
วิลาศ สิงหวิสัย  
วิวัฒน์ เลหาพนรังษีและครอบครัว  
วิเศษ จูภิบาล  
วิษณุ ดันเรื่องศิลป์  
วิสุทธิ-นันทิยา มนตรีวัต  
วิสุทธิ-ฤดีมน ศรีสุพรรณ  
วีระศักดิ์ อุดรินทร์  
วุฒิพันธ์-ปิยะธิดา วิชัยรัตน์

ศ.ดร. คำรบถักษ์ สุรัสวดี  
ศ.ดร. บวรศักดิ์ อวรรณโณ  
ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์  
ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิชและภรรยา  
ศ.นพ.ปิยะสกล-พญ.สมศิริ สกลสตาษาทร  
ศ.มารุต-คุณหญิงพันธิพา บุญนาค  
ศ.ศุภชัย-กัลยาณี พิศิษฐวานิช  
ศรีเมือง เจริญศิริ  
ศรีสุข จันทรางศู  
ศิริชัย วุฒิชรรม  
ศิริชัย-สร้อยทิพย์ ไตรสุทธิ์  
ศิลป์ชัย จารุกเกษมรัตน์  
ศุภโชค เลี่ยมแก้ว  
ศุภรัตน์ ควพัฒน์กุล  
ศุภฤกษ์ ดันศรีรัตนวงศ์  
ศุภกิตตา สมศิริ  
ศูนย์ควบคุมจราจร และความปลอดภัยทางทะเล  
กรมขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี  
ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศกรมบัญชีกลาง  
ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร  
สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม  
ศูนย์ฝึกพาณิชยนาวี กรมการขนส่งทางน้ำและ  
พาณิชยนาวี  
ศูนย์พัฒนาและบำรุงรักษาρό่งน้ำที่ 1 (อยุธยา)  
กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี  
ศูนย์สร้างและบูรณะสะพานที่ 3 ปทุมธานี  
ส.ส.เฉลิมชัย จีนะวิจารณะ  
ส.ส.เผด็จชัย สะสมทรัพย์  
ส.ส.พินิจ จันทรสุนทร  
ส.ส.ภูวนิดา คุณผลิน  
ส.ส.วิเชษฐุ์ เกษมทองศรี  
ส.ส.สามารถ แก้วมีชัย  
สถาบันพยาธิวิทยากรมการแพทย์  
สถาพร-พุทธชาติ ราชปรีชา  
สบชัย สตรูแสง  
สมใจนึก เองตระกูล  
สมชัย สวัสดิ์ผล  
สมชาย จารุกเกษมรัตน์  
สมชาย วงศ์สวัสดิ์  
สมชาย สร้อยทองและครอบครัว

สมบัติ เลขาพงศ์ชนะ และภริยา  
สมบัติ-สุจิวรรณ อุทัยสง  
สมบูรณ์ ฉายาวิจิตรศิลป์  
สมประสงค์ บุญยะชัย  
สมพงษ์ สระกวี  
สมยศ ถิลาปัญญาเลิศ  
สมศักดิ์ เตชะพิศาล  
สมศักดิ์ ปรีศนานันทกุล  
สมศักดิ์ ห่มม่วง  
สมศักดิ์ วัฒนชีวินโปกรณ์  
สมหมาย สุวรรณวงศ์  
สมาคมเจ้าของเรือไทย  
สมาคมเจ้าของและตัวแทนเรือกรุงเทพฯ (BSAA)  
สมาคมชาวกรุงศรีอยุธยา  
สมาคมต่อเรือและซ่อมเรือไทย  
สมาคมนักเรียนเก่าเดินเรือพาณิชย์  
สมาคมนักเรียนเก่าปานะพันธุวิทยา  
สมาคมนักเรียนเก่ามัธยมหอวัง แห่งจุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย  
สมาคมผู้ปกครองและครู โรงเรียนหอวัง  
สมาคมผู้ประกอบการท่าเทียบเรือสินค้า และ  
คอนเทนเนอร์ (TICTA)  
สมาคมผู้ประกอบการรถโดยสารประจำทาง  
สมาคมเรือไทย  
สมาคมหนังสือพิมพ์ส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย  
(ส.ภ.ท)  
สมาพันธ์ เลิศวงศ์รัฐ  
สรินทร ธนพุทธิ  
ส่วนตรวจทำสำนักความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม  
ทางน้ำ  
สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการบินไทย  
สันติ ภูริเวชคุณากร  
สาธิต อุไรเวโรจนาการ  
สามารถ-พรณี ยลภักย์  
สาโรช-เจน-จิบ สว่างฤทธิ์  
สำนักก่อสร้างสะพาน กรมทางหลวงชนบท  
สำนักกิจการระหว่างประเทศ สำนักงานปลัด  
กระทรวงคมนาคม  
สำนักงานก่อสร้างสะพานกรมทางหลวงชนบท  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 6 สาขา

สมุทรปราการ  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำ สาขาเชียงราย  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำ สาขาเชียงใหม่  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 2 สาขาลพบุรี  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 3 สาขา  
สมุทรสงคราม  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 3 สาขา สมุทรสาคร  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 6  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 6 จ.พังงา  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 6 สาขาชลบุรี  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 6 สาขาตราด  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 6 สาขาพัทธยา  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 6 สาขาระยอง  
สำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 3 สาขา นครปฐม  
สำนักงานขนส่งทางน้ำที่ 3 สาขา ประจวบ  
คีรีขันธ์  
สำนักงานทางหลวงที่ 15 (สงขลา)  
กรมทางหลวง  
สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม  
สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ  
และการสื่อสาร  
สำนักงานรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม  
สำนักทางหลวงที่ 2 (แพร่) และแขวงทางใน  
สังกัด  
สำนักทางหลวงที่ 3 (สกลนคร) กรมทางหลวง  
สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร  
สำนักแผนงาน สนข.  
สำนักพัฒนาและบำรุงรักษาทางน้ำกรมการขนส่ง  
ทางน้ำและพาณิชย์นาวี  
สำนักมาตรฐานงานทะเบียนและภาษีรถ  
สำนักเลขานุการ คณะกรรมการ การท่าเรือแห่ง  
ประเทศไทย  
สำนักเลขานุการ บ.การบินไทย จก. (มหาชน)  
สำนักเลขานุการกรม กรมการขนส่งทางน้ำและ  
พาณิชย์นาวี  
สำนักอุทธรณ์เงินค่าทดแทน สำนักงานปลัด  
กระทรวงคมนาคม  
สิทธิชัย-ศิริวรรณ ไกรสิทธิศิรินทร  
สินธพ สิริสิงห  
สีมา สีมานันท์

สุกัญญา ประจวบเหมาะ  
สุจริต-อัจฉรา ปังนิมนันท์  
สุทธิเกียรติ จิราธิวัฒน์  
สุทัศน์ สุตันไชยนนท์  
สุธรรม จิตรานูเคาระห์  
สุนที อิศวพรชัย  
สุพจน์ คำภีระ และภรรยา  
สุพจน์ ทรัพย์ล้อม  
สุภา ปิยะจิตติ  
สุรัชย์ ธารสิทธิ์พงษ์  
สุรนนท์ เวชชาชีวะ  
สุรพงษ์ รงศิริกุล  
สุรพล มีเสถียร  
สุรวุฒิ ทรุยานนท์  
สุริยะ จีรุงเรืองกิจ  
สุวคนธ์ นะวงส์  
สุวัฒน์ อิศวทองกุล  
สุวิทย์ ฉัตรวิจิตรกุล  
เสนห์ ขาวโต  
หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ  
หลานต้อม,ปลา,ต้น

องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)  
อดิศักดิ์-จิรนนท์ ภู่วราวุฒิปานิช  
อดุลย์ วินัยแพทย์  
อนันต์ นิลมานนท์  
อนันต์ ภูสิทธิกุล  
อนุชา นาคาศัย  
อนุวัฒน์ รามศิริ  
อนุศักดิ์ อินทรภูวศักดิ์  
อเนก ทับสุวรรณ  
อรุณ เดี่ยวพานิช  
อรุณ วิชกิจ  
อรุณี ภิญญาวัฒน์  
อัญชลี ชวนิชย์  
อาลัยรักจาก โกเหลียง ภูเก็ต  
อิทธิ ศิริลัทธยากร  
อุคม ไกรวัตนุสสรณ์  
อุคม บุญช่วย  
อุทัย จันทิมา  
อุทัย-กนกพร อรรถสราภรณ์  
ฯพณฯคุณหญิง สุดารัตน์ เกษราพันธุ์



นอกจากรายนามผู้ที่กล่าวมาแล้วนี้  
หากมีรายนามของท่านหนึ่งท่านใดที่ร่วมทำบุญในงานสวดอภิธรรมศพ  
นายศักดิ์ ศารทูลทัต  
ตกหล่น หรือมีการสะกดนามของท่านผิดพลาดไป  
ทางเจ้าภาพต้องกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ครอบครัวศารทูลทัต



## บทส่งท้าย

...ภาพที่เคยเห็น

...สิ่งที่เคยได้ยิน

...ความรู้สึกที่เคยได้สัมผัส

...ความรักที่มีให้ต่อกันและกันของครอบครัว

เมื่อนึกทบทวนนับแต่จำความได้ลูก ๆ เห็นป่าอยู่กับคุณแม่ที่บ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใกล้คลองมหาชัย หลังจากที่การอำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยปลูกบ้านอยู่บริเวณเดียวกับบ้านคุณตา คุณยาย (มังกร – โกลย ธีระศรี) ลูกเคยเห็นป่าทำงานอยู่ที่ในวังจันทร์เกษม (หรือวังหน้าในสมัยอยุธยา) ซึ่งที่ทำงานอยู่ไม่ไกลบ้านห่างกันไม่ถึง ๑ กิโลเมตร

ทุกเย็นจะได้ยินเพลงไทยเดิมจากวิทยุที่บ้านเป็นประจำ เพราะป่าเมื่อถึงบ้านแล้วจะเปิดวิทยุ ในสมัยนั้นจะมีเพลงไทยเดิมเปิดเป็นประจำทุกวัน ซึ่งหาไม่ได้แล้วในทุกวันนี้ จากที่ได้ฟังเพลงไทยเดิมทุกวันก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ลูกได้รู้จักและรักเพลงไทยเดิม เพราะมีความผูกพันมาตั้งแต่เด็ก

เมื่อลูกยังเล็กจะพบแต่คุณปู่ คุณย่า และพี่น้องป่า คือ คุณลุงสิงห์ คุณลุงสมบุญ และอาศรี ส่วนพี่ ๆ คนอื่นของป่าเคยได้รู้เพียงจากคุณแม่เล่าให้ฟัง กับภาพในวัยเด็กของป่ากับพี่น้อง และจากคำบอกเล่าเรื่องที่คุณแม่เล่าให้ฟังจะรู้สึกว่าคุณแม่มีความเคารพรักพี่ ๆ ของป่ามาก และจากสิ่งนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งแห่งความผูกพันระหว่างญาติพี่น้องสายคุณปู่ สกฤตสารทูลทัต และสายคุณย่า สกฤต ชื่นตระกูล จนมาผูกพันกับสกฤต ธีระศรี ของคุณตา และสกฤต ชันธุสิทธิ ของคุณยาย ซึ่งทุกสกุลล้วนเป็นคนอยุธยาในละแวกวัดป่าโค บ้านไผ่ บางปะหัน

ในตอนนั้นในความรู้สึกสมัยเป็นเด็กจะเห็นคุณปู่เป็นคนตรง เจ้าระเบียบ และค่อนข้างดุ มิใช่เร็วเหน็บฝ่าไว้กำกับความซนของหลาน บางวันป่ากับคุณแม่จะบอกให้ลูกไปเยี่ยมคุณปู่ คุณย่าที่แพที่หน้าโรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ แต่จะไม่ยอมค้าง พอดกเย็น พอดคุณย่ารดน้ำผักที่ปลูกอยู่ริมตลิ่ง ก็จะวิ่งหนีกลับบ้านที่หลังที่ว่าการอำเภอ แต่ก็ไม่ได้ลืมให้คุณย่า

กอดก่อน คุณย่าจะรักและเอ็นดูป่ามาก ซึ่งมีข้อพิสูจนส่วนหนึ่งที่ป่าเคยเล่าให้ฟังว่า ในวันที่ที่คุณย่าถึงแก่กรรมที่กรุงเทพฯ ที่บ้านคุณลุงหมอ (พลตรีนายแพทย์สมบุญฯ) ป่าไปราชการที่จังหวัดสุรินทร์ เช้าวันนั้น คุณย่าไปกระตุกป่าจนตกเตียง แล้วพูดว่า “หลวยกลับบ้าน” ป่าจึงรีบเดินทางกลับกรุงเทพฯ โดยไม่มีใครบอก เมื่อถึงกรุงเทพฯ ถึงได้ทราบว่าคุณย่าถึงแก่กรรมแล้ว จากคำบอกเล่าของป่าในเรื่องนี้ มีอาจเป็นอื่นได้ นอกจากความรู้สึกผูกพันที่จะมีระหว่างกันเท่านั้น เมื่อคุณย่าถึงแก่กรรมแล้ว จึงมีเหตุที่ได้แสดงถึงความรู้สึกผูกพันที่มีต่อป่าออกมาดังกล่าว ซึ่งเรื่องเช่นนี้จะมีความรู้สึกเด่นชัดในท่านที่มีโอกาสสัมผัสในเหตุการณ์นั้น ๆ

ในช่วงที่ลูกยังเด็กยังไม่อาจเข้าใจอะไรได้มาก แต่ก็ได้เห็นในช่วงที่ป่าย้ายไปทำงานที่กรุงเทพฯ เดินทางเข้าไป เย็นกลับโดยทางรถไฟเป็นประจำทุกวัน คุณแม่เห็นความลำบากของป่าจึงได้มาสร้างบ้านอยู่ที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๐ ที่ซอยลอยมา บริเวณสะพานควาย ลูกทุกคนมาอยู่ด้วย ยกเว้นค้อย (จิราภรณ์) ยังอยู่กับคุณตา คุณยายที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชีวิตการทำงานของป่าที่ถูกเห็นจะเป็นคนตรง และการพูดของป่าจะพูดตรง ๆ ไม่อ้อมค้อม ไม่เคยมีจิตคิดไม่ดีกับใคร เพื่อนและลูกน้องของป่าจะเข้าใจกันดี แต่สิ่งที่เห็นเป็นปัญหาในบางครั้งในความเข้าใจกับผู้บังคับบัญชา เนื่องจากป่าเป็นคนไม่ยอมทำหากว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ภาพนี้ลูกมีโอกาสได้ทราบได้เห็นทั้งคุณปู่ คุณลุงสิงห์ และคุณลุงสมบุญ ที่มีลักษณะไม่แตกต่างกัน ในชีวิตรับราชการของท่านที่จะไม่ยอมทำในสิ่งผิด และในชีวิตราชการของ ทั้ง ๔ ท่าน ลูกเห็นและทราบอย่างชัดเจนว่าท่านเจริญก้าวหน้าในชีวิตราชการด้วยความสามารถของท่านเองโดยแท้ แม้จะไม่ได้รับโอกาสเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่งให้ก้าวหน้าตามที่ควรจะได้แต่ทั้ง ๔ ท่านก็ไม่เคยที่จะไปทำด้วยประการใด ๆ ที่จะให้ได้มา เพราะท่านถือยิ่งในเกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นตนของตนเอง ส่วนป่านั้น ลูกเองก็ได้เห็นในช่วงท้ายของชีวิตรับราชการ ผู้ที่อาวุโสน้อยกว่าได้ก้าวหน้าไปข้างหน้ากว่าป่า แม้แต่เมื่อครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบราชการจากชั้นมาเป็นระดับ ตำแหน่งที่ป่าควรจะได้ระดับ ๕ แต่กลับเป็นของคนที่อาวุโสน้อยกว่า จนป่าต้องเกษียณอายุราชการเพียงระดับ ๔ (ซึ่งความเป็นข้าราชการชั้นโทยังดูมีศักดิ์ศรีกว่า) สิ่งเหล่านี้ได้สะสมในความคิดของลูกมาตลอดที่จะหาคำตอบว่า **“ความเป็นธรรม ในชีวิตข้าราชการนั้นอยู่ที่ใด”**

แต่ชีวิตที่ป่าจะภูมิใจมากที่สุดคือ ชีวิตคู่ของป่ากับคุณแม่ เพราะคุณแม่กับป่ารักกันมาก คุณแม่จะดูแลปรนนิบัติป่าอย่างเช่นภรรยาที่ดี สม่่าเสมอมาโดยตลอดมิได้ขาดจนถึงวันที่คุณแม่จากไปคุณแม่ก็ยังมีความเป็นห่วงป่า เพราะในตอนเช้าในวันที่คุณแม่ถึง

แก่กรรม (ขณะรักษาตัวอยู่ในห้อง CCU โรงพยาบาลพระมงกุฎ) ป้ายื่นอกกำลังกายอยู่ที่หน้าบ้าน ซึ่งตอนหลังได้ย้ายมาอยู่ที่ถนนสุทธิสารวินิจฉัย ป้าเห็นมีแสงขาวเป็นทางยาวไปจากหน้าบ้านเข้าไปที่ห้องนอนของคุณแม่ ๒ ครั้ง มาทราบหลังจากนั้นในวันที่คุณแม่ถึงแก่กรรมว่า เมื่อตอนเช้ามืดวันนั้น คุณแม่หัวใจหยุดเต้นหลายครั้ง คุณหมอได้ปั๊มหัวใจคุณแม่ฟื้นขึ้นมาทำให้ลูกเข้าใจได้ว่า ในช่วงขณะที่หัวใจหยุดเต้นดวงจิตของคุณแม่ได้กลับมาบ้านด้วยความรัก และห่วงใยป้า

ทำไมลูกถึงคิดอย่างนี้ เพราะภาพที่ลูกได้เห็นมาโดยตลอดถึงความรักที่คุณแม่มีต่อป้า ในช่วงท้าย ๆ ชีวิตของคุณแม่ที่บ้านในซอยสุทธิสารฯ ตอนเย็นหลังทานข้าวแล้ว คุณแม่กับป้าจะมานั่งที่ม้านั่งระเบียงหน้าบ้าน ลูกเห็นสายตาที่คุณแม่มองป้าด้วยความรักความผูกพันอย่างมาก แต่แฝงไปด้วยความเศร้า เพราะคุณแม่รู้ตัวดีว่าโรคหัวใจที่รุมเร้าคุณแม่ในขณะนั้นอยู่ในขั้นใด (หากเป็นสมัยนี้ซึ่งวิทยาการทางแพทย์โรคหัวใจก้าวหน้ามาก คุณแม่คงจะไม่จากเราไปเร็วอย่างนี้) ลูกมองแล้วก็รู้สึกด้วยความเศร้าที่แฝงอยู่ในสายตาของคุณแม่แล้วลูกเองเล่าที่มองภาพนั้นแล้วจะรู้สึกเศร้าและเหงายิ่งกว่าเพียงใด มาจนบัดนี้กว่า ๒๔ ปีแล้วที่ลูกยังจำภาพนั้นได้ติดตา

อยู่ที่บ้านที่กรุงเทพฯ ตั้งแต่บ้านหลังแรกที่ซอยลอยมา จนมาอยู่ที่ซอยสุทธิสาร เมื่อป้าไปทำงานต่างจังหวัดที่ป้าต้องออกตรวจบัญชีตามสำนักงานสหกรณ์ต่างๆ เป็นประจำปีละประมาณ ๖ เดือน โดยจะไป ๓ - ๔ จังหวัด บางครั้งคุณแม่ก็จะตามไปด้วยกับป้า เพื่อพักผ่อนและปรนนิบัติป้า ภาพในหนังสือนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ลูกเลือกมาเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงความรัก ความผูกพัน และความสุขของป้ากับคุณแม่ที่มีเมื่ออยู่ด้วยกัน จนวันที่คุณแม่ต้องจากป้าไปก่อน ภาพเหล่านั้นได้สะท้อนให้ลูกได้เห็นภาพเก่า ๆ ตั้งแต่ป้าและคุณแม่แต่งงานกันเมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๘๔ เห็นภาพคุณแม่พูนำขันหมากแต่งงานไปที่บ้านคุณตา คุณยายที่อยู่หลังวัดเสนาสนาราม เห็นภาพป้ากับคุณแม่ถ่ายภาพเป็นที่ระลึกที่คุ้มขุนแผน วังโบราณ และภาพคู่ที่ป้ากับคุณแม่ถ่ายร่วมกันไว้ในวันนั้น เป็นภาพของสองหนุ่มสาวที่แวววาวด้วยประกายแห่งความรักที่มีต่อกันและกัน แม้แต่วันที่ป้ากับคุณแม่ไปเที่ยวกันที่ต่างจังหวัด และมีภาพหนึ่งที่เห็นคือป้ากับคุณแม่เล่นน้ำทะเลที่เกาะสมุย และภาพป้ากับคุณแม่ที่ลูกน้องป้าได้ถ่ายเมื่อป้าขึ้น โอบกอดคุณแม่มองออกไปยังทะเลอันกว้างอยู่ข้างหน้า ภาพนั้นแม้จะเป็นภาพขาวดำแต่เป็นภาพที่แสดงอารมณ์ของป้ากับคุณแม่ และบรรยากาศยามเย็นวันนั้น ที่แม้วันนี้ที่เห็นยังคงประทับใจ

ลูกเอง ณ วันนี้ก็ได้แต่นึกถึงภาพเก่าๆ ที่ได้เห็นมาตั้งแต่เด็ก จนถึงวันนี้เข้าไปถึงวันที่ใกล้กับอายุที่คุณแม่ได้จากไปแล้วเมื่ออายุเพียง ๖๒ ปี ณ วันนี้ในความรู้สึกของลูก ลูก

ได้สนองพระคุณของท่านทั้งสองได้อย่างสมบูรณ์ โดยได้ผูกความรักของป้ากับคุณแม่ที่มีต่อกันไว้ในหนังสือเล่มนี้ ด้วยภาพ ด้วยคำที่พรรณนาเพียงเพื่อบอกไว้เพื่อรำลึก เพื่อไว้เป็นอนุสรณ์ของความรักระหว่างป้ากับคุณแม่ ระหว่างป้า – คุณแม่กับลูก ซึ่งก็ต้องเดินไปตามทางเดียวกันไม่วันใดก็วันหนึ่ง อันเป็นสังขารของชีวิตตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า เมื่อมีเกิด ก็มีแก่ มีเจ็บ และมีตาย เป็นของธรรมดา แม้จะไม่อาจกำหนดได้ในการเกิดในภพหน้า แต่หากมีจริงลูกเองยังหวังเป็นลูกของป้า – คุณแม่อีก เพราะยังมีอีกมากที่ลูกอยากตอบแทนพระคุณของป้า – คุณแม่ ที่อดทนและพยายามส่งเสียเลี้ยงดูให้พร้อมด้วยการศึกษาที่สมควรแก่ฐานะจนลูกได้ทำงาน และทุกครั้งที่ป้า คุณแม่เห็นความสำเร็จของลูกๆ ไม่ว่าจะจบการศึกษาหรือได้รับความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ลูกเองนั้นเป็นสุขที่สุดที่ได้เห็นใบหน้าของท่าน ที่ได้แสดงถึงความภูมิใจ ความรู้สึกที่สมหวังและความสุขเพียงลูกได้เห็นแค่นั้นก็เป็นรางวัลชีวิตของลูกที่รู้สึกว่ามีโอกาสตอบแทนพระคุณได้ส่วนหนึ่ง นอกเหนือจากสิ่งอื่นๆ ที่ลูกจะสามารถให้ได้

## ก่อนจบ

ในช่วงท้ายของชีวิตป้า ต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลอยู่หลายครั้งด้วยอาการทางปอด อันเป็นผลจากที่ป้าสูบบุหรี่จัดเมื่อครั้งทำงาน ซึ่งป้าได้เลิกสูบบุหรี่เมื่อเกษียณอายุแล้วสัก ๔-๕ ปี แต่ผลนั้นก็ปรากฏเมื่อป้ามีอายุมากขึ้น จึงมีอาการโรคปอดอักเสบ ติดเชื้อได้ง่าย โดยเฉพาะในช่วง ๒ ปีหลังของชีวิตป้า ต้องเข้าออกโรงพยาบาลเป็นประจำ จนครั้งหลังสุดต้องอยู่รักษาตัวที่โรงพยาบาลนานกว่าทุกครั้ง ซึ่งคุณหมอทุกโรงพยาบาลที่ป้าเข้ารักษาไม่ว่าโรงพยาบาลอำเภอโคกสำโรง โรงพยาบาลอำเภอบ้านหมี่ โรงพยาบาลโรคทรวงอก (นนทบุรี) ก็ได้ให้ความอนุเคราะห์ดูแลอย่างดี รวมทั้งนายแพทย์วิชัย เทียนถาวร ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ก็ได้ช่วยเหลืออนุเคราะห์เป็นอย่างดีด้วย จนวันสุดท้ายแห่งชีวิตของป้า ซึ่งก่อนป้าถึงแก่กรรม ๒ วัน ป้ารู้สึกตัวว่าสังขารคงจะหมดแล้ว เพราะแสดงอาการสำหยาหน้า (ป้าพูดไม่ได้เพราะต้องเจาะคอให้อาหาร และออกซิเจน) และพูดพอจับความได้ว่าไม่ไหวแล้ว พร้อมกับขอพระจากพี่ปู่ไปกำพนมมืออธิษฐาน จากนั้นป้าจะมีอาการรู้สึกตัวเป็นบางครั้ง จนวันสุดท้ายที่ลูกหลานได้เข้าเยี่ยมป้า จะเห็นป้านอนอยู่ในอาการสงบ มีการตอบรับจากการสัมผัสของลูกหลานบ้างเป็นบางครั้ง จนที่สุดของเวลาที่ป้ามีถึงเวลา ๐๔.๐๐ นาฬิกา ของวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๘ ปากี้จากลูก ๆ หลาน ๆ ไปด้วยอาการสงบ

# ปิดหน้า

ณ บัดนี้ สิ่งสุดท้ายที่ลูกจะทดแทนพระคุณของป้ากับคุณแม่ คือหนังสือเล่มนี้ที่ลูกทำให้ไว้เป็นอนุสรณ์ของชีวิตท่านทั้งสอง ตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตป้าจนแต่งงานกับคุณแม่ซึ่งเป็นช่วงที่มีความสุขในชีวิตของป้ากับคุณแม่ที่อยู่ด้วยกันจนวันสุดท้ายของแต่ละท่าน ภาพป้าที่ประคองกอดคุณแม่มองทะเลที่เกาะสมุย เป็นภาพที่มองแล้วคิดถึงอดีตที่ทั้งสองท่านเคยอยู่ด้วยกันด้วยความสุข จนถึงวันที่คุณแม่ได้จากป้าไปก่อน มาจนถึงวันนี้ ๒๔ ปีแล้วที่คุณแม่ไปรอป้า ซึ่งหากท่านทั้งสองจะมีทิพย์ญาณใดที่เห็นได้ รู้ได้แล้ว ขอให้รู้ไว้ด้วยว่าลูกทำให้แล้ว ซึ่งครั้งหนึ่งลูกได้ทำไว้ให้คุณแม่ ที่ลูกได้เขียนในเจ็ดวันสุดท้ายของชีวิตคุณแม่ได้นำมารวมลงไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันกับหนังสืออนุสรณ์ของป้า แล้วปิดปกเมื่อจบลงด้วยภาพเมื่อครั้งที่ลูกได้พิมพ์ไว้เป็นอนุสรณ์ให้กับคุณแม่ และภาพสุดท้ายที่หน้าท้ายของเล่มนี้เป็นภาพของท่านทั้งสองประคองคู่อยู่ด้วยกันด้วยความรัก โดยหวังว่าสิ่งที่ลูกได้ทำให้ไว้ทั้งหมดนี้ ได้ทดแทนพระคุณของท่านทั้งสอง กับขอให้ผลบุญทั้งสิ้น ทั้งปวงที่ทำมา รวมทั้งจากบุญกุศลของท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ทั้งผู้บังคับบัญชาทุกระดับ กับคู่สมรส ตลอดจนเพื่อน พี่น้องร่วมงาน ร่วมสถาบันการศึกษาที่ได้มาร่วมงาน ร่วมทำบุญ ขอให้อานิสงส์ผลบุญนั้นๆ ได้เป็นผลให้ป้าและคุณแม่ได้อยู่ร่วมกันในสัมปรายภพ ณ ที่แห่งสุขในที่สุดท้ายของชีวิตของท่านทั้งสองตลอดไป

จากลูก ๆ

## เจ็ดวันสุดท้ายของคุณแม่

วันเสาร์ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๔ ประมาณตี ๔ ลูกตื่นขึ้นเพราะเสียงป้อนเรียก ในใจนึกทันทีว่าคุณแม่คงไม่สบายอีกแล้ว เพราะตั้งแต่เดือนเมษายน ๒๕๒๓ คุณแม่เข้า ออกโรงพยาบาลด้วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจไม่ทำงาน ระยะเวลาหลังต้องมีออกซิเจนติดบ้านไว้ คุณแม่เข้าโรงพยาบาลแต่ละครั้ง คุณแม่ก็หายได้กลับบ้านทุกครั้ง คราวนี้ลูกมีความรู้สึกว่าคุณแม่อยู่รักษาตัวสักพักคงจะกลับบ้านได้เหมือนเช่นเคย ในขณะที่อยู่กับคุณแม่ที่ห้องฉุกเฉินที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ลูกเอามือจับขาคุณแม่ คุณแม่ยังล้มตาค้างมองดูลูกแล้วคุณแม่ก็หลับตา คุณแม่หอบเสียงดัง คุณหมอบอกว่าคุณแม่เป็นคราวนี้มากกว่าทุกที ลูกใจหาย ได้แต่ภาวนาขออย่าให้คุณแม่เป็นอะไร ขอให้กลับไปอยู่กับลูกๆ หลานๆ เหมือนอย่างเดิม ขณะที่ลูกยืนอยู่ข้างเตียง ได้ยินเสียงหอบของคุณแม่ช้าลง แล้วก็หยุดหายใจไป หน้าคุณแม่เป็นสีม่วง เพราะหืดที่ขณะนั้นมีคุณหมอเวชอายุรศาสตร์ยืนอยู่ข้างๆ ด้วย คุณหมอได้ช่วยปั๊มหัวใจคุณแม่สักพักคุณแม่ก็หายใจได้แต่ไม่เหมือนเดิม ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจทางปากเห็นร่างของคุณแม่ยังเฉยอยู่ แต่ที่อกยังกระเพื่อม ใจก็ขึ้นขึ้นมาอีกนิดว่าคุณแม่ยังไม่ตาย หลังจากนั้นคุณแม่ก็ถูกส่งเข้าห้อง ไอ ซี ยู

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๒๔ ลูกได้มองดูคุณแม่ทางหัวเตียงที่ห้อง ไอ ซี ยู ประมาณ ๖ โมงเช้า คุณแม่พยายามลุกขึ้นนั่ง และด้วยความรำคาญสายยางที่อยู่ในปากจะดึงสายยางที่ปากออก พยาบาลจึงเข้ามาห้าม คุณแม่จึงล้มตัวลงนอน ในวันนั้นอาการของคุณแม่ หมอบอกว่ามีหวังเพียง ๕๐% ลูกๆ ก็ไม่อาจเข้าไปเยี่ยมได้ ต้องเขียนจดหมายฝากพยาบาลอ่านให้คุณแม่ฟังว่า ลูกๆ ทุกคน และป้าอยู่กับคุณแม่ตลอดเวลา ทุกคนหวังคุณแม่มาก ขอให้พยายามอดทน คุณแม่พยายามหันมาทางหัวเตียงที่พวกเราเฝ้าอยู่ แต่ก็หันไม่ได้ เพราะมีอุปกรณ์ทางแพทย์ติดอยู่กับตัวคุณแม่เต็มไปหมด คุณแม่ก็หลับตาไป ในวันนี้คุณแม่กระสับกระส่ายบ้าง พวกเราก็ได้แต่เขียนจดหมายให้กำลังใจให้พยาบาลอ่านให้ฟัง คุณแม่ก็ดูมีกำลังใจดีขึ้น

วันจันทร์ที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๒๔ ตอนเช้าอาการของคุณแม่ดีขึ้น โบกมือให้ลูกๆ ได้ ประมาณเกือบเที่ยงหัวใจคุณแม่หยุดเต้นอีก เห็นหมอและพยาบาลอยู่รอบเตียงคุณแม่ หมอคนหนึ่งอยู่บนเตียงกำลังปั๊มหัวใจคุณแม่ หัวใจคุณแม่คราวนี้หยุดเต้นนานกว่าเมื่อวันเสาร์ สักพักหัวใจคุณแม่ก็เต้นได้อีก ลูกๆ และป้าคิดว่า ขนาดมีเครื่องช่วยหัวใจคุณแม่ยังหยุดเต้น แล้วถ้าเอาเครื่องออกคุณแม่จะอยู่ได้อย่างไร แต่ทุกคนยังคิดมีความหวังกันอยู่

พอเวลาเย็นคุณแม่รู้สึกตัวพुरु่เรื่อง ทุกคนโล่งอก ใจมีความหวังขึ้นมาอีกนิด พวกเราทุกคนตั้งจิตภาวนาช่วยคุณแม่ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงช่วยคุณแม่ด้วย

วันอังคารที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๒๔ คุณแม่รู้สึกดีขึ้นมากในสายตาพวกเรา หมอบอกว่า วันนี้จะเอาเครื่องช่วยหายใจออก คุณแม่จะได้สบายขึ้น ลูกทุกคน และป้ามีความหวังมากขึ้น ตอนบ่ายหมอบเอาเครื่องช่วยหายใจออก พี่ตัวได้มีโอกาสเข้าไปคุยสักครู่ หมอาก็ให้ออก เพราะต้องการให้คุณแม่พักผ่อนมากๆ แต่พอประมาณ ๑๘ น. พวกเราก็ตั้งใจเสียกันอีก เพราะมันที่หัวเตียงคุณแม่ถูกปิด ไปดูที่ช่องกระจกหน้าห้อง ไอ ซี ยู เห็นร่างคุณแม่นอนไม่ไหวดัง หมอช่วยกันบีบหัวใจ สุดท้ายต้องใช้ไฟฟ้าชอร์ต (มาทราบภายหลัง) หัวใจคุณแม่ก็เต้นขึ้นมาอีก คราวนี้หมอต้องใช้เครื่องช่วยหายใจใส่เข้าไปอีก คุณแม่หลับไปสักพักใหญ่ เมื่อลืมตาขึ้นก็มองที่หัวเตียง คงมองหาพวกลูกๆ เราจึงเขียนจดหมายฝากให้พยาบาลอ่านให้คุณแม่ฟังว่า ขอให้คุณแม่นอนหลับมากๆ จะได้แข็งแรง คุณแม่พยายามเขียนหนังสือให้พวกเราอ่าน แต่เขียนไม่เป็นตัวเพราะคุณแม่ดูไม่มีกำลัง คุณแม่เลยเข้าไปที่พระพุทธรูปที่อยู่ข้างหน้า แล้วยกมือชู ๒ นิ้ว ซึ่งพวกเราก็ไม่เข้าใจความหมาย คุณแม่พยายามหันมามองพวกเราตลอดเวลา (เรามาตีความภายหลังว่า คุณแม่คงหมายถึงพระมาบอกว่าอยู่ได้อีก ๒ วัน เพราะ ๒ วันจากวันนั้น คุณแม่ก็ถึงแก่กรรม) พยาบาลจึงมาบอกให้คุณแม่นอนจะได้พักผ่อนมากๆ จะได้หายเร็วๆ ความหวังของพวกเราลดลงมากไม่เหมือนตอนเช้าเลย แต่ทุกคนก็ยังมีความหวังอยู่บ้างแม้จะริบหรี่เหลือเกินก็ตาม

วันพุธที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๒๔ ตอนตี ๕ ลูกกับป้าไปดูคุณแม่ ลูกเรียกคุณแม่ คุณแม่หันมามองแล้วโบกมือให้ เขียนหนังสือฝากพยาบาลมาบอกว่าอยากทานน้ำส้มกั้น ลูกก็รีบจัดให้ หมอบอกว่าวันนี้ตอนบ่ายต้องเจาะคอ ดูสีหน้าหมอมองคุณแม่ ทุกคนมีสีหน้ากังวล เห็นปรึกษากันตลอดเวลา ก่อนเที่ยงพยาบาลเอาสายยางใส่เข้าไปทางจมูกเพื่อให้อาหาร เวลาพยาบาลใส่สายยางทางจมูก คุณแม่น้ำตาไหล ลูกๆ ได้แต่ส่งสารคุณแม่ ถึงเวลาบ่ายหมอลือเครื่องมือมาเพื่อเจาะคอคุณแม่ เห็นคุณแม่ น้ำตาไหล เพราะทุกทีไม่เคยต้องรักษาพยาบาลด้วยเครื่องมือเท่าครั้งนี้ ปกติคุณแม่เป็นคนอดทนและใจแข็งมาก ก่อนเข้าโรงพยาบาลครั้งนี้ประมาณ ๒ เดือน คุณแม่ก็ผ่าไส้ติ่งมาแล้วที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ คุณแม่ยังไม่เคยน้ำตาไหล ม่านหัวเตียงคุณแม่ถูกปิดอยู่พักใหญ่ เมื่อเปิดออกมาทุกคนถอนใจโล่งอก คุณแม่ไม่เป็นอะไร แม้แต่คณะหมอที่รักษาพยาบาลคุณแม่ก็มีหน้าตาขมขื่นแหม้มใสกว่าทุกวัน หมอมาคุยกับพี่ตัวภายหลังว่า คุณแม่เป็นคนเคนตาย เพราะหัวใจหยุดเต้นมาแล้วถึง ๕ ครั้ง ช่วยฟื้นขึ้นมาทีไรรู้สึกตัวดีทุกครั้ง ทำให้พวกเรามีความหวังว่าคุณแม่คงจะยังอยู่กับพวกเราต่อไปอีกเช่นเดิม

วันพฤหัสบดีที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๒๔ หมอบอกว่าจะย้ายคุณแม่ไปอยู่ที่ห้อง ซี ซี ยู ลูกๆ และป้าดีใจกันมาก เพราะคิดว่าอาการคุณแม่คงดีขึ้นมาก แต่พอตอนเย็นเมื่อไปเยี่ยมคุณแม่ที่ห้อง ซี ซี ยู ความหวังของลูกเกือบหมด คุณแม่มองดูลูกด้วยสายตาที่เศร้าเหลือเกิน คุณแม่โบกมือให้ลูก พยายามจะพูด แต่ก็ไม่มีเสียงเพราะหมอเจาะคอใส่เครื่องช่วยหายใจอยู่ คุณแม่ทำมือขอพระ เมื่อลูกส่งให้คุณแม่รับ ไปพนมมือแล้วหลับตา ลูกบอกคุณแม่ว่าอย่าพยายามพูด นอนพักผ่อนมากๆ ในวันนี้ทุกคนและป้าไม่นึกเลยว่าจะเห็นหน้าคุณแม่เป็นครั้งสุดท้าย

วันศุกร์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๒๔ ลูกทุกคนและป้า ต่างรอเวลาเที่ยงที่จะเข้าไปเยี่ยมคุณแม่ แต่เมื่อทุกคนไปถึง ภาพที่ทุกคนเห็น คุณแม่นอนสงบนิ่งบนเตียง เครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์ทุกชิ้น ไม่อยู่ที่ตัวคุณแม่อีกแล้ว ตัวคุณแม่หลับเหมือนคนนอนหลับ แต่ทุกคนเข้าใจดีว่าภาพที่เห็นนั่นคืออะไร คุณแม่ได้จากพวกเราไป จากไปชนิดไม่มีวันกลับ กายแม่กลับไปจากลูกๆ และป้า แต่พวกเราทุกคนรู้ว่า ด้วยจิตของแต่ละคน แม้ดวงวิญญาณของคุณแม่ก็ตาม ต่างก็ผูกพัน ยังอยู่ด้วยกันสนิทแนบแน่นเช่นเดิมมิเสื่อมคลาย คุณแม่ได้จากเราไปตั้งแต่เวลา ๑๑.๓๐ น. แต่ดวงหน้าของคุณแม่เมื่อลูกเห็นในตอนเที่ยงนั้น ลูกรู้ว่าคุณแม่รอเวลาที่ลูกๆ และป้าจะมาหาในเวลานั้น แล้วเราทุกคนก็ได้แต่รอ เรารอวันที่เราอาจได้พบกันอีก เป็นลูกเป็นแม่กันเหมือนเดิม ซึ่งวันนั้นจะมีจริงหรือไม่ ไม่มีใครบอกได้ แต่ความจริงของสิ่งที่เหลืออยู่ คือพระคุณของคุณแม่ที่ชุบเลี้ยงเรามาจนโต มีงานทำเป็นหลักฐาน มีครอบครัว มีความสุขเช่นคนอื่นที่พึงมี เรารู้ว่านี่คือความภูมิใจของคุณแม่ เพราะนี่คือน้ำพักน้ำแรงของคุณแม่ที่ได้ช่วยป้ามาตลอดเวลา

ดวงวิญญาณของคุณแม่ ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ไหนตำบลใดก็ตามขอได้รับรู้ด้วยว่าลูกๆ และหลานของคุณแม่ทุกคน ตั้งจิตอธิษฐานทุกครั้งที่กราบพระ ขอให้ดวงวิญญาณของคุณแม่จงสุคติ ณ สัมปรายภพด้วยเทอญ

จาก ลูก หลาน ของคุณแม่



## เมื่อป่าพบกับคุณแม่ครั้งสุดท้าย

๑๖ มกราคม ๒๕๒๔



## วันสุดท้ายของป่า

๒๑ กันยายน ๒๕๔๘



อนุสรณ์

คุณแม่ฉนวน ศาธกุลทัต

